

COMMEN

TARIUS IN PSALMVM XIX

Cœli enarrant gloriam Dei.

AVTHORE D. IOHAN:
ne Aepino.

Multi insignes & utilissimi loci,
& ij etiam de quibus nunc contro-
vertitur, in hoc commentario, Le-
ctor, explicati sunt, eorum Catalo-
gum uersa pagella indicabit.

FRANCOFVRTI EX OF

ficina Petri Brubacchi, Anno

M. D. XLV.

IN HOC COMMENTARIO
tractantur hi loci.

1. Quæ sit origo & authoritas Evangelicæ doctrine.
2. An uera sit opinio de prædicatione Eliæ & Enoch, quam putant quidam nouissimum diem esse præcessuram.
3. Quale fuerit donum illud linguarum quod Apostolis festo Pentecostes datum est, an una duntaxat uel an uarijs linguis sint usi.
4. Quæ sit efficacia ac uirtus Euangelij.
5. Quanta sit dignitas & authoritas ministrorum Euangelij.
6. De discrimine, de uarijs appellationibus & de effectu legis.
7. Quid in tractatione iustificationis significet hæ uoces in scriptura, iustus, iustificatio, iustifico, iusticia, fides, spes, &c.
8. Quomodo iustificemur coram Deo. In cuius
loci

loci tractatione causse iustificationis annotantur
et explicatur. In eadem tractatione precipui etiam
loci scripturæ de iustificatione in certos causarum
ordines ac classes digesti et distributi sunt. Sunt
et argumenta omnia aduersariorum quæ gratuite
iustificationi opponuntur, probè confutata, et lo-
ci scripturæ in speciem pugnantes, conciliati.

9. Quid significet, sola fide iustificamur, et cur
hac loquendi formula utamur.

10. De peccato Originali.

11. An ulla peccata cum fide iustificante consisten-
re possint.

12. De bonis operibus præcedentibus et sequen-
tibus fidem.

13. De præmijs bonorum operum corporalibus
et spiritualibus, temporarijs et æternis, acciden-
talibus et essentialibus.

14. De præmiorum siue gloriarum aut corona-
rum in altera illa uita discrimine.

15. An peccatis amittantur præmia bonorum o-
perum tum essentialia tum accidentalia.

16. De lapsibus fidelium.

17. De peccato in Spiritum sanctum. 257A. 258. b.

18. De peccato dominante et non dominante,
seu mortali et ueniali. 263. b. 255. A. 250.

19. De oratione, et nonnullis alijs. 270. b.

ILLVSTR

PRINCIPI AC DOMINO, DO-
mino Ioachimo II. Brandenburgensi Marchioni,
Romani Imperij Electori, Stettinij, Pomeraniae,
Cassubiorum, Slavorum, Slesiae &c. Duci, Nori-
bergæ Burgrauio, & Rugiæ Principi, clementissi-
mo suo Domino, Ioannes Aepinus, Christi
minister apud Hamburgenses, Gratiam,
pacem & salutem in Iesu Christo
Domino nostro.

Reclare merentur de
Ecclesia, q uerbi Dei
mysteria patefaciunt,
& omnes uires, consi-
lia ac studia sua huc
conferunt, ut gloria
Dei manifestet, utq;
homines restructe per
Christum salutis participes fiant. Hoc
cum absque noticia uerbi Dei fieri non
possit, omnium maxima beneficia mun-
do præstât illi, qui salutiferam uerbi Dei
noticiam illustrant, hominumq; menti-
bus inferunt, ut propellât tenebras, qui-
bus

NUNCUPATORIA.

bus mundus propter peccatum oppres-
 sus, humaneque mentes obrutæ sunt, & in
 quibus nobis pereundum esset, nisi lu-
 ce Evangelij excuterentur, & Sole uerbi
 Christi profligarentur. *Mundus*
 mundus rationis lumen, quo, quæ sensi-
 bus percipiuntur, diiudicat, præsentis
 uitæ honestatem & utilitatem gubernat,
sed lumen id, in ijs quæ ad salutem perti-
nent, densissimis tenebris simile est, et cū
sibi de ijs quæ spiritualia sunt, iudicium
sumit, ueritatem Dei mysteriaque fidei ob-
ruit, cœlestem ueramque lucem obfuscet,
omnemque fidei noticiam opprimit. *lumen*
 Si quidem lux illa, qua Deum & Christum *quo Deo*
 redemptorem generis humani, religio- *recognos-*
 nisque arcana & diuinam uoluntatem co- *mus*
 gnoscimus, e cœlestibus datur, & in ho-
 minum mentibus per Spiritum sanctum
 Dei gratia accenditur, non uiribus natu-
 ralibus, nec studiis nostris paratur. *Etsi*
 autem cœlestis & noua hæc lux diuini-
 tus irradiat, mentibusque hominum a Deo
 e supernis data illucescit, tamen cum De-
 us Ecclesiæ ministros faciat cooperari-
 os & œconomos suos, cumque per eos
 spirituales suas operationes in Ecclesia
 efficiat, & in ignorantiae caligine hæren-
 tes illuminet, Doctores aliquam diuinæ

EPISTOLA

operę partem in se recipiunt, ob id apud Deum & Ecclesiam eius suam laudē habent, & de Ecclesia optime merētur. Magna est donorum Dei uarietas in Ecclesia: alij alios donis uincunt, & ut præstantibus donis cumulati, plus Ecclesiæ pro sunt & commodant, ita apud pios laudem, & apud Deum remunerationē ampliorem obtinent. In numero tamen aliquo etiam illi sunt in Ecclesia qui donis, inferiores quidem, sed pro uirili tamen officium suum faciunt & Ecclesiæ sui domini mensura diligenter & bona fide seruiunt. Vt in corpore humano etiam minutissimorum membrorum magnus usus est, ita & in Ecclesia, quæ uarijs ministris opus habet, magno etiā usui sunt nō ita excellentibus donis præditi. Nullum est enim donum Dei, quod nō suo loco proferat & insignem utilitatem afferat, nec ullus est qui non multum possit Ecclesiā iuuare, si suo ministerio probe fungens, suis donis pie & recte utitur. His permotus, partem aliquam mearum lucubrationū subijci Typographico prelo passus sum, non quod meis scriptis multum tribuam, sed ut morem geram illis, qui a me cōflagitarunt ea in communem usum conferat, quæ Hamburgi in Theologica nostra

Magna Do-
norum Dei
in ecclesia
uarietas

Similitudo

Donum Dei
q̄t proferat

Cur libet
typographi-
cè per-
mitti

NVNCVPATORIA.

nostra schola in enarratione Psalmorum
 a me dicta sunt, seruiamque illis qui e le-
 ctione huius scripti aliquid utilitatis ad
 Ecclesiam rediturum putarunt. Sed quo
periculo scripta hoc tempore publice in
manus hominum emittantur, & hanc o-
perā pessima gratia passim rependi non
ignoro. Neque Mundi ingratitude & ma-
ligna præposteraque multorum iudicia
me per annos aliquot mouerūt, ne quid
dictarē meis auditoribus. Semper enim
 subueritus sum, ne in literas semel relatū
 publicaretur, & iniqua hominum iudi-
 cia mala cum gratia subiret. Qui doctissi-
ma et absolutissima hodie in Theologia
meditantur & scribunt, pro tot labori-
bus propter Ecclesiam Christi susceptis,
tantum exponunt se iniquis & malignis
hominum iudicijs. malum apud mun-
dum ineunt gratiam, & præter conui-
cia, calumnias, omnisque generis pericula
nihil reportant. & optime meriti non so-
lum de Ecclesia, sed de rep. etiam (in qua
tranquillitatem & pacem suis scriptis
confirmant & alunt) tantum audiunt
hæretici, seditiosi, seductores, imposto-
res, dissensionum & dissidiorum succen-
tores, sectarum authores, & quid non?
Nec dubium est mūdum breui exitiosas

EPISTOLA

pœnas daturum esse Deo de hac tãta in-
 gratitudine & inaudita sæuicia ac tyran-
 nide, quæ in illos exercetur, qui nunc Ec-
clesiæ ruinam minantis, ueræ columnæ
 sunt, & quibus ob immensa beneficia il-
 la, mundus etiam suos oculos debet. Et
 hæc mundi improbitas a scribendo de-
 terreret doctos, maxime Theologos pu-
 rioris doctrinæ (quam Pontificij sangui-
 sugę peius oderunt ipso tartaro) nisi eos
studium gloriæ Dei, & Ecclesiæ salus ad
docendum scribendumq; inuitaret. & ni-
 si sacrosancta nostra Religio, quę per do-
 ctrinam uerbi Dei conseruanda & pro-
 paganda est, plus apud eos ualeret, quam
 mundi inconstans fauor, omniaq; insta-
 bilis fortunę lenocinia ac illecebrę. Nul-
lius enim compendij gratia nunc quisq;
potest esse pius, aut pietatem uel docen-
do uel scribendo promouere. Soli im-
pietati nunc decernunt honores & pro-
ponuntur præmia. Et quanto quisque est
 audacior, improbior & impudentior, tã-
 to amplior illi spes est altiore in Eccle-
 sia gradum consequendi. Olim pietate
& eruditione præeminētes in Ecclesia e-
uehebantur, nunc crudeliter opprimun-
tur, studioq; pietatis in grauissima odia
ac discrimina incurrunt, & res eo nunc re-
dijt

NVNCVPATORIA.

dñt, ut solius impietatis in eligendis Epi
scopis habeatur ratio. Nihil enim magis
 cauetur, q̄ ne pius Antistes admittat ad
 gubernacula Ecclesiæ, sed si quis furit &
 fremit aduersus Lutheranismū, hoc est,
 contra apertam ueritatem Dei, si quis ua
 fer pessimorum consiliorum & rechina
 rum artifex est, is demū idoneus est, non
 solū ad Episcopatum, sed etiā ad ipsum
 Romanensem Pontificatum. An non
 Pontificij nunc in omnibus suis electio
 nibus, tm̄ habent huius rationem, num
 osor pietatis & hostis sit Euangelij Chri
 sti is, qui præfici debet, num ardeat odio
 illorum, qui ueritatem profitetur & ma
 chinetur eis exitium? quāto hic alios im
 pietate & sœuicia superat, tanto ad quas
 libet Ecclesiasticas dignitates iudicatur
 aptior. Sub his furorib, in Ecclesia, Chri
sti religio procul dubio breui collabet,
& pro ea introducet omnigenæ impie
tatis chaos, quod maius erit, q̄ humane
mentes nunc cogitare possunt. Hæc &
 innumera alia offendicula, doctissimos
 quoq; possent detertere, tum a docēdo,
 tum scribendo, nedum me, qui meæ im
 becillitatis mihi conscius, sciam me, nec
 eam rerum cognitionem, nec sermonis
 copiam, puritatem et proprietatem pos

Super Eke
 hunc epōm

Nota potn

Euangelij
 osor

Furiosorum
 multitudine

EPISTOLA

se adferre, quæ uel ad mediocrem sacro-
rum explicationem requiratur. Tamen
cum uideam in Ecclesia aliquem usum es-
se istarum scriptio-num, quibus sacra scri-
ptura explicatur, & res utiles proponun-
tur uel a mediocriter doctis, Ipse sum
& hunc meum commentarium in Psal-
mū xix. inuulgari, quem puto continere
doctrinas Ecclesiæ utiles & necessarias,
de origine sacrę doctrinæ, de Euangelij
& legis usu & *ἡ ἐκτέλεσις*, de iustificatione
hominis, fide, spe, bonis operibus, præ-
mijs bonorum operum, de peccato, ora-
tione, & similibus materijs, scitu necessa-
rijs, quibus coniuncta est confutatio eo-
rum, quæ a iusticiarijs opponuntur gra-
tuitę iustificatiōi, Nihil noui adfero, stu-
dium nouitatis etiam odi, sed ea quæ an-
tea a meis præceptoribus, summa cum
reuerentia mihi colendis, multo doctius
atque exactius explicata ac pertractata
sunt, Quod autem illa nunc rursus publi-
cem, quę sæpius antea tradita sunt, & for-
tassis deteriora pro melioribus reponā,
facio certis, & (meo iudicio) iustis de cau-
sis, In confutatione illorum argumēto-
rum, quæ aduersarij opponunt nostrę
doctrinæ de gratuita iustificatione, alicu-
bi ad bona opera, atq; adeo ad unam ali-
quam

Authr in
Psalum
xix

Authr de
quibus nar-
rat

Tractatus
huius epis

Gratuita
iustificatio

NVNCVPATORIA.

quam poenitentiae partem quaedam retu-
li, quae ab alijs docte & pie ad totam poe-
nitentiam ^{συνηδονή} referuntur, non q̄
mihi eorum dilutio displiceat, qua e scri-
ptura nulla certior & firmior produci
potest, sed ut eo plenius & apertius deli-
ria Sophistarum refutarentur, qui odio
se calumniantur, ad totam poenitentiam
applicari ea testimonia scripturae, quae
de una aliqua poenitentiae specie tantum
loquuntur, ostenderemq; eos causa ca-
dere, quoquo se uertunt, nec eos e scriptu-
ra sacra ullum uerbū bona fide adducere
posse, quo probent suos errores de iusti-
ficatione operum. Licet meae solutiones
alicubi aliae esse uideantur, q̄ antea sunt
oppositae Sophistarum argutis, re ipsa
tamen aliae non sunt, tantum sunt pro-
pius accommodatae ad diluenda Sophi-
stica somnia. Nobis in hac causa magna
est fiducia. Aduersariis plane nulla est.
Probationes nostras calumniis defor-
mare, sanctis scripturis diluere non pos-
sunt. Nos autem eorum detortas & ca-
lumniosas assertiones apertis scriptu-
rae testimoniis, bona fide, & in germa-
no sensu suo adductis, nullo negotio cō-
futare possumus, & iam multis annis cō-
futauimus eas manifestius, q̄ ut propriae

*In Sophista
um largu
menta*

EPISTOLA

Conscientie suffragatione sua propugna
re amplius possint & hæc cum uideant,
 etiam contra conscientiam, tantum im-
 pijs calumnijs & inhumana sæuitia ad-
 uersus nostram doctrinam de fidei iusti-
 ficatione pugnant & quæ scripturis por-
 ro propugnare nequeunt, ea proditi-
 bus, armis, & nullis non tormentorum
 generibus defendunt. In concertatione
 Theologica mihi ab Episcopo magni
 nominis, qui præ cæteris feruebat odio
 Euangelij Christi, aliquando concedeba-
 tur, nostram doctrinam de iustificatione
 a nobis bene & diserte probari, sed ar-
 gumenta ab aduersarijs opposita, non sa-
 tis dissolui, falsusq; est aperte Canonicis
 scripturis nostras probationes dilui nõ
 posse ab aduersarijs. Hoc cum uere dixe-
 rit iste Episcopus, ingenue confessus est,
 aduersarios tantum pugnare Sophisticis
 fucis, nihilq; habere firmi ac ueri in suis
 disputationibus. Nostra si ita sunt asser-
 ta & comprobata, ut sacra scriptura con-
 futari nequeat, quemadmodum uere sunt,
 res ipsa clamat, aduersariorum argumē-
 ta plus satis esse confutata, eaq; nulli in-
 nixa ueritatis fundamēto, per se corrue-
 re, nulloq; iure a nobis postulari firmio-
 res probationes & apertiores confuta-
 tiones.

*Pugnare con-
scientiam*

*In quæstione
Episcopi*

*De sophisti-
cis fucis*

NVNCVPATORIA

ones. Pontifici Sophistæ non tam ue-
ritate, quam multitudine testimoniorum
pugnant, ut imperitiis fucum faci-
ant pluribus scripturarum citationibus, &
fingant totam scripturam ueteris et noui
testamenti, cōprobare ipsorum opinio-
nem, de fictis meritis. Vt hanc Sophista-
rum uasfriciem detegerem, & ostēderem
nobis suffragari totam scripturam, rum
ueteris rum noui testamenti, collegi non
solum plura illustriora scripture testimo-
nia, quæ nostram doctrinam irrefutabi-
liter probant. Sed etiam confutauī fere
omnia, quæ aduersarij opponunt, & quæ
uidebantur in hac concertatione aliquid
momenti & ponderis habere, collegi &
explicauī, ut rudiores eo clarius intelli-
gerent scripturam nuspiam patrocinarī
Sophistarum erroribus. Prolixior fui in
congerendis scripturis & confutandis
aduersariorum erroribus, quam fortas-
sis conueniebat. Verum cum hac proli-
xitate rudioribus etiā seruire uoluerim,
ea, ut spero, facile merebitur ueniam. Cō-
trouersia de iustificatione hominis, & il-
lis materijs, quæ huic cōiunctæ sunt, gra-
uissima & difficillima est, & tot tantique
thesauri diuinæ sapientiæ, iusticiæ & bo-
nitatis Dei in ea reconditi sunt, ut homi-

*Pontifici So-
phistæ quate-
pugnat*

Ficta merita

*Contra uisio-
nem de iustificatione
quanta et
qualis*

EPISTOLA

num opera & studio nunquam satis erui
 & in lucem proferri queat. Nec illi etiam
 Ecclesiam recte docere possunt, quibus
 doctrina de iustificatione non est bene
 meditata, excussa, expensa & cognita.
 Arbitror igitur omnes Ecclesiarum Do-
 ctiores præclare suam operam in hac ex-
 plicanda ponere. Iudicaui & me operæ
 precium facturū in prælectionibus meis
 Theologicis, si pertractarem materiam
 huius argumenti, quod Satanahoc tē-
 pore præcipue impugnat, tum Sophisti-
 cis dolis, tum aperta tyrannide, ut in ani-
 mum reuocarem meis auditoribus, quæ
 a præceptoribus nostris iam antea do-
 cta & præscripta sunt de iustificatione,
 quam sex Ro. sedis circiter xxiij. annos,
 nullis non insidijs & tormentorum ge-
 neribus impudenter persequuta est. Ma-
 gna est in hominibus obliuio, incuria &
 securitas, noua admirantur, uetera con-
 temnunt, & quæ leuiter attigerunt, imo
 quæ uix a limine semel salutarunt, nihili
 faciunt & obliuioni tradunt. Ob id ual-
 de conducibile est, doctrinam Ecclesiæ
 utilem & necessariam, non solum con-
 cionibus, sed etiam scriptionibus, homi-
 nibus sæpenumero ad animum reuoca-
 re, & quæ quasi sepulta erant, subinde re-
 suscitare.

Iustificatio

Doctrina
 quam utilis
 erit

NUNCUPATORIA

fuscitare, Hæ scriptiões etiã si nec orationis puritate, nec tractationis dignitate respondeant illis scriptis, quæ antea de eodem argumento ædita sunt, tamen calcaria sunt, quibus excitentur Lectores, ut illa quæ ante legerunt, recogitent, utq; illos libros in manus resumant, quorum obrepfit obliuio. Satanas cum suis satellitibus, Pontifice, Cardinalibus, Episcopis, Sacrificis, Monachis, Sophistis, eorumq; mancipijs, summo nisu in hoc est, ut puriorem doctrinam, Ecclesiæ necessariam, opprimat. Nostrarum partiũ itaq; est, ut eam maiore diligentia conseruemus, quam eam Antichristianæ factionis bellatores oppugnent & destruant. Hec autem dico de illorum scriptis, qui Ecclesiæ utilia tradunt, & obscuris rebus aliquam lucem addere student. non probo illorum studiũ, qui Lectores ineptis libellis obruunt, & eos inutilibus scriptis a lectione meliorum impediunt & auocant. Ad hoc quoque prodest ea renouare aliquando, quæ alias antea satis sunt explicata, ne qui putent nos diffidere nostræ causæ, & ista quæ initio certaminis præcipue docebamus & urgebamus, nunc parcius doceamus, & lenius urgeamus. Aduersarij

Satan non
et suum
opus

EPISTOLA

*Adversari
omni opinio*

*Sophistam
Persuasio*

hac una calumnia solent ubique terrarum ueritati obstruere uiam, & illis persuadere, qui nostrorum scripta aut non legerunt, aut intelligere nequeunt, nos immutatos, longe aliter nunc tractare multa, quam antea, & in primis doctrinam de solius fidei iustificatione. Scio eos hoc ipsum persuasisse non solum priuatis hominibus, sed etiam quibusdam Principibus ac regibus, apud quos una hac calumnia omnia diluentes ac probares fingunt, Lutheranis Doctoribus (hoc est, illis, qui Euangelium Christi pure docent, & erroneam doctrinam, impietatem & impudentiam Romanæ sedis reprehendunt) non esse credendum, quod (ut ipsi aiunt) sibi non constent sua doctrina, iamque hoc iam illud probent & improbent. Ad retundendam hanc sycophanticam audaciam, qua Episcopi, sacrifici, & monachi ualde confidenter utuntur apud Principes uiros in exteris nationibus, qui teutonice scripta neque legere neque intelligere possunt, proderit de eodem argumento nonnunquam plures Latinos libros diuersis temporibus & locis scriptos, in publicum edere, & subinde nouis scriptiõibus testari de nostre causæ bonitate & integritate. Preterea cum
ubi

NVNCVPATORIA

ubiq; gentium aduersarij ueteres contro-
 uersias, ad tempus sopitas, sæpenume-
 ro resuscitent, faciantque eas nouas res
 ipsa exigit, ut contra nouos antagoni-
 stas, nouæ apologiæ parentur, nisi ueli-
 mus nostro silentio & ocio Ecclesiā dis-
 sipari ac perdi, & locum dari calumnijs
 aduersariorum. Easdem controuersias,
 æditis libris, sæpius tractare, est pars Ec-
 clesiasticæ historiæ: in his cernuntur ini-
 tia & progressiones certaminum in Ec-
 clesia. Ex his posteri exactum iudicium
 sumere possunt, de utriusq; partis doctri-
 na, & certo statuere, utra pars ueritatem
 & iustam causam habuerit, & quæ nocēs
 uel innocens passa sit. Hæc noticia mirū
 in modum corroborat piorum animos
 in suis pugnis ac dimicationibus, & pro-
 pter multas causas admodum necessaria
 est. Nisi extarent nunc in Ecclesia uete-
 rū Theologorum monumenta, de con-
 trouersijs ipsorum ætate agitatis, histo-
 riæ Ecclesiasticæ (quæ alias satis obscure
 & tenues sunt) minus lucis haberent, nec
 tam facilis esset diiudicatio de illis maxi-
 mis disputationibus, quæ tum agitatae &
 excussæ sunt. Cum Pontificij modo non
 tam atramento, quam innocentum san-
 guine contra nos scribant, maioremque

*Ex utroque
 sunt scriptæ
 controuersie*

*Enthiastra
 doctrina
 Vetus*

In Sacris
ordinibus

fortitiam aduersus uere pios Christianos,
Euangelium Christi profitentes, exerceant,
q̄ Nero, Domitianus, cæterique imp̄
& alii principes contra eos unquam ex-
ercuerunt, nitanturq; funditus euertere
Christi Euangelium, non solum immani
tyrānide sed etiam Sophisticis fucis: ex-
pedit ubiq; extare testimonia, de nostra
doctrina & diligentia, quam ad defensio-
nem purioris doctrinæ etiam cum præ-
sentissimo periculo uitæ contulimus. Edi-
multa sunt in quibusdam ueterum scri-
ptis, quæ parum profunt Ecclesiæ, tamē
posteris ea cognoscere, nō caret sua fru-
ge. In his cernuntur Ecclesiæ certamina
ac studia, cognoscitur gubernatio Dei,
Spiritus sancti operationes, ac uariæ &
diuersæ donationes in Ecclesia. Quomo-
do ueritatis lux alio tēpore clarius, alio
obscurius illuxerit, & innumera id ge-
nus alia cognitu necessaria. Vt illa maio-
rum nostrorum scripta, etiam non ad-
modum orationis elegantia exculca,
in Ecclesia nunc suum usum habent. Ita
& nostra ad posteros transmissa, si uel
unum seculum adhuc mundus duraue-
rit, in futuris istis horribilibus tenebris,
suum usum habitura sunt in Ecclesia,
etiam si non sint ita perpolita, ut delica-
culis

Venerabilis
Lux

Maionum
scripta

NUNCUPATORIA

iulis Lectoribus hac ætate placeant.
Nam ut minimum nostris posteris testa-
 buntur, qualem doctrinam ipsorum pa-
 rentes habuerint & defenderint, qua-
 lis doctrina extiterit ac uiguerit in una-
 quaq; orbis parte, docebunt etiã, quan-
 ta scuitia & impudentia ueritatẽ Dei Põ-
 tificia factio oppugnarit. Hec & plura a-
 lia, quæ hic prolixius persequi nolo, in-
 duxerunt me, ut illis morẽ gererem, qui
 à me contendebant, meas annotatiuncu-
 las in Psalmos in nostra schola Theolo-
 gica dictatas, edendas esse, ut etiam in il-
 lorum manus uenirent, quibus non fuit
 data facultas eas coram audire aut eala-
 mo excipere, & præcipue commentariũ
 in Psalmum xix. His monitoribus cum
 permiserim, ut commentariolus in Psal-
 mum xix. Typographo ad imprimen-
 dum daret, & ut in publicũ emitteret, nõ
 absq; peculiari deliberatione cõstitui in-
 scribere ac dedicare eum Illustr. tuę Cels. Opus dedit
 non q̃ tam ambitiose uanus sim, ut arbi- toto or me
 trer hunc meum commentarium sua eru- scriptio
 ditione & dignitate (quæ nulla est) Tuæ
 amplitudini aliqua ex parte cõgruere ac
 respondere, sed ut hoc ipso declararẽ stu-
 diũ beneuolentię ac meæ obediẽtię erga
 tuam Cel. & amorem erga totam patriã.

Authoris An-
 notatiões in
 psalmos

Opus dedit
 toto or me
 scriptio

EPISTOLA

quam ut meam parentē & altricē semper
amaui, & donec uixero (cum præter hoc
officium ei aliud nullū præstare possim)
amabo. Hic commentarius cum omnium
primus sit, quē ipse publicauerim, tuæq;
Celsitudo meę patrię Princeps sit, cui se-
cundum Deum multa debemus, cuique
bonam partem non solum uitæ, sed etiā
educationis & institutionis nostræ acce-
ptam ferimus, iure quodam uideor me
debere T. Cels. has primitias mearum lu-
cubrationum, quæ & si incultiores sunt,
quam ut conueniat eas nuncupare & in-
scribere tuæ amplissimæ Cels. hæcque
audacia me tacite uel impudentiæ uel
imprudentiæ insimulare possit, tamen
spero T. Celsitu. hanc audaciam mihi be-
nigne condonaturam esse, q̃ quicquid
huius facio, sincero & amico animo fa-
ciam, iuxq; Cels. et patrię studiosissimo,
qui libenter T. Cels. quibuslibet officiis
suum amorem, gratitudinem, obseruan-
tiam ac reuerentiam testatam redderet.
Tractatio Psalmi magis quidem est ac-
comodata ad usum Scholæ, quam ad po-
pularia iudicia, & in eo subseruitū est po-
tius auditoribus, quam popularibus le-
ctoribus, pleraq; omnia concisius tracta-
ta sunt, quam conueniat ea tractari, quæ
sine

NVNCVPATORIA

sine delectu omnibus proponi debent:
 verum cum uarietas tractationis etiam
 suum usum habeat, & non raro aliquam
 lucem adferat obscuris & difficilibus ar-
 gumentis apud illos, qui assuefacti sunt
 ad rationem illius tractationis, quæ scho-
 lis familiaris esse solet, puto me etiam ue-
niam mereri, dum quæ scholæ destinata
sunt, alijs lectoribus communicem. In-
 ter alias causas, quæ me huc induxerunt,
 ut T.C. inscriberem hunc commentariū,
 hæc quoque fuit, ut hoc ipso patriæ meæ
 ostenderem, quantum T.C. eo nomine
debeat, quod ei restituerit amissum uer-
bum Dei, restaurauerit collapsam Eccle-
siam, abrogauerit impias superstitiones,
ieiecerit Papisticam idolomaniam, & re-
duxerit aliquam ueteris ac innocentio-
ris Ecclesiæ formam, quo beneficio prin-
cipes nullum maius, nec præstantius, nec
se dignius præstare posse; hic Psal. præ-
 clare testatur, qui Euangelium non mo-
 do præfert momentaneis delitijs, & ca-
 ducis ac fluxis opibus, sed ipsi soli, pul-
 cherrimæ corporum cœlestium harmo-
 niæ, & uenustissimo totius mundi opifi-
 cio. Multum debet illis Principibus ac
Regibus, qui publicam pacem & trāquil-
litatem conseruant, & communia cōmo-

*Causæ inscrip-
tionis*

Patres Pa-
triarum

Actus p-
rius

da studiose promouent & defendūt, nec
hi immerito patres patriæ appellantur,
cum pijsimorum parentum pia officia
præstent. Prisca ætas conseruationem po-
liticæ & commodorum huius uitæ inter
maxima Dei beneficia computans, uo-
luit æterna monumenta extare principū
uirorum, qui res humanas sua industria
& opera iuuabant, utq; suam gratitudi-
nem erga ipsos testaretur, & alios ad im-
itationem similium actionum ac uirtutū
excitaret, putauit ualde conducibile es-
se, ut posterī suorum maiorum honestis
uirtutum exemplis admonerentur & ex-
citarentur ad similes actiones & uirtutū
studia. Quamquam mundus ab illis ma-
xima beneficia accipit, & multum debe-
at ijs, qui pacem & alia publica commo-
da augent & conseruant in hac humana
societate, tamē longe plus debet illis Re-
gibus ac Principibus, qui Ecclesiæ amissā
ueritatis lucem restitunt, eam, erro-
ribus & idololatria dissipatam, instau-
rāt, salutisq; ueram cognitionem restitui-
unt. Si illi meriti sunt æterni nominis glo-
riam in hac uita, qui huius uitæ commo-
do se mundo comprobarūt, certe hi ma-
gis eam merentur, qui æterna et cœlestia
bona mortalibus præstant, & se pietatis
studio

Lux certe
uirtutis

NUNCUPATORIA

studio Ecclesie comprobant. Nam quan-
tum inter humanas & diuinas res interest,
 tantum etiam inter hæc officia, mortali-
 bus ab utrisq; præstita, interest. Marchio
num Brandenburgensem magnæ uirtu-
tes & laudes sunt, quod in Romano Im-
perio animi moderatione, clemētia, iusti-
tia, prudentia, consilijs, et rerū gerendarū
strenuitate semper præcelluerint. eosq;
 semper fuisse πολέμικους μὲν, ὃ φιλοπολέμους,
 ἀλλὰ εἰρηνικοὺς, εἰρηνοποιούς, καὶ εἰρηνοφύλακας. Hæc
 laus & si maxima, & æternis præconijs
 digna est. qua et tua Cels. suis maioribus
non est inferior, si eos non superat: ma-
ior tamen ea est, quam Tua Cels. hoc i-
pso merita est. quod uastatam ac desola-
tam Ecclesiam in Marchia restaurarit, &
Solem ueritatis, Papisticis superstitioni-
bus & erroribus aliquot seculis obscu-
ratum, suis subditis, caligine & ignoran-
tia Euangelij propemodū oppressis re-
stituerit. Hanc laudem Tua Cels. præri-
pit omnibus suis maioribus. Hoc uno fa-
 cto patrie præ ceteris præstitit beneficiū
 maximū & Christiano Principe dignis-
 simum, qui non tam Dei minister est, q̃
politicam iuste gubernet & conseruet,
quam q̃ Ecclesiā Dei defendat & instau-
ret. contra quam Satanas, cum omnibus

*Marchion
Brandenburgensis*

*Principis
Christiani*

EPISTOLA

suis Angelis ac mancipijs infensissimo
 animo ἄσπονδον πόλεμον gerit, quā & breui-
 euerteret. Nisi Iesus Christus in dextera
Dei sedens, eam tueretur & defenderet,
 excitaretq; quorundam Principum ani-
 mos ad eam defendendam, alendam &
 fouendam in suis dominijs. Si unquam
 Ecclesia Dei sustinuit graua certamina,
 uersata sit in graui discrimine, & passa sit
 magnas iniurias, certe nūc sustinet & pa-
 titur longe maximas. habetq; præcipue
 opus præsidio piorum Principum ac Re-
 gum. Si unquam bene meriti sunt de Ec-
 clesia principes, qui ei tutum hospitium
 in suo dominio præbuerunt, eamq; alue-
 runt et tutati sunt. hoc tempore profecto
 de ea optime meretur, cum Ecclesia nūc
 afflictior & calamitosior sit, quam un-
 quā a conditis seculis extiterit, habeatq;
 maiores & nocētiores hostes, quam un-
 quam habuerit. Quia non tantum ab ho-
 minibus, ex professo, impijs, ut sunt, Gē-
 tes, Iudæi, & Turcæ, oppugnat & depo-
 pulatur. sed etiam a Pōtificibus, Episco-
 pis, & alijs Papisticæ fecis hominibus, q
 Ecclesię columnę uideri uolunt, et qd a-
 bsq; maximo animi mœrore nec dici nec
 scribi potest, qui Ecclesię gubernatores
 & nutriti esse deberēt. illi nunc sunt eius
 nocentissimi

Ecclesia
 certamin
 na /

a quibz
 certifica
 oppug
 natuz

nocētissimi & infensissimi hostes Eccle-
sia nunc sane miserrima est, quia intus &
 foris, tum insidiosis artibus, tum aperta
 sæuicia crudelissime impetitur & deua-
 statur, ab istis, qui eam deberent defende-
 re, & recta & iusta Synodi dñudicatione
 ab erroribus uindicare ac liberare. / His
 nocentissimis Christi hostibus coniun-
 gunt & alij, magis cupidi q̃ pñ, q̃ sub spe-
 cie religionis & Euangelicæ professio-
 nis Ecclesiam expilant, & eam misere de-
 spoliatam ita imprudenter uastant, ut in-
 tra paucos annos nullis cōsilijs, ac præ-
 sidijs Regum, principum atq̃ adeo om-
nium Magistratum instaurari queat,
 dum ei eripiunt, quo Christi ministeria
 conseruanda, idonei pastores alendi, &
 artium studia (quæ sunt sacrosancti Euan- *Euangel*
 gelici ministerij nerui) fouenda essent: fi- *rum mi*
 unt Ecclesiæ euersores, & astringunt se *mi*
 eiusmodi sacrilegñs, quæ secum trahunt
 inenarrabilem perniciem tum animarū
 tum omnium bonarum rerum. Hi profe-
cto imprudēter, si non malitiose Ecclesiā
 depopulantur & euertunt, quam tenen-
 tur non solum suis facultatibus sed etiā
 suo sanguine conseruare & defendere. Li-
 cet hæc Ecclesię uastatio paulo mitior sit,
 quam ista, qua eam Pontificij & Turcici

EPISTOLA

vastant, nec madeat innocentium sanguine, ut ista; tamen in hoc ei consentit & similis fit, q̄ præmia studiorum tollens, deuastet Christi Ecclesiam & introducat horrendam cæcitatem & ignorantiā facrorum, quam breui sequet̄ omnium rerū. anarchia, summa peccandi licentia, & abominabilis omnium rerum confusio, sub qua nihil possit manere integrū. Regum ac Principum est, Ecclesiæ aduerum Dei cultum & animarum salutem, sua bona conseruare, & publicis pœnis coercere sacrilegas rapinas, ac direptiones, quibus, si qui putant, se posse ditescere & augere suas facultates, turpiter falluntur. Bona Ecclesiæ sacra, Tolosano auro sunt similia, nemo ea unquam diripuit sine nouo & miserando aliquo exitio. Impossibile etiā est, hāc direptionem posse inultā esse, cum secū trahat totius Ecclesiæ vastationem, & introducat omnium bonarum rerum dissipationē. Huic sceleri se astringunt, non solum Ecclesiastica qui rapiunt, sed etiā Magistratus, qui sinunt Ecclesijs ea eripi, quibus uerbi Dei noticia, uera Christi Religio et studiorum præmia conseruari oportuit. Vt autem hi Ecclesiæ plus, quam dici potest, nocent: ita Ecclesiæ maxime seruiunt:
ac

NVNCVPATORIA.

ac commodant, et Deo gratissimum cul-
tum prestāt, qui Ecclesiam instaurant, &
bona eius studiose conseruāt, ad promo-
uenda liberalia artium studia, conseruan-
da sacra ministeria, & alendos doctos &
pios animarum Episcopos ac Pastores,
in Ecclesia, quos Propheta in hoc Psal.
docet domicilium esse Solis, eosq; Eccle-
się cœlestem & ueram saluificam lucem
exhibere, quemadmodū cœlum sui So-
lis domicilium, ætherei solis lucem mun-
do exhibet. Ad hæc officia nasci & eligi
 Reges ac Principes, etiam ueteres uide-
 runt, Magistratum appellantes τῶν θεῶν ἱ-
 σμελιτήν καὶ τῶν ἀνθρώπων κειδεμόνα, quib. uer-
 bis significare uoluerunt omnem Magi-
 stratum apud suos debere rationem ha-
 bere & curā agere tum Ecclesię tum poli-
 tię. Quale beneficium Tua Cels. patrię
præstiterit, & quam bonā rem egerit in-
stitutione Ecclesię ac renouatione uerę
Ecclesiasticę doctrine, hic Psal. luculēter
ostendit, ex quo, ut tua Cels. magnitudi-
nē suę operæ cognosceret, & magis atq;
magis excitaretur ad persequēdum hoc
diuinum opus, peculiari gratia Dei cœ-
ptum, totaq; mea patria, pro hoc incom-
parabili munere Deo dignas gratias a-
geret, & tuam Cels. amaret ac reuereret.

*Sup hoc
psalme*

EPISTOLA

*Sup. certa
collapsa vi
Amazanda*

placuit hūc Psal. tuę C. inscribere, & hoc ipso patrię quasi ob oculos ponere, quantū tuę Cels. debeat pro hoc officio, qđ collapsam Ecclesiam restauraverit. Solem cœlestis & uerę lucis propemodum extinctum et amissum ei restituerit, et doctrinam de uero Dei cultu, gratuita iustificatione hominis, bonis operibus, eorum premijs & alijs necessarijs rebus, mira caligine & uarijs imposturarum prestigijs obrutā, asseruerit, & a suo situ, cōtemptu ac neglectu uindicauerit. Quo uno facto, inquam, de patria ita merita est tua Celsit. ut ante eam nulli Marchiæ Principes, uel etiam preclarissime de patria meriti. Quantum enim anima corpore, tantum hoc beneficium a tua Cels. patrię collatum, omnium maiorum tuorū beneficijs prestat. Res certe est eterno elogio digna, tuam Cel. diligenter in hoc fuisse & adhuc esse, ut sana & sincera doctrina Euāgelij Christi, de gratuita fidei iustificatione in Ecclesia tradatur & inculcetur. Vtinā T. Cels. & omnium piorum uoto exitus responderet, & omnia tam pie & diligenter curarentur & efficerentur, quam hoc omnes pī cupiant, orent, & necessitas exigat. Quanta autem in hoc fuerit tua C. diligentia, immortalis

NUNCUPATORIA.

his erit testis Ecclesiastica ordinatio, quæ
 T. Cels. non tam iusserit præscribi, quam
 ipsa eam propria industria & opera præ
 scripserit, non sine graui inuidia se oppo
 nēs illorum furoribus, qui hodie doctri
 nam de gratuita fidei iustificatione ex
 trema læuitia insectantur, & truculenter
 occidunt eius professores. Hac re tua C.
 egregium specimen suæ sapientiæ, & a
 pertam significationem insignis suæ pie
 tatis dedit, præclareq; testificata est. Re
 ges, Principes, omnesq; magistratus, nō
 solum debere esse custodes ciuiliū le
 gum, sed etiam Ecclesiæ Christi & sanæ
 doctrinæ, eosq; non solum ob id uoca
 ri Deos, dei que ministros, quod in ciuili
 & mundana gubernatione, Dei uices ge
 rant & officia præstēt, sed præcipue ideo,
 quod quæ ad gloriam Dei, Iesu Christi
 religionem, & Ecclesiæ ueram & æternā
 salutem pertinent, promoueant & præ
 stent, quæ præcipua sunt diuinæ maiesta
 tis officia ac operæ. Deus det, ut his pñs
 conatibus perpetuo operam nauet tua
 Cels. & pietatis studio magis indies se
 Deo comprobet, cogitetq; illos Princi
 pes tantum recte & bona cōscientia Ma
 gistratū gerere, in eo prospere agere, diu
 turnam ac foelicem gubernationem recte

*Custodes le
 gum ciuiliū
 et ecclæ Ch*

Dei ministri

EPISTOLA

nere, & eā ad suos filios ac nepotes trāf-
 mittere, qui diligenter rationem habent,
 tum Ecclesię, tum reip. & quibus curę est
 cōmunis salus. Dei mandatū est, ut rex
 librum legis habeat & omnibus diebus
 uitę suę legat, ut discat timere Dñm Deū
 suum, & custodire uerba & cęrimonias
 eius, & recta incedere in suo officio, ut
 nec ad sinistrā, nec dextrā a mādatis Do-
 mini declinet, utq; longo tēpore regnet,
 tum ipse tum filij eius. Hoc Dei pręceptū
 & addita promissio, merito omnes Re-
 ges, Principes ac Magistratus excitaret,
 ad sedulam curam, non solū reip. sed etiā
 Ecclesię. Quod si facerent, haberent me-
 liores successus in rebus omnibus. Nūc
 quia passim negligūt Dei gloriam & Ec-
 clesię salutē, sentiunt etiam diuinę irę gra-
 ues pœnas, uident omnes suos conatus,
 non solum irritum fieri, sed fatalibus in-
 fortunjs etiā diuinitus impediri, & ope-
 ram & impensas perdi in omnibus quę
 aggrediuntur. Impossibile est, ibi posse
 fœlicem & diuturnā dominationem es-
 se, ubi Ecclesia negligitur, quę est nutrix
 ueri cultus Dei, & conseruatric glorię
 Dei et omnium uirtutum. Ubi ex animo
 queritur regnum Dei, & iusticia eius, ibi
 omnia adiūctur, omniaq; prosperant:
 ubi

Dei mandatu
 tum ad pr
 nptes

Sup Dei glo
 riam negligit
 in

Entia

NUNCUPATORIA.

ubi cura regni Dei abiicitur, & pietatis
studium negligit, ibi, ut omnia pessime
dilabantur, & iusta Dei ultio omnia ua-
stet necesse est. Iustus Iudex est Dñs, non
sinit inultum sui contemptum, sui contē-
ptores reddit contemptibiles. Ut nos cū
eo & Ecclesia ipsius agimus, ita & ipse
nobiscum uicissim agit: sola Ecclesia san-
guine filiū Dei redēpta, Deo accepta est,
propter hanc fauet Principibus, & fortu-
nat omnem gubernationem. Deus pro-
pter Ecclesiam mūdo impertit suę boni-
tatis opes: hac cadente, omnia diuinę be-
nevolentię beneficia simul concidunt.
Huius rei nobis terribile exemplum ex-
hibet Iudaici regni excidium, & orienta-
lis Ecclesię desolatio. Nam utriusq; cala-
mitatis & exitij occasio sunt, Euangelij
Christi persecutio et abusus: ueritati Dei
noluerūt auscultare & credere, deo De-
us misit illis efficacē imposturā, & exiit
eos iusta ciuili gubernatiōe, spoliauit di-
uinę ueritatis cognitione, tradidit in re-
probū sensum, & permisit eos sibi, ut ex
alijs sceleribus in alias impietates et scele-
ra prolaberent ac demum perirēt. Si tua
Cel. inchoatā Ecclesię instaurationē, pie,
iuste & diligēter urseris & absolueris, pre-
buerisq; Euang. et pñs Doct. hospitium,

*Iustus Iudex
Dñs*

*Iudaici regni
excidium et
orientalis
ecclesię desolatio*

EPISTOLA

non est dubium, Dei benignitate foelici-
 ter ei esse euentura omnia, habituramq;
 foelicissimos successus in multis & ma-
 gnis rebus, quod non possint non om-
 nia bona illis affatim affluere, quibus cū
 Dominus est, qui omnis boni fons & au-
 thor tantum in congregatione suorum
 adest, & qui nusq; sua bonitate & gratia
 est, q̄ in Ecclesia. Christianus orbis indi-
 es inuoluitur maioribus & grauioribus
 malis, propter sacrorum incuriam & ue-
 ritatis Dei & uerae religionis Christi cō-
 temptū, nec ex his explicabit se, uel po-
 tentia, uel armis, sed sola uera pietate &
 unico pietatis studio, nisi serio adiecerit
 animum ad studium glorificationis Dei
 & uerae pietatis, reduxeritq; Ecclesie na-
 tium & pristinum nitorem, effeceritq;
 ut ea rursus officina glorificationis Dei
 & uerae pietatis fiat, quae oppressa falsis
 doctrinis, obruta Papisticis imposturis,
 & oppressa fucosa idolomania, fere de-
 generauit in profligatum quoddā sum-
 mae impietatis prostibulum. Omniū eta-
 tum historie & maxime sacrae (in quibus
 manifesta pictura perpetuae diuinæ uolū-
 tatis proponit, tum erga pios, tum ad-
 uersum impios) clarissime testatur, Prin-
 cipes Religionis studiosos, semper ha-
 buisse

NUNCUPATORIA

buisse foelices successus, & pietatis con-
 temptores in sua gubernatione infœlicis-
 sime egisse, & demum misere perisse. Im-
pietas, et uere religionis negligentia sem-
per punita est Tragico quodam exitu;
 Non est putandum, meliores exitus for-
 tituros esse nostros Reges, Principes, o-
 mnesque Magistratus, qui aut ueritatem
 Dei persequuntur, aut sua negligentia &
 incuria sinunt Ecclesiam collabi, & exor-
 tam Euangelij lucem rursus extinguere, &
qui in gratiam Ro. Pontificum, & illorū,
qui a partibus Ro. sedis stant, simulatio-
ne omnia malunt corrumpere, quam Chri-
sti Euangelium ingenue cofiteri, eius do-
ctrinam incorruptam conseruare, Chri-
sto, cui nomen dederunt, adherere, eius
 gloriam adserere, & Ecclesiam, pro qua
 suum preciosum sanguinem fudit, con-
 seruare. Tua Cels. nihil dubitare debet, si
 bi omnia fore foelicissima, si suos cona-
 tus ac studia serio conuerterit ad ornan-
 dam Ecclesiam, illustrandam Christi re-
 ligionem, & prouehendam Dei gloriā.
His conatibus amplissima præmia, cum
 corporalia, tū cœlestia, proposita sunt;
 ideo hos ceu umbra corpus, omnigenæ
 foelicitatis opes comitabuntur. Econtra
 impietatem, sacrorum contemptum ac

A

*In putant
contempto
216*

*Christo nomen
dare*

*Impietas
et sacrile-
gium con-
temptum*

EPISTOLA

neglectum, ueluti umbra corpus, sequetur maxima pernicies. Christianorum ignavia & impietas diuinitus iam diu crudeliter punita Turcicis furoribus, profecto longe grauius & crudelius punietur, inisi nunc, Euangelij luce accepta, melius instituta fuerit gubernatio Ecclesie & potestatis litiae, in quibus nunc, non modo regnat, sed etiam grassatur hominum petulantia, omniaque pro libidine, cum summo ueritatis & iuris contempu geruntur, non sine summa Dei & Iesu Christi contumelia, nec absque insigni dissipatione Ecclesiae & reip[us]. Si tua Cels. bene uult, sibi ipsi, filiis, nepotibus ac subditis, conciliet sibi Deum pietatis studio, recte instituat Ecclesiam & politiam, erigat scholas & prospiciat suae Academiae doctis & pijs uiris, qui adolescentiam recte instituunt & forment, in qua tantum sita est spes Ecclesiae & reip[us]. conseruandae: haec enim seminarium est illorum, quae in hac uita recte institui & conseruari debent, efficiatque sedulo, ut in his quae ad glorificationem Dei, animarum salutem, & subditorum utilitatem ac tranquillitatem pertinent, singula recte curentur. & ut Academia Francofordiana parochijs in Marchia, doctos & pios concionatores suppediter, qui pa
rochjs

*Sup gubernat
nunc autem*

*Sup ecclesie
institute
et scholarum*

NUNCUPATORIA

rœcijs sana doctrina recte præesse, & in
 multos annos restitutæ Ecclesiæ incolu-
 mitatem conseruare possint. His studijs
aderit Deus: hæc erunt præcipuum, imo
 unicum præsidium aduersus Turcicas ir-
 ruptiones et imminentes calamitates, quibus
 Ecclesiæ & ueræ doctrinæ neglectus
 a Deo punietur in Germania, quam De-
 us nunc, patefacto Euangelio, pœniten-
 tiæ admonet. utinam nō frustra, ut Iudej
 olim admonuit. Falso persuadent sibi or-
 bis Monarchæ, solis armis hostem posse
 a suis finibus depelli, quē Deus propter
 nostra peccata contra nos excitat & im-
 mittit. sola pietas, quæ ad omnia (ut Apo-
 stolus ait) utilis est, nostrū propugnacu-
 lum erit. Sicut Christiani infœlicissime
contra Turcicam tyrannidē iam aliquot
seculis pugnarunt, ita porro etiam pu-
 gnabunt, nisi Iesum Christum in cœlo &
 terra imperium tenentem, habuerint du-
 cem & propugnatorem: at hunc aduer-
 sarium & oppugnatorem non propug-
 natorem habebunt. donec eius ueritatē
 aut fuerint persequuti, aut religionem &
 Ecclesiam eius cōtempserint ac neglexe-
 rint, propter quam Deus hoc seculum tã-
 tum conseruat in hisce sceleribus, impie-
 ratibus, angustijs & calamitatibus. Præ-

Indica

*Sola pietas
ad oia utilis*

*Iesus Christus
habendus dux*

EPISTOLA

*Præsentium
temporum
difficultates*

*Notitia uerbi
Dei*

*Præsentis
solatio*

*Ubi uerbi
Cognitio*

sentium temporum difficultates maxi-
mæ sunt, omniumq; hominum ordines
ubiq; ualde grauantur. Vnicum solatiū
est in his motibus & difficultatibus, ha-
bere noticiam uerbi Dei, qua certiores
reddimur de Dei uolūte, certificamur
de eius consilio & præsentem consola-
tionem accipimus in omnibus afflictio-
nibus nostris. Pro hoc beneficio, homi-
nes nostræ ætatis nec Deo, nec ijs, quo-
rum autoritate, sumptu, studio & ope-
ra uerbi Dei noticia contingit, unquam
possunt dignas gratias agere. Præsentibus
malis impliciti, profecto longe cala-
mitosiores essemus, nisi haberemus uer-
bi Dei cognitionē, qua nos aduersus im-
pendentiā mala solaremur. Hoc tempo-
re meam patriam fere eisdem premi in-
commodis, quibus passim totus orbis
oneratur, eiq; commune periculum im-
minere haud dubito, tamen ualde beatā
eam præ illis iudico, qui in ignorantia
uerbi Dei hærentes, simul coguntur lu-
ctari cum propriæ conscientiæ pauori-
bus, & imminentium malorum pericu-
lis: censeoque eam hoc nomine plurimū
debere. Tuæ C. q; cōsors facta sit renatæ
Euangelicę ueritatis, qua se erigere ac cō-
solari possit in præsentibus periculis &
ærumnis.

NUNCUPATORIA.

frūnis. Quoties patriæ recordatio meū
 animū subit, præcipue gratulor illi hoc
 eximium Dei beneficium, et Deum oro,
 ut hoc ei diutissime conseruetur. Olim
 adolescens cum formabam iuuetutis stu-
 dia, & gubernabam scholā in Marchia,
 ualde fœlicem iudicassem me, si in hac lu-
 ce, nunc demum ibi exorta, mihi tum a-
 gere licuisset, uel etiam in graui difficulta-
 te sed Domino tum aliter fuit uisum: de-
ditum pro meis uiribus operam, ut Euā
gelium in Marchia innotesceret sed Sata-
nas cum suis mancipijs, Monachis & sa-
crificis, tūc & meos, & plerorumq; alio-
rum bonorū conatus, qui tum mecū ean-
dem rem ibidem agebant, impediuit &
me falsis criminationibus delatū, apud
Tuæ Cels. patrem, prudētissimum Prin-
cipem, liberaliumq; studiorum amātem,
mendacijsq; deformatum, detrusit in car-
cerē obiecit morti, & inuisum reddidit
Marchiæ præpotentibus / qui tum zelo
quodam, Euangelicę & incorruptæ do-
ctrinæ ignari defendebant Papisticos er-
rores: tandem etiam ex carcere eductū,
cōpulit me e patria comigrare, apud ex-
ternos sedes quærere, & apud ignotos
in exilio agere, & cum multis ac magnis
difficultatib. luctari ubi ob aduersariorū

*Authoꝝ d
 se ipse*

EPISTOLA

*Author
vult
mutare
nomen*

pertinax odium & cupiditatē mihi no-
cēdi, etiā coactus sum mutare gētilitium
nomē, & iuxta pijsimorū, doctissimorū
ac prudentiss. uirorum cōsiliū, pro teu-
tonico gētilitio nomine Hūck, (quod &
Hūch a multis effertur et scribitur) Græca
uoce ἡπύρος, uti, quæ magis cōgruere ui-
debat, et quæ tm̄ uno, aut ad summū im-
mutatis duobus elemētis, Germanice gē-
tilitium nomē meum sonat, qđ adhuc re-
tineo, q̄ omnibus passim notius sit. Nō
arrogātia, nō temeritas, nec leuitas ulla,
sed pertinax lēdendi libido, qua sciebā
meos aduersarios flagrare, & mihi malū
meditari, persuasit gentilitiū nomen, in-
cognitā uocē, linguę uulgo ignotæ, per-
mutare, non ut nocerem, uel meis hosti-
bus, quibus semper beneuolui, & opti-
ma sum imprecatus, uel ullis alijs homi-
nibus, aut q̄ me puderet meorum gen-
tilium, quorū honor & bona fama sem-
per illēsa & integra fuit: sed ut pia proui-
dentia fallerem meorū hostium insidias.

*inimicis
semper bñ
uoluit*

*Marchia
qđ beatum*

Hęc non cōmemoro, ut refricem uulnus
pręteritę offensę & iniurię propter Chri-
sti Euangelium tum mihi illatę, sed ut in-
dicem, modo multo fœliciorē Marchiā
esse in hac parte, quam tum fuit. Ter qua-
terq̄ me beatum iudicassē, si absq̄ peri-
culo

NVNCVPATORIA

culo mihi licuisset tum in Marchia profi-
teri Euangelij Christi ueritatem, quæ mo-
do publice et priuatim docet T. C. iussu,
quam scio eam inde usq; a iuuentute sua
semper amasse & promouisse, quo uno
argumento Deus optimam suam uolun-
tatem, tum erga T. C. tum totam patriam
perspicue declarat. Nisi Deus T. C. ama-
ret, eamq; amplissimis bñficijs & orna-
mentis decoratam uellet coram homini-
bus & suis angelis, haud uteret ea ad Ec-
clesiæ suæ restorationem, & Euāgelij sui
propagationem. Ad quæ officia nūquam
aliorum, quam optimorum Principū ac
Regum opera usus est, ut significet sum-
mum munus & præcipuum honorem &
dignitatem, solisq; pijs Principibus di-
gnam esse, instaurare collapsam Ecclesiā,
fouere liberales artes, patefacere Dei ue-
ritatem, instituere uerum Dei cultū, illu-
strare eius gloriam, & conseruare subdi-
torum salutem. Dñs, qui dignatus est T.
C. hoc honore præ ceteris Marchionib.
ornare, is T. C. cōfirmet, cōsilia eius pa-
terna sua clemētia gubernet, ad perennē
Marchiticę Ecclesię et reip. utilitatem, ad
quam Dñs noster Iesus Christus T. C.
fœlicissime in multos annos conseruet,
Amen. Hamburgi xij. Calen. Iulij, Anno
a nato Christo. M. D. XLV.

P SALMVS Decimus nonus est generis Didascalici, quia ostendit causas & effectus, tum uerbi, tum cognitionis Dei.

SCOPVS PSALMI.

Deus ipse, eiusque gloria cognoscitur tum ex contemplatione rerum naturalium, tum ex uerbo diuinitus reuelato, quo Dominus erudit, consolatur, sanctificat & mutat homines. *Deus quatenus cognoscitur*

DISPOSITIO PSALMI.

Hic Psalmus concionatur de primis principijs & incrementis noticiæ Dei, & de authoritate & effectu uerbi Dei. Primo docet unde nata ac orta sit diuinæ gloriæ cognitio. Deinde quomodo ea in mundo propagata & aucta sit Hunc locum exornat simili de sole percurrente & perlustrante omnes partes orbis, ostenditque gloriā Dei duabus rationibus in mundo manifestari, ac cognosci, uide licet per conditam creaturam, & per reuelatum Dei uerbum (His subiicitur locus de efficacia & utilitate uerbi Dei. Postremo Propheta concludens Psalmum oratione, adiicit peti discrimē, petitque sibi admissa peccata dimitti, & lege Dei gubernari suas cogitationes, facta & uerba.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Psalmus XIX

Psalmus XIX. pertinet ad III. mandatum Decalogi, quo nobis diuini uerbi cognitio & studium commendantur.

EXPOSITIO TITVLI.

*Verbi dei
veritas in hoc
Psalmus*

Inscriptio Psalmi testatur Dauidem esse authorem Psalmi, Psalmumque esse Epinikion, quia in eo prædicatur uerbi Dei uirtus, per quam uere Dei noticia quasi e medijs tenebris orbi illuxit, erroresque omnes discussit & extinxit.

ENARRATIO PSALMI.

COELI ENARRANT GLORIAM DEI.

*Cœli machi-
na, manifesta-
tio gloriæ di-
uine.*

*Deus quò
inuisibilis
hūmānis sen-
sibus open-
dit*

Deus pulcherrima cœli machina, mūdo exponit suam gloriam, & hac enarratione suæ gloriæ manifestauit se hominibus ab initio creationis, & adhuc se manifestat ubique gentium. Occulta Dei, diuinitas, maiestas, uirtus & gloria, oculis humanis uideri non possunt, ideo Deus mundo ostendit inuisibilia suæ maiestatis per creaturas uisibiles, expositas humanis sensibus. Hæ enim sunt picturæ hominibus cœlitus exhibitæ, ut earum contemplatione cognoscat Dei gloria, hoc est, incomprehensibilis, æterna & perfecta Dei sapiētia, misericordia, iusticia, ueritas, potentia, uirtus, atque adeo omnis eius

eius maiestas, qua oia est in oibus, qua se nobis depingit & exhibet in opificio omnium naturalium rerum. Coelos Propheta appellat, septem orbes ambientes terram & aquam, atq; adeo omnia elementa, hoc est, totam & integram uisibilem coeli structuram.

*Coeli uisibilis
structura*

ET FIRMAMENTVM AN-
NUNCIAT OPERA MA-
NVVM EIVS.

Metaphoricis rebus inanimatorum tribuitur sermo, quod eis natura quiddam insit, quod ceu picturis quibusdam homines docent.

In elegantissimo coelorum opificio non solum proponitur pictura aliqua diuinae maiestatis, sed declarantur etiam diuinae operationes, & ostenditur Dominum per celestia & superiora illa haec terrena & inferna producere & conseruare, eumque esse authorem, gubernatorem & conseruatorem omnium naturalium rerum. Operationes diuinae uirtutis quae fiunt in uersitate hac rerum, uocantur opera manuum Dei.

*A quo terra
na produuntur*

*operationes di-
uinae uirtutis*

Opera autem manuum Dei Opera manuum Dei, quae annunciat & docet firmamentum,

sunt proprie celestium corporum effectus. Firmamentum suo motu est causa generationis & corruptionis; adducit repositum

Firmamentum

COMMENT. IN PSAL. XIX.

uicissitudines, generatum coelestium tum
terrestrium naturalium rerum mutationes.

Imo Dñs in rebus naturalibus, hominum
conspectui expositis, omnia operatur per
firmamentum. Ob id Propheta ait firma
mentum annunciare opera manuum Dei.

*Philosophici
studij finis.*

[Hic locus docet] Philosophici studij fi
nem esse, consideratione naturalium re
rum comparari cognitionem gloriæ &
maiestatis Dei, qua in nobis excitetur di
lectio & timor Domini, fiducia in De
um & glorificatio nominis eius.

DIES DIEI ERUCTAT
VERBUM, ET NOX NOCTI
INDICAT SCIENTIAM.

*Quare ver
bum datum
coelitus*
Gloria Dei ex ipsis naturalibus rebus
integre cognosci nequit. Ideo uerbum da
tum est coelitus, ut inde illa pars gloriæ
Dei intelligeretur, cuius nulla pictura o
stendi potuit in naturalibus rebus. [Si ge
nus humanum Adæ lapsu non adductum
esset in peccatum, mortem, Satanæ ser
uitutem, maledictionem & omne genus
calamitatum] hominibus non fuisset opus
reuelato uerbo: ex pulcherrima cœli ma
china, & ex admirabilibus firmamenti o
perationibus, & domesticis Patrum colo
loquijs didicissent cognoscere Dei glo
riam.

*De Adæ
lapsu*

*De Gloria
Dei*

riam. Et hæc notitia ex istis naturæ prin-
cipijs informata sualisset oibus hoibus,
Dei dilectionē, timorem, religionē, iusti-
ciam & cæteras uirtutes, ad conseruatio-
nem religionis & humanæ societatis ne-
cessarias. Verum humana natura deprauata
& rebus omnibus turbatis & affli-
ctis, hominibus lapsis in sua calamitate,
maledictione, & deprauatione, opus fu-
it cōsolatione aduersus peccatum, mor-
tem, Diabolum & omnigenas misérias.

Hæc autem ex rerum naturalium con-
templatione sumi non poterat, ideo re-
uelatum est Dei uerbum, & indicata est
alia sciētia, uidelicet de redemptione hu-
mani generis, de remissione peccatorū,
de sanctificatione et innouatione ueteris
deprauatæ naturæ, de Satanæ regno, de
destructione Satanici regni, & æterno
regno Christi, de panoplia Ecclesiæ ad-
uersus Satanam, de resurrectione carnis
per mortem collapsæ, de æterna & bea-
ta uita, & id genus alijs, quæ pertinent ad
iustificationem & salutem hominis.

Hæc mysteriorum notitia et sciētia, cum
tēpore comparat uerbo Dei, & experiē-
tia spiritualium certaminū augetur. Ob
id ait Propheta: Diem diei eructare seu
effundere uerbum: & noctem nocti indi-

Notitia ex
natura pñ.
cipijs

Humana na-
tura depraua-
ta

Verbum Dei
quare reuela-
tum. quare
fuit necessa-
rium

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Quanti ver-
bum Dei
revelatur

care seu reuelare scientiam, quæ per uer-
bum Dei & spirituales exercitationem
docentur, non proponuntur in ipsa ue-
nusta & delectabili rerum naturalium pi-
ctura, sed cum tempore docentur & reue-
lantur Dei uerbo & fidei exercitijs.

Progressu ip-
sum palam
fit

[Diem diei eructare uerbum, & nocte
nocti indicare scientiam, significat tem-
poris progressu uerbum Dei palam fie-
ri, & scientiam spiritualium rerum com-
parari, quæ cœli enarrat & firmamentū,
hoc est, cœlum stellatū, siue octaua sphæ-
ra cum alijs inferioribus septē orbibus
annunciat, simul eodem tēpore propo-
nuntur & incurrunt in oculos, licet non
obseruentur a singulis] Verbi autem no-
ticia, hoc est, cognitio diuinarū promif-
sionum et diuinæ legis progressu tempo-
ris quasi per manus traditur & paulatim
crescit, propagatur, & progreditur e do-
mo in domum, e Repub. in rempub. ex
alio regno in aliud regnum] Et hæc noti-
cia ab ipsis rerum primordijs sic tradita,
diu noctuque creuit & progressa est. Pri-
mo, uerbum Dei est reuelatum Adæ. De
inde per Adam commendatum est suis
liberis ac nepotibus, inter quos illi qui fi-
lij Dei uocantur a Mose, acceptum uer-
bum Dei transmiserunt ad posteros.

Verbi Dei
cognitio

Verbum Dei
quanti et quod
reuelatum

Fili Dei qui
uocantur

Ceterum

Ceterum quoties huius uerbi noticia
extincta est hominum incuria et negligē
tia, Deus illud de nouo reperit & clari
us exposuit, sicut factum est tempore A
brahami, Mosi & Prophetarum, & præ
cipue tempore Apostolorum. Ita ætas
etati tradidit Dei uerbum, ita tempus oc
cultæ mysteriorū prodidit, & uerbi Dei
ueritas plerumq; tecta & ignorata, pro
gressu temporis in lucē emerfit & inno
tuit apertius. Hoc est, Dies eructauit &
annunciauit diei uerbum, & nox indica
uit & reuelauit nocti scientiam. Tempus
prodita occultit, & occulta prodit: ideo
Propheta tempori attribuit annūciatio
nem uerbi & reuelationem scientiæ.

Huc etiam facit qd ueteres Poetæ finxe
runt ueritatem esse temporis filiam: quo
figmento uoluerunt significare, tempus
ueritatē proferre in lucem, hoc est, diem
diei eructare uerbum, & noctem nocti
indicare scientiam.

Propheta Synecdoche usus, Diem &
noctem posuit pro tempore. Posuit autē
primas & minutiores partes tēporis, ut
significaret uerbi Dei tractationem et ex
ercitia fidei semper mansisse. Apte tribu
it diei, uerbi inchoationē & studium, no
cti uero fidei exercitium. Dies ad res co

*Verbum Dei quo
modo extinctum*

*An ueritas
ipsa sit filia*

Dies.

N x.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Nox

gnoscentas aptior & nox ad pauores, terrores, insidias, oppressiones, & spirituales exercitationes est opportunior. Ob id uerbi Dei cognitio diei, & fidei exercitia, ipsaue scientia rerum spiritualium nocti potius q̄ diei attribuuntur.

Dies uerbum exurit

Dies dicitur eructare uerbum, q̄ tempus suo progressu patefaciat uerbum, illudq̄ e patrū ore subinde profluat, quē admodum aquæ, quasi eructantes ebulliunt, profluūt ac dimanant e scaturigine.

NON SVNT LOQVELÆ
NEQVE SERMONES.

Verbum quibus reuelatū à Deo.

Verbi Dei mysteria quasi suis septis ac terminis inclusa sancte & religiose semper æstimata sunt in populo Dei. Deus solis Hebræis reuelauit suum uerbum: in circuncisis gentibus semper cæлата sunt mysteria fidei. Sicut Psal. 148. testatur dicens: Annunciat uerbum suum Iacob, iusticias & iudicia sua Israel. Non facit taliter omni nationi, iudicia sua non manifestauit eis. In nouissima uero temporum ætate, Deus patefecit suum uerbum, non solum Iudæis, sed etiam omnibus nationibus. De hac futura inuulgatione uerbi Dei per uniuersum orbem Propheta hic uaticinatur: non loquitur de egregijs naturalium

turalium rerum spectaculis, quibus mundo enarrat & annunciat Dei gloria, sed de Apostolicis cōcionibus, quibus Dei uerbū palam factū est in uniuerso orbe.

Aptuz non ues

Diuus Paulus ad Rom. decimo, hæc uerba Psalmi de prædicatione Euangelij manifestius interpretat̃ q̃ ut quisq̃ possit inficiari Diserte enim facit mentio- nem de emissis prædicatoribus, de uerbo fidei, de Euangelio, de fide quæ ex auditu annunciati uerbi est, & aperte indicat prædicationem Euangelij Christi, esse eum sonum, qui in omnem terram exiuit, & uerba quæ exierunt in fines orbis terræ. Et ut hæc institutio non de enarra- tione cœlorum, & annunciatione firmamenti intelligeretur, sed de prædicatione Apostolorum, Prophetarū his Doctoribus attribuit uocem, directionem, sonum ac uerba, quibus attributis declarat se loqui de eiusmodi institutiōe, quæ uiua uoce & uerbis fit, non de mutis spectaculis cœlestium & naturalium rerum.

Res ipsa quoq̃ docet, hanc Prophetiam intelligēdam esse de ministerio Apostolorum, eamq̃ tum cœptam impleri, cum Christus emisit Apostolos ut prædicarent Euangelium omni creaturæ, omnibusq̃ gentibus.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Voces eorum
Sonus
Verba
Ad Aptos re-
ferenda

Hæ uoculæ (uoces eorum, sonus eorum, uerba eorum, posuit tabernaculū Soli in eis) ad Apostolos, non ad cœlos & firmamentum, referenda sunt.

Pronomen eorum non demonstrat firmamentum & cœlos, sed Apostolos, & qui Apostolorum ministerio funguntur, Dñs multos extrusurus erat ad ministerium Euangelij, qui ædita hac Prophetia, nondum erant, carebantq; nomine.

Eos

Ob id absolute illos ipsos appellat eos, quorum uoces, & soni, & uerba audiri debebant in uniuerso mundo.

Prophetia
De Euang-
elio

Eiusmodi aut loquendi formula, pulchre conuenit Prophetiæ de rebus futuris & uenturis Apostolis, qui eo tempore & nihil & nusq; erant, qui nondum nati nullo nomine appellari quibant, quo hæc Prophetia proponebatur de Euangelio ubiq; terrarum publicando. Prophetis hic mos est familiaris, ut ab officio, specie & circumstantijs uenturas personas describant absq; nomine.

Propheta qd
Deum mdt
tm

Vt Propheta clare indicet Deum misericorditer omnibus hominibus cuiuscūque linguæ & sermonis, nullis nationibus contemptis, propositurum esse gratiam in Christo promissam, notanter inquit, esse futurum ut oib; temporibus, omnibus

omnibus linguis siue loquelis, oibus *hōiōz Aptura*
 que sermonibus aut uerbis apud oēs au *Dominus et*
 diať Apostolica doctrina & cōcio, *quā audienda*
 Psalmus hic uocem & uerba eorū noiat.

(Loquelis ipfas linguas, Sermonibus *Loquela*
dialecton siue proprietatem linguarum
significari arbitror *Sermo* Loquela est totius a-
licuius nationis locutio. Sermo est cu-
iuscq; locutionis differentia. Loquela ge-
 nus, sermo species est. Communis Græ-
 ca lingua loquela est, *Διάλεκτος* Attica,
 Dorica & Æolica sermo est *Διαλεκτος* Germanica
loquendi ratio loquela est. Idioma Ger-
 manicæ linguae sermo est.

Propheta tum loquela tum sermōis si *Euangelium*
 mul facit mentionem, ut diserte declaret, *utq; annun-*
 ubiq; gentiū apud omnes annuncianđū *ciandum*
 esse Euangelium Christi. Cum hac Pro-
phecia apte consentit & quadrat Christi *Mandatum*
mandatum, quod Apostolis dedit, uide *Christi Aptis*
licet ut exirent in uniuersum orbem, & *datum*
prædicarent Euangelium omni creaturæ.

Quidā putant Apostolos sola Hebræa *Apostoli om-*
 lingua esse usos apud oēs, unaq; lingua *nium natio-*
 locutos esse omnibus *ita tamen, ut Apo-*
 stolica uox illapsa in aures auditorū, trās *num lingua*
 mutata sit in linguam unicuique audito- *usi.*
 ri propriam. Hanc erroneam opinio-
nem colligūt ex his uerbis Actorum ij.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

*Apti quibus
linguis loqui*
[Ecce nonne omnes isti qui loquuntur Galilæi sunt? Et quomodo nos audimus unusquisque linguam nostram in qua nati sumus? Censent Apostolos Iudaico sermone Hierosolymis in frequentia populi loquentes, suo sermone omnibus simul locutos esse, tum incolis tum exteris nationibus, ipsumque sermonem simul cum exciperetur auditorum auribus, divina uirtute mutatum esse, talemque esse factum, qualem intelligebant auditores, & quem didicerant apud suos a cunabulis.

*In ex concam
opinionem*

[Hæc erronea opinio est, quia pugnat cum prophetia huius Psalmi, & alijs apertis scripturæ testimonijs, abrogatque Euangelio Christi fidem, ideo non est toleranda in Ecclesia.

Contra

[Psalmus ait: nullas loquelas, nullosque sermones esse, quibus non sint audiendæ uoces Apostolorum. Certum itaque est, Apostolos omnium nationum linguis, non una, non sola Iudaica lingua locutos esse. Hoc ipsum testatur etiam D. Lucas in Actis cap. ij. ubi recitat miraculum linguarum, quod multarum nationum homines mirati sunt in Apostolis. Sic in-
quiens: Cœperunt loqui uarijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. Item: audiebat unusquisque lingua sua

*Lucus actor
cap 2*

eos

eos loquētes Itē: audiuiimus unusquisq;
linguam nostram in qua nati sumus. I-
tē: audimus eos loquētes nostris linguis
magnalia Dei. Diuis Lucas his uerbis
manifeste docet, Apostolos alijs, ac
que alijs linguis locutos esse, & exposu-
isse cuiq; nationi in sua lingua Euangeli-
um Christi, mutasseque suum sermonem
& linguam iuxta nationum & audito-
rum linguas.

Miraculum uariarum linguarū in A-
postolis fuit non in auditoribus, idque
fuit in linguis non in auribus. Si Apосто-
li una tantum lingua essent locuti, & ua-
rii auditores uarias suas linguas ex una
Hebræa lingua intellexissent, miraculū
fuiſſet nō linguarum sed aurium, illudq;
fuiſſet non in Apostolis, sed in audito-
ribus. neque fuiſſet ſigillum Apostolicæ
predicationis, quæ hoc cœlesti & diuino
ſigno cōfirmabatur: nec res ipsa ſymbo-
lo de diuiſis & ignitis linguis responde-
ret, quo Spiritus ſanctus ostendit Deum
Apostolis daturum eſſe uariarū lingua-
rum donum ad diuulgationem Euange-
lij Christi.

*Miraculum
uariarum lin-
guarum in
Apostolis.*

Diuis Paulus etiam. i. Corinth. xij. a *Paul. primo ad*
parte docet nō unam linguam, sed uaria *Corinth. cap. xij.*
genera linguarum donata fuiſſe per Spi

COMMENT. IN PSAL. XIX.

*Sup Chria
nat relig
omnis constim
nonc/*

ritum sanctum ad constituendam Chri-
sti religionem. Si recitata opinio recipe-
retur, impie concederetur Prophetiam
huius Psalmi non esse impletam in Apo-
stolis. Hoc autem concedere esset labefa-
ctare auctoritatē Euangelij Christi, & A-
postolicæ doctrinæ abrogare fidem. Ob
id necesse est illorum hominum opinio-
nem fugere, qui nugantur Apostolos
suo natio & proprio sermone tantum
locutos esse omnibus.

*Christiane
religionis
certitudo,*

*Mysteria
religionis*

(Proinde in hoc loco diligenter est an-
notandum, q̄ concinne consonent noui
Testamenti facta cum ueteris Testamen-
ti Prophetijs. Surinde discamus fidei &
religionis Christianæ mysteria certa, fir-
ma, uera & plane diuina esse, religionēq̄
ipsam diuina ueritate & uirtute constitu-
tam esse, non humanis opinioibus & stu-
dijs, ut cæteræ hominum superstitiones
constitutæ sunt.

IN OMNEM TERRAM EXIUIT.

His uerbis Prophetiæ docetur Euan-
gelium Christi annuncianḁ esse per uni-
uersum orbem, Ecclesiamq̄ Christi spar-
sim in toto orbe constituendam esse uer-
bo Dei, non humanis consilijs, uiribus,
armis,

armis, eamq; fore Catholicā / Item in ea *Euangelium*
 Ecclesia omnes credentes, & ex animo *ubiq; spargē*
 adhærentes Euangelio, pariter esse parti *dum.*
 cipes regni Dei, illorumq; omnium, quę
 per Euangelium omnibus in toto orbe
 annunciantur & offeruntur. Duo hi no-
strę articuli fidei, de sancta Ecclesia Ca-
tholica, et communione sanctorum, hac
 Prophetia confirmantur.

Sensus est huius uersus : Nulla tam re-
 mota natio, nullus sermo, nullumq; idio-
 ma est in toto terrarum orbe, ubi non in-
 norescat Apostolica doctrina. Non solū
 inanis fama & uanus sonus de Aposto-
 lis & eorum doctrina spargetur per uni-
 uersum mundum, sed ipsa doctrina Apo-
stolica, ipsaq; uerba Apostolorum ubi-
que gentium audientur.

Hebræa vox quam Græcus interpres
 φῶν, & quam noster Græcā lectionem
 secutus, sonum uertit, non significat sim-
 plicem sonum seu famam, sed lineam, re-
 gulam, directionem, normam & perpen-
 diculum. hoc est, certam & ueram do-
 ctrinam, ad quam, ceu ad amussim, o-
 mnia dogmata exigenda sunt in Eccle-
 sia. Et ex qua in Ecclesia omnia de-
bent institui, regi, iudicari & æstimari,
& sine cuius autoritate in Ecclesia ni-

□ 17

*Sonus quid
significat*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Paulus in Ad
uersarios
Euangelij
Doctrinae

hil aut admitti, aut suscipi debet. Hinc est
quod Diuus Paulus in Galatis n̄s male-
dicit, qui aliud Euangelium, aliamq; do-
ctrinam adferunt q̄ Apostoli attulerunt.

SOLI POSVIT TABERNA-
CVLVM IN EIS.

Icon

Icones

Imagines
vsus

Icon a Rhetoribus uocatur genus il-
lud orationis, quo ad imaginem alterius
rei aliquid describitur, & eiusmodi Ico-
nes admirabilem perspicuitatem habēt,
res obscuras quasi depictas ob oculos
ponunt. Propheta hoc loco imagine uti
uoluit, ut eo illustrius, uiuidius, expressi
usque omnibus suis circumstantijs no-
bis describeret ministerium Euangelij et
Apostolicum munus. Insigni hac imagi
ne depingit nobis initium, incrementū,
progressum, effectum, naturam, utilita-
tem, locum, & tempus manifestati Euan-
gelij, ad quam postea perspicuis uerbis
fusus accommodata, quæ de efficacia
& utilitate uerbi Dei addita sunt.

Euangelium
soli compara-
tum.
Deus q̄
Sol

Propheta uerbū Dei comparat Soli,
quod Deus spiritaliter in Ecclesia per
Euangelium Christi operatur, quemad-
modum uisibiliter in mundo naturaliter
per Solem operari solet. Metaphoricōs
autem non absq; emphasi uerbum Dei
Solem

Solem uocat, propter uerbi naturā, pro-
prietatem & effectus, in quibus uisibili
Soli q̄ simillimū est. Imo quibus longe
ipsum solem præcellit. Cum uerbi Dei
natura & effectus in suo ordine & loco
conferuntur cum natura & effectū solis,
Verbum Dei quidem est Sol Ecclesiæ,
 mundi Solem sua dignitate & efficacia
 plane obscurat.

Duo genera hominum sunt in hoc ter-
rarum orbe. Alterum sunt homines in-
creduli, seculi huius filij. Alterum est po-
pulus Dei, siue tota Ecclesia Catholica
Christi. Incredulū genus hominum ha-
bet tantum unum illum uisibilem, natu-
ralem & cœlestem Solem, quem Diuus
Ambrosius in suo Hexamero, Oculum
mundi uocat. Pium genus hominū, nem-
pe ipsa Ecclesia Dei præternaturalem So-
lem, qui ei cum cæteris hominibus com-
munis est, habet etiam alium spiritualem
Solem, qui est oculus Ecclesiæ, uidelicet
uerbum Dei, quo nō hominum oculus,
sed ipsa mens cernit. Quod Sol mundo
est, hoc ipsum uerbum Dei Ecclesiæ est.
 Sicut sublato Sole omnia in mundo op-
 plētur tenebris, & homines apertis ocu-
 lis fiūt cēci, irruitq; omnium rerum cor-
 ruptio, & terribilissimum ac confusissimum

*Duo Genera
Hominum*

*Incredulum
hominū Genus*

*Sol naturalis
& spūalis.*

*Verbum Dei,
Sol piorum.*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Cum Verbum
Dei extinguitur

rerum omnium Chaos. Ita extincto uerbo Dei in ecclesia nihil manet lucis, ipsa que Ecclesia prorsus fit cæca, & in ea omnia turbantur, confunduntur, corrumpuntur & intercidunt.

Verbum Dei
quæ sal ap-
pellatur

Ceterum ut eo manifestius intelligat, quæ de causa uerbum Dei Sol appellet, paucis cōferemus ecclesiæ Solē a sua natura, proprietate et effectibus cū Sole mundi.

Situdo

Quemadmodum Sol in mundo naturæ, uitæ ac lucis fons & dux est: ita Dei uerbum in Ecclesia spiritualis & diuinæ naturæ, lucis ac uitæ fons & dux est. Sicut Solis essentia purissima ac simplicissima est, ex nullis cōtrarijs partibus cōposita, ueluti alia corpora in mundo cōposita sunt: ita uerbū Dei est purissimū, planeque alienum ab omni contrariorum commixtione. Vterque Sol est Dei organum.

Verbum Dei
quæ comparatur

Sol spiritualis

Dñs naturali Sole operatur in naturalibus rebus, spūali Sole operatur in interno hoīs spiritu. Dñs illo naturaliter profligat tenebras, illustrat tum superiora, tum inferiora: ordinat, discernit, distinguit omnia & præagitur de futuris rebus. Hoc ipsum etiam facit Dñs in Ecclesia per uerbum Dei.

Verbum Dei
in ecclesia quæ
per dñm operatur

Soli suum proprium lumē est, quod nunquā deficit, uniformique & certo motu Sol perpetuo fertur, nunquā suo cursu

su aberrat. Verbo Dei etiā æterna & pro *Verbum Dei*
 pria lux est, qua illuminat oēs qui illumi *quasi lux*
 nāt, semperq; sibi simile & uniforme est.

(Sol mundi in rebus naturalibus om- *Solis mundi*
 nia uiuificat, omnia plantat, generat, pro *opus*
 ducit, auget, fouet, nutrit, reficit, conser-

uat, speciē singulis rebus induit, omnia
 perficit, mutat ac renouat, contraria con
 ciliat & unit, attrahit, dissoluit, purificat,
 fortificat & uirtutem subministrat. *Verbum Dei*
Hæc *quid opus*
 omnia operatur etiā uerbum Dei in Ec *in ecclesia*

clesia, ideo habet nomē Solis : imo cum

uerbi Dei dignitas, natura, proprietas,
 & effectus, conferunt cū naturalis ac uisi

bilis Solis præcellētia, natura, proprieta
 te & effectibus, Sol oīno obscuratur, & *Sol tum ob*
 in ipsa collatiōe uix retinet nomē Solis, *scuratur*

quia uerbū Dei uirtus Dei est, omni cre-

denti ad salutem, Dñs per uerbum suum

longe maiora operat̃ q̃ per Solem. *In Ec*
 clesia etem uerbo oīa ea efficit, quę ad iu

stificationē ac saluationē hoīs pertinent.

(Causæ ostensæ sunt ob quas uerbum
Dei Sol uocetur, superest ut de huius So
lis domicilio dicatur.

ET POSUIT TABERNA
 CVLVM IN EIS.

Sicut naturali Soli domicilium est po- *Domus*
 C. ñ *Solis natus*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Apostoli ta-
bernaculum
Solis, hoc est,
uerbi,

situm in cœlo ita Spirituali Soli uerbo
Dei domicilium collocatum est in Apo-
stolis, & ueris Euangelij Doctoribus. L
deo Propheta ait: Soli, hoc est, uerbo
Dei tabernaculū esse positum in eis, sub-
audi Apostolis & alijs, qui Apostolis in
officio erant successuri, & recte functuri
Apostolorum ministerio, de quorum re-
gula & uerbis in hoc uersu facta est men-
tio. Apostoli etiam ab ipso Domino ap-
pellati sunt Lux mundi, quod scilicet es-
sent Solis domicilium, & q̄ uerbo Dei il-
lustraturi essent orbem terrarum.

ET IPSE TANQVAM
SPONSVS, &c.

uerbi Dei
in munda et
amabili
natura ac
specie,

Solitudo Solis
ad Euange-
lium

Propheta perstat in imagine & simili-
tudine Solis, ut demōstret uerbi Dei iu-
cundam & amabilem naturam ac speci-
em. Sensus est Psalmi / Sicut hominibus
in tenebris sedentibus Solis exorientis
aspectu nihil iucundius, pulchrius & a-
mabilius est in omnibus rebus, quę aspe-
ctu sentiuntur. ita Euangelio Christi sub
hoc cœlo nihil est amabilius, pulchrius
ac iucundus afflictis animis herentibus
in his tenebris, & in hoc seculo colluctā-
tibus cum principatibus tenebrarum.
Quemadmodum Sol oriēs, sic & reuela-
tum

tum uerbum Dei omnes exhilarat, & ad *Verbi dei*
 mirabili ac insatiabili læticia ac uoluptate *reuelatōis*
 omnium animos afficit. Ob id assimilat *utilitas*
 latur sponso egredienti e suo cubili. Pro
 pterea etiam Sol oriēs in quo imago E- *Euangelium*
 uangelicæ prædicationis proponit spō *sponso com-*
 so, e suo cubili ac thalamo ad hospites su *paratum.*
 os egredienti, ut eos suo aduentu exhila
 ret, intermissamq; nuptialem læticiā rur
 sus inchoet, integret & restauret, compa
 ratur, ut signate nobis significetur uerā
 & solidam læticiā inferi hominum a
 nimis cognitione uerbi Dei, quæ nullis
 periculis ac difficultatibus eripi possit.
 (Hæc est illa pax & læticia Christi, quā
 ait neminem auferre & tollere posse. Hæ
 sunt nuptiæ filiæ Regis, in quibus spon
 so adiuncti hospites a peccato, morte, Sa
 tana & mundo tuti, securo animo in spi
 ritu epulantur & deliciantur. Cum Sol *Cum Sol*
 uesperis occidit & hemisphærium subit, *vesper omi-*
 uidetur ingredi suum cubile, ut inibi per *dit*
 noctem dormiat & recuperet uires fes
 sas. Mane autem cum exoritur & rursus
 apparet in nostro hemisphærio putatur
 surgere e suo thalamo, & egredi e suo cu
 bili. Hinc uulgarī hominum more Psal
 mus ait, Solem procedere de thalamo
 suo.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

EXULTAVIT VT GI-
GAS, &c.

*Verbum Dei
Cursu relevi
assimulatur*

Propheta primum cōparavit Dei ver-
bum pulchritudini exorientis Solis, ut
eius amabilem naturā exprimeret. Hic
ut verbi Dei uirtutem exprimat, assimi-
lat illud soli ocyus celeri suo cursu per-
rumpenti per densissimas tenebras, et in
numeros coactos nubium montes, non
aliter q̄ fortissimus aliquis pugnator &
Gigas mediam aciem frangit, & per den-
sissimas hostiū turmas perrumpit. Ver-
bum Dei diserte cōparatur tum Soli o-
rienti & magna alacritate & iucunditate
instituenti suum cursum, tum Gigāti ex-
ultanti & percurrenti propositam su-
am uiam, ut nobis perspicue non solum
uerbi Dei potentia, sed etiam eius pro-
gressiones depingantur.

*Verbum Dei
releviter pro-
gressum est*

*Euangelij
progressus.*

Propheta his uerbis prędicat uerbum
Dei sua sponte & cum summa alacritate
ac celeritate processurum esse etiam per-
tinaciter resistentibus omnibus aduersa-
rijs, q̄ humana consilia omnibus etiam
annuentibus procedere possunt. Exitus
etiam comprobatur huius Prophetiæ ueri-
tatem. Tanta cum potentia & celeritate
susceptum & confirmatum est Euangeli-
um in præcipua & maxima mundi par-
te,

refut tum Iudæi, tum Gentes qui uiuebāt
eo tempore, putarint hanc rem non hu-
manis consilijs ac uiribus, sed magicis
artibus agi. Quia nullis armis, nullis cō-
silijs & artibus mundus tam cito expu-
gnari potuisset, q̄ Euangelij doctrina ex-
pugnatus & superatus est. Graphice igit̃
eius progressus assimilatur fortissimo
Giganti, currenti suam uiam.

Præterea cū Propheta uerbi cursum,
Gigantis cursui comparat, significat eius
cursum non posse impediri a quoq̃ mor-
taliū. Nequicq̃ enim homuncio infir-
mis uiribus se opponit fortissimo Gigā-
ti. Diuina uirtus fuit, qua mundus reda-
ctus est in obsequium fidei, non fuit ma-
gica ars ut impij opinati sunt.

*Verbi dei m̃z
suis nū rom
paratur*

Cum Sol quasi e tenebris eluctatus o-
ritur, exhibet humanis oculis lætam spe-
ciem; et dum iacit suos radios incipitq̃ e
proximo perlustrare omnia, uidetur ex-
ultare & gestire: Ideo Propheta μεταφορι-
cōs tribuit illi exultationem.

A SVMMO COELO EGRES-
SIO EIVS, &c.

Similitudine sumpta de ortu & occasu
Solis, Propheta illustrat hoc uaticinium
paulo ante positū. In oēm terrā exiuit re-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Solis per
cursum

Evangelium
unde egressum
et quo pro
gressum

Solis cursus
Egressus et
recursus

Vaticinia
sup verbo
Dni

gula eorum, & in fines orbis terre uerba eorum. Sensus est Prophetæ: Quemadmodum sol in extremo cœli oritur, totum terrarum orbem percurrit, omnia perlustrat, omnibusq; rebus uitalem calorem impertit, & suo cursu absoluto in extremo cœli rursus occidit. Ita Euangelium Christi ex Hierusalem exiens, pertinget usq; ad Orientem & Occidentem, & per totum mundum patefiet, eiusq; lumine illustrabitur totus orbis, & eius calor & uirtus ubiq; gentium sentietur.

Quid proprie sit Ecclesiæ Solem a summo seu extremo cœlo egredi & recurrere ad extremum eius, perspicue intelligi pōt ex alijs uaticinijs de promulgatione Euangelij & uocatione gentiū. Ob id manifestiora quædam uaticinia eius generis adscribam hic, quæ nobis spiritualis huius Solis cursum & recursum explicent.

Psal. II. dicitur. Dabo tibi gentes hæreditatem & possessionem tuam terminos terræ.

Item, Psalmo lxxij. Dñabitur a mari usq; ad mare, & a flumine usque ad terminos orbis terrarum. Corā illo procidēt Æthiopes, Reges Tharsis siue maris & insularū, munera offerent: Reges Arabū &

& Sæba dona adducent: Adorabunt eū omnes Reges, omnes gentes seruiant ei.

[Eesai. xliij. Ab Oriente adducam semē tuum, & ab Occidente congregabo te. Dicam Aquiloni da, & Austro, noli prohibere, affer filios meos de longinquo & filios meos ab extremis terræ.

[Item: xlix. Dedit te in lucem gentium, ut sis salus mea usq; ad extremum terræ. Ecce isti de longe uenient & illi ab Aquilone & mari, & isti de terra Australi.

[Ad has Prophetias etiā alludit Christus Matt. viij. dicens: Vobis dico quod multi uenient ab Oriente & occidente & recumbent in regno cœlorū cum Abraham, Isaac & Iacob.

Ex his recitatis Prophetiis palam est, regnum Dei & Christi per Euangelium Hierosolymis inceptum, annunciari debere tum in Oriente & Occidēte, tum in meridie & septentrione, omnibus hominibus in omnibus nationibus, in omnibus insulis, a mari usq; ad mare, & usque ad extremas oras orbis terrarum, ab omnibusq; mundi partibus adducendos & colligēdos esse Dei filios & hæredes.

[Sicut Sol in extremo cœli oriēs, & ad extremum eius recurrens, unius diei ac noctis spacio naturali suo cursu uniuersa

*Euangelium
vbi annunciat*

Sicut Sol

COMMENT. IN PSAL. XIX.

perlustrat, omnibus lucem præbet, & in omnibus terræ partibus ita anteq̃ totus Euangelij cursus absoluetur, & Ecclesiæ Sol occidet. Euangelica noticia illucescet ubique terrarum, & Christus in toto orbe prædicabitur. Et hoc est quod Propheta similitudine Orientis & Occidentis in extrema cœli parte præmonstrare uoluit.

Cum differitur de illis prophetiis quæ uaticinantur de futura manifestatione Euangelij per uniuersum orbē solent tres hæ quæstiones moueri. Primo, quando impletio horum uaticiniorum de inuulgatione Euangelij primo incipienda fuerit. Secundo, an per Apostolos hæc uaticinia sint impleta: uel, si per Apostolos impleta non sunt, quando impleri debeant. Tertio, an Euangelium Christi ante consummationem huius seculi per uniuersum mundū de nouo patefieri debeat, cum bona pars hominū a primitiuæ Ecclesiæ fide, & a uera Christi Religione defecerit, nūcq̃ fere maior pars orbis ignoret sanctę nostrę Religionis mysteria. Explicatio harum quæstionum ad confirmationem nostræ fidei aliquid momenti habet, & conducit ad excitandos homines oscitantes & plus æquo securos.

Scriptura

Euangelij
notitia ubi
inaccessit

Quæstiones
tres

Scriptura etiam eas exponit. Ob id illas ipsas ordine paucis tractabo.

Prima quaestio nihil habet obscurita-
tis. Scriptura sacra namque & tempus &
locum commonstrat & signate docet, u-

bi, & quando impletio prophetiarū de
inuulgatione Euangelij inchoanda fuit.

Esa. ca. ij. uaticinatur Euāgelij prouulga-
tionem aulpicari debere Hierosolymis,

inquiens: Lex exhibet de Sion, & uerbum
Domini de Hierusalē. Diuus Paulus ad

Ephe. iij. confirmat ex Psal. lxviij. Euā-
gelij ministeriū instituēdum fuisse statim

post Christi ascensionem. Diuus Lucas
in Actis ca. ij. docet prædicationem Euā

gelij incepisse Hierosolymis, continuo
post Christi ascensionem. Belle itaque

tum de loco, tum de tempore manifesta-

tionis Euangelij consentiunt ueteris Te-

stamenti testimonia cum ipso euentu &
historia facti, quam Diuus Lucas de-

scribit, & manifeste ostendunt uaticinia
de manifestatione Euangelij eo tempo-

re cœpisse impleri, quando Apostoli au-
spicati sunt prædicationem Euangelij,

statim post Christi ascensionem. Eo tem-

pore Soli positum est tabernaculum in
eis, & Sol Ecclesiae ortus est, cuius Psal-
mus hic meminit.

Prophetiarū
impletio de
Euang. inuul-
gatione, ubi
& quando
inchoata.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

*Euangelij
cursus incho-
atus non ab-
solutus tēpo-
re Apostolo-
rum.*

Quamquā secunda quæstio obscurior sit prima, tamen facilis est & huius expli-
catio. Prophetiæ antea expositæ & reci-
tatæ manifeste docent Euangelium ubi-
que terrarum in toto orbe patefieri de-
bere. Cum uero historiæ testentur & res
ipsa clamet Christusq; ipse dicat, Euan-
gelio regni in uniuerso orbe prædicato
finem seculi esse uenturum, manifestum
est, Euāgelium neq; per Apostolos in to-
to orbe esse annunciatum, neq; Aposto-
lis uiuentibus Euangelium ubiq; terra-
rum esse susceptum, neq; prophetiam de
manifestatione Euangelij tempore Apo-
stolorum esse impletam. Alias antemul-
tos annos aduenisset huius seculi con-
summatio, quæ breuī secutura est, pphe-
tia hac impleta.

(Diuus Paulus i. Timoth. iij. quidem testatur Euangelium in potiore mundi
parte receptum fuisse sua ætate, sed ubi-
que terrarum enunciatū & receptum fu-
isse, non adserit) sic inquit: Deus mani-
festus est in carne, iustificatus est in spiri-
tu, uisus est angelis, prædicatus est genti-
bus, fides illi habita est in mundo, recep-
tus est in gloria hoc est, filius Dei caro
factus, prædicatione & miraculis mani-
festatus est Item per Spiritum sanctum
uarijs

*De Prædicatione
Euangelij
in præteritis
seculis*

uarijs cœlestibus uirtutibus comproba-
tum est, doctrinam totamq; eius actionē
diuinam & iustam esse, eamq; consentire
Prophetarum uaticinijs. Angeli ipsi etiā
quibus Ecclesiarum cura diuinitus com-
missa est, uiderunt in prædicatione Euan-
gelica incomprehensibilem Christi po-
tentiam, & comprobauerunt exemplis
apertis totam illam Euangelicam actio-
nem esse & Dei & promissi Christi, qui
prædicatus est gentibus, cui plurimi cre-
diderunt & adhæserunt in mundo, qui
cum summa reuerentia susceptus, adora-
tus & cultus est in mundo.

Ille Euangelij cursus tam foeliciter cœ-
ptus & per miracula cōfirmatus, inchoa-
tus est per Apostolos, nō est perfecte ab-
solutus. Qui in Euangelij ministerio A-
postolis successerunt eorum discipuli, &
postea sancti Episcopi paulatim longius
protulerunt Euangelij cognitionem. Er-
go progressim & paulatim impleta sunt
uaticinia de Euangelio manifestādo per
totum orbem terrarum. Quāq; Aposto-
li mortui non concionentur suo ore, ta-
men eorum regula uere exit in omnem
terram, & uerba eorum in omnes fines
terræ. Vere audiuntur uoces eorum, ue-
re concionantur etiam mortui. Quia san-

*Euangelium
suis p[er] apostolos*

Qui d[icitur] p[er] apostolos

*Apostoli etiā
mortui con-
cionantur.*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Et Catholica Ecclesia semper gubernata est Apostolica doctrina, & ea ipsa semper gubernabitur usque ad extremum tempus huius seculi. Solis huius spiritualis cursus durat donec Ecclesia manet: cum Ecclesia in hoc seculo cessauerit, tunc desinet uerbi predicatio, & occidet eius Sol, qui militanti Ecclesie hic lumen prebet, quia in futura beata uita, porro non erit opus sacris concionibus: quæ per lumen spiritualis Solis uerbi Dei scilicet in hac uita fide, quasi in ænigmate cognoscimus, tum inenarrabili uoluptate coram cernemus.

(Hunc cursum autem Euangelij & Solis Ecclesie duraturus esse, quousque uerbum Dei attigerit extremas oras orbis et ubique gentium annunciatum fuerit, non solum indicant uaticinia antea recitata, sed Dominus ipse etiam hoc aperte pronunciat Matt. xxiii. dicens: Prædicabitur hoc Euangelium regni in uniuerso mundo, in testimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet finis. Dominus disertè docet Euangelij cursum non esse absoluum tempore Apostolorum, sed hunc durare debere usque ad finem mundi, præsensque hoc seculum Christi Euangelio ubique terrarum annunciatum suum finem esse accepturum. Ex his ut arbitror satis aperte liquet tempore Apostolorum impletionem

impletionem prophetie de manifestatio-
ne Euangelij & uocatione gentium in-
choari debuisse, non absolui, eamq; de-
mum perfecte implendam esse sub finē
huius seculi / Hæc dicta sint de secunda
quæstione.

De tertia quæstione uarię sunt sententię *Circa Tercia*
quę multos ualde ambiguos reddunt. I. *quæstione*
deo de ea nostrum hic iudicium adijcie-
mus. Peruulgata est opinio sub finē hu-
ius seculi uenturę esse Heliam & Enoch,
qui in uiam reuocent seductos, detegāt
Antichristi imposturas & resuscitent E-
uangelium tyrannide Antichristi omni-
no oppressum & sepultum. Sed cum au- *Helias & E-*
noch an uen-
turi adhuc.
thores huius opinionis sacra scriptura
suę doctrinę fidem facere nequeant, nō
est graue piaculū ab eis dissentire / Imo *De Antichri-*
sto
cum multa indicia extent in scripturis
sacris, quibus diluitur eorum opinio &
ostenditur Antichristum non fore unū
aliquem hominem, sed potens aliquod
regnum hypocriseos, impietatis & bla-
sphemix: item cum citent ea testimonia
scripturę de Helia, quę Christus ipse de
Ioanne Baptista exposuit, qui in spiritu
Helix uelit, iniquum esse arbitror eorū
opinionem aliquid tribuere.

Quidquid habet uulgata opinio de

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Fabule

Vnus Pastor
& unum ouile, quid.

Chri dictum
spectat ad
Genam no-
tionem

De Vna ec-
clesia con-
stituenda

Joan cap 10

Antichristo, prædicatione, morte, & re-
suscitatione Helie & Enoch, nugacius est
Poetarum fabulis. Miram etiam securita-
tem hæ fabulæ in animis hominum pari-
unt, & uigilantiam illam extinguunt, qua
expectandus est Domini aduentus: fal-
sam spem etiam nobis faciunt de noua
Euangelij prædicatione, rursus auspican-
da ante aduentum Christi, ob id fugien-
dæ erunt. Qui hanc opinionem appro-
bant, dictum hoc Christi: Vnum ouile et
unum Pastorem fore, detorquent ad tẽ-
pus prædicationis Helie & Enoch, di-
cuntq; tum demum futuræ esse, ut omnes
gentes omnesq; Iudæi consentiant in E-
uangelium Christi & amplectantur ean-
dem ueram Christi religionẽ. / At Chri-
sti dictum non spectat ad conciones He-
lie & Enoch, quæ nunq̃ futuræ sunt, sed
ad uocationem gentium & prædicatio-
nem Euangelij per uniuersum orbem ter-
rarum statim post Christi ascensionem
proferendam, de qua hic Psalmus loqui-
tur, & qua unum ouile, unaque Ecclesia
Catholica constituenda fuit, Cui & unus
Pastor, unusq; Magister præficiendus e-
rat, uidelicet Dominus Iesus Christus.

Cum Christus in Ioanne ca. x. de uno
ouili extruendo & de uno Pastore con-
stituendo,

constituendo, concionaretur, ne quidē cogitauit de fine seculi huius, sed simpliciter dixit, se illum ipsum esse, de quo loquuntur Prophetæ, qui sua doctrina tum Iudeos, tum Gentes recōciliare, & in unitatē fidei perducere deberet. Sicut liquido ex eius uerbis apparet. Dicit enim se alias oues habere, quæ non sunt ex hoc ouili, quas oportet eum adducere, ut unum ouile, & unus pastor fiat. Cū Christus ipse in sua uita, alias illas oues nō adduxerit, iusseritq; eas per Apostolos colligi, & adduci ex uniuerso orbe post suā ascensionem, non est dubium Christi uerba intelligenda esse, de prædicatione Euangelij quæ per Apostolos incepta est, non de noua aliqua manifestatione Euangelij, quam putant futuram esse, post defectionem in fine huius seculi. Recte autē dicitur, Christum illas oues adducere, quas Apostoli & Apostolorum successores adducunt, quia nomine & mandato illius eas uocant & adducunt, suntq; in hoc ministerio, Christi cooperarij & æconomi.

Quid autem proprie sit, quod Dominus de uno ouili & pastore instituendo, futurum esse prædixit, Diuus Paulus disertè explicat in Epi. ad Ephe. ca. ij, Sic

De uno
Pastore et
uno ouili
Ad Eph 2

COMMENT. IN PSAL. XIX.

inquiens: Christus recōciliauit ambos,
in uno corpore, Deo per crucem, interfi-
ciens inimicitias in semetipso: et ueniens
Euangelizauit pacē uobis, qui longe fui-
stis, & pacem n̄s, qui prope, quoniā per
ipsum habemus accessum ambo in uno
spiritu ad patrem. Huc etiam pertinent
ea, quæ Apostolus adiecit de destructio-
ne intersticij macerie.

An noua E-
uangelij ma-
nifestatio sub
finem mundi
futura.

Sup p̄t̄e
Auct̄e Evan-
gelij Matth
cap 13
et Marc 13

Cæterum cum illi certis probationi-
bus destituant, qui putant Heliam & E-
noch redituros esse, ut defectiōem factā
refarciant, & homines per Antichristos
seductos in uiam reducāt, & extēt tamē
Christi testimōia de generali aliqua prę-
dicatione Euangelij, quæ præitura sit fi-
nem huius mundi, ut puta Marci xiiij. In
oēs gentes oportet primū prædicari E-
uangelium. Item Mat. xxiiij. Prædicabit
hoc Euangelium in uniuerso mundo, &
tum ueniet finis. Cum hæc testimonia ex-
tent, quidam opinantur Euangelium de
nouo prædicandum esse per uniuersum
mundū, non quidem per Heliam & E-
noch, sed per alios Dei ministros incidē-
tes in extrema tēpora mundi. Verum hi
etiam falluntur. Christus enim loquitur
de ea prædicatione Euangelij, quam
ipse cum Apostolis in Iudæa inchoauit,
&

& quam Iudæi hostilibus animis persequebantur.

Ad confirmationem huius opinionis etiam proferunt testimonium Diui Pauli, qui ad Roma. ca. xi. ait: Cæcitatem ex parte contigisse in Israel, donec plenitudo gentiū introeat, & sic omnis Israel saluus fiet. At illo testimonio nihil minus probari, q̄ illorum opinionem, satis perspicue ostendi in enarratiōe Psalmi. xvi. Vnde mea sententia super hoc testimonio requiratur.

Testimonia tum ueteris tum noui Testamenti de manifestatiōe Euangelij proprie pertinet ad illam reuelationem, que per Apostolos Hierosolymis incepta est; nihil habet in scripturis de noua manifestatione Euangelij. Psalmus etiā ait, Solem Ecclesiæ unum tantum habere ortum & occasum. Quæ de prædicatione Helix & Enoch & de Antichristi subuersione narrantur, sunt meræ fabulæ. Ideo statuendum est in hoc seculo nunq̄ esse futurum, ut Euāgelium rursus de nouo prædicetur per uniuersum mundum, & ut defectio prædicatione corrigatur, & regnum Antichristi prorsus euerratur, quem Dominus ipse suo aduentu est destructurus,

Paul ad R
cap 11

Testimonia
de Euangelio
manifestatio

Conclusio

COMMENT. IN PSAL. XIX.

In summa, Psalmi huius uaticinium tum perfecte implebitur, cum Apostolicę doctrine prædicatio, Hierosolymis ante mille quingētos annos incepta, & extrema orbi attigerit, & Euāgelium Christi ubiq; gentium annuntiātum fuerit.

Non nego hunc Solem semel exortū semper & ubiq; spargere suam lucem, cū Ecclesia Christi usq; ad consummationē seculi huius maneat & Catholica sit, uerbumq; Dei eius Sol sit. Non est putandum hunc Solem sic occidere, ut plane obscuret & prorsus suę lucis nullos radios iaciat, ubi nunc per Mahometū Ecclesię deuastratę sunt, et Christiani cœtus, sacrę conciones ac cærimonię nunc nō habentur. Sicut Dominus in suo populo, apud Gentiles Reges captiuo, conseruauit sui uerbi cognitionem: ita & huius Solis lucem conseruat apud multos, qui sub Papismo et Turca uiuunt. Quemadmodū Sol alio tēpore clarius, alio quasi nubibus obfuscatus, obscurius lucet: ita uerbi Dei cognitio alijs etatibus purior & maior, alijs minor & obscurior est, semp tñ & Sol et uerbi Dei noticia ubiq; manet. Sicut exorti Solis lumen semper manet, etiamsi aliquando nubibus & tēpestatibus ualde impediāt: ita & aliqua

[uerbi

Sol uerbi

*Dei semper
lucet.*

Mahomet

*Papa
Turca*

uerbi noticia semper emicat & manet.

[Proinde quanq̃ mihi non uideat̃ e scri-
ptura certo colligi posse, Euangelij sub
finē mundi per uniuersum mundum rur-
sus annunciatum iri, quemadmodum in
initio Christianismi ab Apostolis annun-
ciatum fuit, tamen facile inducor ut cre-
dam, puram Euāgelij doctrinam proxi-
me antediem Domini clarius expositū
iri, q̃ antea factum sit a tempore Apo-
storū, q̃ magnas mutationes semper præ-
cesserit clarior reuelatio uerbi Dei, & q̃
Deus nolit mortē peccatoris, sed ut con-
uertatur & uiuat, Deusq̃ mundum sem-
per admonere de sua salute, cautioreq̃
& attentiozem reddere soleat in imminē-
tibus periculis animarum, et ut hoc cre-
dam persuadeor duplici ratione.

[Primo autoritate D. Pauli, qui n̄. Thes-
sa. n̄. uaticinatur futurum esse ante Domi-
ni diem, ut homo ille scelerosus & filius
ille perditus, Dei & Christi aduersarius,
qui in templo Dei sedet & se ostentat es-
se Deū, patefiat, & spiritu oris eius, hoc
est, doctrina Dei conficiat̃ & consumme-
tur. Et cum hic perditus Christi aduersa-
rius in Christiano orbe atq̃ adeo in Oc-
cidente regnet non est dubium, uerbum
Dei debere multo clarius quam unq̃ an-

*De pura Euā-
gelli Doctrina
et eius uerbo
latet*

*Euāgelij cur
clarior reue-
latio sub finē
mundi.*

*Occidentis il-
luminatio.*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

tea patefieri in Occidēte, in istis regnis,
in quibus adoratur, et colitur Romanus
Antichristus, proque capite Ecclesiæ &
Christi uicario habetur.

[Secundo, q̄ predicatione uerbi etiam
efficietur, ut meretricē illam blasphemā
Romanæ sedis decem præcipui illi Re-
ges, qui Romanę sedis bestiā pro Chri-
stianæ Ecclesiæ capite agnoscunt, colūt,
& ei obediunt iuxta uaticinium Apoca.
xvij. odio perſecuturi, desolatam factu-
ri, nudaturi, carnes eius comesturi, & ip-
sam concrematuri sint.] Cuius Prophetię
exordia Deus non obscure ostēdere cœ-
pit in regnis Papatui subiectis.

[An uero sub Turca, ubi Christus om-
nino eiectus, & prophetica atq; Aposto-
lica doctrina deridetur, Euangelium de-
nuo annunciari debeat, non audeo affir-
mare.] Sed in occidentē ubi regnat bla-
sphema hypocrisis, & ubi prophetica at-
q; Apostolica scriptura adhuc retinet iu-
diciariā autoritatē, arbitror uerbū Dei
clarissime patefieri debere. id qd nūc fit.
Dñs benigne cōcedat, ut lux exorta i ec-
clesia occidentali p̄grediat̄ et diuturna sit.

LEX DOMINI IMMACVLATA.

Vt Euangeliū Christi nobis q̄ cōmen-
datissimū sit, Propheta id confert cū pul-
cher

Apoca cap 17

Turca

cherrimo & iucundissimo cœli opificio, *Euangelii ad*
 et in primis cum ipso Sole, quo inter oēs *Solem compo*
 res expositas humanis sensib. nihil est p-
 clarius ac diuinius collatione q̄ oñdit
 summa & p̄stātissima Solis officia et pul-
 cherrimos effectus, aut ualde exiles, aut oī
 no nullos eē, cōparatos cū officio et effe-
 ctu Solis ecclesię, hoc est, Euāgelij Chri.
Lex ambigua uox est in sacris literis, la
 reparet, multasq̄ habet species, *Lex, uox la*
 nunq̄ parit obscuritatē nō parua, etiā in *te patens.*
 locis scripturæ non usq̄ adeo obscuris.
Hoc loco rota uis & perspicuitas sensus
 posita est in significatiōe uocabuli legis. *Lex*
Ob id necesse est ut hic añ oīa sciam⁹ qd
 ppheta Thorah siue legē Dñi appellitet. *Thorah*
Scriptura nō solū legē uocat ipsa man
 data p̄ Mosen tradita, sed legis uocabulo *Mandata*
 cōprehendit totā scripturā, & ob id in se *Mosara*
 quētib. uersib. lex distribuit in plures spe
 cies, nēpe in testimōia, p̄cepta, mādata et *Legis species*
 iudicia. De qbus speciatim dicet postea.
 De lege sic loquit̄ primus Psal. predicās *Psalm primus de*
 eos beatos, quorum uoluntas est in lege *lege*
 Dñi, & qui legem eius meditantur die ac
 nocte. Profecto Psalmus nō tam loquit̄
 de meditatione Mosaicæ legis, quam Di-
 uus Paulus legem factorū, legem manda-
 torum in decretis sitam, administratio-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Psalmi uocantur lex, quare

Euangelium etiam lex dicitur

Euang. cur uocetur lex.

nem mortis uocat, q̄ de meditatione totius scripturæ, in qua promissiões & mysteria fidei primas tenent. Dominus ipse etiam Ioannis, xv. citans hæc uerba ex Psalmo lxix. Odio me habuerūt gratis. Psalmos legem uocat, qui non tam præscribunt formam & rationem bene uiuendi, q̄ pertractant fidei mysteria, uaticinantur de Christo & eius regno, describunt Ecclesiam & uarios eius conflictus & id genus alia multa. Verum non solum tota scriptura sed etiam Euangelium Christi seorsim lex dicitur, ut Esaia xliij. Legem eius insulæ expectabunt. Item li. Lex egreditur a me, & iudicium meum erit in lucem populorum. Diuus Paulus etiam Roma. iij. Euangelium Christi uocat legem fidei.

Tota sacra scriptura tum noui, tum ueteris Testamenti Lex uocari solet, q̄ nobis præscribat certam formam ac rationem gubernandi & internū & externū hoīem. Etsi Euangelij Christi præcipua doctrina sit, de bonitate Dei erga nos, & remissione peccatorum. Tamen complectitur etiam legem de gubernandis affectibus & formandis moribus: merito itaq; habet nomē legis. Vtramq; doctrinam, tum Mosi, tum Christi, Apostolus uocat

uocat legem, sed a præcipuo fine utriusque doctrinæ. Mosi doctrinam appellat legem mandatorum in decretis sitam, & legem factorum. Euangelium uero legem fidei, dicēs: Vbi est gloriatio tua? Exclusa est. Per quā legem factorum non: sed per legem fidei. Lex Mosi præcipue uersatur circa opera & gubernationē uitæ, hoc est, circa cærimonias, iudicia & mores. Euangelium uero in primis uersatur circa diuinas promissiones, docetque fidem. Hinc illa factorum, hæc fidei lex dicitur. Christi Euangelio cum lege in ipsa doctrina belle conuenit, quia exigit etiā obediētiam erga Deum, sicut lex. Sed in præcipuo fine sui officij a lege uariat. Lex præ alijs opera. Euangelium autem fidem urget, Et absque ulla conditione creditibus annunciat redemptionem, sanctificationem, remissionem peccatorum, salutem ac uitam æternam in uno ac solo Iesu Christo, adimitque omnibus hominibus omnem gloriationem in causa iustificationis. Ex prædictis cum certum sit Euangelium Christi legem uocari, quæ in hoc Psalmo de lege dicuntur, intelligenda erunt de Euangelio Christi, non de lege Mosaica, hoc est, de ea regula ac lege quæ exiuit in omnem terram, non illa quæ

*Mosi doctrina
lex*

*Euangelium,
lex fidei.*

Mosi lex factorum.

*Euangelium
quid annunciat*

*Euangelium
non Christus
lex*

*Psalmus
de Euangelio
Christi*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

quasi certis terminis inclusa in Iudæa tantum mansit. Verba Psalmi de Mosaica lege non posse intelligi, structura Psalmi euincit, quæ continet disertam collationem Euangelij & Solis, ipsaque uerba testantur, Psalmum de Euangelio concionari non lege, sicut in eorum enarratione audietur.

LEX DOMINI IMMACULATA, &c.

*Verbum dei
sup. Mem.*

*Verbi dei
operatio*

Quāquam Sole, cœlestiq; opificio nihil est perfectius, absolutius, pulchrius, immaculatius, subtilius, & purius, tamē uerbum Dei Solem & sua natura & suis effectibus longe superat, quantum cœlestia terrenis, spiritualia corporalibus, & interna externis præstant, tm uerbū Dei Sole præstat. Quia uerbum Dei operatur in melioribus rebus, & transfundit puram, sanctam, uiuacem, ac salutarem suam uirtutem in ipsas hominum mentes & corda: animas originis uicio in humanis corporibus corruptas renouat: a Deo auersas conuertit, et dilectione ac timore Domini eas imbuit. Sol autem tantum exerit suam uirtutem in ipsa corpora & naturas rerum, animi uicia corrigere nequit. Longe itaque puriores, sanctiores,

etiores, subtiliores, perfectiores & uiuiores sunt operationes Euāgelij quam Solis.

Proinde Diuus Paulus ait, legem Mo- *Lex Mosi*
si iram operari, eamque subintrasse ut a- *Legis et E-*
bundaret delictum. Ministerium eius *uangelij di-*
dānationis & mortis esse asserit. *scrimen.* Ergo a-
nimarum cōuersio non potest Mosaicæ
legi attribui. Euangelium est uirtus Dei
 omni credenti ad salutem. Diciturque a *Verbum Spūs*
suis effectibus, uerbum spiritus, iusticię,
salutis & uitæ. Ergo per Euangelium,
non per legem Mosi animæ conuertun-
tur. *Lex Litera* Lex per se mortua litera est: Euange-
 lio inscribitur cordibus nostris, tantum
 abest, ut animas possit conuvertere.

Euangelio legem inscribi nostris cor-
dibus, Dominus ipse testatur. Hieremię
xxxii. sic inquit. Hoc erit pactū quod fe-
 riam cum domo Israel, dicit Dominus.
Dabo legem meam in uisceribus eorū, *legem cor-*
& in corde eorum scribā eam, *diuit in*
& ero eis *scribi*
in Deum. Legē cordibus ac uisceribus
inscribi, & animas conuerti, plane idem
 significat. Vtraque doctrina tum legis *Sup Lex*
Mosaicę tum Euangelij, Dei uerbum est, *et Euangelio*
 tamen hoc conuertit animas, illa propo-
 sita pœna manus quidem cohibet, sed a-
 nimas non conuertit. Euangelium hac

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Euangelium ubi effunditur in lege
In veteri lege nihil dicitur de promissione
Spiritus sanctus per Euangelium datur
 in parte est efficacius lege, quod habeat
 additam promissionem de donatione Spi-
 ritus sancti & regeneratione. Nouæ Euā-
 gelicæ pactioni adiecta est diuina pro-
 missio de conuertendis animabus, & de
 lege inscribenda in corda & uiscera ho-
 minū. Veteri legis pacto ea promissio
 non est assignata, ob id Euangelio reno-
 uamur & conuertimur non lege. Tota
 uis conuersionis et regenerationis posi-
 ta est in promissione Dei. Quanquā Spi-
 ritus sanctus proprie animas conuertit, ta-
 men uere dicitur Euangelio conuerti a-
 nimas, quod Deus iuxta suam promif-
 sionem credentibus donet Spiritum san-
 ctum per Euangelium, sicut ille sanctificet
 & conuertat animas: cum Spiritus san-
 ctus per Euangelium acceptus conuer-
 tat animas, Euangelium animas conuer-
 tere recte asseueratur.

TESTIMONIVM DOMINI FIDELE, SAPIENTIAM. &c.

Legis fines & officia.
תורה
 Legis sunt multi fines & uaria officia,
 ideo a suis officijs & finibus multa &
 uaria nomina accipit. Thora, lex, gene-
ralenome est, significatq; totam legem,
 eaq; dicta est a docendo, qd nos doceat
 &

& instruat in ijs, quæ ignoramus. Species legis in hoc Psalmo enumeratæ sunt. Edoth, hoc est, testimonia. Pikudim, i. precepta. Mitzua, i. mandata. Mispatim, id est, iudicia. Testimoniij appellatiõe ueniunt Dei oracula & promissiones, cum suis Sacramentis & ritibus, quos Dominus quibusdam promissionibus addidit, ut essent sigilla, picturæ & monumenta suarum promissionum, qualia in lege fuerunt, circuncisio, sabbatum, sacrificia, Pascha & aliæ quædam feriæ, & id genus etiam multæ aliæ cærimoniæ cum suis promissionibus. Nunc uero sub nouo Testamento testimoniij nomine cæsentur omnes Euangelicæ promissiones cum suis Sacramentis, Baptismo, Eucharistia et potestate clauium. Domini testimoniũ fidele seu certum esse, significat omnia ea quæ Deus promittit & additis cærimonijs ac sacramentis exhibet & cõfirmat, tam certa & firma esse, ut fide cõfidenter possint opponi, peccato, morti, Sarnæ, mundo, maledictioni & iusto ac se, uero iudicio Dei.

*Species legis
legis hic
Pikudim.*

*Testimoniij
nomine quid
intelligatur.*

*Cærimoniæ
in veteri
Legi et in
nouo Testamento
Testimoniũ*

*Domini Testimonium
fidele*

SAPIENTIAM PRÆSTANS
PARVVLIS.

Opificium Mundi Dei gloriam quidẽ

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Sapientia
quibus de
finiunt

Parvulorum
sapientia.

Sapientia
divina
de quibus

prædicat, & sol suo motu, suisque effecti-
bus erudit non parvulos quidem, sed ali-
quo insigni rationis acumine præditos:
monstrat eis in omnibus naturalibus re-
bus aperta quædam uestigia maiestatis
divinæ, redditque eos attentos, doctos &
sapientes, sed tota hæc sapientia, quæ aut
longo rerum usu, aut consideratione re-
rum naturalium contingit, tantum posi-
ta est in presentibus & visibilibus rebus,
destinatis huic seculo, estque tantum huius
mundi sapientia, qua etiam gentes Ido-
latræ præcelluerunt. Hanc sapientiā mū-
di omnibus modis superat illa divina sa-
pientia, quam testimonium Domini
præstat, non modo hominibus sapienti-
bus & ingenio acutis, sed cum primis
parvulis, hoc est, hominibus indoctis,
simplicibus, rudibus, & secundum hoc
seculum stultis, quia hæc uersatur in re-
bus omnium maximis, utputa in arta-
nis, divinis, cœlestibus, spiritalibus &
æternis, quas nobis nec rerum usus, nec
opificium mundi, nec lex Mosaica suis
decretis ostendere queunt. Sine sapiētia
testimoniū, nec mundi, nec legis sapiētia
multum prodest. Ob id Psalmus ἐμφανί-
uor sapientiæ nomen tribuit noticiæ testi-
moniorum Domini. At sapientia divini
testimoniū

testimoniū præcipua pars est. Vera notitia de Deo, arcanis Dei iudicijs, ac consilijs, creatione rerum, angelis, Satana, cælo, inferno, maledictione, peccato, morte, lege, Euangelio & spiritualibus experiētijs, de incarnatione filiū Dei, redemptione, sanctificatione siue regeneratione, de Christi morte, resurrectione & regno, resurrectione carnis & beata uita, & de alijs multis similibus mysterijs nostræ tum fidei, tum spiritualis experientię, quæ nec Lex Mosaica, nec ratio docere queunt. Breuitè sapientia testimoniū Domini, fidei & spiritus sapientia est, superans omnem humanum captum, estque gratuitum Dei donum, sicut Christus ipse testatur agens gratias Patri, quod hanc sapientibus abscondiderit, & reuelauerit paruulis. Hinc etiam Paulus uocat eam sapientiam Dei. Sapientia carnis subiecta est sensibus, paraturque obseruatione, studio, usu & exercitatione. Hanc autem solus Spiritus Sanctus docet per uerbum Dei. Quantum Spiritus sanctus uerus Deus hominis spiritum, & Dei uerbum humana dogmata superat, tantum diuini testimoniū sapientia, rationis uincit sapientiam.

Sapientia
Testimoniū
Domini

Sapientia
Carnis

COMMENT. IN PSAL. XIX.

IUSTICIÆ DOMINI RECTE LÆTIFICANTES.

פיקודים

Pikudim

Lex naturæ per
Euangelium
non obscuratur

Legis doctrina
qualis.

Lex Mosi

Hebraice docti aiunt Pikudim, non quælibet uel statuta uel mandata significare, sed præcepta legis naturæ. Et cum lex naturæ per Euangelium non obscuratur, sed illustratur & explicetur, non abrogetur sed stabiliatur. Propheta Euangelium apte appellat Pikudim, aitque illud exhilarare corda, ut discrimen indicet Mosaicæ legis, humanæ sapientiæ & Euangelij. Sapientia humana multis, uarijs & ambiguis doctrinis animos implicat, inexplicabilibusq; opinionum Labyrinthis exercet, exagitat & excarnificat humanas mētes. Lex Mosi etiam homines longis ambagibus circumducit, innumerisque decretis plus q̃ dici potest onerat, premit & cruciat, redditque suos cultores, miseros & desperabundos, omniumq; corda euacuat omni læticia, & conscientias aggrauat perpetuo pauore. Hoc ipso q̃ uitam proponit in ijs, quæ nostræ uires tum propter humanā prauitatem, tum imbecillitatem nequeunt assequi, & mortem cōminatur per ea quæ homo suis uiribus euitare nō potest. Quid hoc aliud est q̃ morti & inferis nos obnecere & perpetua trepidatione conturbare.

ēōturbare Præceptū aut Dñi siue Euan-
gelium Christi & Apostolorum regula *Euangeliij do-*
que in omnem terrā exiuit, recta est, sim- *trina.*
plicissime docet cognitionē peccati, &
rationem nostræ saluationis, & absq; ul-
la circuitiōe breuissimo compēdio dū-
cit nos ad æternæ & beatæ uitæ hæredi-
tatem, inseritq; cordibus nostris inenar-
rabilem & inextinguibile læticiam, qua
nos semper in quemlibet euentum quea-
mus consolari. Sicut mandata Mosi o- *Mandata*
mnem hilaritatem e cordibus auferunt, *Mos.*
& metu damnationis conscientias ter-
rent. Ita mandata Domini afflictis cōsci- *Mandata*
entis exponentia lætum Euangelij nūc- *Domini*
cium de remissione peccatorum & bea-
ta ac æterna uita, adferunt mœstis cordi-
bus hilaritatem, eaq; implent & erigunt
spirituali gaudio. Lex ostensione pecca-
ti nos facit tristes. Euangelium reuelatio-
ne gratiæ reddit nos lætos.

Insignis laus est Euangelicæ doctrinæ *Euangelica*
quod recta sit, compēdioq; doceat salu- *doctrina*
tis mysteria, & oppleat fideiū corda per- *in laud*
petuo gaudio. Hoc doctrinæ genere ni-
hil utilius & magis necessariū a Deo do-
nari potuit Ecclesiæ, quæ in hac uita uer-
bo regenda & consolanda est.

Ob id Dominus Prophetarum uati-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Doctrina di-
recta quæ

Esaiæ 10
Consummatio
abbreviata
quid

Ad rom 9

Ad rom 10

cinijs multis annis ante Christi aduen-
tum nobis spem fecit de doctrina dire-
cta, compendiosa & consolationis ple-
na, quæ sine ambagibus, perspicue & di-
serte nobis explicaret diuinæ bonitatis
ac uoluntatis mysteria, ut Esaiæ, x. Con-
summatio abbreviata inundabit iustici-
am. Consummationem enim & abbrevi-
ationem Dominus Deus exercituum
faciet in medio omnis terræ. Hanc Pro-
phetiam Diuus Paulus ad Romanos ix.
interpretatur de Euangelij ministerio, &
consummationem ac abbreviationem
exponit sermonem abbreviatum. Capi-
te autem x. describit sermonem hunc ab-
breuiatum, & asseuerat totius Euange-
lij summam paucis in Prophetis sen-
tentijs comprehendit. qui crediderit non
pudescit, quicumque inuocauerit nomē
Domini saluus erit.

Esaiæ 40

Esaiæ 52

De hac compendiaria, recta & con-
summatoria Dñi doctrina, sic etiam lo-
cutus est Esaias ca. xl. Praua in directa e-
runt, & aspera in uias planas, & reuelabi-
tur gloria Domini, & uidebit omnis ca-
ro pariter quod os Domini locutū est.
Item ca. liij. Quam pulchri pedes annun-
tiantis & prædicantis pacem, annuncia-
ntis bonum & prædicantis salutem.

Quod

Quod Prophetæ passim prolixis senten-
tijs copiose dixerunt de Euangelij recti-
tudine & suauitate Illud Psalmus duo-
bus uerbis exprimit, dicēs: Domini præ-
cepta esse recta & lætificantia corda.

PRÆCEPTVM DOMINI LV-
CIDVM ILLVMINANS O-
CVLOS.

Hebraicæ linguæ periti dicunt Mizua
eam partē legis significare, qua malū p-
hibet & bonum præcipit, qua ostendit,
quid Deo aut probetur aut improbet,
quid ei aut placeat aut displiceat, tum in
ipsis affectibus, tum in actionibus huma-
nis. Hæc pars legis nec rectius nec clari-
us cognosci potest ex ulla doctrina, q̃ ex
Euangelio Christi. Apte itaq; Euangelij
Mizua, hoc est, præceptum aut mandatū
appellat. Inter oēs doctrinas lege Mosai-
ca nullū est purius ac clarius, quia certis
& minime ambiguis præceptis clarissi-
me quasi ob oculos ponit nobis oīa de-
creta diuinę uolūtatis, de quibus huma-
na sapientia ualde parum uidet & iudi-
cat: Tamen Mosaica Lex cum lucido
& puro Euangelio collata, admodum
obscura & tenebrosa est. Quia lex tan-
tum docet cognitionem uirtutum &

מצוה

Mizua

Euangelij
Mizua

Mosaica lex

lex docet

COMMENT. IN PSAL. XIX

*Euangelium
quod exponit
et illustrat* uiciorum. Præter hæc Euangelium expo-
nit omnia fidei mysteria de Regno Dei,
& illustrat humanas mentes noticia arca-
narum, cœlestium & æternarū rerū, plu-
rimūq; sua puritate & luciditate legē
superat, ob id peculiare & proprium
hoc epitheton Euāgelio tribuitur, quod
lucidum sit & illuminet oculos.

*Euangelium
lucidum.*

Firmamentum

*Cæcis Sol ra-
dios suos non in-
mittit ad
animum.*

Quamuis autem cœlis, sole & firma-
mento nihil clarius, purius ac lucidius sit,
stamen Euāgelium cœlis, firmamento &
sole multo purius & lucidius est. Deus
naturalibus oculis e firmamento ac cœ-
lis lumen præbet ad efficiendas omnes
nostras actiones. Cæcis autem Sol nihil
lucet, radios suos non intromittit ad ani-
mum, non profligat mētium tenebras,
Euangelio uero Deus illuminat cæcos,
& animi oculos uicio originis & omni-
gena impietate occæcatos illuminat,
mentiumq; tenebras abigit, & iter osten-
dit, quo in cœlum itur, de quo ratio hu-
mana nihil cernit. Ob id Propheta tribu-
it illuminationis uirtutem Euāgelicę do-
ctrinæ, & docet mysterium ab æterno ta-
citum prædicatione Euangelij patefieri,
eoq; cæcos oculos mundi et obtenebra-
tas mentes hominum illuminari.

TIMOR DOMINI SAN-
ctus

CTVS PERMANENS IN SE-
CVLVM SECVLI, &c.

[Euangelium eternas res secum adfert,
& melioris sanctiorisq; naturę habitu in-
duit pias mentes, quem postea pie mor-
tui nunq̃ exuunt rursus in æternum / Ab
his æternarum rerum effectibus Prophe-
ta obiter ceu perfunctorie hoc loco cõ-
mendat Euangelium per cuius illumina-
tionem excitatur in nobis, uerus, synce-
rus, purus & sanctus timor Dñi, quo eũ
ex intimis animi ac cordium diligimus,
& cum summa reuerentia ac obseruãtia
timemus & colimus.

*A David sua
gelum tōmen
domoz*

[Propheta ait sanctum timorẽ Domi-
ni permanere in seculum seculi: quod fi-
de, spe, prophetia, linguis, alijsq; donis
cessantibus in futura beata & immortal
uita, charitas maneat / cui perpetuo con-
iunctus est sanctus & purus timor Do-
mini, quẽ Propheta opponit serui li / pro
phano, & impuro timori / qui metu pœ-
næ incutitur, & qui cum hac uita abole-
bitur. Hoc in loco obseruandum est Do-
mini præceptũ, quod illuminat oculos
in nobis, excitare sanctum illum Domi-
ni timorẽ in seculum seculi permanẽtem.

Timor sanctus.

*Timor seruili-
lis.*

IVDICIA DOMINI VERA

E iij

COMMENT. IN PSAL. XIX.
ET IVSTA PARITER.

Iudicia Domi
ni certa, ue-
ra, etc.
Mizphatim

Iudæi eam partem legis ac scriptu-
ræ Mizphatim, hoc est, iudicia uo-
cant, quæ continet leges de compo-
nendis controuersijs, ac sententias ac
pacta diuinæ iusticiæ, hoc est, dogma-
ta & exempla de ira & misericordia
Dei, quibus nobis exhibetur specimen
iusti & ueri iudicij Dei, quæ punit pec-
cata, & uirtutes afficit præmijs. Euan-
gelica doctrina diserte concionatur de
iusticijs Dei. Ob id eius conciones
uocantur recte uera, & pariter iusta Do-
mini iudicia.

Iusticijs Dei

De iudicijs
cælorum et
humanis

Quantum humanæ sapientiæ & cælo-
rum iudicia seu prælagia aliquando ui-
dentur habere aliquid ueri & iusti, ta-
men uera & iusta merito nominari non
possunt, cum sæpenumero nobis impo-
nāt & nos fallant. Ratio in multis sæpe cę-
cutit & grauiterrat, ideo eius iudicia,
nec uera nec iusta prædicari queunt. Ad
hec, cœlestium rerum significationes
Dominus habet in sua manu, is rerum
euentus gubernat, & iudicia nobis, aut
in cœlis, aut in alijs creaturis ostēsa, pro
suo beneplacito misericorditer uel miti-
gat uel omnino mutat. Iubetque ne pñ
sibi

sibi a signis cœli metuant / ideo nec iudicijs *Iudicium vobis*
 rationis, nec cœlorum tuto fide-
 re possumus, quia incerta sunt / Iudicia *Iudicia Domini*
 autem Domini in scripturis nobis
 exposita, certa, uera, ac iusta sunt,
 quia consentiunt eterno, iusto ac ue-
 ro decreto diuinę uoluntatis / ab his
 Deus nec pilum latum deflectit.

His respondent omnes euentus, iux-
 ta hæc pietas sua præmia fert, & impie-
 tas accipit suas pœnas / Ob id uera & *Iusta iudicia*
 pariter iusta nominantur. Ex his iudicijs
 uerbo Dei nobis præscriptis, de omni-
 bus rebus informandus est animus, ut
 discamus Deo credere, & sancto timo-
 re in æternum permanente, eum timere
 & reuereri, qui iustus iudex recte & iu-
 ste agit in omnibus rebus.

Etiam si flagella iuste diuinę ultionis,
 & executores iusticię DEI, iniustissi- *Domini iudicium in se*
 mi sint & scelerate agant: tamen Do- *bestum*
 mini iudicium in se ipso est iustum / Per-
 sonę iniquitas, Domini iudicium non
 reddit iniquum, hoc semper uerum &
 iustum in se ipso manet, licet iniusta sit
 eorum causa, qui iudicia D O M I N I
 exequuntur.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

DESyderabilia super
Aurum. &c.

*De Sacra
Scriptura
et volumine
Dni*
Propheta hac collatione docet Euan-
gelio Domini, ipsisq; Dei iudicijs, quæ
scriptura nobis exponit, in tota rerū u-
niuersitate pñs nihil esse preciosius, expe-
tibilius, amabilius, iucundius & suau-
ius. Cum Propheta iudicia Domini com-
parat obriso, hoc est, optimo, purgatissi-
mo & syncerissimo auro, significat inter
ea, quæ in hac uita expeti & obtineri pos-
sunt, uerbo Dei & cognitione iudiciorū
Dei nihil esse preciosius & pulchrius, q̃
pñ in his cernant expressam imaginē di-
uinæ uoluntatis, cuius contemplatione
se in quibusuis malis consolētur, suosq;
motus & actiones per totam uitam gu-
bernent.

Item cum iudicia Domini cum melle
& fauo confert, innuit hominibus affli-
ctis & perterrefactis noticia iudiciorum
Domini nihil reperiri in hac uita gratius
& dulcius. Ex nulla re etenim pñ præsen-
torem consolationem accipere possunt
q̃ ex dogmatibus diuinæ iusticiæ, & ex-
emplis diuinæ misericordiæ, quæ sunt
uiuæ picturæ ueri & iusti iudicij Domini.

obusus
Græcus interpretes, quem noster secu-
cus est, uidetur dedita opera pro obriso,
posuisse

posuisse preciosos lapides, ut eo rectius
sibi constaret hec collatio, quia lapidum
preciosorum ac gemmarum precium plu-
ris aestimari solet, quam optimum & electissi-
mum aurum.

Lapis preciosus

ET SERVVS TVVS CV-
STODIT EA.

Propheta duas causas adfert, quibus
probat Dei uerbo nihil esse præstantius,
nihil amabilius & dulcius. Prima causa
est, quod Verbum Dei pios in hac uita eru-
diat, præmoneat, cautos reddat & guber-
net, hoc est, quod doceat salutis mysteria, o-
stendat ad cælum uiam, præmoneat nos
de ira ac seверо iudicio Dei, de insidijs
Satanæ, astutia carnis, uersutia & impro-
bitate mundi, et id genus innumeris alijs
rebus. Si uerbum Dei, hoc est, Euangeli-
um & lex Dei a suis officijs aestimata fue-
rint, non difficulter intelligemus Dei uer-
bo siue iudicij Domini sub hoc cælo ni-
hil esse preciosius, ac præstantius.

*Verbi Dei
præstantia*

*Verbum
Dei est
nobis doct*

*Verbum Dei
Euangelium*

Secunda causa est, Verbum Dei, siue
iudiciorum Dei cognitionem & obedi-
entiam ampla commoda & præmia secum
adferre. Custodire iudicia Domini hic
non significat legi Dei satisfacere, illamque
implere, sed iudicia Dei obseruare ac

*Cognitio et
obedientia
in iudicijs
Dei*

E v

COMMENT. IN PSAL. XIX.

annotare, horumque consyderatione
cautiores & prudentiores fieri.

ET IN CVSTODIEN-
DIS ILLIS RETRIBVTIO
MVLTA.

Obedientiæ
uerbi Dei
præmia

[Sensus est: Obedientiam uerbi Dei in-
numera habere commoda. Quæ autem
multa & ampla illa retributio sit, quam
habet obedientia legis, siue uerbi Dei, e
scripturæ testimonijs colligendum est,
quibus Deus nobis declarat suam uo-
luntatem, tum erga studiosos pietatis
& uirtutum, tum aduersus improbos,
contemptores pietatis & uirtutum.] Ex
quotidianis euentibus ratio quidem in-
telligit Deum pietatis studium afficere
præmijs, & seueriter punire impietatem
& scelera: tamen cum iudicia Dei ratio-
ni ignota sint, doctrina de remuneratio-
ne obedientiæ erga Deum, nō potest re-
ctius & plenius disci, q̃ ex sacra scriptu-
ra. Et cū multū referat dogma de remu-
neratione obediētiæ legis bñ tenere, hoc
loco dicet de retributione, quæ est ex ob-
seruatione legis & obediētia uerbi Dei.

[Quāq̃ tota sancta Catholica Ecclesia
per ius adoptionis in Christo gratis abs-
que suis meritis habet eandem & æqua-
lem

lem iusticiam, redemptionem, peccato-
rum remissionem, æternam salutem, ac
uitam, quæ Dei bonitate propter Chri-
stum n̄s donantur / qui in eum credunt:
tamen præter hæc gratuita Euangelij be-
neficia, pro omnibus benefactis, ex
 pura Dei benignitate, p̄is etiam præ-
 mia dantur spiritualia & corporalia,
 terrena & cœlestia, temporalia & æter-
 na, tum in hac, tum in futura uita, sed iu-
xta cuiusque uitæ rationem. Et hæc præ-
 mia maiora ac plura sunt, quam ut enu-
 merari queant. Ideo ait Psalmus: In cu-
stodiendis iudicijs Domini retributio-
nem esse multam. Tam enim uaria, mul-
 ta ac magna sunt præmia obedientie er-
 ga uerbum Dei, ut ea nec auris unq̄ au-
 diuerit, nec oculus uiderit, nec in cor ho-
 minis ascenderit, quæ Deus præparauit
 diligentibus se.

Vt tamen doctrinā de premijs bono-
rum operum & obedientie erga legem
Dei intelligamus, opera danda est / Val-
 de autem prudenter & caute in hoc argu-
 mento nos uersari oportet, & diligenter
 cauere, ne bonis operibus aut plus aut
 minus tribuamus q̄ oportet. Plures scri-
pturę loci inter præmia bonorum ope-
rum & remunerationes obedientie erga

*Loci scriptu-
 ræ de premi-
 is disertè in-
 telligendi.*

COMMENT. IN PSAL. XIX

legem Dei, uidentur cōnumerare etiam ipsam iustificatiōem & uitam æternam.

*Sophistæ
committunt qd*

Sophistæ quoq; eos locos ad iustificatiōem nostri detorquēt, quorum error nobis fugiendus est maxime, quia eo nullus grauior & exitiosior unq̃ extitit in Ecclesia. Fidem etenim in Christū extinguit, & Christi redemptionem ac satisfactionem nō modo obruit, sed plane inanem & irritam reddit.

*An iustitia
per legem*

Si iusticia per legem est, hoc est, si ulla bona opera per legem præcepta nos coram Deo iustos reddunt, profecto Christus frustra mortuus est: Imo filius Dei frustra est homo factus & incassum subiectus est legi pro nobis. Aliud est alterius personæ satisfactio, aliud est nostrum opus. Cum iustificemur per Christum, siue per Christi satisfactionem, certum est nos nostris iusticijs non iustificari. Aut Christus exuta hominis persona nostrū fit opus, aut nostrum opus fit Christus. Quæ absurdissima dictu sunt.

*Iustificari
per Chm*

Error duplex de bonis operibus

Hunc errorem quidam declinaturi, ferme detraxerunt bonis operibus sua præmia, pepereruntq; alium errorem, quo apud multos labefactatum est, bonorū operum & uirtutis studium, & hi nescientes nimium extenuauerunt bonorum operum

operum gloriam, recteque insimulauerunt Deum iniusticiæ. Iniustus enim esset Dominus, nisi puniret malefacta, & præmiis ornaret benefacta. Vtrinque erratum est, sed ab illis leuius & mitius, qui obscurarunt scripturæ doctrinam de retributione bonorum operum, quæ qui iusticiam & uitam æternam attribuerunt bonis nostris operibus. At cum uterque error perniciosius sit, scripturæ testimonia de remuneratione bonorum operum sic exponenda sunt, ne iustificatio, & uita æterna, eorum expositione, tribuatur nostris bonis operibus, & ne bona opera priuentur suo honore suisque præmiis.

Hoc autem non potest fieri nisi scripturæ testimonia de gratuita iustificatione & remuneratione operum in suos certos & proprios ordines redigantur, & ceu in suas stationes ac classes collocentur, ut ita uideatur, quanto interuallo inter se distent, & quæ dissimilia sint argumenti, testimonia scripturæ de iustificatione, & remuneratione bonorum operum. Arbitror autem hoc liquido posse cognosci, si testimonia de iustificatione & remuneratione bonorum operum digerantur in quatuor ordines, sicque inter se discernantur,

De remuneratione bonorum operum

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Testimonia
quædam
plurim

1 Quod quædam concionentur de iustificatione.

2 Quædam de qualitate eorum, qui iusti reputantur apud Deum.

3 Quædam de externis signis & indicijis hominis coram Deo iustificati.

4 Quædam de bonorum operum remuneratione.

(Quod si singula testimonia apte relata fuerint ad hos ordines, per sese exhibebunt Germanum suum sensum, & clare declarabunt, nullam esse pugnantiam in his testimonijs, quæ concionantur de gratuita iustificatione & remuneratione bonorum operum.)

Vt autem clarum fiat locos de remuneratione bonorum operum proprie nihil pertinere ad iustificationem hominis, (Primo dicendum erit de causis iustificationis.) Deinde de remuneratione bonorum operum. Causis iustificationis diligenter excussis, facile & manifeste cognosci potest, neque novam hominis renati qualitatem, neque bona opera etiam ex vera fide facta, iustificare coram Deo.) De ipsis causis iustificationis satis copiose disserui in Psal. xv. Hic solummodo ea de his attingam, e quibus intelligi possit, opera bona non iustificare apud Deum.

Opera, seu
nova animi
qualitas, an
iustificent.

Certum

Certum est per unum ac solum Iesum
Christū Dei filium, mūdo contingere re
dēptionem, reconciliationem, peccatorū
remissionem, iusticiam, benedictionem,
sanctificationē, salutem & uitam æternā.

*Quæ per
vnum et
solum Christum
nobis contingunt*

Cum autē nec nostra noua animi quali
tas, nec ipsa bona nostra opera, sint ipse
Iesus Christus Dei filius, apertū est, no
bis neq; per nouā interni hominis quali
tatem, neq; per ulla bona opera contin
gere redemptionem, reconciliationem,
peccatorum remissionem, sanctificatio
nem, iusticiam, benedictionem, æternam
salutem ac uitam. Illudq; merum figmen
tum esse, bona opera ex fide uera facta
hominem iustificare coram Deo. Minor
propositio negari non potest. Maiorem
cōfirmant scripturæ testimonia ita aper
te, ut ei nemo possit cōtradicare, nisi ue
lit audire in Deum blasphemus, nisi con
temnat sacrosanctæ scripturę authorita
tē, abnegetq; aperte uerbi Dei ueritatē.

Quod autem dicunt Pontificij Sophi
stæ, scripturæ testimōia de gratuita iusti
ficatione hominis accipi debere, de ijs q
nondum sunt ex fide per Spiritum san
ctum renati, falsum cōmentum est. Scriptura
iustificationis meritum detrahita
niuersis nostris operibus, tum illis, quæ

*Sophistæ Pon
tificij de iusti
ficatione.*

*Iustificatio
meritum
detrahita
operum,*

COMMENT. IN PSAL. XIX

fide præcedunt, tum ipsæ quæ eam sequun-
tur, hoc est, fidei fructibus, & effectibus
Spiritus sancti, effusi in corda credentiū.

*De operibus
ante fidem*

De operibus ante fidem, naturæ uiribus
absq; gratia Spiritus sancti factis, nō est
opus anxie disputare: quia si renati ho-
minis operibus nō potest parari Dei iu-
sticia, qua coram Deo iusti sumus, palā
est eam nunq̃ comparari posse operibus
deprauatæ naturæ & hominis non rege-
nerati per Spiritum sanctum.

*Iustificatio
operibus nō
comparatur*

Controuersia de discrimine iustifica-
tionis & remuneratione bonorum ope-
rum solius Canonice scripturæ testimo-
nij dissolui & componi potest. Ex huma-
nis opinionibus & dogmatibus de hac
controuersia recte iudicari non potest.

Ob id subiiciemus apertiora aliquot scri-
pturæ testimonia de efficiente materiali,
formali & finali causa iustificationis ac
æternæ salutis, quæ manifestissime pro-
bant, neq; nostræ personæ dignitate, ne-
que nostris bonis operibus, uel iusticiā
Dei, uel æternam uitam parari posse. Et
hæc testimonia scripturæ de causis iusti-
ficationis collocanda sunt in prima clas-
se supra memorati ordinis. Efficiens au-
tem causa bifariam est distribuēda, in im-
perantem & obsequentem. Testimonia
scripturæ

*Testimonia
de iustifica-*
tionis causis

*Efficiens
causa*

scripturæ de primaria efficiente causa,
quam Dialectici imperantem appellant,
hec sunt.

[Ephe. i. Deus Pater elegit nos in Iesu
Christo Domino, anteq̃ iacerentur fun-
damenta mundi, ut essemus sancti & irre-
prehensibiles coram illo, in charitate, q̃
prædestinavit nos in adoptionem filio-
rum, per Iesum Christū in sese, iuxta be-
neplacitum voluntatis suæ ad laudē glo-
riosæ gratiæ suæ, qua nos charos reddi-
dit in dilecto filio suo.] Ne quis Dei ele-
ctionem, qua Dominus nos per suā cha-
ritatem, iuxta suæ voluntatis beneplaci-
tum nullis nostris bonis operibus præ-
cedentibus, ante mundi constitutionem
elegit & prædestinavit adoptioni filio-
rū, fingat apprehendi in hac uita nostris
bonis operibus ac congrui meritis.] A-
postolus diserte ait nos eligi ac prædesti-
nari ad ius hæreditatis Dei in Iesu Chri-
sto. nosque propter Christum acceptos
& charos fieri Deo, non propter nostra
præcedentia merita.

[Item Ephe. ij. Eramus natura filij iræ,
quemadmodum & cæteri, sed Deus qui
diues est in misericordia, propter multā
charitatem suam, qua dilexit nos etiam
cum essemus mortui per delicta, conui-

F.

*Causa efficiēs
primaria ius-
tificationis.*

Ad Eph p̃m

Dei electio

*Ad Eph. ius
recto*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

uificauit nos una cum Christo, per gratiam estis seruati &c. Hoc testimonio excluditur nostrum meritum, & initium nostrae reconciliationis tribuitur misericordia & charitati Dei. Quia nos in Christo dilexit a creatione rerum, etiam natura irae filios.

Ad Rom. 9. [Roma. ix, Dominus Moysi dicit: Miserebor cuiuscunque misereor, & commiserabor quemcunque commiseror.] Itaque nos a Deo eligi, neque uolentis est, neque currentis, sed miserentis Dei. His testimonijs aperte comprobatur, Dei Patris gratuitam misericordiam, fontem, primamque causam esse nostrae iustificationis, eamque falso tribui liberi arbitrii motibus, nostrisue praecedentibus meritis de congruo, ut uocant, quae nulla esse possunt coram Deo, cum simus in peccato concepti, cum peccato nati, et natura ipsa praua ac mala.

Dei misericordia fide non meritis apprehenditur Dei misericordia, qua a constitutione mundi electi sumus in Christo, apprehenditur fide non meritis, per quem, ut ait Apostolus, contigit nobis, ut fide perduceremur in gratiam hanc, in qua stamus & gloriamur, sub spe gloriae Dei. Quia cum inimici essemus reconciliati sumus Deo per mortem filij eius. Dominus nos, ut D. Ioannes inquit, prior dilexit, nos eum non

nō dileximus. Ille immensa sua charitate non nostro merito motus, nos elegit & uocauit ad communionem sui Euangelij, sicut Diuus Paulus testatur dicēs: Vocauit nos non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam, quæ data est nobis per Iesum Christum ante tempora æterna, manifestata autem nunc per apparitionem Saluatoris nostri Iesu Christi.

q̄t a Deo vocati sumus

*Iustificatiōis
modus quis.*

Falsum commentum est, in nobis esse, quo, siue propter quod primum a Deo suscipimur, uocamur ac trahimur. Scriptura primordia, incrementa & consummationē iustificationis, soli Deo tribuit, adseritq; totam iustificationē nostri gratuitum Dei beneficiū esse. Deus namq; hoc ordine efficit iustificationē nostri.

*Iustificatio,
soli Deo attributa
benedicta*

Primum, hoīes eligit, & sua misericordia ac gratia præuenit, sicut dictum est.

*Dei iustificatio
q̄t efficit*

Secundo, gratia sua præuentos leniter trahit & recte uocat. Nemo enim uenit ad Christum, nisi Pater traxerit eum.

Tertio, Tractos per uerbum Dei palam uocat, & adducit eos in cognitionē tum ipsius, tum Christi.

Quarto, Ad hanc cognitionē perducti, credunt Euangelio, & ponunt omnē suā fiduciā ac spem in Iesum Christum.

*Credentes
Euangelio*

COMMENT. IN PSAL. XIX

Fides unde

Fides enim ex auditu uerbi Dei est.

Fide iustifi-
canti

[Quinto, Credentes fide in Christum iustificantur, id est, reputantur iusti.

Conclusio

[Sexto, Fide iustificati consequuntur ea, quæ nobis in Iesu Christo promissa sunt, tum in hac, tum in futura uita.] Ita a Deo per Iesum Christum consequimur non solum iusticiam qua reputamur iusti & æternum uiuimus apud Deum; sed accipimus etiam sanctificationem spiritus, qua in nobis deprauatæ naturæ uicia paulatim abolentur, & defectus corriguntur. Quia hi gradus coniuncti sunt in iustificatione. Quia quos Dominus præsciuit, eos & prædestinauit: quos prædestinauit, eos & uocauit: quos uocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, hos & glorificauit. Ro. viij. His sit satis dictum de primaria mouente & imperante causa nostræ iustificationis.

Ad rom 8

Causa secundaria iustificationis.

Breuitè nunc persequar ea, quæ dicenda sunt de secundaria siue obsequente causa iustificationis. & cum melius cognosci nequeat, quæ proprie sit secundaria causa iustificationis, quæ ex ipsis scripturæ testimonijs, subiiciam quædam illustriora testimonia scripturæ, quæ nobis ostendunt ceu digito secundariam efficiëntem causam / quæ alias obsequens appellat, &

& quæ probant mundum iustificari per solum Iesum Christum.

[Gene. xxvi. In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ.] Diuus Paulus ad Gala. dicit Iesum Christum esse hoc benedictum semen Abrahamæ.

Gemy 28

[Esaia xlix. Dedit te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ.]

Esai qd Testimonia

[Gentibus sua sapientia ad salutem nihil profuit, Deus per Christum seruat & illuminat mundum. Eadem ratio est iustificationis omnium hominum in toto terrarum orbe.]

q. solus Christus Iesus iustificet nos.

[Ioānis i. Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi, hoc est, unica pro peccatis mundi uictima est Christus.]

[Matth. i. Vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum a peccatis eorum, hoc est, propter Christum gratis dimittetur peccatum, tum Iudeis, tum gentibus.]

[Lucæ. ij. Euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est uobis Saluator, qui est Christus.] Nihil est in nobis quod opponi potest diuinæ iræ, & Satanae furori, solus Christus fide apprehensus his opponendus est, quia in eo solo nobis spes et gaudium est, sub hac calamitate & miseria

Quibz et quare Christus opponendus

COMMENT. IN PSAL. XIX.

nostra cum cōtra iudicium Dei, tum Sa-
ranæ potentiam.

Item; oculi mei uiderunt salutare tuū,
quod parasti ante faciem omniū popu-
lorum. Deus unam salutē ab æterno pa-

Christus Ma-
riæ filius,
quem Simeon
coram uidit in
templo, & cui
perhibet testi-
monium.

Ad Rom. viij. Quod impossibile erat
legi, in quo imbecillis erat per carnem,
hoc Deus proprio filio suo misso sub
specie carnis peccati præstitit, & de pec-
cato condemnauit pctm per carnem, ut
iustificatio legis impleretur in nobis. Id
est, cū deprauata natura hominis nec le-
gi Dei satisfacere, nec iustificationem in
lege promissam posset assequi, legis iusti-
ficatio donata est nobis in Iesu Christo
Dei filio, qui legi pro nobis satisfecit.

i. Corinth. i. Iesus Christus factus fuit
nobis a Deo sapientia, iusticia, sanctifica-
tio & redemptio, ut quemadmodū scri-
ptum est qui gloriat̃ in Domino gloriē̃,
hoc est, Dominus immutabili decreto
suæ uoluntatis constituit, ut solus Iesus
Christus sit sanctificatio nostra.

i. Corint. iij. Aliud fundamentum ne-
mo potest ponere, præter id quod posi-
tum

tum est, qđ est Iesus Christus (Impie itaq;
faciunt illi, qui docēt aut nostrę personę
dignitatem, aut bona nostra opera fun-
damentū esse recōciliationis, redemptio-
nis, remissiōis peccatorū & uitę æternę.

(i. Timot. i. Christus Iesus uenit in hūc
mundum peccatores saluos facere.

(Ioannis iij. Pater misit filium suum,
Saluatorem mundi.

(Quia nihil erat in mundo, quo mun-
dus peccato perditus, redimi ac seruari
potuit. Ideo filius Dei e cœlo descendēs
in mundum uenit, ut mundum peccato
ac mortī obnoxium saluum faceret.

(Itē: Deus dilexit nos, & misit filiū suū
propiciatorem pro peccatis nostris. Itē:
Deus unigenitū filium suum misit in mū-
dum, ut uiuamus per eum. Item. i. Ioan-
nis. v. Vitā æternā dedit nobis Deus, &
hec uita est in filio eius. Qui habet filium
Dei, habet uitam: qui filium Dei non ha-
bet, uitam non habet: hoc est, Dei miseri-
cordia absque nostro merito contingit
nobis reconciliatio, redemptio & ui-
ta æterna per filium Dei.

(In Actis. iij. Non est in aliquo alio sa-
lus, nec aliud nomen est sub cœlo datum
hominibus, in quo oporteat nos saluos
fieri. Hoc est, placuit Deo, cuius pura

COMMENT. IN PSAL. XIX

miseriordia seruamur per unum ac so-
lum Iesum Christum saluum facere. In eo
solo proposuit salutem. Qui ergo salu-
tem aliunde expectat, q̄ ex Iesu Christo,
nunq̄ saluus fiet.

(Ioannis. xiiij . Ego sum uia, ueritas &
uita, nemo uenit ad Patrem, nisi per me.

(Ioannis iij . Deus misit filium suum in
mundum, non ut iudicet mūdum, sed ut
mundus saluetur per eum . Solus Iesus
Christus itaq; est nobis eternæ uitæ & sa-
lutis author.

(i. Ioannis. ij . Remittuntur uobis pec-
cata, propter nomen eius, id est, peccata
gratis absq; merito nostro condonātur
propter Iesum Christū, non propter aliā
rem, q̄cunq; nomine ea appellari possit.

(Item : Aduocatum habemus apud
Patrem, Iesum Christum iustum, & ip-
se est propiciatio pro peccatis nostris,
non pro nostris autem tantum, sed eti-
am pro totius mundi. (hoc est , Iesus
Christus natura innocens & iustus, est
propiciatorium & satisfactorium sacri-
ficiū pro peccatis totius mundi, natu-
ra prauī & iniusti.

alligata
quæ do-
cent

(Hec recitata scripture testimonia, per-
spicue docent, & clare probant, mundū
per solum Iesum Christum Dei filium re-
dimi

dimi a maledictione, reconciliari Deo, accipere remissionem peccatorum, iustum reputari, illuminari, sanctificari, eternam uitam ac salutem consequi. ne-gantq; preter hunc Iesum Christum Dei filium aliud esse fundamentum salutis. Asseuerant etiam preter hunc nihil esse, nihilq; nominari posse in tota hac rerum uniuersitate, quod remissionem peccati, iusticiam, uitam ac salutem conferre possit. At cum palam sit nec hominum personam, nec opera esse Iesum Christum filium Dei, sicut antedictum est: in confesso etiam est, neque dignitatem ullius persone, neq; iusticiam ullorum operum uel precedentium uel sequentium fidem, mereri eterne salutis beneficia. Nā in alio extranos, nō in nobis, id esse quo iustificamur, apertius indicant citati scripture loci, q̄ ut ulla sana mens hoc possit inficiari.

(Preterea hic obseruanda est magnitudo nostre perditionis, & incomprehensibilis bonitas & misericordia Dei erga mīeros & indignos peccatores, qua tantum permotus est, ut mitteret unigenitū filium suum in mundum, ut peccatores saluos faceret. Sicut Deus iuxta suū beneplacitum, absq; nostro merito, per suū

COMMENT. IN PSAL. XIX.

filium omnia creauit & hominem ipsum condidit: Ita per eundem filium incarnatum gratis redimit & seruat hominem lapsum & æternæ damnationi obnoxium. Præter illū nemo potuit Satanæ regnum euerrere & eius opera dissoluere. Ob id ille, ut inquit Diuus Ioannes, apparuit, ut dissoluat opera Diaboli. Hæc dixi de duabus præcipuis efficiētibus causis nostræ iustificationis.

(Nunc ut apertius declarem, hominē nec sua dignitate, nec suo merito iustificari coram Deo, subiūciam scripturæ locos de materiali causa iustificationis, & pertractabo hanc quæstionem, per, siue propter quid Dei misericordia in Christo promissa contingat nobis, hoc est, quo, siue per quid iustificemur coram Deo.) Hoc est, An solius Christi merito, uel an nostris iusticijs Christi merito cōiunctis, iusti ac saluifiamus.

(Testimonia scripturæ de materiali causa iustificationis hæc sunt.) Esaiæ. In. Ipse uulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: correctio super eum, ut nos habeamus pacē, liuore eius sanati sumus. Itē: Dominus posuit in eo iniquitatē omnium nostrū. Item: propter scelus populi mei percussit eum.

hinc de materiali causa iustificationis

iustificatio per quid contingat.
Eius 52

eum. Propheta his uerbis testatur Iesum Christum sua satisfactione ac passione nos reconciliare Deo, diluere nostri peccati culpā, tollere eius pœnam, uictimā esse propiciatoriā pro peccatis, sanare uiciatæ nostræ naturæ morbos, cōscientias certificare de Dei fauore & æterna salute.

[Roma. iiii.] Christus traditus fuit propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostri. Christus precium redemptionis & uictima pro peccatis factus, nunc uiuens & regnans in dextera Dei Patris nos iustificat. [hoc est, nos redimit, recōciliat, benedicit, illuminat, innouat, peccatum remittit, æternam salutem ac uitam præstat nobis.] [Nam hæc beneficia omnia nobis in Christo promissa comprehenduntur sub appellatione iustificationis, sicut infra diceretur.]

[Ioan. xx.] Filius hoīs non uenit ut ministraretur sibi, sed ministrare & dare aīam suam in redēptionem pro multis, hoc est, q̄ ex maledictiōe et morte humanis satisfactiōibus liberari nō potuimus, uenit filius Dei & redemit nos sua morte.

[Roma. v.] Christus, cum adhuc essemus infirmi iuxta temporis rationē pro impijs mortuus est. [Item: Cū adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mor-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

tuus est: multo magis igitur nunc iustificati per sanguinem ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: Multo magis reconciliati erimus in uita ipsius. Apostolus reconciliationem et expiationem peccati, morti Iesu Christi tribuens, nostris meritis adimit reconciliationem ac satisfactionem pro peccatis, innuitque nobis in solius Christi merito, oem spem salutis esse positam.

Corinth. v. Dominus Christum, qui non nouit peccatum, pro nobis peccatorum fecit, ut efficeremur iusticia Dei per illum, hoc est, Iesus natura sua innocens & iustus, factus est uictima pro peccatis nostris, ut ipse nobis esset iusticia coram Deo. Siue, ut propter illius satisfactionem iusti reputaremur coram Deo.

Galat. iij. Christus redemit uos ab execratione legis, dum pro uobis factus est execratio, hoc est, Christus sua satisfactione, qua Deo & legi satisfecit, liberauit nos a sententia & maledictione legis.

Gala. iij. Vbi uenit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum factum ex muliere, id est, naturalem & uerum hominem, factum obnoxium legi, ut eos qui legi erant obnoxij, redimeret, ut adoptione
ne

ne ius filiorum acciperemus, hoc est, illa legis impletione, quam Christus prestitit, liberamur a maledictione legis, reconciliamur Deo, reputamur iusti, adoptamur in filios Dei & instituimur Dei heredes.

[Item. Ro. v. Sicut per unius delictum condemnatio uenit super omnes homines: Ita per unius iusticiam, uenit iustificatio uite super omnes homines] Quem admodum per unius inobedientiam peccatores constituti fuimus multi: Ita per obedientiam unius iusti constituentur multi. [Sicut unus Adam sua inobedientia, suoque peccato, nostri peccati, nostræ iniusticiæ, maledictionis & mortis author est: Ita unus ac solus Iesus Christus sua iusticia & obedientia qua legi diuinæ satisfecit, nobis author est iusticiæ, sanctificationis & uitæ æternæ.

[Tit. ii. Saluator Iesus Christus dedit seipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & ut mundaret sibi populum peculiarem, sectatorem bonorum operum] Id est, Christus sua morte & satisfactione redemit nos ex Diaboli potestate & a diuini iusti iudicii sententia, sanctificauit nos, et perfectam salutem attulit nobis,

COMMENT. IN PSAL. XIX

i. Timoth. ij. Vnus Deus, unus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum precium redemptionis pro omnibus. Hoc est, solus Iesus Christus sua satisfactiōe reconciliat omnes, & suo merito se mediū interponit inter nos & Deum.

ii. Petri. ij. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo, hoc est, mortuus est pro nostris peccatis, ut nos e Satanæ manu ereptos Deo restitueret & consecraret.

Hebræos. ix. Christus semel oblatus est, ad exhaurienda multorum peccata: secundo sine peccato apparebit omnibus expectantibus se in salutem.

i. Ioannis. i. Sanguis Iesu Christi filij Dei emundat nos ab omni peccato. Solus Christus est satisfactoria & expiatoria uictima pro peccatis totius mundi, & hæc uictima ad exhaurienda peccata omnium fidelium semel cæsa est. Falso ergo excogitant nouæ satisfactiones pro peccatis, & mendaciter finguntur præmia meritoria remissionis peccatorum & uitæ æternæ.

Roma. viij. Deus proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo etiam non omnia nobis

nobis cum illo donabit? Hoc est, Dei filius pro peccatis nostris satisfecit & recuperavit nobis omnia bñficia salutis.

Hæc scripturæ testimonia manifestissi me probant, unius Iesu Christi obedientiam, iusticiā, satisfactionem & mortem esse precium ac uictimam, qua Deo reconciliamur, emundamur a peccatis, redimimur a maledictione legis, reputamur iusti coram Deo efficiamurq; Dei filij & hæredes, testantur etiam tantam fuisse peccati nostri culpam, ut ea tantum expiari quiuerint, nosq; Deo reconciliari potuerimus morte unigeniti filij Dei, tantumq; esse Dei odium aduersus peccatum, ut maluerit filium suum dilectum in mortem tradere, q̃ contagionem peccati & dominationem in mundo ferre.

Qui adserunt nostri iustificationem constare, aut ex nostræ personæ dignitate, aut ex nostrorum operum meritis, Iesu Christi redemptionem & satisfactionē abijciunt, et sine fronte cū scriptura sacra pugnant, quæ sine ulla ambiguitate asserit, nos iustos reputari coram Deo, unius Iesu Christi iusticia, nos eripi ex maledictione legis, ea impletione, qua pro nobis satisfecit Christus, totamque nostrā iustificationem constare satisfactio-

*Hæc Testi-
monia qd
probant*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Iesu Christi Dñi ac redemptoris nostri.

His paucis ostēdimus quæ sit propria
& uera materialis causa iustificationis.

Nunc porro dicēdum est de formali cau-
sa iustificationis, ut intelligamus qd pro-
prie sit iustificatio, & quid sit iustificari
coram Deo.

*Pontificij de
iustificatione*

[Ne Pontificij Doctores cogantur no-
bis concedere, homines gratis absq; suo
merito per Dei misericordiam propter
Iesu Christi satisfactionem et meritum iu-
stos reputari apud Deum, maliciose &
uasre corrumpunt scripturę testimonia,
de gratuita iustificatione fidei, & ambi-
guitate uocum offundunt imperitis mi-
ras caligines, detorquentq; coactissime
has uoces iusticia, iustus, iustificari & iu-
stificatio, ad suas impias opiniões de iu-
sticia operum.] finguntq; scripturā de re-
conciliatione & salute nostra loquētem,
eas uoces ciuilit̃er usurpare, uocantque
iustum, iuste agētem iusticiam dicunt es-
se obedientiam erga legem Dei & Eccle-
się traditionem. Iusticiam Dei qua Apo-
stolus nos ait iustos pronunciari, somni-
ant equam esse proportionem premiij ad
meritum, & pœnæ ad culpā. Iusticiamq;
iusti diuini iudicij ineptissime referūt ad
ministerium reconciliationis. Iustificari
definiunt

*Iustus
iusticia*

Iustificari

definiunt per conuersionem & bonas actiones ex iniusto iustum fieri. Iustificacionem dicunt esse motum ab iniusticia ad iusticiam, hoc est, esse infusionem gratiæ, & renouationem, qua homines paulatim iustiores ac meliores facti bene operando merentur remissionem culpæ & pœnæ. His uerborum præstigijs fascinant imperitas mētes, & persuadent hominibus indoctis, scripturam Iesu Christo tantum tribuere gratiam, siue donum gratiæ, quo conuertimur, & ex iniustis firmus iusti, & quo bene operantes de condigno meremur remissionem peccatorum & uitam æternam.

Iustificatio

At scriptura in nris locis, ubi non de iustorum uita & moribus loquitur, sed de iustificatiōe hominis, istis uocibus in eam sententiam non utitur. Pontifici has expositiones eis mendaciter affingunt. Vt autem certam & indubitatam scripturæ mentem habeamus de iustificatione, & significatione prædictarum uocū. res postulat ut hoc loco dicam de propria & essentiali forma iustificatiōis, per quā iustificatio est, siue quæ est perfectio iustificationis, & qua posita iustificatio ponitur, & qua submota & dissoluta iustificatio una dissoluitur & euanescit. Et ut ger

De propria et essentiali forma iustificatiōis

COMMENT. IN PSAL. XIX

manam significationem predictarum uo-
cum explicē. primo dicetur de uocabu-
lis, deinde de forma iustificationis.

*Iustus civili-
ter*

Ciuiliter quidem in hac uita iustus est
qui iuste agit. Sed cum scriptura omnia
cōcludat sub peccatum, ut omne os ob-
struat cum omnes peccent & egeāt glo-
ria Dei, iustificenturq; gratis gratia Dei
per redemptionem quæ est in Christo Ie-
su. Item: cum nemo sit qui faciat bonum,
ne unus quidem. Item: cum nullus uiuēs
iustus sit coram Deo in iudicio eius pec-
catumq; in sanctis hæreat, donec hic in
terris uiuant. manifestum est, nullos ho-
mines suis factis ac meritis iustos esse
posse apud Deum, neminemq; iuste agē-
do iustum pronunciari coram Deo.

*Nullus ius-
tus coram
Deo*

Ad hæc nostra obedientia erga legem
Dei, non solum imperfecta, sed etiam ui-
ciosa est, propter coniunctum uicium o-
riginis, quo tota natura hominis corru-
pta est. Certum ergo est, actionibus ciui-
liter iustis nullos coram Deo fieri iustos.
Iusticia Dei, qua coram Deo iusti cense-
mur lōge alia est q̄ ciuilis iusticia, qua re-
genda sunt negocia in humana hac socie-
tate. Hæc est hominum & seculi huius iu-
sticia, Deo etiam ualde accepta. Illā uero
Dei iusticia est, qua ipse homines natu-
ra

*Originis
uicium*

*Iusticia
Dei alia
a ciuili*

*Dei iusticia
est*

Salua iniustos & æterna morte dignos,
gratis iustos reputat, ut eos in beata illa
futura uita æternum seruet. Sacra scriptu
ra de iustificatione hominis differens, iu
stos uocat, non illos, qui iuste agunt, sed
quibus Deus peccatum condonat & re
mittit, & quos iustos reputat propter Ie
sum Christum, cuius iusticia, credentium
iniusticia tegitur & tollitur.

*Iusti apud
apud Deum
qui,*

[Diuus Paulus Rom. iij. hominem co
ram Deo iustum describens inquit: De
us imputat iusticiam sine operibus. Bea
ti sunt quorum remissæ sunt iniquitates,
et quorum tecta sunt peccata. His uerbis
Apostolus clarissime docet, Homines
imputatione iusticiæ, non iuste agendo,
iustos reputari, eosque beatos ac iustos
esse, quibus peccatum gratia & bonitate
Dei dimittitur. Homines beati esse non
possunt, nisi coram Deo sint & iusti. Nā
iniusticiæ stipendium est maledictio &
æterna damnatio. Cæterum cum beati fi
mus imputatione iusticiæ absque operi
bus, necesse est nos etiam coram Deo iu
stos reputari gratis absq; opere nostre
merito. Qua em ratione beati reddimur,
eadē nos iustos fieri Apostolus diserte
affirmat, solidaq; est consequentia a po
steriori ad prius, & a maiori ad minus.

Beati homines

*iniusticiæ
Stipendium*

*Aptus quæ
affirmat*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

q̄t̄ beati
reddimur
et iusti

Parabola
de iustitia
coram Deo

iusti coram
Deo quibus
gratis remittuntur
peccata

Gratuita condonatione peccati reddimur beati, ergo etiam condonatione peccati reddimur iusti.

[Dominus Lucæ xviij. parabola de Phariseo & publicano, qua reprehendit falsam fiduciam illorum hominum, qui se confidunt iustos fore apud Deum iuste agendo, siue iusticia suorum operum, perspicue asseuerat illos apud Deum non esse iustos, qui ciuilitate iuste agunt & irreprehensibile uiuunt, sed quibus iniquitates gratis remittuntur & quorum peccata teguntur. quia Phariseum iuste agentem, inquit, e templo iniustum reddisse donum. Publicanum autem coram mundo iniustum, agnoscentem suam indignitatem, præ Phariseo iustificatum regressum esse in donum suam. Si iustæ actiones iustificarent coram Deo, Phariseus profecto præ publicano iustus censendus fuisset. uerum quia gratia absq̄ merito nostrarum actionum propter fidem iusti reputamur coram Deo, ideo publicanus fidens diuinæ bonitati, præ Phariseo fidenti operum suorum iusticijs, iustus pronuntiatur.

Israel cum
legem sectatur

[Diuis Paulus Roma. ix. dicens, Israel cum sectando legem iusticiæ, ad legem iusticiæ non peruenisse, q̄ iusticiam non

ex fide, sed ex operibus legis quæsierit,
diserte affirmat bonis ac iustis actioni-
bus neminem iustum fieri coram Deo.
Clara enim Apostoli sententia est, Israe-
lem, obedientia legis, siue iuste agendo
iustificari non potuisse. Gentes autem iu- *Gentes qtz*
 stificatas esse imputatione iusticiæ pro- *lyst*
 pter fidem Christi.

Huc facit etiam illud Lucæ xvij. Cum
feceritis omnia, quæ præcepta sunt uo-
bis, dicite serui inutiles sumus, quod de-
buimus facere fecimus. Si serui inutiles
 coram Deo iudicari debent, qui Dei præ-
 ceptis obedientiam præstant, in confes-
 so est nostris actionibus, uel etiam iustis- *Inutilis ser-*
 simis, iusticiam Dei non posse attribui. *uus quis.*
Non enim est inutilis seruus, qui facien-
do ea quæ præcepta sunt, siue qui iuste a-
gendo iustus fieri potest coram Deo. Inu- *Inutilis ser-*
 tilem seruū Dominus etenim uocat ho- *uus,*
 minem nihili, peccatis ac morti obnox-
 ium. Talem hominem inutilem uocari Di-
 uus Paulus Rom. iij. ostendit dicens: O-
 mnes declinauerunt simulq; inutiles fa-
 cti sunt. Si sumus inutiles, cū omnia præ-
 cepta & quicquid facere debemus faci-
 mus, clarū est neminem sua obedientia,
 siue suis bonis operibus iustum fieri co-
 rā Deo. Ex his citatis locis apparet eos

COMMENT. IN PSAL. XIX.

*Iusti apud
Deum*

solummodo iustos esse apud Deum, quibus peccatū Deus remittit & quos propter Christum iustos reputat. qui iustus pro iniustis mortuus est, ut nos natura iniusti, fieremus iusticia Dei.

In Pontificis

1 Ioan. 3

Pontificū antagonistæ contra gratuitam iustificationem fidei, opponunt hoc testimonium Diui Ioannis: Qui facit iusticiam iustus est. Et ex hoc testimonio falso concludunt, hominem faciendo iusticiam seu uiuendo iuste, iustum fieri coram Deo. Et unum hoc testimoniū multis alijs scripturæ locis de gratuita iustificatione impudenter obijciunt, qui testificantur nos gratis iustos reputari coram Deo, non propter nostrā iusticiam (quæ & uiciosa & imperfecta est) sed propter perfectam & sanctam Christi iusticiam. Diuus Ioannes in eo loco non disputat de ratione iustificationis, nō docet quomodo aut per quid iustificemur, sed quales sint homines iustificati, hoc est, iustificatos, siue iustos facere iusticiam, id est, uiuere pie, iuste & sobrie, non manere in iniusta & mala uita, sicut impij & iniusti faciunt.

*Nostri iustitia
uiciosa et
imperfecta est*

*Iusti faciunt
iusticiam*

Insani Sophistæ inuertunt uerba Diui Ioannis, ut suum errorem stabiliant. Apostolus ait, iustos facere iusticiam. Ipsi

piunt.

aiunt, homines faciēdo iusticiam, fieri iustos. Longe aut aliud est facientem iusticiam iustum esse, q̄ facientem iusticiam iustum fieri, quia unū orationis membrū describit qualitatem personæ iustificate; alterum formam & modū iustificationis. Impij Sophistæ contra naturæ ordinem actiones ponunt persona nondum nata, & contrarijs faciunt locum in eodē subiecto, dicentes, iniustū posse facere iusticiā, qua etiam apud Deum iustus fiat.

(Sacra scriptura pios homines iuste & innocenter uiuētes p̄sim iustos uocat, *iustus quis*
propter inchoatæ iusticiæ studiū, non ut astruat homines corā Deo iustos fieri propter iusticiæ studiū. Sed ut declaret quid inter uere pios & inter hypocritas & palā impios intersit, & q̄ hi & animo & moribus inter se sint dissimiles. Scriptura retinet ciuiles appellationes de ciuilibus rebus loquēs, & a suis actionib. hominem aut iustum aut iniustū, aut bonum aut malū appellat, quē alias sua natura iniustū dicit & malū esse corā Deo. Ex his palam fit, coram Deo illū non nominari iustum, qui iuste agit, ciuilit̄q; iustus est, sed cui dimissum est peccatum propter satisfactionem Christi.

Ciuiles appellaciones

iustus corā Deo

De iusticia, qua coram Deo iusti su-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

*Iustitia Dei
quid non est*

*Iustitia apud
Deum qua iusti
coram iustis
ex Christo est*

mus, non est sentiendum, quod ea sit obedi-
entia nostra erga legem Dei & Ecclesiae
ordinationes, sicut Pontificij Sophistae
somniaut, sed quod sit gratuita imputatio iu-
sticiae Christi. Iusticia qua apud Deum
iusti iudicamur ex Christo est, non ex no-
stris iustis actionibus, eaque gratis fit no-
stra per imputationem, sicut uidere est ex
his additis scripturae testimonijs.

[i. Corinth. i. Christus factus est nobis
iusticia & sanctificatio, hoc est, Deus
nos pronunciat iustos, propter Christum,
illius iusticiam nobis adscribens & im-
putans.

[Roma. iij. Ex operibus legis non iusti-
ficatur omnis caro coram Deo. Si coram
Deo nullus homo absoluitur & iustus
pronunciatur propter opera legis, meri-
diano sole clarius est, nostram obedi-
entiam erga legem Dei non esse iusticiam co-
ram Deo, eaque neminem posse subsistere
in iudicio Dei.

*Iustitia Dei
que manifeste
stat*

[Item: Sine lege Dei, iusticia Dei mani-
festata est, testificata a lege & Prophetis.
Iusticia autem Dei per fidem Iesu Christi
in omnes & super omnes qui credunt in
eum. Hoc est, illa iusticia, qua & Lex &
Prophetiae testificantur nos iustos futu-
ros coram Deo, non contingit nobis ob-
seruatione

seruatione legis, sed offertur & donatur uniuerso mundo in Christo, qui legi satisfecit, eaq; fide non actionibus apprehenditur.

Item: Deus proposuit Christum reconciliatorem per fidem interueniente ipsius sanguine, ad ostensionem iusticiæ suæ, propter remissionem præteritorum peccatorum, quæ Deus tolerauit ad ostendendam iusticiam suam in præsentī tempore, in hoc, ut ipse sit iustus & iustificans eum, qui est ex fide Iesu / Apostolus hoc testimonio apertissime allerit, ab initio conditi seculi neminem potuisse iustificari coram Deo, siue obediētia, siue sua obseruatione legis, suisq; bonis actionibus (Deum Patrem hoc ipsum declarasse uictima unigeniti sui filiū, cuius uitam dedit pro redemptione mūdi, atq; adeo pro peccatis omnium Patrum ab initio mundi usq; ad Christum factis, quæ peccata Apostolus præterita peccata uocat. Dedit autem filium non solum pro uen-

*Christus rex
conciliator.*

*Christus pro
nobis*

Chriſtus p^{mo} mortem
ſuam p^{ro}
noſ ſanſiſſe

per mortem Ieſu Chriſti, qua pro nobis ſatiſfecit. Quod ſi noſtra obedientia erga legē Dei iuſticia eſſet corā Deo, Chriſtus frustra miſſus & occiſus eſſet, ut per eum iuſtificaremur. Inanis etiam eſſet fides in Chriſtum, quæ ſtatuit nos iuſtos reputari coram Deo propter obedientiam & iuſticiam Chriſti.

Operum iuſticia, noſtra iuſticia.

Chriſti obediētia ſun^t h^{ic} ſancti

[Roma. x. Ignorantes iuſticiam Dei, & propriam iuſticiam quærentes conſtituere, iuſticiæ Dei non fuerunt ſubiectioni. Nam perfectio legis Chriſtus eſt ad iuſticiam omni credenti. Apoſtolus operum iuſticiam noſtram iuſticiam uocat, negans ea quēquam iuſtificari potuiſſe coram Deo, ſcitque eos ignorare ueram iuſticiam Dei, qui putant nos noſtris actiōibus iuſtos fieri poſſe apud Deum. Chriſti obediētia ſiue ſatiſfactio eſt iuſticia Dei, p^{er} quam nos Deus iuſtificat. Apoſtolus etiam oſtendit iuſticiam Dei, cum noſtra iuſticia in ipſa iuſtificatione ſimul neq; conſtitui, neq; conſiſtere poſſe. ſcōs q; Dei iuſticiam reſpuere & conculcare, qui noſtris bonis ac iuſtis actiōibus tribuunt iuſtificationem.

Iuſticia Dei

[Secundæ Corint. v. Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iuſticia Dei in ipſo.

ipso. Quid hoc aliud est, q̄ mundum
Deo reconciliari per Christum satisfacientem legi, eumque absolui & iustum pronunciarī propter Christi iusticiam ac meritum.

Mundus Deo
reconciliatus
per Christum

[Gala. iij. Si lex data esset, quę posset uiuificare, uere ex lege esset iusticia: sed cōclusit scriptura omnia sub peccatum, ut promissio ex fide daretur credentibus.

Promissio ex
fide data re-

Apostolus hoc testimonio aperte refutat illorum opinionem, qui aiunt, nostrā obedientiam esse iusticiam coram Deo, inquiens: Legem omnes reos agere & damnare, non iustificare. Item: promissam iusticiā peccatoribus & iniustis ex promissione gratis donari.

Obedientia
nostra, an ius-
ticia coram
Deo,

Promissio Dei
gratis data

[Ex his testimonijs liquido constat, etiam iusticiam qua coram Deo iusti sumus, esse gratuitam imputationem iusticiæ Christi, impiumque esse commentum, nostram obedientiam, aut iustas nostras actiones iusticiam esse, qua coram Deo iusti iudicamur.] Deique iusticiam, qua ipse nos iustos pronunciat positam esse in æqua proportionē præmij ad meritum. Scriptura de iustificatione disputans perspicue docet, iustificare proprie esse absoluerē & iustum pronunciarē, non iustis actionibus iustum

Nostra obe-
dientia
ac iustitia

Dei iustitia

Iustificare
quid?

COMMENT. IN PSAL. XIX.

effici, non per conuersionem ex impio-
pium, & ex iniusto iustum fieri, ut Papi-
stici Sophistæ somniant.

*Iustificare s^m
Apostolum*

*Iustificatio
condemnationi
opponitur*

Condemnare

Iustificare

Diuus Paulus uerbū iustificare sic de-
bere accipi aperte docet. Roma. viij. in-
quiens. Quis intentabit crimina aduer-
sus electos Dei? Deus est qui iustificat,
quis ille qui condemnet? Apostolus iu-
stificationem condemnationi opponit,
ostenditq; hæc duo uerba, iustificare &
condemnare esse contrariæ significatio-
nis. Sicut condemnare est nocentem, in-
iustum, ac reum pronunciare. Ita iustifi-
care est absolvere ac innocentem iustum,
que pronunciare. Apostoli sensus est, q̄s
ut iniustos condemnat, quos Deus ab-
soluit & iustos reputat ac pronūciat pro-
pter Christum. Omnia testimonia quæ
hic adduximus de causis iustificationis,
apertius ostendunt, iustificationem esse
imputationem iusticiæ, & iustificare esse
absolvere & iustum reputare, q̄ ut nega-
ri possit.

*propter fidē
in Christum*

Vbi scriptura asserit nos propter fidē
in Christum iustificari, non docet nos fi-
de Christi ita innouari, ut innouati quæ a-
mus mereri iusticiam ac uitam æternam
condignis nostris meritis. sed tradit nos
iustos reputari propter Christum, in cu-
ius

*Iusti reputa-
mur propter
Christum*

ius iusticiam & satisfactionem confidimus. / Iustificatio non significat tantum innouationem hominis & motum ab in iusticia ad iusticiam, sed comprehendit omnia beneficia in Christo promissa, uidelicet reconciliationem Dei, redemptionem, peccatorum remissionem, sanctificationem, benedictionem, æternam uitam ac salutem. Roma. v.

Iustificatio. qd significat

oia bñficia in Chrō promissa

Hæc enumerata salutis beneficia, sunt iustificationis formæ, his ablatis, sublatæ est iustificatio. / Sicut Deum extinguit, qui illi suas formas adimit, quæ sunt sapientia, ueritas, bonitas, iusticia, æternitas, omnipotētia & id genus cetera, quæ diuinitatis sunt. / Ita iustificationem tollit & extinguit, qui recitatas formas iustificationi detrahit. / Scriptura Iesu Christo tanq̃ authori & efficiēti causæ: fidei tanq̃ organo & instrumentali causæ iustificationem attribuit. / Manifestum itaque est, ea sub iustificatione comprehendi, quæ Christus suę Ecclesiæ confert, & Ecclesia per fidem in Christum consequitur.

Iustificatiōis formæ.

Diuis Paulus Roma. iij. dicens Chri-stum propter nostra peccata mortuum, resurrexisse propter iustificationem nostri, affirmat Christum non solum resurrexisse, & uirtute suæ resurrectionis nos

COMMENT. IN PSAL. XIX

Quæ Christus
nobis confert,

Iustificatio

Condemnatio

Adæ pñm

Christus ad qd
iustificatus
causa

Iustificatio
significatio

Iustificatio
forma ex sps
Christo attribuitur

renouaret, sed ut collocatus in dextera
maiestatis Dei, nobis ea oia assereret &
conferret, quæ sua obedientia ac morte
nobis meruit. Iustificatio generale uoca-
bulum est, complectitur omnia benefi-
cia æternæ uitæ ac salutis, ieiuseq; contra-
rium est condemnatio, quemadmodum
Diuus Paulus apertissime ostendit, sic in
quiens Roma. v. Sicut per unius delictum
propagatum est malum in omnes homi-
nes ad condemnationem. Ita per unius
iusticiam propagatur bonum in omnes
homines ad iustificationem uitæ. hoc est,
sicut Adæ peccatum causa est condem-
nationis ad æternam mortem. Ita Chri-
sti iusticia causa est iustificationis ad æ-
ternam uitam.

Ex his testimonijs scripturæ apertum
est, iustificationem non tantum significa-
re motum ab iniusticia ad iusticiam, siue
donum gratiæ Dei, qua meliores & san-
ctiores fimus, sed omnia salutis benefi-
cia per Christum parata. Præterea ex lo-
cis supra recitatis manifestum est, omnes
iustificatiōis formas ac species, solius Ie-
su Christi merito tribui. impiamq; do-
ctrinam esse, quæ iustificationē ascribit
hominum iusticijs. Hæc dicta sint de si-
gnificatione & forma iustificationis.

Restat

(Restat nunc ut persequamur tertiam
causam efficientem iustificationis quæ
instrumentalis uocatur. Cum ratio ho-
 minis naturaliter de iustificatione homi-
 nis nihil intelligat, gētesq; semper ratio-
 cinatæ sint eos etiā corā Deo iustos esse,
 quorū uita iusta et bona est corā homini-
 bus. Satanas miris modis hoc egit a cō-
 ditis seculis, ut Christum obrueret, & re-
 tineret hanc Philosophicam & Ethni-
 cam opinionem, iuste agentes esse iu-
stos tum coram Deo, tum coram ho-
minibus. Verum cum scripturæ lux istū
 errorem detegeret & damnaret, aperte
 que doceret, Homines per fidem in
Christum iustificari, Satanus meditatus
 est uarias technas, multasque reperit o-
 piniones, ut scripturæ testimonia de
 gratuita iustificatione fidei obscuraret,
 salutis scopum transferret, doctrinamq;
de uera & propria instrumentali causa
iustificationis, siue de propria & uera ra-
 tione apprehendendi iusticiam Dei obli-
 teraret, sciens beneficia salutis in Chri-
 sto mundo promissa nihil esse profutu-
 ra, nisi ea iuxta Dei uoluntatem & ordi-
 nationem applicarentur & apprehende-
 rentur ab Ecclesia.

(Tribus autē præcipue calūnijs sub præ-

*Tertia causa
efficientis iustifi-
cationis instru-
mentalibus dicitur*

Gentes

Satanus actus

*Opinio Ethni-
ca*

*Satanæ calūni-
æ.*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Argumentum
utrum *gr*
hunc *m* *h*
dei *iust* *f*
me *v* *e* *z*
Primum *Az*
argumentum

textu conciliationis scripturæ, Satanas
 tentat labefactare doctrinam de gratuita
 fidei iustificatione. Primo negat scriptu-
 ræ testimonia de gratuita redemptione
 & iustificatione fidei referri oportere ad
 adultos Christianos. I. mentiens Iesum
 Christum pro Patribus atque adeo pro
 populo ueteris Testamenti & pro Eccle-
 siæ infantibus tantum fecisse satis. Alijs
 adultis Christianis sub nouo Testamen-
 to uiuentibus & perfectioribus compa-
 randā & emerendam esse iusticiam Dei
 & uitam æternam proprijs operum iusti-
 cijs. & ad comprobationem furiosi hu-
 ius dogmatis detorquet scripturæ lo-
 cos, qui uidentur iustificationem adscri-
 bere bonis operibus. In hunc modum ar-
guēs. Scriptura disertis uerbis tum fidei,
 tum operibus separatim tribuit iustifica-
 tionem. Innuir itaq; quosdam fide, quos-
 dam operibus iustificari. & cum in om-
 nibus Dei operationibus iusta sit equali-
 tas, non est uerisimile inter adultos dissi-
 milem esse rationem iustificandi, hoc est,
 alium fide, alium operibus iustificari. Ni-
si scriptura debet secum pugnare, inquit
 Satanas, necesse est ut testimonia de fidei
 iustificatione, de illis intelligantur, q aut
 prorsus nullas (quales sunt infantes) aut
 imperfectas,

imperfectas, umbratilesq; legales iusticias habent, quales fuerunt populus legis, & ut testimonia de iusticia operum referantur ad adultos Christianos, uiuentes sub lege libertatis, qui populo legis sunt perfectiores, qui renouati in Christo habent uirtutē bene & iuste operandi. Hac furiosa & insana opinioe Satanas conatus est Euangelij ministerium extinguere & Christi redemptionem ac iusticiam omnino sepelire in Ecclesia, in eiusq; locum reponere non solum imperfectam & uiciosam nostram obedientiam erga legem Dei, sed etiam uanas & ridiculas humanarum traditionum superstitiones.

Sed cū Satanas animaduerneret hanc impiam opinionem apertis scripturis euertere, quæ manifestissime docent Christum non tantum populi ueteris Testamenti & infantium peccata tollere, sed totius mundi, illum esse precium redemptionis pro oibus, propiciationem esse non solum pro nostris peccatis, sed totius mundi. Item: eum esse Dei salutem a mari usq; ad mare, paratā pro omnibus populis. Satanas dilapsus ad alias insidias, cōcessit Christi iusticia & satisfactione nobis quidem omnibus opus esse ad salutem, sed ea nobis applicari in Eccle-

H

*Quid Christus
pro toto mun-
do*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

lia uel proprijs uel alienis bonis operib.
uidelicet charitate, ieiunijs, oratione, e-
leemofynis, confessione, satisfactione,
emptione indulgentiarum & Pontifi-
calium diplomatum, peregrinatiõibus,
missis, monastica professione et alijs in-
numeris nugis.

(Secundo, Diabolus callide omiffa al-
tera parte luæ propolitionis, ita argumē-
tatur) (Necesse est ut Christi iusticia per a-
liqua media apprehendatur & nobis ap-
plicetur) (Scriptura remissionem pecca-
torum & iusticiam bonis operibus tri-
buit; ergo necesse est, ut bonis operibus
mereamur fieri participes ac consortes
illius iusticiæ, quæ est in Christo) Et hanc
imposturam Diabolus sparsit, ut Christi
iusticia e sua statione remota, nostram ui-
ciosam, imperfectam & inanem iusticiã,
pro ea substitueret. (fidemq; Christi aut
omnino opprimeret, aut saltem persua-
deret nobis eam, irritam ac uanam uocẽ
esse, id quod fere uniuerso mundo per-
suadet.

*Sophistarum
de fide error*

(Tertio, cum Satanas cū suis Sophistis
uideret doctrinam de iustificatione fidei
opprimi non posse, quod scriptura sacra
ubiq; tam aperte fidei iustificationem tri-
bueret) ut nouum fucum faceret nobis,
retine-

retineretq; opinionem de falsa operum
iusticia extrusit quosdā impostores, qui
concederent fidem Christi iustificare (fal
lerent nos ambiguitate uocabuli iustifi
cationis, fingerentq; fidem Christi iusti
ficare principaliter Opera minus prin
cipaliter: uel fidem iustificare initiati
ue, opera consummative, hoc est, fi
de inchoari, ac bonis operibus perfici et
consummari bonā ac iustam uitam quā
isti appellāt uel iusticiam uel iustificatio
nem Quāq; hi maleologi aliquid tribu
ant fidei, tamen remissionem peccatorū
& uitam æternam ascribunt nostris me
ritis & doctrinam Euangelij de gratuita
fidei iustificatione in uniuersum dānant,
& certitudinem diuinarū promissionum
de iustificatione hominis, afflictis con
scientijs eripiunt, dū iusticię perfectionē
ac consummationē bonis opib. tribuūt.
Quarto, cū Satanas cognosceret se hac
impoltura nihil polle pmouere, priores
q; opiniones defendi non posse, & sacra
scriptura aperte doceri, fidei nō solū ini
tium iustificationis siue renouationis ac
sanctificationis, sed totam iustificationē
attribui, hoc est, omnia ea quæ scriptura
sub iustificationis nomine comprehen
dit fide accipi astute concessit homines

Matheo 11
9

Fides & cha
ritas an si
mul iustificēt

COMMENT. IN PSAL. XIX.

gratis Dei bonitate absq; operum iusticijs in Christo iustificari, sed propter fidem & charitatem, sic ratio cinādo. Gratis ex pura misericordia Dei iustificamur coram Deo propter eius promissionem. Promissio autem Dei de iusticia & eterna salute dicta & adscripta est fidei & operibus coniunctim. Ergo fides & charitas simul iustificant. Diabolus charitatem fidei adiūgit, ut Christi iusticiam obruat, & persuadeat Ecclesiæ in nobis ipsis aliquid esse cuius dignitate ac merito coram Deo iustificemur. Verum hanc opinionem falsissimam esse, manifestissime docent scripturæ testimonia, quæ de primaria & secundaria efficiente, materialiq; causa iustificationis supra recēsumus. Minor propositio oppositi syllogismi falsa est. Iusticia & æternæ uitæ promissio non est assignata charitati, sed fidei tantum. Ideo fide tantum, siue sola fide, nō fide et charitate limuti iustificamur.

Tota uis contentionis, quæ nunc est inter Evangelicos & Papistas, totiusque præsentis controuersię Epitalis posita est in his quæstionibus. An iusticia Christi apprehendatur uel sola fide, uel coniunctim fide & charitate, atq; adeo alijs bonis operibus. Ob id necesse est ut de instrumentali

*Epitalis
in his
quæstionibus
trahitur*

instrumentali causa iustificationis perspi-
 cue dicatur hoc est, ut lucide exponatur
 quare iusticia Christi nobis applicetur
 & communicetur, siue quo nos eius par-
 ticipes fiamus, sola ne fide, solis ne bonis
 operibus, uel an fide & charitate siue bo-
 nis operibus simul? Testimonia itaque de
uera & unica instrumentali causa iustifi-
cationis, uidelicet fide, subiiciemus, ostē-
demusque, nec charitatem, nec ulla bona
opera, sed solam in Christum fidem esse
causam instrumentalem iustificationis no-
strae coram Deo.

*Instrumenta-
 lis fidei cau-
 sa.*

*Sola fides
 in Chrō est
 iustificans
 instrumentalis
 causa*

[Esaia. liij. In scientia sua iustificabit, im-
 ple iustus, seruus meus, multos, & iniqui-
 tates ipsorum ipse portabit.] Propheta a-
it, nos cognitione Christi iustificari. Hęc
cognitio est fidei noticia. Ergo fide, non
operibus iustificamur coram Deo.

[Esaia. lvij. Annunciabo iusticiam tuā
 & opera tua non proderunt tibi, qui au-
 tem fiduciam habet mei, hæreditabit ter-
 ram & possidebit montē sanctum meū.]
Propheta his uerbis affirmat promissā
Dei hereditatē sola fide accipi: opera no-
stra ad consequendam promissam salu-
tem nihil prodesse.

[Oseæ ij. Sponsabo te mihi in fide, &
 scies quia ego Dominus.] Vt Dominus

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Dei in eum
perhibent
bonis do-
natis

nobis declararet suā incomprehensibile
bonitatem, quā complectitur immeren-
tes, uoluit nos gratis sola fide sibi de-
sponsari & coniungi, ac ad commu-
nionem suorum bonorum & gloriæ
admitti.

[Esaia xxviii. Roma. ix. Pono in Sion
lapidem offensionis & petram scandali,
& omnis qui credit in eum non confun-
detur] Propheta asserit etiam homines in
ipsa diuinæ legis obedientia uiuentes, fi-
ducia operum perire. omnesq; fiducia in
Christum seruari.

[In Actis. x. Christo omnes Prophetæ
testimonium perhibent, peccatores re-
missionem peccatorum accipere per no-
men Dei omnes qui credunt in eum, hoc
est, tota scriptura testatur salutis benefi-
cia in Christo promissa apprehendi fidu-
cia in Christum non operibus.

[Ioannis i. Dedit potestatem filios Dei
fieri his, qui credunt in nomen eius] id
est, iusticia Dei in Christo est, qui eum re-
cipit, qui ei fide adhæret, ille iusticiam
absque suo merito gratis sola fide acci-
pit in Christo.

[Ioannis iiii. Oportet exaltari filium ho-
minis, ut omnis qui credit in eum non
pereat, sed habeat uitam eternam] Itē: Sic
Deus

Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum nō pereat, sed habeat uitam æternā. Item: qui credit in eum non condemnatur. Qui uero non credit iam condemnatus est, quia non credit in nomen unigeniti filij Dei. Item: Qui credit filio, habet uitam æternam, qui uero non credit filio, non uidebit uitam, sed ira Dei manet super eum. Sensus est horum testimoniorum: Iusticia ac salus nostra Christus est, qui in illum fidit saluus fit fide. Namq; in eo apprehendit iusticiam Dei. Qui autem fidit suis iusticijs et ponit suam spem in aliud quiddam, quod Christus nō est, in indignatione Dei manet, & in peccatis suis æterna morte peribit.

*Fidens in
iusticijs*

Ioannis. v. Amen amen dico uobis, qui sermonem meum audit & credit ei, qui misit me, habet uitam æternam & in condemnationem non ueniet, sed transiuit a morte in uitam. Christus iureiurando confirmans nos propter fidem auditu uerbi Dei, liberari a diuini iudicij sententia, & accipere æternam uitam, aperte declarat operum iusticia neminem iustum fieri coram Deo, solaq; fide in Christum apprehendi salutem.

Ioannis vi. Hæc est uoluntas eius qui

COMMENT. IN PSAL. XIX.

misit me, ut omnis qui uidet filiū, & credit in eum, habeat uitam eternam, & ego suscitabo eum in nouissimo die. Itē: Amen dico uobis, qui confidit mihi habet uitam. Item: Amen dico uobis, qui confidit mihi habet uitam æternam, ego sum panis uitæ, qui uenit ad me non esuriet, & qui credit in me, nō sitiet unq̃. Hoc est, ille tantum consequetur cum æterna uita æternam beatitudinem, qui in me confidit, qui Deum placavi & legi satisfeci.

[Ad Roma. iij. Iusticia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eū.] id est, iusticia qua coram Deo iusti reputamur, contingit omnibus hominibus in toto terrarū orbe, propter solam fidem in Christum. Item: Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei.] iustificati gratis per gratiā ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus reconciliatorem per fidem sanguinis ipsius. Hoc est, Omnes homines eternæ mortis sunt rei, & gratis reputantur iusti ex misericordia Dei propter Christi satisfactionem & nostram in Christum fidem. Item: ipse iustus & iustificās eū, qui ex fide est Iesu Christi. hoc est, Dominus ipse iustus, iustos pronunciat eos tantum qui in Christum
stum

stum credūt Incredulos reputat iniustos
etiam si operum iusticia excellant.

[Roma. iij]. Ei qui operatur merces nō
imputatur secundum gratiam, sed secun-
dum debitum. Ei uero qui nō operatur,
credenti autem in eum, qui iustificat im-
pium, reputatur fides ad iusticiam. Apo-
stolus hac sententia ostendit nos coram
Deo iustificari gratia ac fauore, non me-
rito: fide, non operibus. Nō autem qua-
libet fide, sed fide Christi iustificantis im-
pium, sua satisfactione & impletione le-
gis. Hæc fides non meretur iusticiā Dei,
sed quia dat Deo gloriā, & fidit illi, gra-
tis imputatur ad iusticiam. Hæc imputa-
tio gratiæ est, non meriti.

*Qua fide
iustificamur*

[Item: Non enim per legem promissio
Abrahæ aut semini eius contigit, ut hæ-
res mundi esset, sed per iusticiam fidei. Si
enim, qui ex lege sunt, hæredes sunt, ina-
nis facta est fides, & irrita facta est pro-
missio.] Apostolus hoc testimonio iustifi-
cationem adimit legi, atq; adeo omniū
operum iusticijs, tribuitq; eam soli fidei,
dicens Dei promissionem esse irritam, si
demq; Christi inane commentum esse, si
ullis operum iusticijs, uel etiam lege Dei
præceptis coram Deo iustificamur. Fi-
des nititur alieno merito, iubet despera-

*Sup pro-
missionem
Abrahæ*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

re de nostris iusticijs & confidere in alienam iusticiam, uidelicet Christi. Impossibile ergo est in iustificatione hominis posse coniungi fidem & charitatem. Cū fidei tribuitur iustificatio, ea abrogatur charitati & omnibus nostris operibus. Cum iustificatio aut charitati aut alijs operū iusticijs ascribitur. promissio Dei de promisso Messia & eius salute & regno inanis fabula est. et fides Christi fit irrita. Hæc inter se diuersissima sunt, homines suis operibus mereri Dei iusticiam & alterius merito ac satisfactione iustificari. Hæc simul non possunt consistere. Si unum est uerum, necesse est alterum esse falsum.

Item: ex fide datur hæreditas, ut secundum gratiam, ut firma sit promissio uniuerso semini, non ei quod est ex lege tantum, uerum ei etiam quod est ex fide Abrahamæ. Hoc est, ut mūdus intelligeret iusticiam, uitam æternam, totamq; Dei hæreditatem nobis contingere gratis absque nostro merito, utq; q̄ certissimi essemus de rebus diuinitus nobis promissis. Deo placuit beneficia salutis conferre ludæis & gētibus fide, non operibus, ut sic mundo eripiat omnem materiam gloriationis, & certificaret eum de salute in Christum.

Roma.v. Iustificati ex fide pacem ha-
 bemus coram Deo, per Dominum no-
 strum Iesum Christum, per quem & con-
 tigit nobis, ut fide perduceremur in gra-
 tiam hanc, in qua stamus. Apostolus hac
breui sententia confirmat, nos propter
 Christum sola fide participes fieri pro-
 missæ salutis. Solamq; fidem in Christum
nos iustos ac certos reddere, de reconcili-
atione Dei erga nos, de remissione pec-
catorum, redemptione, salute, & uita æ-
terna. Fides pendet a certa, & indubita-
ta Dei promissione, nō a dubijs opinio-
nibus, nec ab imperfecta nostra obedi-
tia. Ideo ea sola potest liberare conscien-
tias a terrore mortis, diuini iudicii metu,
& ab omni dubitatione, quæ parit con-
scientiarum inquietudinem. Quia, q̄ cer-
tum est, Deum non posse nobis mentiri:
tam certū est, qd fide statuitur ex Dei uer-
bo. & hæc certitudo fidei, causa est pacis
conscientiarum. Nos fide perducī in gra-
tiam hanc, in qua stamus, est nos fide gra-
tis ea consequi, quæ in Christo per Euan-
gelium offeruntur.

*boni fidei
pendit*

Roma.x. Finis legis Christus ad iusti-
 ciam omni credenti, id est, Christus tan-
 tum satisfecit legi pro credentibus, illiq;
 soli in Christo fide apprehendunt iusti-

COMMENT: IN PSAL. XIX.

ciam) Cæteri increduli iusticiarii, manent iniusti.

Item: Omnes qui credunt in illum, non confundentur. Id est, credentes coram Deo non pudefient, non frustrabuntur sua spe, sed fient uoti sui compotes & consequentur æternam salutem: quia apprehendunt perfectam & sufficientem iusticiam in Christo.

Gala. i. Ex fide gentes iustificat Deus, hoc est, Deus gratis iustificat gentes propter illam fiduciam, quam in Christum ponunt.

Item: Gala. iij. Qui ex fide sunt benedicuntur cum fideli Abraham Nam quotquot ex operibus legis sunt, execrationi sunt obnoxii. Id est, quotquot per opera, etiam diuina lege præcepta, salutem quærunt, manent in suis peccatis & æterna maledictione, non consequuntur remissionem peccatorum, quia ea iuxta exemplum Abrahamæ fide accipitur non operibus.

Item: quod in lege nullus iustificetur apud Deum palam est. Siquidem iustus ex fide uiuit, hoc est, iustus fide saluatur non bonis actionibus etiam diuina lege præceptis.

Item: scriptura cōclufit omnia sub peccatum,

carum, ut promissio ex fide daretur credentibus. Id est, promissa salutis beneficia gratis accipiuntur per fidem ex promissione, operum iusticia ea parari non possunt, eo quod coram Deo omnium hominum iusticia polluta & obnoxia sit peccato.

Item: Lex pædagogus noster fuit ad Christum, ut fide iustificaremur Id est, Lex non iustificat, sed ostendit peccatum, & gubernat huius uitæ actiones, cogit nos confugere ad Christum, & cōfidere in eius iusticiā, ut sic fiducia Christi seruemur.

Item: Omnes estis filij Dei, eo quod credidistis Christo Iesu. Hoc est, oēs tum Iudæi, tum gentes, nō operum iusticijs, sed fide fiunt Dei filij & hæredes.

Ad Gal. ij. Scimus non iustificari hominem ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, & nos in Christū Iesum credimus, & ut iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis, propterea quod non iustificabitur ex operibus legis omnis caro.

Ad Ephe. ij. Gratia estis seruati per fidem, id quod non ex uobis, Dei donum est, non ex operibus, ne quis glorietur Ad Philippen. ij. Vt Christum lucrificiam,

COMMENT. IN PSAL. XIX.

*Constito qui
iusti apud
Deum /
In adversa-
rios*

utq; reperiar in illo non habens iustici-
am meā ex lege, sed eam quæ per fidem
est Christi, quæ est ex Deo, iusticiam per
fidem. Diuus Paulus his testimonijs di-
ferre excludit bona opera ab ipsa iustifi-
catione, & apertissime confirmat nobis
hanc doctrinam, homines gratis absque
bonorum operum merito, sola fide in
Christum iustos reputari apud Deum.
Sophistæ improbe cauillantur hanc do-
ctrinam, & impudenter mentiuntur nos
eam excogitare & sacræ scripturæ affin-
gere. Qui docent fideles sola fide iustifi-
cari apud Deum, retinent propriam &
germanam scripturæ sententiam, defen-
duñtq; Dei gloriam, quæ potissimum si
ta est in cognitione misericordiæ Dei,
& gratuita nostra liberatione. Aduer-
sariorum conficta & falsa opinio de iu-
sticia operum, pugnat cum aperta Euan-
gelij doctrina, obscurat Dei gloriam &
obruit Christi redemptionem.

*Chriſtus et apł
qm̃ fidei aucto-
ritate iusti-
cam vnde*

(Quando Christus & Apostoli fidei ac
tribuunt iusticiam, tum suam doctrinam
de iustificatione fidei opponunt Iudaicis
opinionibus, de iusticia ac merito bono-
rum operum, docentq; homines gratis
iustificari propter solam fidem in Chri-
stum. Id quod Diuus Paulus luculenta

Antithesi

Antithesi indicat, dicens iusticiam absq[ue]
lege manifestatam per fidem contingere
omnibus credentibus. Scriptura tum ue-
teris, tum noui Testamēti, non solum trā-
buit fidei iusticiam, sed notāter etiam o-
mnia nostra opera, omnesq[ue] nostras iu-
sticias excludit a iustificatiōe, ut osten-
dat omnes homines, tum Iudæos, tum
gentes sola fide Christi gratis iustos fie-
ri coram Deo, sicut testantur hæc subie-
cta scripturæ testimonia.

Iob. ix. Vere scio, q[uod] nō iustificet homo
 cōpositus a Deo, si uoluerit cum eo con-
 tendere non poterit ei rēdere unum pro
 mille. Id est, nullas iusticias habet homo,
quas poterit oppōere iusto Dei iudicio.

Iob 9

Psal. xxxi. Confitebor aduersum me
 iniusticiam meam Domino, & tu remissi-
 sti impietatem peccati mei, pro hac ora-
 bis ad te omnis sanctus.

Psal 31

Psal. 143. Dñe exaudi me in tua iusti-
 cia, & non intres in iudiciū cū seruo tuo,
 quia non iustificabitur in conspectu tuo
 omnis uiuens. His David fatetur omni-
 bus sanctis ac p[er]is peccata gratis remit-
 ti, citra suarum iusticiarum meritum.

Psal 143

Esaia xliij. Ego sum, ego sum qui de-
 leo iniquitates tuas propter me, & pec-
 catorum tuorū non recordabor. Reduc

Esaia 43

COMMENT. IN PSAL. XIX.

me in memoriā & iudicemur simul, narra si quid habes ut iustificeris. Quid hoc aliud est q̄ Deum gratis remittere peccatum propter suam promissionem, suisq; iusticijs nullos homines iustos fieri coram Deo.

act 15

In Actis. xv. Neq; Patres nostri, neq; nos portare potuimus iugum legis, sed per gratiam Domini nostri Iesu Christi credimus nos saluos futuros, quemadmodum & illi. Apostoli aperte confitentur neq; se neq; sanctos Patres, suis iusticijs iustos factos esse coram Deo.

Ad Tit 3

Ad Titum. iij. Non ex operibus quæ sunt in iusticia, quæ faciebamus nos, sed per suā misericordiā saluos nos fecit, ut iustificati illius gratia hæredes efficeremur iuxta spem uitæ æternæ. Hi scripturæ loci & innumeri alij, manifeste probant, homines per solam fidem gratis iustificari coram Deo absq; suorum operum merito, solamq; fidem unicam esse instrumentalem causam nostræ iustificationis.

Dicto SOLA.

Quamq; sacra scriptura uoce, SOLA, non utatur, tamen illæ clausulæ orationis, quæ nobis peccatum & maledictionem tribuunt, iustificationem nobis, nostrisq; bonis operibus adimunt, eamque
fidei

fidei ascribunt, aperte probant nos sola
fide iustos reputari corā Deo. Cum scri-
 ptura ait, opera non prodesse, sed fidu-
cia accipi hæreditatē Dei, homines gra- *quem op no*
 tis Dei gratia seu misericordia reputa- *Deum solum*
 ri iustos, uitam æternā donum esse Dei, *iussum esse*
 iusticiam neq; ex nobis ipsis, neq; ex le- *donum Dei*
 ge, neque ex operibus esse, sed ex fide, a-
 perte excludit opera nostra, & fidei tan-
 tum tribuit iustificationem. Hæ oratio *Exclusiue*
 nes: hominem fide non operibus iustifi- *particule*
 cari, & hominem sola fide iustificari, æ-
 qui pollent, quia, absq; non, nisi, gratis,
 gratia, & similes uoces, quibus Aposto-
 lus usus est, sunt particulæ exclusiue.

(His manifestissime refutatur pestilens *Erroris ve-*
hic error, homines per fidem & bona o- *putatio*
pera simul iustificari. Christi fides cum fi-
 ducia nostræ iusticiæ ex diametro pu-
 gnat. Illa ostendit, nos coram Deo nullā *In Chm in*
iusticiam habentes, debere confidere in *nam co*
iusticiam Christi, quam communicat & *fidendum*
impertit credentibus. Hæc autem iuber
nos confidere in nostram propriam iu-
sticiam. Hæc duo coniungi nequeunt in
iustificatione, quia si iusticia aliena iusti-
ficamur, certum est nos nostra iusticia
non iustificari. (Nam quod nostrum est,
alienum non est, & quod alienum est, no

*Fidei et operum
respectus non
iungi non
debent* COMMENT. IN PSAL. XIX.

strum non est. Diuersi & plane contrarii respectus sunt fidei & operum iusticiæ. Quod illa negat, illud hæc adserit. Ideo in iustificatione hominis coniungi nequeunt.

*Mendacia duo
contra fidei
iusticiam.*

(Nostri aduersarii duo mendacia com-
miniscuntur, quibus contendunt labefa-
ctare doctrinam de iustificatione solius
fidei. Primo fingunt Apostolum in istis
testimonijs, quibus bona opera a iustifi-
catione excludit, tantum loqui aut de o-
peribus præcedentibus fidem, aut de ce-
rimonialibus operibus. Secundo men-
tiuntur ueteres orthodoxos Ecclesiæ scri-
ptores soli fidei nunquam tribuisse iustifica-
tionem, nosque soli fidei iustificationem ad-
scribere contra consensum totius Eccle-
sia. & ut prægrauent nos iniquis homi-
nū iudicijs, decerpunt quædam dicta ue-
terum scriptorum & opponunt ea nostræ
doctrinæ de gratuita fidei iustificatione,
ut autoritate ueterum astute obruant ue-
ritatem. Et ut stabiliant suos errores de
iusticia operum, insigni impudentia cla-
mant totius Catholicæ Ecclesiæ consen-
sum nobis repugnare. sed suo more hæc
dicunt tantum, non probant, neque proba-
re possunt. Etsi magnæ autoritatis scri-
ptores dicant opera ante fidem & iustifi-
cationem

cationem facta, opera legis a Diuo Paulo uocari, tamen non cōuenit eorum interpretationi assentiri, q̄ ea Euangelium Christi obruat, & cū apertis scripturæ testimonijs pugnet, necq̄ debet authoritas hominum etiam doctissimorum in Ecclesia plus ualere q̄ Canonice scripturæ testimonia, quā etiam in doctis & sanctis uiris hæret defectus & manent ignorantie semina.

Scriptura omnia opera lege Dei præcepta, siue ante, siue post hominis iustificationem ac fidem facta sint, opera legis appellat. Ideo retinenda est hæc doctrina, nulla prorsus opera iustificare apud Deum, sed fidem Christi tantum. Præterea ueteres Ecclesiasticos scriptores non tribuisse soli fidei iustificationē contraq̄ nos & nostram doctrinā de iustificatione fidei totius ueteris Catholice Ecclesie cōsensum stare, est sycophantica calumnia & apertum mendacium.

Primum igitur diluemus falsam expositionem illorum, qui dicūt Apostolum opera legis uocare aut cērimōias legis, aut opera naturæ uiribus facta ante fidei susceptionem. Deinde ostendemus ueteres Ecclesiasticos scriptores dixisse: Solam fidem iustificare, nostramque

Que sint legis opera

Sola fides in Christum iustificat

De operibus legis

COMMENT. IN PSAL. XIX

doctrinā de solius fidei iustificatione habere consensum totius Ecclesiæ assentiē-
tis Canonicae scripturæ, a qua, q̄ ex pro-
fesso dissentiunt, Ecclesiæ Dei annumera-
ri non possunt. Cum scriptura negat iu-
sticiam Dei contingere nobis ex operi-
bus legis, negat nos iustificari ullis ope-
ribus, & ut signate indicet, homines pr-
us nullis operibus iustificari corā Deo,
nō solum priuat iustificationis laude o-
pera humanarum traditionū. sed negat
etiam illa bona opera iustificare, quæ De-
us ipse præcipit sua lege, quæ non solum
comprehendit leges de cærimonijs, cul-
tibus & politica gubernatione Israelis,
sed etiam leges naturæ.

Quando dicitur opera legis non iusti-
ficare, proprie & aperte affirmatur, pror-
us nulla bona opera esse quæ iustificent
coram Deo, quia sub appellatione ope-
rum legis comprehenditur omne bonū
opus a Deo præceptum. Si uero opera
diuinę legis coram Deo non iustificant,
perfecto nulla iusticia expectari potest,
ex illis operibus, quæ docentur hominū
traditionibus ac mandatis, quibus De-
us frustra colitur. Mat. xv.

Opera legis tantum uocari, sicut cæri-
monias Mosaicę legis, sicut opera præce-
dentia

*Quæ stup-
ida negat*

*Sub appel-
latione
operum legis
comprehendit-
ur*

*Opera legis
quæ uocētur.*

dentia fidem, humanum cōmentum est, absq; scripturæ autoritate confictum. Omne opus lege Dei præceptum, legis opus dici, multis argumentis liquet.

Primo probat hoc Grammatica uocū significatio. Lex generale uocabulū est, complectitur præcepta de cærimonijs, iudicijs & moribus, in quibus præceptis cōprehensa sunt oīa bona opera. Opera legis itaq; totius legis opera dici, & quicquid lex Dei præcipit & a nobis requirit legis opus uocari certum est. Scripturā non tantum cærimoniārum leges, sed uniuerſa Dei præcepta simul legem appellare in confesso est. Nam tota Mosai- *Lex generale uocabulū.*
Opera legis
Mosai- ca doctrina lex uocatur.

A scriptura itaq; aperte dissentiūt, qui ſomniant unam partem legis tantum uocari legē. Quod si lex generalis uox est, ut uere est, necesse est eam complecti omnia præcepta mandatorum Dei, necesse etiam est opera legis significare omnia illa opera, quæ lege præcipiuntur. quia ſicut genus ſuas ſpecies, & ſpecies ſua indiuidua in ſe comprehendit. Ita lex in ſe complectitur omnes partes ac ſpecies legis. *Epist. ad Ro. & ad Gal. summa.*

Secundo, hanc expositionem cōpro- bat ſcopus Paulinæ diſputationis in E.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

*Euangelium
Gratia in op
ponuntur*

Epistola ad Ro. et Gal. ubi Apostolus Euā
gelium legi, & gratiam nostris operibus
siue iusticijs opponit iusticiamq; gratiæ
tribuens abrogat eam nostris iusticijs.
Huc enim tendit tota Apostoli narratio,
omnes homines gratis iustificari coram
Deo, absq; bonorum operū merito. Hic
est scopus Paulinæ disputationis. Apo-
stolus non solum contra falsam fiduciā
Leuitici cultus & fictum congrui meri-
tum, sed contra fiduciam uniuersæ iusti-
ciæ operum disputat. Conatur namque
euertere Iudaicam opinionem de iusti-
cia operum, siue legis, & probare, credē-
tes solius Christi iusticia, absq; suorum
operum ac uirtutum merito iustos repu-
tari apud Deum propter fidem in Chri-
stum. Hic scopus Paulinæ disputationis
arguit Apostolum neque de Cærimo-
nijs, neq; de operibus præcedentibus fi-
dem tantum loqui, sed de uniuersis iusti-
cijs nostris, de tota lege & omni nostra
obedientia erga legem Dei, quæ imper-
fecta et insufficiens est ad iustificationem
hominis.

*Opus legis,
est omne o-
pus.*

Tertio, Apostolus simili phrasi loquē
di ostendit opus legis, omne opus, non
aliquam partem legis significare, dicēs,
Roma. ij. Gentes quæ nunquam accepe-
runt

runt scriptam legē a Deo, opus legis in
 cordibus scriptum ostēdisse, & consciē-
 tia impellente fecisse opera legis. Gentiū
conscientiæ non disputauerunt de Leui-
ticis cultibus, nō sunt ratiocinatae de o-
peribus uel ex fide Christi, uel absq; fi-
de factis. Clarum ergo est Diuum Paulū
 loqui de rota lege naturæ, quæ naturali-
 ter impressa est hominū animis, totumq;
 id uocare opus legis, quod lex naturæ
docet. Hanc phrasim sermonis Aposto-
 lum ubiq; retinere, omnes circumstantie
 textus approbant, & astruunt opera le-
 gis non significare tantum cærimōnias,
 aut opera præcedentia fidem, sed omnia
 opera diuinæ legis.

Apostolus etiam collatione operæ car-
 nis & fructuū spūs, ad Gala. v. manifeste
 ostendit, quid uocet opera legis, cum di-
 cit, omnia opera carnis esse contra legē,
 & omnes fructus spūs esse cum lege, hoc
 est, esse opera legis, quæ lex ipsa præcipit.

Quarto manifestum est ex D. Pauli di-
 sputationibus, particulas exclusiuas, q-
 bus utitur, uidelicet, gratia, gratis, abs-
 que, non, nisi, non solum respicere ad
 opera præcedentia fidem, aut cæri-
monias, sed omnes operum iusticias:
quia si iusticia contingit propter opera

Exclusiue
particulæ.

Am
Fides fuit

COMMET. IN PSAL. XIX.

sequentia fidem, quæ sunt fidei fructus, ut aduersarij imaginantur, perfecto iusticia non donatur gratis, nō est gratia, nō est donum, non contingit absq; operib. per fidem, aut opera sequentia fidem nō erunt opera.

Si aduersariorum commentum est uerum, in Diuo Paulo exclusiua particule uel omnino ociosæ, nihil, aut contrariū significant, quod contumeliosum est dicere. Nulla sobria mens dicere potest id tm̄ per fidē ex gratia gratis & absq; operibus donari, quod hoies coguntur sibi parare aut mereri ullis operibus uel pcedētib; uel sequentib; fidem. Si aduersarij adfirmare uellent homines operib; sequentibus fidem, quæ Deus ipse per suum spiritū in credentibus efficit, non mereri iusticiam de condigno, ut Scholastici Sophistæ nugati sunt, sed iusticiā Dei, iuxta promissionem Dei gratis donari propter bona opera sequentia fidē. Sicut gratis donatur propter fidem, statuendū est hāc argutiam plane esse uanam, quia propter, uel per bona opera sequentia fidem iusticiam Dei accipere, non est eam absq; operibus accipere. Apostolus asserit credentes absque operibus, etiam in iusticia factis, gratis iustos reputari.

Quinto

De Condigno

Quinto, cum scriptura docet, legem omnibus obstruere os, & omnia concludere sub peccatum, ut omnibus adimatur omnis materia gloriandi. Item: legē nullum iustificare, nosq; non ex operibus, quæ sunt in iusticia, quæ nos fecimus, sed ex misericordia nos saluos fieri, spoliat in uniuersum omnes nostras iusticias & omnia nostra bona opera, fiducia saluationis, asseueratque homines plane nullis operibus siue præcedentibus, siue sequētib; fidē, iustificari, quia istæ sententiæ scripturæ de solis cærimonijs & operibus, solis uiribus naturæ factis, ante fidem, intelligi nequeunt. Nam si lex moralis & opera ex fide facta, quæ etiam lex exigit, & quæ iure opera legis dicuntur, iustificat, ergo lex iustificat, ergo non est exclusa omnis gloriatio, non est omnium os obstructum, omnia non sunt conclusa sub peccatum, & ex operibus, quæ nos fecimus in iusticia, iustificamur. Diuisque Paulus secundum aduersarios nostros mentitus est, qui hæc docuit, & qui his generalibus sententijs apertissime concludit, nullam legē, nulla opera, nullasq; iusticias esse, quibus iusticia Dei parari possit. Ostendit etiam has duas sententi-

legis opus

*Fiducia sal
uationis qd
asseuerat*

Paulus

COMMENT. IN PSAL. XIX.

as æquipollere, neminem iustificari per
ulla bona opera, & neminem iustificari
per opera legis, utq; indicet se de omni-
bus bonis operibus loqui, aliquibus in
locis omittit uocabulum legis, & absolu-
te dicit hominem absq; operibus iustificari.

*Opera legis.
bipertita.*

*legis opa
dupl. in
B. in Augu-
stinum*

[Diuus Augustinus in lib. expositionū
in Epist. ad Gal. c. iij. suffragat huic expo-
sitioni ubi dicit legis opera esse biperti-
ta] partitq; ea in Sacramēta & mores. Sa-
cramēta uocat circūcisionem] Sabbatū,
Sacrificia, & alios innumerabiles cultus
& obseruationes [Mores appellat prę-
pta Decalogi] Hac bimembri partitione
D. Agust. manifeste affirmat, uniuersa o-
pera diuinę legis uocari opera legis, nō
tm aut cęrimonias, aut quędā opera prę-
cedentia fidē [Hęc paucis dicta sint con-
tra illorū opinionē, q D. Pauli germanā
sententiā corrumpentes dicunt, opera le-
gis dici aut cęrimonias Leuiticas, aut o-
pera ante fidē facta, quę cū ex fide nō fi-
ant, pētā sunt, legisq; opera dici nō pnt.

*Pauli senten-
tię corrum-
pentes*

[Pręterea ueterum scriptorum testimo-
nio coprobari nostrā doctrinam, de soli-
us fidei iustificatione, apud illos nullum
dubium est, q eorū scripta bona conscien-
tia legerunt] Licet uerum sit ueteres scri-
ptores, neq; integris editis disputationi-
bus

bus pertractasse argumentum iustifica-
 tionis, q̄ eorum ætate hæc res præcipue
 disputata non sit, neq̄ satis cōmode de
 hoc argumento ubiq̄ locutos esse, tamē
 hoc apertum est, ex eorum scriptis, eos
 soli fidei tribuisse iustificationem, & do-
 cuisse nos gratis absq̄ bonorum operū
 merito, sola fide Christi iustos censerī a-
pud Deum, & hanc doctrinam semper
 conseruatam & traditam esse in Ecclesia,
 alio tēpore clarius, alio obscurius, aper-
 te colligi pōt ex præcipuis Ecclesiasticis
 scriptoribus, q̄ diuersis tēporibus uixe-
 runt, & qui suis scriptis testificant, doctri-
 nam de iustificatiōe solius fidei, semper
 mansisse in Ecclesia, Ex horum scriptorū
 testimonijs certo cōstat, nostram doctri-
 nam de iustificatione solius fidei, non so-
 lum Canonicae scripturæ, sed etiam to-
 tius Catholicae Ecclesiae testimonium &
 consensum habere. Vt autem auditori-
 bus eximamus omnem dubitationem,
 illustriora quædam ueterum Testimo-
 nia, bona fide simplicissime & breuiter
 ad uerbum descripta, hic obiter adijcie-
 mus. Non q̄ putemus scripturæ testimo-
nia Ecclesiasticorū scriptorum sententijs
 esse confirmanda, quæ per sese & firmio-
 ra & apertiora sunt, q̄ scriptorum sen-

*Doctrina de
 sola fide Christi
 uisum fuisse*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

sententiæ, quæ omnem suam fidem / & auctoritatem accipiunt a Canonica scriptura, sine cuius suffragio, neque fidem, neque auctoritatem habent / sed ut imperitiis confirmemus aduersarios nostros impudenter mentiri, nostram doctrinam & maxime illam, quam de iustificatione hominis docemus, dissentire a communi consensu totius Ecclesiæ. Quædam ueterum scriptorum sententiæ, hæ sunt de solius fidei iustificatione. Plures poterunt sibi enotare diligentes lectores Ecclesiasticorum scriptorum, si uelint multitudine testimoniorum pugnare. Nobis hoc loco satis est paucis ueterum sententiis ostendere, Catholicæ Ecclesiæ consensum non pugnare cum nostra doctrina de iustificatione fidei.

*Solam fidem
iustificare te-
stimonia pa-
trum.*

Origenes.

Origenes in Epistolam ad Roma. ca. iij. li. iij. Apostolus dicit sufficere solius fidei iustificationem, ita ut credens quis tantummodo iustificetur, etiam si nihil operis ab eo fuerit expletum / per fidem enim iustificatus est Latro sine operibus legis.

Hilarius.

Hilarius in Matth. Canone ix. Mouet Scribas peccatum remissum a Christo Iesu, quod lex laxare non poterat, fides enim sola iustificat.

Glosa ordinaria in Epistola Iacobi, Abraham

braham per opera quæ fecit, iustus non fuit, sed sola fide &c. Oblatio eius est opus & testimonium fidei & iusticiæ.

Athana. in Epistolam ad Galat. Plane demonstrat Apostolus fidem ipsam uel solam iustificandi in se habere uirtutē & Abacuc dicentē inducit, quia ex fide nō ex lege uicturus est iustus.

Athanasius.

Ambro. in Epist. ad Rom. ca. iij. Iustificati sunt gratis, quia nihil operantes, neque uicem reddentes sola fide iustificati sunt dono Dei.

Ambrosius.

Item in ca. iij. Quomodo Iudei per opera legis se iustificari putant iustificatione Abrahamæ, cum uideant Abraham non ex operibus legis, sed sola fide iustificatum. Non ergo opus est lege, quādo impius per solam fidem iustificatur, secundum propositum Dei. Sic decretum dicit a Deo, ut cessante lege, solam fidem gratiæ Dei posceret ad salutem.

Item beatos dicit, de quibus hoc sanxit Deus, ut sine labore & aliqua obseruatione sola fide iustificetur apud Deū. Ad Roma. viij. Conuenit ut creatura in solo nomine Domini creatoris consequatur salutem, hoc est, per fidem, & sola fides posita est ad salutem.

Ambrosius de uocatione gentium.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Hoc constitutum est a Deo, ut qui credit in Christum saluus sit sine opere sola fide.

Ambrosius Rom. iij. Manifeste beati sunt quibus sine labore uel opere aliquo remittuntur iniquitates & peccata teguntur, nulla ab his requisita poenitentiae opera, nihil tantum ut credant,

Chrysostomus.

Chrysostomus de fide & lege. Nullus sine fide uitam habuit, Latro credidit dum taxat, & iustificatus est a misericordissimo Deo. Atque hic ne mihi dixeris defuisse ei tempus, quo iuste uiueret et honesta faceret opera, neque de hoc contenderim ego, sed illud unum asseuerauerim, quod sola fides per se saluum faceret &c. Hoc autem nunc queritur & agitur, quod sola fides per se ipsam saluum fecerit. Opera autem per se nullos unquam operarios iustificarint.

Haymo.

Haymo in Euangelio de circuncisione Christi, de gentibus sic loquitur. Sola tantummodo fide saluabantur, sicut scriptum est Abacuc. ij. Iustus autem ex fide uiuet.

Lyra.

Nicolaus de Lyra ad Gal. iij. Ad quid fuit lex utilis? quasi dicat: Si lex non iustificauit, sed sola fides. Quare ergo posita est & data?

Hisichius.

Hisichius in Leuiti. li. i. c. ij. Miseratus Deus

Deus humanum genus, quum illud ad explenda legis opera infirmatum uidisset, iam non ex operibus saluari, sed per gratiam hominē uoluit. Gratia uero ex miseriordia fide apprehēditur sola, nō ex operibus &c.

Hæ recitatæ sententiæ manifeste ostendunt, enumeratos Ecclesiasticos scriptores, soli fidei tribuisse iustificationem; Et uerba Apostoli, hominem absq; operibus legis iustificari, pro eo accepisse, qd est hominem sola fide iustificari. Quamuis quidam ueterum Ecclesiasticorum scriptorum, uoce SOLA usi non sunt; tamen disertis uerbis & peculiaribus exclusiuis formulis loquendi, iustificationem bonis operibus detrahūt, et eam soli fidei attribuunt, cōsentiuntq; cum enumeratis testimonijs, in quibus citati scriptores, iustificationem soli fidei ascribunt; sicut multæ præclaræ sententiæ docēt, quarum quasdam hic adscribemus.

Augustinus de uerbis Dñi in monte, sermōe septimo. Sic inquit Apostolus. Et in hoc tēpore reliquię per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si aut gratia, inquit, iam nō ex operibus, id est, iam nō de tuo merito extollaris, alioquin gratia iam non est gratia. Si enim de tua

*Enthusiasti
scriptoris
fidei rebus
ut iustifi-
cationem*

Augustinus

COMMENT. IN PSAL. XIX.

opera præsumis, ergo merces tibi reddi-
tur, non gratia condonatur. Interrogo
nunc, credis, o peccator, Christo? Dicis,
credo. Quid credis? Gratis uniuersa pec-
cata per ipsum tibi posse remitti, habes
quod credidisti.

Ambrosius

Idem de uerbis Domini sermone xl.
Medicina animæ omnium uulnerum &
una propiciatio pro delictis omnibus,
est credere in Christum.

Augustin

August. li. de litera & spiritu, cap. xij.
His igitur consyderatis pertractatisque
pro uiribus, quas Dominus dare digna-
tur, colligimus hominem non iustifica-
ri præceptis bonæ uitæ, nisi per fidem Ie-
su Christi hoc est, non lege operum, sed
lege fidei, non litera, sed spiritu, non fa-
ctorum meritis, sed gratuita gratia.

Idem contra duas Epistolas Pelagia-
norum li. iij. ca. v. Nostra fides, hoc est,
Catholica fides iustos ab iniustis non o-
perum, sed ipsa fidei lege discernit.

Augustinus & Alipius Bonifacio,
contra Pelagianos Epistola. i. o. s. Ipsa iu-
sticia est ex fide, qua credimus nos iusti-
ficari, hoc est, iustos fieri gratia Dei per
Iesum Christum Dominum nostrum, ut
inueniamur cum illo non habentes no-
stram iusticiam, quæ est ex lege, sed eam,
quæ

quæ per fidem Christi est.

[Hilarius in Matt. Can. ix. Si iusticia fu- Hilarius.
isset ex lege, uenia per gratiam necessa-
ria non fuisset.

[Cyrillus in Ioannem li. iij. ca. xxxi. Fi- Cyrillus.
des salutem adfert, & gratia iustificat, m̃a
data uero legis condemnant magis.

[Idem in Euang. Ioan. li. ix. ca. iij. Cre-
ditis in Deū, & in me credite, fortes mo-
do milites instruit, armaque dat quibus
omnia queant aduersa superare. Per fi-
dem namq; , non aliter, seruamur.

[Bernhardus sermone primo, de annū Bernardus.
ciatione Mariæ. Neq; talia sunt hominū
merita, ut propterea uita æterna debeat
tur ex iure, aut Deus iniuriā aliquā fa-
ceret, nisi eam donaret. Nam ut taceam,
quod merita omnia Dei dona sunt, ita Merita
homo magis propter ea ipsa Deo debi-
tor est, q̃ Deus homini. [Quid sunt meri-
ta omnia ad tantam gloriam? Ideo si cre-
dis peccata tua deleri non posse, nisi ab
ipso cui soli peccasti, & in quem pecca-
tū non cadit, bene facis, sed adde adhuc,
ut & hoc credas, quia per ipsum tibi pec-
cata donantur.

[Etsi quidam Ecclesiasticorum scripto-
rum studio quodam uidetur noluisse di-
cere solam fidem iustificare, ne putaren-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

sur aut studium uirtutis labefactare, aut iustis actionibus sua premia, seu retributiones detrahere. Tamē ut antea dictum est, significanter soli fidei iustificationem attribuunt peculiaribus formulis loquēdi, quia hæ formulæ sermonis, peccata fide condonari gratis ex gratia, non merito, credere unā esse propiciationem, hominem fide iustificari, non aliter, hominem nō operibus sed fide iustificari, plane id significant, quod est, hominem sola fide iustificari, quia dum alteri iustificationem abrogant, alteri tantum adscribunt. Hæc ad cauillationes aduersariorum de operibus legis et uoce, sola. Nūc redeundum est nobis ad tractationem causarum unde digressi sumus.

*Contra
an
locorum*

Hactenus ostendimus bona opera nō esse causam nostræ iustificationis. Nunc reliquum est ut de conciliatione illorum locorum dicatur, qui uidentur tribuere bonis operibus iustificationē, & pugnare cum scripturæ sententijs de gratuita iustificatione solius fidei. Hos scripturæ locos supra partiti sumus in quatuor classes ac ordines. Eos, qui ad primum ordinem pertinent, recensuimus, hoc est, qui ad ipsam iustificationem hoīs spectant.
Nunc producemus scripturæ locos se-
cundi

eundi & tertij ordinis, quibus qualitas
 & externa testimonia ac inditia iustifica-
 tæ personæ depingunt, qui proprie per-
 tinent ad causam finalem iustificationis.
 / Nam docent quæ sit hominis iustificati
 qualitas, hoc est, quæ sit interni renouati
 hominis dispositio, & qui sint hominis
 iustificati mores necessario concomitā-
 tes iustificationem, et qui sint iustificatio-
 nis effectus ac fructus, non causæ efficiē-
 tes. Sanctificatio ac renouatio hominis
 inter essentielles formas iustificatiōis nu-
 merantur, sicut supra dictum est. Necesse
 itaque est nouam uitam coniunctam esse
 iustificationi.

Compositi
 tales in
 Africā rōis

Veteris corruptæ & uiciatæ nature re-
stauratio & hominis regeneratio, unus
 finis est iustificationis. Ideo renouatio
 semper comitatur iustificationem. / Huc
 pertinent crebræ illæ conciones Prophe-
 tarum, Christi et Apostolorum, de noua et
 sancta cōuersatione illorum, qui uerbo
 Dei credūt, in quibus concionibus sedu-
 lo admonemur, ut qui in Christū credi-
 mus & propter fidē in Christū iusti repu-
 tamur, ueterē hoīem cū suis concupiscē-
 tijs & actibus exuamus, et induamus no-
 uum, secundum Deum conditū, utq; aīo
 simus uere pio & moribus inculpatis.

Renoua-
tio

In Chēum
redentes

COMMET. IN PSAL. XIX

Paulus \ Diuus Paulus ad Ephe. ca. ij. dicēs ho-
mines gratia, non ex operibus, Dei do-
no, non suo merito per fidem seruatos,
Dei esse facturam seu opus, conditos in
Christo Iesu ad opera bona, ad quæ nos
præparauit Deus ut in illis ambulare-
mus, per spicue ostendit fidei iustificatio-
nem duplicem habere finem, alterum es-
se ut saluifiamus \ fruamurq; æterna uita
ac beatitudine \ alterum ut iuste, pie & so-
brie in hac uita uiuamus ad glorificatio-
nem nominis Dei et utilitatem proximi.
Circa hos duos fines iustificationis uer-
sant omnes conciones tum ueteris, tum
noui Testamenti de redemptione & eter-
na salute & de noua uita credentium \ Sē-
tentiæ scripturæ autem de his finibus ut
plurimum coniunguntur & quasi inter
se miscentur, q̄ sint natura res inter se cō-
iunctæ, sintq; proprii fines unius iustifi-
cationis \ Hi fines tamen non iustificant,
sed ueram iustificationem fide apprehen-
sam in Christo sequuntur. Noua uita, si-
ue ipsa sanctificatio hominis non iustifi-
cat, neq; meretur iustificationem, sed ne-
cessario eam, ut umbra corpus sequitur,
quia est proprius & necessarius effectus
iustificatiōis \ Spiritus enim sanctus fide
Christi acceptus, & in corda fidelium
transfusus,

*fidei in
 iusticia
 est finis
 duplex*

*Spūs sanctus
 in fide Chri
 acceptus*

transfusus, non est ociosus, sed renouat
& sanctificat. | Scriptura distincte docet *Quæ nob*
per Christum non solum nobis contin- *p chrum*
gere remissionem peccatorum & uitam *coningit*
æternam, sed etiam donari uirtutem be-
ne uiuendi : docet quoq; nouam uitã &
sanctam coniunctam esse iustificationi,
eamq; esse finem iustificationis. De hoc
fine iustificationis scriptura sic loquitur.

[Ro. vi. Vetus noster homo simul cru-
cifixus est ut destruat corpus peccati,
& ultra non seruiamus peccato. &c.] Di-
uus Paulus in toto hoc capite copiose
tractat iustificationi hominis semper cõ-
iunctam esse innouationem ac sanctifica-
tionem.

[Idē ca. viij. Si Christ⁹ in uobis est, cor-
pus quidem mortuum est propter pec-
catum, spiritus autem uiuit propter iusti-
ficationem.] Quod si spiritus eius qui ex-
citauit Iesum a mortuis habitat in uobis,
is qui excitauit Iesum ex mortuis, uiuifi-
cabit et mortalia corpora uestra propter
ipsius spiritum inhabitantem in uobis.
[Apostolus inq; hominibus prauis natu-
ra, ac in iniusticia mortuis, cum iustificā-
tur, donari Dei spiritum, qui eos restau-
ret, renouet, regeneret ac uiuificet, a-
ptosque reddat ad bene, pie, & iuste o-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

perandum ac uiuendum.

[Gal. i. Christus dedit seipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos ex præsenti seculo malo. Id est, Christus mortuus est, ut extingueret in nobis maliciosam huius seculi naturā, & regeneraret nos.

Christus duplici de causa mortuus est.

Primo, ut nos redimeret a peccato & eius pœna. Secūdo, ut in redemptis ueterem deprauatam naturam interimeret, & excitaret nouam. [Christus nō solum tollit mortem peccato Adæ inuectam in mundum, sed etiam enecat peccati seminaria ex Adam propagata in posteros, & integre reddit in Adam perditā.

[Ad Ephe. v. Christus dilexit Ecclesiā & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro in uerbo uitæ. Id est, Christus per uerbum & baptismum impertit credentibus suum spiritum, spirituq; expurgat ueteris naturæ fermentum, naturamq; regenerat & sanctiorem reddit ac meliorem.

[Ad Titum. ii. Iesus Christus dedit seipsum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate & mundaret sibi populū peculiarem, sectatorem bonorum operum. Id est, Christus non solum satisfecit pro nostris peccatis, sed ueterē naturam etiā reno-

Christus duplici
plura de
transactis moribus
tunc

renouauit, sustulit ex ea odiū uirtutis, & pro eo inseruit amorem & studiū pietatis.

Huc facit etiam illud uaticinium Hier. xxxi. Hoc erit pactum quod feriam cum Israel, post dies illos, dicit Dominus, dabo legem meam in uisceribus eorum & in corde eorum scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum &c. Item: Propiciabor iniquitati eorum et peccati eorum nō memorabor amplius. Propheta clare affirmat Deum populo noui Testamenti duplex beneficium largiri in Christo. Alterum est, eum suae Ecclesiae gratis remittere peccata. Alterum est, eum in illa renouare ueterem naturā, qua renouatione idonea reddat ad præstandam obedientiam diuinis mādatis.

Duplex beneficium in Christo largitur.

Ex his gñalibus sententijs, quibus cō- probatur iustificationi coniunctā esse nouam et sanctā hoīs qualitātē, eamq; esse finē iustificationis, nascunt̃ alię particula- res sententię, qbus cuiusq; personę iustifi- catę qualitas & uita depingunt̃, de qbus paulo post dicet̃. Diligēter aut̃ cauendū erit ne sententię scripturæ de finali causa iustificationis accommodent̃ ad gñā aliarū causarum. alias innumeræ sententię scri- pturæ inter se ex diametro pugnabunt, quæ tamen nihil pugnant si referuntur

Quid ex illis sententijs conprobetur.

Quid ser uendum.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

ad proprios suos ordines causarum.

Notum tuz
differentiis
et Erroribus

Longe aliud est usus ac finis rei, q̄ aut
author rei, aut res ipsa est: aliud est iustifi-
catae personae qualitas, aliud est id, quo
ea qualitas inducitur. Aliud est iustifica-
tio, q̄ est iustificationis effectus, uidelicet
inchoata & imperfecta animi ac uitae no-
uitas. Male ergo ad iustificationem ho-
minis (quae est formatrix nouae qualita-
tis in homine) detorquentur illa testimo-
nia scripturae, quae loquuntur aut de qua-
litate personae per fidem iustificatae, aut
de ueris indicis, testimonijs aut notis iu-
stificationis. Grauiissime errant illi & ir-
reconciliabile dissidium pariunt in scri-
ptura, prauis suis opinionibus, qui illis
aut qualitatibus aut actionibus iustifica-
tionem acceptam referunt, quae sunt iu-
stificationis effectus, testimonia ac notae.
Quia scripturae testimonia de finali cau-
sa iustificationis, opponunt testimonijs
loquentibus de causis efficienti & mate-
riali, stulteque anteponunt effectus causis,
& tribuunt id effectibus, quod causis tri-
buendum erat. Hacque sua incitia conscien-
tias non solum incertitudine dubias &
perplexas reddunt, sed fidem etiam ex-
tinguunt. Beneficium gratuita redem-
ptionis Christi obruunt, & suscitant eter-
num

num bellum inter scripturæ testimonia.
Quia affingunt eis irreconciliabilē con-
 trarietatem, hoc ipso, quod scripturæ te-
 stimonia de finali causa iustificationis
obiiciunt testimonijs de materiali & effi-
 cientibus causis, & quod ea adscribunt
 hominis aut nouitati aut bonis actioni-
 bus, quæ Deus in Iesu Christo per fidem
 gratis confert.

Ante omnia statuendum est scripturæ
 testimonia secum non pugnare, q̄ sint
 uerbum Dei, nihilq̄ in uno loco negari,
 q̄d in alio assertum fuit. Deus em̄ nec ob-
liuiosus, nec sibiipsi contrarius est. Itē ne-
 cesse est ut istis testimonijs scripturæ, quæ
 uidētur inter se pugnare, talis addat in-
 terpretatio, quæ ea concordia iungat,
 non quæ dissoluat discordia & pugnare
 faciat. Hoc autem commode fiet si testi-
 monia de iustificatione & iustificatis re-
 lata fuerint ad proprios suos ordines
 causarum. hoc est, si illa testimonia quæ
 concionantur de qualitate, indiçijs, testi-
 monijs & notis iustificate persone, refe-
 rantur ad finalem causam iustificatiōis,
& non opponantur testimonijs aliarum
 causarum, sicut Pontifici faciunt, qui nō
 solum audent pugnare aduersus apertū
 Dei uerbum sed etiam contra commu-

*Quid statu-
endum de
Scripturæ Te-
stimonijs*

*De scripturæ
quæ videntur
inter se pug-
nari*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

nem sensumque Romanæ sedis idolomaniam, tyrannidem, fastum, luxum & libidines retineant, Ecclesiæ salutem impediant & Christi gloriam opprimant.

Apertius quidem, quàm ut pia ac sobria mens inficiari possit, ostendimus, iustificationem neque nostræ nouitati, neque ullis nostris iusticijs ac bonis actionibus attribui posse, eosque locos scripturæ, qui uidentur iustificationem ac salutem deferre fidei effectibus siue bonis operibus ex fide factis, pertinere ad causam finalem iustificationis, non ad alias causas priores, quæ proprie sunt iustificationis fontes, tamen cum aduersarij imperitos e scripturis obtundant turba testimoniorum, & conentur eis persuadere, iustificationem, æternam uitam, ac salutem bonis operibus sequentibus fidem, siue ex fide factis, in scriptura assignari, puto opere precium esse, præcipua testimonia ex ipsa turba, qua Pontificum pugnant, deligere & hic ascribere, additaque germana explicatione diluere eorum prauam & impiam opinionem, quam scripturæ affingunt, & opponunt aperto Christi Euangelio.

Certissimum est illis testimonijs scripturæ, quibus aduersarij adstruere conantur, nos iustificari nostris iusticijs, siue bonis

bonis actionibus, describi qualitatē, ueras ac uisibiles notas, & manifesta testimonia iusticatorum. hoc est, præformari nobis, quales sint iustificati, quæ sit animi qualitas et uitæ forma in illis qui propter fidē in Christū, Dei misericordia & Iesu Chrī merito iusti reputāt corā Deo.

Aduersarij ad defendendam operum iustificationem, duo testimoniorum genera ex scriptura pessima fide decerpunt & cōgerunt. Primū ea quæ concionant de altera finali causa iustificationis, uidelicet de sanctificatione, innouatione, qualitate & notis iusti hominis. Secūdo, ea quæ de mercede ac præmijs iusticiæ legis, siue bonorum operum loquuntur, innumera testimonia citant, sed adeo incogitāter & inepte, ut me pudeat & pigeat ea omnia hic annotare. Præcipua tamen quæ uidentur in hoc conflictu aliquid momenti habere, adscribam, ut ab his iudicium sumatur de reliquis.

Testimonia prioris generis hæc sunt, quibus Papistici audacter sine delectu ac iudicio, clausis oculis, obstructis auribus, occæcatis mētibus, & fere ex utrisque omnibus sensibus pugnant pro iustificatione operum.

Deut. xxx. Testes inuoco hodie cœlū

Aduersariorum arg. pro operum doctrina

COMMENT. IN PSAL. XIX.

& terram, quod proposuerim uobis uitam & mortem, benedictionem & maledictionem. Ex hoc loco sic argumentantur Pontificij. Obedientiā erga legē Dei, siue bonis actionibus, æterna bñdictio, beatitudo & uita parantur inobedientia & malefactis amittuntur, ergo homines iusticia legis, siue bona ac iusta uita iustificantur ac seruantur.

Sed Mosi testimoniū perperam adducitur. Quia de præmijs ac pœnis legis, non Euāgelij loquitur, de terrena et corporali uita & morte, benedictione, fœlicitate, ac maledictione, non de cœlesti & æterna uita, ac beatitudine, nec de eterna morte & maledictione in eo loco disferit. Iusticiam legis, hoc est, obedientiā erga legem Dei, siue iustas actiones sua præmia habere, & inobedientiā suas pœnas, non est dubium, nec hoc unq̃ negauerunt sobrij Christiani. Æterna uita ac beatitudo Euāgelij ac fidei præmia sunt, non legis, eaq̃ credentibus dantur gratis propter Christum, non parantur operum iusticia, nec sunt præmia iusticiæ legis, sicut supra clare est ostensum. Ideo omnes uere Christiani iure contendunt et negant ea debere adscribi iusticiæ legis.

Eandem opinionem probari natura
contra

Iusticia legis

*quæ & Euāgelij
sunt fidei præmia*

contrariorum, aiunt aduersarij sic argumentantes.

Contrariorum sunt contrarij effectus,
Peccata et benefacta sunt contraria, ergo
contrariæ operationes sunt peccatis &
benefactis. Et sicut propter transgressio-
nem legis, hoc est, propter peccatum &
malefacta damnatur homo. Ita propter
iusticiam legis, id est, propter obedi-
tiam erga legem, siue benefacta iustifica-
tur & seruatur homo.

In hac argumentatione minor propo-
sitio cum conclusione est falsa. Peccata
sunt perfecta legis transgressio. Benefa-
cta nō sunt perfecta legis impletio, ergo
proprie non sunt contraria, quibus con-
grui effectus tribui queāt. Transgressio
ac uiolatio legis & impletio legis sunt
contraria, habentq; contrarios effectus,
quia sicut legis impletio iustificat: ita le-
gis trāsgressio dānat. Peccatum est per-
fecta legis transgressio, eiusq; stipendiū
a Deo constitutum, est maledictio ac
mors, ideo damnat. Benefacta non sunt
perfecta legis impletio, cui tantum est di-
cta promissio eterne uite ac benedictio-
nis. Ob id benefacta non possunt iustifi-
care. Maledictus est enim omnis homo,
qui non fecerit omnia, quæ sunt scripta

Peccata

COMMENT. IN PSAL. XIX.

in libro legis Solus Christus est legis impletio. Ideo in solo Christo fide apprehenduntur iusticia, uita ac salus. Deus peccato addixit mortem, iure itaq; peccatum damnat. Benefactis non promittit uitam æternam, ergo uitam æternam conferre non possunt. In peccatis & benefactis non est inspicienda operis, ut uocet, operati uel dignitas uel indignitas, sed corruptæ naturæ originalis culpa, propter quam etiam bñfactis inest uicium, & inspicienda etiam Dei permittentis uoluntas, qui decernit peccato mortem, perfectæ impletioni legis uitam, & iusticiæ legis præmia sua.

[Osee. ij. Sponsabo te mihi in iusticia & iudicio, & in misericordia & miserationibus, & sponsabo te mihi in fide, & scies, quia ego Dominus.] Ex hac sententia aduersarij concinnant hoc figmentum. Nos non tantum fide, sed iusticia legis & charitate Deo desponsari ac iungi, hoc est, iustificari et admitti ad communionem rerum cum ipso Deo. At Dominus in Propheta non loquitur de nostra iusticia, iudicio, misericordia ac miseratione, sed de sua iusticia, iudicio & misericordia, quam nobis in Christo consignauit, & quam nos fide in illo apprehendimus, illeq;

seque imputat nobis. Deus requirit a nobis ueram sui cognitionem, & iustum iudicium de rebus omnibus. Postulat etiam perfectam obedientiam ac iusticiam legis. Cum autem in nobis tum mens, tum uoluntas originali culpa deprauata sint naturaliter, nosque nostro iudicio & iusticia subsistere nequeamus, Deus preuenit nos sua miseratione & misericordia, communicauitque nobis suum iudicium & suam iusticiam in Christo, impetans nobis perfectam impletionem legis propter fidem in Christum. Ut diserte autem ostenderet se loqui de aliena iusticia & misericordia, non nostra, addidit nos fide sibi desponsari, qua apprehenditur Dei misericordia ac iusticia in Christo.

Osee testimonio consonat illud Deut. vii. Vobis iunctus est Dominus et elegit uos, cum sitis omnibus populis pauciores, quia dilexit uos Dominus & custodiuit iuramentum, quod iurauit Patribus uestris.

Hieremie. v. Circuite uias Hierusalem & aspice & consyderate & quaerite in plateis eius, an inueniatis uirum facientem iudicium, & quaerentem fidem, & propicius ero ei. Aduersarij dicunt hoc

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Qtr et pro
quo remissio
peccatorum
tribuitur

testimonio propiciationē Dei & remissionem peccatorum tribui iusticię legis, hoc est, benefactis, studio ueritatis & fidei, sed errant. Sed Propheta non con-
cionatur de propiciatione, qua in iudicio Dei inculpate subsistimus, sed de cōdonatione ac remissione pœnæ, quæ tū imminebat impię ciuitati Hierosolymę. Hic locus pertinet ad præmia iusticię legis, nō ad iustificationem hominis. Docet nāq; resipiscentia mitigari Dei iram, et pietatis ac iusticię studio amoueri meritas pœnas.

[Danielis ix. Obsecro Domine Deus magne & terribilis custodiens pactum & misericordiam diligentibus te & custodientibus mandata tua.

De doctrina
fidei et operum

[Deut. vii. Si audieris hec iudicia, custodieris ea & feceris, custodiet & Dñs Deus tuus pactum tibi, & misericordiam quam iurauit patribus tuis.] Ex his et pluribus similibus sententijs, Pontificij Doctores, qui moderatius sentire uidetur de doctrina fidei & operum, texunt hanc opinionē, beneficium salutis gratis donari ex pacto seu promissione propter legis iusticiam, propter amorem Dei & obseruationē mandatorum eius. Et hanc confictam interpretationem opponunt
apertis

apertis illis scripturæ testimonijs, quæ ne-
gāt hominem iustificari per legem apud
Deum. Hæc testimonia autem & his si-
milia non docent per quid cōsequamur
salutis beneficia, & accipiamus miseri-
cordiam & propiciationē Patribus pa-
cto confirmatam, sed quibus hæc benefi-
cia contingant, & ad quales pertineat
promissa misericordia, uidelicet ad pi-
os, timentes Deum, uiuentes ex fide in
eius præceptis, non ad impios contem-
ptores Dei & mandatorum eius. Huius-
modi loci concionantur de fine iustifica-
tionis & qualitate iustificatorum, non de
efficientibus causis iustificationis.

[Esaie. i. Quiescite agere peruerse, disci-
te bene facere, querite iudicium, subueni-
te oppresso, iudicate pupillo, defendite
uiduam &c.] Si fuerint peccata uestra ut
coccinum, quasi nix dealbabuntur.] Ad-
uersarij colligūt ex hoc testimonio, nos
iusticia legis mereri remissionem pecca-
torum, impieq; opponunt nostra meri-
ta, merito ac satisfactioni Iesu Chri-
sti.] Verum Dominus in Propheta non
concionatur de iustificatione hominis,
sed de poenitentia & ratione euitandi di-
uinæ ultionis poenas, resipiscentibus &
corrigentibus suam impietatem ac ini-

Locus Esa. i.
explicatus.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

quitatem, promittens condonationem
meritæ poenæ. Sensus est Prophetæ, etiā
si nocentes & commeriti sitis grauissi-
mas poenas, tamē si ex animo resipueri-
tis, innocentes uos reputabo, agamque
uobiscum, ac si innocentissimi; purissi-
mi ac sanctissimi essetis. Hæc Domini cō-
cio proprie spectat ad præmia legis. Lo-
quitur enim Dominus de condonatio-
ne in hac uita, nō de ipsa remissione pec-
catorum, qua in iudicio Dei inculpati,
innocētes ac iusti subsistimus, & æternū
uiuimus. Sicut hæc subiecta uerba indi-
cāt, si uolueritis & audiueritis, bona ter-
ræ comederis.

Veræ poenitentiae quidem promissa
est peccatorū remissio, sed in Iesu Chri-
sto, nō in ipsa iusticia legis, quæ cum poe-
nitētia inchoatur. Christus Euangelium
de regno Dei annuncians, fidem cum re-
sipiscentia coniungit, dicens Marci pri-
mo: Poenitentiam agite & credite Euan-
gelio. Si mereremur iusticiā Dei, & con-
sequeremur remissionem peccatorum
coram Deo poenitentiae fructibus, siue
iusticia legis, frustra iuberemur credere
Euangelio, & fiduciam nostram colloca-
re in Iesum Christum.

Tria peccato amisimus. Primo, inno-
centiam,

centiam, ac iusticiam] Secundo, Dei fauorem & uitam eternam. Tertio, Dei benedictiones in hac uita. Priora duo, sola fide in Christo recipiuntur. Tertium, respicientia & obedientia erga Dei mandata recuperatur, quia benedictiones tum corporales tum spūales in hac uita sunt præmia legis, quæ præmia tamen gratiæ sunt non meriti.

Peccato amissæ quæ?

[Danielis iij. Peccata tua eleemosynis. Locus Dan. 4 siue iusticia redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum, forsitan Deus ignoscet delictis tuis.] Qui ex hoc dicto Danielis colligunt homines mereri remissionem peccatorum iusticia legis & beneficentia erga pauperes, affingunt Prophetę proprias suas cogitationes, et corrumpunt eius sententiam. Daniel nō differit apud regem Nebucadnezar de modo iustificationis, neq; rex de ea cōsulit Danielē, sed Daniel dat consilium reconciliandi Deū offensum, placādi eius irā & declinādi imminencia diuinę ultionis pericula. sicut textus aperte declarat. Daniel de pœnitentia et prēmij legis loquitur, non de iustificatione hoīs, docetq; iusticia legis & beneficētia erga miseros placari Dei irā et remoueri eius uindictā.

Hęc interpretatio cōsona est scripture

COMMENT. IN PSAL. XIX

sacræ. Plurima enim extant scripturæ te-
stimonia in hanc sententiā. Psal. xli. Bea-
 rus uir qui intelligit super egenū & pau-
 perem, in die mala liberabit illum Do-
 minus Psal. xxxvij. Expecta Dominum
 & custodi uia eius, & exaltabit te, ut he-
 reditate capias terrā, cum perierint pec-
 catores uidebis &c. Custodi innocentia
 & uide æquitatem, quia postrema homi-
 nis pax, iniusti autem disperibunt, & po-
 strema impij exitium Prouerb. iij. Præ-
 cepta mea custodi ad cor tuum, longitu-
 dinem dierum & annos uitæ & pacē ap-
 ponent tibi.

Premia
legis ex
pactu da-
tur

Peccata
redimere

[Hæ & similes sententiæ sumptæ sunt ex
 lege, quæ iusticiæ præmia, & iniusticiæ
 pœnas proponit. Premia legis ex pacto
 dantur, suntq; promissæ aut donationes
 aut liberationes ac redemptiões. Ob id
proprie dicuntur peccata redimi. Obedi-
entibus legi non solum bona promittū-
tur, sed etiam liberatio a malis promitti-
tur: utriusq; promissionis pars, redimi-
tur iusticia legis. Peccata redimere iusti-
cia & iniquitates misericordijs erga pau-
peres, in Daniele, nō significat homines
obedientia erga legem mereri remissio-
nem omnium peccatorum, & iustos re-
putari coram Deo. ut Papistici ineptiūt,
 sed

sed significat homines iusticia legis im-
petrare condonationem admissæ pœnæ,
seu redimere meritas pœnas. Iusticia le-
gis pœnas peccato meritas redimi recte
dicitur, q̃ condonatio & remissio meri-
tæ pœnæ in hac uita sint præmiū ac mer-
ces legis. Eam autem esse precium remis-
sionis peccatorum & uitæ æternæ, est Sa-
tanæ commentum, quo obruit Christū
& eius Euangelium. Ersi iusticia legis in
hac uita liberamur a merita pœna, tamē
ea non iustificamur apud Deum. Longe
enim aliud est iustificatio, q̃ est condona-
tio præsentis culpæ & pœnæ. Aliud est
satisfactio Christi, qua Deo reconcilia-
mur, & peccatorum remissionem, ac ui-
tam æternam accipimus. Aliud est emen-
datio, quam Pontificij Sophistæ, iam sa-
tisfactionem uindictoriam, iam iudicia-
riam appellant, q̃ iudicātes nosmetipsos
& resipiscencia testantes nostri ipsius di-
iudicationē, non iudicemur a Domino.

Ezechielis. xviij. iusticia iusti super e-
um erit, & impietas impij super eum erit:
Si autem impius egerit pœnitentiam ab
omnibus peccatis suis quę operatus est,
& custodierit omnia præcepta mea & fe-
cerit iusticiā & iudicium, uita uiuet et nō
moriatur, omnium iniquitatū eius quas

*Iusticia
legis*

*Sati / Partu
Chri*

*Locus
Ezech. 18.*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

operatus est, non recordabor, in iusticia
sua quam operatus est uiuet. Item: cum
auerit se impius ab impietate sua quā
operatus est, & fecerit iudicium & iusti-
ciam, ipse animam suam uiuificabit. Pō-
tificij ut Euāgelium Christi extinguant,
& eius satisfactionem irritam reddāt, ex
testimonio Ezechielis eliciunt hanc exe-
crabilem doctrinam, homines resipiscē-
tes uitam æternam mereris suis iusticijs, si
ue suis bonis actiōibus. At cum certum
sit Ezechielem non pugnare contra illa
scripturæ testimonia, quæ docent uitam
æternam credentibus gratis donari pro-
pter Christum, non est dubium, eum nō
concionari, de precio redemptionis no-
stre & causa iustificationis, sed de fine iu-
stificationis & qualitate personæ, quæ iu-
stificatur in Christo, hoc est, cui remit-
titur peccatum & donatur æterna uita
propter Christum, nempe resipiscenti
tantum. Huc facit etiam hoc Christi:
Pœnitentiam agite, quia regnum cœ-
lorum appropinquauit. Qua sententia
Christus diserte affirmat, regnum Dei ad
solos resipiscentes pertinere. Christus q-
dem solus regnū cœlorū exhibet & ad-
fert, sed resipiscētib. non impœnitenti-
bus, q̄ secundū carnē uiuunt et obstinate
pergunt

Ezechiel

resipiscens

pergunt peccare. Textus in Ezech. aperte ostendit hunc esse simplicem et uerum Prophe-
tesensum, nullum dare poenas alieni deli-
cti, unumquodque portare suum onus, unum-
quemque iudicari a Domino iuxta opera sua.
Itē: Nulli coram Deo prodesse alienam poeni-
tentiam, sed singulis esse opus propria resipi-
scētia et emendatione, si uelint cōsortes fie-
ri remissionis peccatorum et uitę eterne in Chri-
sto promissę, quia nō impoenitentibus sed
poenitentibus, Dei misericordia in Chro,
remittit peccatum & donat uita eterna: Non
quidē propter condignū meritū operū
poenitentię, sed propter Christi satisfactio-
nē. Ezechiel ipse testatur hunc propriū suū
esse sensum, dicēs: Conuertimini et agite
poenitentiam ab omnibus iniquitatibus
uestris, & nō erit uobis in ruinam iniqui-
tas. Non ait Ezechiel, iniquitatem redi-
mi poenitentię merito, sed eam poeniten-
tibus non esse in ruinā. hoc est, eam nec
imputari, nec puniri in poenitentibus, sed
miseri corditer condonari.

Et ne quis putet hanc expositionem a
me confingi, audiat ipsum Ezechielem
seipsum sic interpretantē cap. xxxiij. u-
bi ait: Si dixero impio, morte morieris,
& egerit poenitentiam a peccato suo, fece-
ritque iudicium & iusticiam &c. uita uiuet

qz a Dño
unus quisq
onus suum
portat

propter quē
datur remissio
operum

COMMENT. IN PSAL. XIX.

& non morietur. Omnia peccata eius quæ
 peccauit non imputabuntur ei. Quod an-
 tea dixerat iniquitatem resipiscentibus
 non fore in ruinam, hoc hic dicit non im-
 putatum iri. Resipiscentia siue conuersio
 nota est illorum, quibus non imputabi-
 tur peccatum, et qui in Christo sunt acce-
 pturi uitam æternam, non est precium,
 quo paratur uita æterna. Conuersis gra-
tis remittitur peccatum & donatur uita
æterna, non comparat cōuersionis meri-
to. Sicut Esaias xlv, de conuersione præ-
 dicans significāter dicit sic inquiens: Cō-
 uertimini ad me & salui eritis omnes fi-
 nes terræ, quia ego Dominus & non est
 alius. In me metipso iuraui, egredietur de
 ore meo iusticiæ uerbum &c. In Domi-
no iustificabitur & laudabitur omne se-
mē Israel. Propheta ait iuxta Dei pactū,
 per Euangelium quod uocat uerbum iu-
 sticiæ, salutem offerri & iusticiam dona-
 ri in Domino, nō quidem omnibus, sed
 tantum ijs, qui a sua impietate conuertū-
 tur ad Dominum. In hanc eandem sentē-
tiam dicit Diuus Paulus: nihil est dāna-
tionis ijs, qui sunt in Christo Iesu, qui nō
secūdum carnem ambulant. Conciones
quæ passim in scripturis de pœnitentia
& eius usu fiunt, loquuntur de fine iusti-
 ficationis,

Conuersi

Euangelium
 uerbum in
 istis

Cōciones de
 pœniten. quo
 modo intel.

ficationis, & qualitate illorum, qui iustificantur, non de precio & causa iustificationis.

Sunt multæ aliæ sententiæ de resipiscētia & conuersione, & eius utilitate. Hæ etiam de præmijs legis intelligi debent, non de beneficijs æternæ salutis, quæ in Christo donantur credentibus. Quales sunt, Zacharie. i. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. Osee. xiiij. Conuertere Israel ad Dominum Deum tuum, quoniam corruisti in iniquitate tua. Hier. iij. Conuertimini filiij reuertētes dicit Dominus, quia ego uir uester & assumam uos. Iohelis. ij. Cōuertimini ad Dominum Deum uestrum, quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & pœnitudine ducetur de malo. Ionæ. iij. Cōuertatur uir a uia sua mala & ab iniquitate, quæ est in manibus eorum: quis scit, si conuertatur, & ignoret Deus, & reuertatur a furore iræ suæ, & non peribimus. Hæ & similes sententiæ de præmijs legis loquuntur. Non de misericordia Dei, quæ per Euangelium orbi terrarum offertur in Christo ad animarum salutem.

Tobie. iij. Eleemosyna ab omni peccato & morteliberat, non patietur ani-

*Resipiscētia
conuersio
de quibus
sententiæ*

Eleemosyna

COMMENT. IN PSAL. XIX

Eleemosyna

mas ire in tenebras / fiducia magna erit
coram Deo eleemosyna omnibus faciē-
tibus eam. Homines eleemosynis mere-
ri reconciliationem, peccati remissionē,
& uitam æternam. Pontificij Tobie testi-
monio asseuerari putāt: Verum cum hic
error pugnet cum tota scriptura, quę mi-
sericordiæ Dei, merito Christi, & nostrę
in Christum fidei adscribit reconciliatio-
nem, remissionem peccatorum et uitam
æternam, (sicut supra apertissime proba-
tum est) neceſſe est hunc locum aut cum
Canonica scriptura pugnare, aut sibi i-
pſi abrogare fidem, aut Pontificios affin-
gere ei fallam opinionem pugnātem cū
indubitato uerbo Dei. Primū fortassis
negabunt Pontificij, & merito: Secundū
autem ut fateantur oportet. Alterum em̄
uerum esse neceſſe est: aut pugnat secum
scriptura, aut mentiuntur Pontificij, hoc
testimonio statuentes operum iustifica-
tionem. Sed Religio docet, & res ipsa lo-
quitur, uerbum Dei secum pugnare non
posse. Ob id operæ precium est hunc lo-
cum intelligere de premijs legis, non de
precio remissionis peccatorū & uitæ æ-
ternæ. Et hanc esse ueram sententiā citati
testimoniū aperte etiam docet Tobie ex-
hortatio, qua filiū nō instruit de iustifica-
tione

Verbum Dei
secum non
pugnat /

tionem sed de iusticia legis, qua in hac uita
 Dei ira placat, & peccatorum poenae redimun-
 tur. Ait namque praemia iusticiae legis, siue
elemosynae, thesauri esse in die necessita-
tis, quia Dominus beneficos erga pauperes in die
mala liberabit. Psal. xli. Danielis senten-
tia (quam supra explicuimus) cum hac con-
cordat. Vtriusque testimonij idem sensus est.
 Ex eo loco petat copiosior huius loci ex-
 planatio. Sensus Tobiae est, elemosyna ab
omni peccato, & morte liberat, id est, elemosy-
na propter promissionem Dei, non propter
condignum meritum operis, gratuita bo-
nitate Dei, quia iusticiae legis praemia pollici-
tus est, impetrat hoc beneficium, ne Deus
imputet & iudicet nostra peccata, & ne mor-
te, aliisque diffortunijs, calamitatibus, & mi-
serijs nostra peccata puniat, quae sunt digna
& iusta praemia peccatorum nostrorum. Fidu-
cia nobis in elemosyna posita, non est fi-
ducia, qua iusti et irreprehensibiles in iudi-
cio Dei subsistimus, sed est certa spes de
promissionibus legis a Deo promissis. Animas benefi-
corum non ire in tenebras, significat beneficos
non incidere in angustias, pauores, miseri-
as et calamitates huius uitae. Aia, uitae tene-
brae, graues afflictiones & calamitates de-
notat. Vtraque sermionis phrasis usitata est
loquendi formula in scripturis. Sicut lux

Iusticia legis

Sensus Tobiae

Fiducia

*Animae be-
nificorum*

*Animae
Tenebrae*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

& lucerna fœlicitatem significant, iuxta illud Salomonis Prouer. xiiij. Lux iustorum lætificat, Lucerna impiorum extinguetur: Ita tenebræ infœlicitatem & calamitatem significant.

Ad defensionem sui erroris Pontificij etiam detorquent sententiã Iesu Syrach, q cap. iij. inquit: Beneficentiã erga parētes peccata soluere sicut serenum glaciẽ soluit: et pctã eleemosyna extingui, sicut ignis ardens aqua extinguit. Verũ Iesus Syrach nō facit uerba de precio iusticiæ & remissionis peccatorũ, quo in iudicio Dei iusti reputamur, et propter quam seruamur: sed de præmijs legis, hoc est, de remissione & condonatione meritæ pœnæ in hac uita, sicut Syrach seipsum declarat inquit, Deum memorẽ esse prestitę beneficentię, & reddere gratiam, largientesq; eleemosynas in tempore casus sui inuenire firmamentum. Male itaque colligunt Pontificij ex hoc loco, eleemosynis satisfieri pro peccatis, et hac satisfactione homines iustificari coram Deo. Idem sensus est testimoniorum Danielis, Tobiaë & Iesu Syrach, unaq; explicatiõe elucidari possunt singula testimõia. [Lu. xi. Date eleemosynam, & omnia munda sunt uobis. Hanc sententiam ad- uersarij

Locus Lucæ
ii. date Eleemosynam.

uerſarij etiam impie referunt ad expiationem peccati, aſſerentes eleemoſynas atque adeo omnia charitatis opera eſſe ſatisfactiones ac expiationes peccatorum noſtrorum | Quam autem inepti & uani homines ſint aduerſarij noſtri, & q̄ friuole abſq; omni iudicio & delectu ſcripturæ ſuffragia adducant, hic manifeſte apparet, quia quæ Chriſtus de puritate ciborum ac rerum loquitur, ipſi inſulſe ad perſonarum purificationem applicant. Chriſtus non ait Phariſæos mundos fieri largitione eleemoſynarum: ſed Phariſæis omnia ea munda eſſe, quibus utuntur ad neceſſitatem huius uitæ ſi eleemoſynas largiuntur pauperibus, & ex ſyncera charitate iuuant inopiam indigentium: cōtra, omnia eſſe eis impura, ſi negligunt ea quę charitatis ſunt, contaminariq; eorum conſcientias iſtis rebus, quibus utuntur a uera & ſyncera charitate abhorrentes | Chriſti teſtimonium tātum hoc probat, nullum hominem bona, puraq; conſcientia tenere & uti poſſe ſuis facultatibus, niſi eiſdem etiam iuuerit indigētes, quemadmodum Dōminus etiam declarat parabola de diuite epulone & Lazaro mendico | Chriſtus de iuſtificatione ſiue purificatione hominis coram Deo hic

Phariſæi

COMMENT. IN PSAL. XIX.

non loquitur, sed de puritate conscientie
 utentium his præsentibus facultatibus.
Pharisei putabāt oēs cibos ac potus pu-
ros esse, bonaq; conscientia posse sumi, si
iuxta maiorē traditionem proponerēt in
mundatis patinis ac calicibus, & si mani-
bus sumerentur lotis [Rursus eorum cō-
 scientias impurari existimabant, qui uel
 in uasis immundis cibum aut potum ap-
 ponerent, uel manibus illotis appositū
 sumerēt] Cum autem maiorum traditio
 de lotionibus propter ciuilitatem & ex-
 ternam mundiciem recepta esset, & Pha-
 risæi eam ad prægrauandas ac impuran-
 das conscientias detorquerent, illaquea-
 rentq; conscientias fictis peccatis. [Chri-
 stus iudaicum errorem iusta occasione
 confutaturus, & ostēsurus iustam ratio-
 nem utendi nostris facultatibus, cum pu-
 ra bonaq; conscientia, accubuit & edit il-
 lotis manibus, docuitq; ueram puritatē
 sitam esse in uera pietate, in uitæ innocen-
 tia et recto facultatum usu, nō in lotioni-
 bus membrorum, eosq; pura conscien-
 tia suis rebus uti, qui ipsimet intus sunt
 puri] Puris enim omnia sunt pura, impu-
ris nihil est purum. Dominus reprehen-
 dens Pharisaicam hypocrisim & notans
 internā illā & occultā Pharisaici cordis
 impuritatem,

Vera puri-
 tas ubi
 sita/

Pharisaica
 Hypocrisis

impuritatē, plenam malicia & rapina, & oblique taxās eorū immisericordiam firmat bonę ac purę conscientię testimonium de presentium rerū usu positum esse in duobus. Primo, ut res ipsę quibus utimur, iuste sint partę. Secundo, ut hę iuxta charitatis pręceptum in proximi necessitatem impendant. In his requiescit conscientia utētium facultatibus suis, nihil facit ad rem siue lotis, siue illotis manibus cōrectent quę prę manibus sunt. Si mens recta est, siue cōscientia bona, & rerū usus iustus, cōrectatio rerū coram Deo pura & munda est. Impossibile autē est illius conscientiam bonam ac puram esse posse, qui re utitur quam non possidet iuste, & qui in sua œconomia creditis bonis aliter utitur, q̃m Dñs mādauit. i. Cor. xij. Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatē autē non habuero, nihil mihi prodest. Nunc manent fides, spes, charitas tria hęc, maior autem horum est charitas.

vi. Timot. i. τέλος, finis siue perfectio pcepti est charitas. Colos. iij. super oīa charitatē habete, quę est uinculū pfectionis.

Mat. xix. Si uis pfectus esse, uade, uēde oīa quę habes et da pauperib. et habebis thesaurū i cœlo. Aduersarij mala fide suo

Bona consc
entia de
presentium rerū
usu
Vsus rerum

Charitas autē
iustificet.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

An Charitate
hōes iustificen-
tur corā Deo

more ex his sententijs colligunt homi-
nes charitate iustificari corā Deo, sic ra-
tiocinātes. Fides sine charitate nihil pro-
dest, ergo charitas iustificat, non fides. I-
tem: maiores uirtutes habent maiorem

An Charitas
uirtus maior
sit fide, ac
spe

uim iustificandi: charitas maior est cæte-
ris uirtutibus. Maior em̄ est fide ac spe,
in quibus potior pars Christianismi po-
sita est, ergo charitas præ cæteris uirtuti-
bus habet iustificandi uim & efficaciam.

An impletio
legis iustificet

Itē: impletio legis iustificat, charitas est
legis impletio, charitas itaq; iustificat. I-
tem: Perfectio est iusticia coram Deo,
charitas est perfectio, charitas itaque est
iusticia coram Deo, qua Deo satisficit &
nos meremur remissionem & uitam æ-
ternam. Ad hæc argumenta ordine re-
spondemus.

Perfectio

Fides absq;
charitate
nihil prodest

(Primo consequētia in Enthymemate
falsa est, non enim ob id est cōnectaneū,
charitatem iustificare, q̄ fides absq; cha-
ritate nihil prodest. Similis est argumenta-
tio: Christus absq; fide nihil prodest, er-
go fides est nostra iusticia, non Christus.
Quam inepta est hæc consequentia, tam
inepta etiam illa est. His & similibus for-
mulis locutionum res nō exuuntur suis
proprijs officijs & effectib. sed rei pro-
pria natura depingitur & ostēditur, qua
forma

forma res singule suos effectus exerunt.

Apostolus in eo loco describit ueræ & iustificantis fidei naturam *fidei iusti-
ficantis na-
tura* ~~aitq; eam fidē~~ tantum apprehēdere Dei iusticiam, quæ

per charitatem est efficax, non falsam illam persuasionem, cui non est charitas coniuncta, quæ est perpetuus & indiuiduus effectus fidei. Spiritus sanctus fide Christi acceptus, non est ociosus in homine, sed imbuīt corda credentium uera dilectione Dei & proximi. Quæ fides absq; charitate est, inanis est, nihilq; prodest. Abusiue tamen talis futilis persuasio dicitur fides, quod homines etiā inanem persuasiōem fidem uocare soleant, quorum loquendi catachresin Apostolus hoc loco imitatur.

Apostolus in hoc loco nō disputat de iustificatione hominis, non docet qua re iusti fiamus coram Deo, sed confert inter se Dei dona & eorum officia, docetque horum finem esse charitatem & absque charitate nihil prodesse, uel etiam summa & maxima Dei dona.

Cum autem dissimillima sit tractatio de iustificatione & collatione effectuum iustificationis, donorumq; Dei Papistici grauem iniuriam faciunt Diuo Paulo, qui ea ad efficientem & materiale cau-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

ad Argumenta
Circumscripta
effectus

per quid iusti-
ficamur apud
Deum
hoc est per Dei
promissionem
in Christo

Charitas
Fides

Charitas ma-
ior fide quo.

nam detorquenturque de causarum effecti-
bus dicta sunt. In priore Syllogismo ma-
ior propositio falsa est. Quia omnino nul-
la uirtus in hominibus est quæ iustificat
coram Deo. Extraneos enim positum est,
quo iustificamur apud Deum, sicut an-
tea ostendi, differens de causis iustifica-
tionis. Si fides ut uirtus iustificaret, ma-
gis charitas iustificaret quam fides, quia cha-
ritas fide maior est. Sed fides non iustifi-
cat quod uirtus sit, sed quod Dei promif-
sionem in Christo apprehendit. Fides e-
nim apprehendendo, non merendo asse-
quitur iusticiam. Charitas uersatur circa
debita officia, fides circa Dei promissio-
nem. Ideo fides apprehendit Dei promif-
sionem, non charitas. Rationis somni-
um est uirtutes habere in se iustifican-
di uim.

Di. Paulus præcipuas uirtutes Chri-
stianas, uidelicet fidem, spem & charita-
tem inter se conferens, affirmat charitatē
maioresse, non quod maior uis ei insit iu-
stificandi, sed quod latius & longius se ex-
erat, eiusque sit maior & diuturnior usus.
Fide tantum cum Deo & in hac uita agi-
tur solum, charitate uero agitur cum Deo
& hominibus, tum in hac & in futura ui-
ta. Ideo a Diuo Paulo uocatur maior.

In

In secundo syllogismo minor est falsa,
 quia ad legis impletionem non modo
 charitas, sed totius hominis innouatio,
 absolutusq; & perfectus circulus omnium
 uirtutum requiritur. Sola charitas absq; *Charitas*
 alijs uirtutibus & ueteris naturæ innoua-
 tione, non est perfecta obediētia erga le-
 gem Dei, ideo nequit esse legis impletio.
 Impletio legis est quidem nostri iustifica-
 tio, at quia solius innocentis Christi sa- *Christus legis*
tisfactio est legis impletio, imo solus *impletio per*
 Christus est nostræ legis impletio & iu- *satisfactio*
 stificatio. Apostolus in Epistola ad Ti- *De fine et*
moth, de ipsa perfecta legis impletione *scopo legis*
 non loquitur, sed de fine & scopo legis.
 Illius dictum non patrocinator aduersa-
 riorum errori de iustificatione operum.
 Esto. Concedatur hoc aduersarijs, Dei
& proximi dilectionem, esse legis imple-
tionem, q; cum perfecta dilectione con-
 iunctæ sint omnes aliæ uirtutes præce-
 ptæ in Decalogo. Sed quid inde sequitur?
Certe hoc, neminem charitate iustificari
coram Deo, quia cum nemo in hac uita *Nemo in hac*
 habeat perfectam dilectionē Dei et pro- *uita perfectam*
 ximi, in cōfesso est neminem charitate iu- *Dei dilectionem*
 stificari. Si aduersarij dixerint imperfe-
ctam charitatē esse impletionem legis, a- *Imperfecta chari-*
per te insaniunt. Imperfecta enim obediē- *tas*

COMMENT. IN PSAL. XIX

tia erga legem Dei, non potest perfecta esse legis impletio. Si asseuerauerint homines perfecta charitate iustificari, negant ullos homines iustificari, quia Dei praecepto de charitate, tum erga Deum, tum homines etiam inimicos, nemo perfecte & plane satisfacit.

In tertio syllogismo minor propositio falsa est. Perfectio hominis posita est in perfecta impletione legis, iuxta illud: Maledictus omnis homo, qui non fecerit omnia quae scripta sunt in libro legis. Item: Qui in uno offendit omnium est reus.

*Nemo perfecte
Legem implet*

Cum uero nemo perfecte legem impleat, certum est neminem perfectum esse.

Item: Cum charitas non sit perfecta legis impletio, manifestum est, charitatem non esse perfectionem. Pontificij pareneticum locum Diui Pauli improbo studio torquent ad iustificationem hominis, & concionem eius de finali causa iustificationis, ineptissime accommodant ad efficientes causas. Apostolus non concionatur de iustificatione, sed de officio & usu charitatis, quae fidei coniuncta est. Charitatem autem uocat uinculum perfectionis, quod sola charitate conseruetur omnium rerum incolumitas & integritas, tum in Ecclesia, tum in Politia & Oeconomia,

*Charitas
fidei coniuncta*

&

& quod sublata charitate omnium rerū iusta harmonia & compages dissoluatur, omniaq; proscindantur uarijs studijs & factionibus. *De dissoluto et conseruato perfectionis* Demumq; res maximæ & perfectissimæ discordia dilabantur, non aliter q̃ liquida dilabi solent, uasorū suorum uinculis confractis. Sicut inimicitia dissolutio est perfectiōis, ita charitas est uinculum ac conseruatix perfectionis, hoc est, integritatis & incolumitatis rerū omnium, hæc est germana sententia Diui Pauli.

Locus ex Matthæo nihil minus probat, q̃ homines charitate ac beneficētia perfectos ac iustos cēseri in iudicio Dei.

Adolescens ille, cui Christus dixit: Si uis perfectus esse &c. putauit se satisfacere diuinæ legi, nihilq; sibi ad sui iustificatio-

nē deesse. Vt Christus eum ab hac uana & exitiosa persuasione liberaret, eiq; indicaret suam imperfectionem & inobediētiā erga legem Dei, crassissimo exemplo præformauit illi suam imperfectionem, in hunc modum disputās Qui omnibus suis facultatibus non iuuant indigentes, peccant contra legem Dei. Tu indigentes non iuuas omnibus tuis facultatibus, ergo tu peccas contra legem Dei, tu reus es legis, quæ iubet proximū

COMMENT. IN PSAL. XIX.

An quis p̄f̄ectus
h̄us uel imper-
fectus quis sit

diligere tanq̄ semetipsum, & fallerisq; hoc ipso turpiter, q̄ arbitraris te a iuventute tua diuinæ legi satisfecisse. Si uis cognoscere qd tibi desit, an p̄fectus, uel imperfectus sis, an perfectam obedientiam præstes Dei præceptis, uade & uende omnia tua, & da ea pauperibus, facq; sic periculum tuæ perfectionis. Si hoc propensa & spontanea uoluntate non feceris, non es perfectus, sed imperfectus, es reus peccati & mortis, quia præcepto charitatis exigitur, ut omnibus nostris facultatibus indigentes iuueamus.

Christum etiam beneficentiæ ac charitati non tribuere perfectionem, hinc liquet, quod iubet adolescentem rebus omnibus uenditis & datis pauperibus ad se redire, & se sequi. Si adolescenti erogatis oībus suis bonis opus fuit ad Christū redire, & ipsum seq, hoc est, audire eius Euangelium, credere in eum, & ex fide illi præstare obedientiam. certum est eum uenditione & elargitione suarum facultatum perfectum fieri nō potuisse. Christūq; his uerbis, si uis perfectus esse etc. nō asseuerasse hominem largitione elemosynę perfectum fieri coram Deo, sed tantum ostendisse quid defuerit adolescēti, ficta opinione proprię iusticię inflato.

i. Petri. iij.

i. Petri iij. Ante omnia charitatem in-
 ter uos propensam habete. Nam chari-
tas operiet multitudinem peccatorum.
Pontificij hoc testimonio confirmat cha-
ritate parari remissionem peccatorum.
Hanc autem opinionem impie affingi uer-
bis Diui Petri, testimonia supra citata
de efficiente & materiali causa iustifica-
tionis, apertius docent, q̄ut hoc sana-
mens inficiari queat. Iesus Christus a-
gnus ac uictima Dei est, quo peccata tol-
luntur, nō nostra charitas. Diuus Petrus
sua uerba mutuatus est ex prouer. Salo.
ca. x. Vbi Salomō describit charitatis na-
 turam, non iustificationis rationem, do-
 cens charitatem nō afferre ad alios alio-
 rum delicta, sed ea tegere & operire, om-
 niaq; interpretari in meliorem partem, id-
 que ideo, ne seminentur inimicitiae pro-
 palatione alieni delicti. Hanc esse Salomo-
nis sententiam, antithesis ipsa uerborum
declarat. Odiū, inquit, suscitāt rixas,
charitas operit delicta, ne scilicet rixas
excitet & inimicitias seminet. Salomō
mon loquitur de alienis delictis, non no-
stris, & de refectione qua proximi errata
hic in hac uita teguntur inter nos, non
in iudicio Dei. Coacte ergo Petri uerba
referuntur ad remissionem peccatorum,

M iij

Locus. Cha-
 1. Pet. 4. ubi

Contra hoc Aug

Agnus Dei
 qui tollis pcc
 mundi

Charitatis
 natura Bm Sal

Odiū

COMMENT. IN PSAL. XIX.

qua peccata operiuntur in iudicio Dei.

Quod si tamen aduersarij contendere uellent Diuum Petrum non ipsam sententiam, sed uerba tantum mutuassee a Salomone & ea accommodasse ad suum institutum, non reluctabimur illis contentiose. Quia neq; hoc effugium conducit ad stabilitiorem erroris eorum. Diuis

*Petrum locutus
de fine iustitiae
toro*

Petrus namq; in hoc capite non disputat de iustificatione, non docet quo iustificamur apud Deum, sed concionatur de fine iustificationis, describit nouam illam uitam quæ iustificationi coniuncta est, & quæ fidem Christi continue sequitur.

Charitatis autem mentionem faciēs, obiter aliquid subiecit de charitatis præmio, ut nos ad charitatem & eius officia excitaret. & hic locus proprie spectat ad præmia legis non ad remissionem peccatorum, quam in Christo habemus. Sensus est Diui Petri. Vera charitate Deum placari & admissa delicta tegi, ne Dominus ea puniat, impetrariq; ut ad multa perpetrata delicta conuiueat, & ea misericorditer condonet. Testimonium Diui Petri in eundem sensum recidit, cum testimonij Danielis, Tobiae, Iesu Syrach, quæ supra exposuimus.

Premia leg

lumen

Aliud testimonium, Lucæ. vii. Remittuntur

tūtur ei peccata multa, quoniam dilexit
multum. Cui autem parū dimittitur, pa- *An a dilectio*
rum diligit. Dilectione homines mereri remissionem
remissionē peccatorum & iustificari co- *remissionem*
ram Deo. *peccatorum*
Pōtificū etiam ex hoc testimo- *me reamur*
nio colligunt. Verum cum satis dilucide
ostensum sit antea, neq; charitatem, neq;
ullas uirtutes ac bonas actiones nostras
mereri remissionem peccatorum et iusti-
ciam coram Deo, nō est opus hic proli-
xè confutare aduersariorum impiam o-
pinionem, quam affingunt uerbis Chri-
sti, quæ per sese suffulta mendacio ruet,
uerbis Christi recte expositis & probe
intellectis. Aduersarij mihi nō negabūt,
hec uerba Christi, neq; cum reliq; Christi
Euangelio, neq; cū aliqua Canonica scri-
ptura pugnare. At Euangelium, totaque
Canonica scriptura diluit hūc errorem,
q; charitas nostra mereatur remissionē
peccatorum, & nos coram Deo iustifi-
cet. Palam itaq; est, uerbis Christi hic ad-
ductis, non stabiliri errorē aduersariorū.
Vt Christus peccatricem mulierē affli-
ctissimī et mœstissimī animi, luctantē cū
malę cōscientiæ terrorib; consolaret ad-
uersus metū diuinę ultionis & eternæ cō-
demnationis, concionabatur illi de præ-
mijs Euangelij & legis, docens, credenti
 M v

COMMENT. IN PSAL. XIX.

De credenti-
bus et resi-
piscen-
tibus
quid eis re-
mittatur

bus & resipiscen-
tibus in iudicio Dei cō-
donari omnia peccata, & remitti pœnas
delictis perpetratis meritas, tum in hoc
seculo, tum in futuro. Euangelij præmiū
quod propter fidē in Christum ex pro-
missione datur, est remissio peccatorum
& æterna salus. Hæc Christus credenti et

resipiscenti peccatrici pollicetur dicens:
Remittuntur tibi peccata, fides tua te sal-

uam fecit, uade in pace. Vt autē Dñs osten-
deret Euangelij præmia, fide accipi, non
charitate, signate addidit mulierem pec-
catricem saluam factam esse fide. Meritæ

pœnæ condemnatio est præmium legis,
quia obedientia erga legem Dei non so-

lum habet remunerationem boni, sed e-
tiam condonationem mali, quemadmo-
dum supra aliquoties attigimus. Chri-

stum de condonatione illius, quod pec-
catrix scelerosa sua uita meruerat, loqui,

hic non est dubium, cum collationem fa-
ciat operis & præmij, dicatq; proportio-
ne aliqua rependi iusticias legis, inter

quas charitas præcipua est, inquiēs, mul-
tum esse ei dimissum, quod multum dile-
xit, minusq; dimitti minus diligentibus.

Euangelij præmia dantur credentibus
sine personæ respectu, propter Christū
æqualiter absq; cōsyderatione ullius p-
portionis

penitentia
facta
fide
obediencia

Euangelij
præmia
quibus dantur

portiōis nostrę fidei, & illius qđ propter
fidē in Christū donat. Credentes namq̃
unus sunt in Christo, habētq̃ eandē & e-
qualem iusticiā, peccati remissionē, eter-
nam uitā ac beatitudinē. / Alius alio nec
plus nec minus in Christo iustus, saluus,
ac beatus est. Sed legis prēmia, tū in hac,
tum in futura uita, iuxta proportionem
pietatis & bonorū operū dātur. / Sicut cre-
dentium obediētia erga legē Dei in hac
uita dissimilis, & alia alia perfectior est:
Ita eorū gloria in futura uita beata, dissi-
milis, et alia maior erit alia. Infidelib. etiā
eadē erit condemnatio, sed in condēna-
tione dissimiles sustinebūt pœnas incre-
duli. / Alius alio plectet̃ aut grauius aut
mitius, quia sicut p̃mia dant̃ iuxta pro-
portionē pietatis & obediētię erga le-
gem Dei, ita pœnæ legis impijs infligun-
tur iuxta proportionem impietatis &
inobediētię, tum in hac uita, tum in fu-
tura æterna condemnatione.

*Credentes u-
nus sunt in
Christo.*

*Credentium
obediētia*

[Cum Christus hoc loco collationem
faciat nr̃i operis & diuinę retributionis,
doceatq̃ Deū obseruata aliqua propor-
tione rependere bñfacta, manifeste ostē-
dit se nō loqui, de iustificatiōe hoīs, quę
una eademq̃ est oībus in Christo, sed de
præmijs legis, quę diuersa diuersis cōtin

*collatio op̃is
et diuinę
retributiōis*

COMMENT. IN PSAL. XIX

Dictum Christi &
Dictum Petri

gunt, iuxta uirtutum suarum rationem.
Dictum hoc Christi consonum est sententiæ Diui Petri, dicentis, charitatem operi rem multitudinem peccatorum. Vtriusque dicti idem sensus est. Quemadmodum Diui Petri uerba interpretati sumus, ita etiam hæc Christi intelligi uolumus.

Matth. 6

Aliud Matth. vi. Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis Pater uester cœlestis delicta uestra. Si autem non dimiseritis hominibus delicta sua, nec Pater uester dimittet uobis peccata uestra. Hac sententia aduersarij etiam fulciant iam confutatam opinionem, nugantes remissionem peccatorum parari uirtutibus ac bonis actionibus, hominesque condonatione offensæ & iniuriæ mereri remissionem peccatorum coram Deo.

Hanc opinionem damnari totius scripture autoritate, eamque testimonijs scripture affingi satis superque dictum, probatumque est antea. Christus in hoc loco non differit de precio, quo peccata redimuntur in iudicio Dei, aut per quid contingat remissio peccatorum, sed disputat de circumstantijs, quis & quibus, quis peccata remittat & quibus remittantur, docens Deum gratis remittere peccata, non quidem omnibus, sed ijs tantum, qui mandatis

Quis & quibus circumstan-
stan.

tis

is Dei obediunt, & proximo suo, iuxta
mandatum Dei, commissa delicta con-
donant. Hic locus ad finem iustificatio-
nis & qualitatem personæ iustificatæ re-
ferendus est, non ad causas iustificatio-
nis. De remissione peccatorum hæc est
constans & firma sententia scripturæ, De
um gratis ex pura misericordia remitte-
re peccata, propter Christum, non tamē
omnibus, sed credentibus tantum, qui
proximo delicta sua remittunt, quemad-
modum credunt sibi remitti sua peccata
a Deo.

*Sup constans
sup et de
iustificatio*

[Domini parabola de illo cui decem
millia talenta dimisit, Matth. xviij. nostrā
responsionem approbat, et aduersarioꝝ
errorē manifestissime diluit, docens Do-
minum nō propter debitoris meritum,
sed pura sua bonitate & misericordia di-
mittere debitū, non sine delectu & absq;
iudicio omnibus, sed illis tantum, qui iux-
ta Dei exemplum proximo remittunt
sua delicta.] Simplicissima sententia uer-
borum Christi est, Deū nobis eadē mē-
sura remetiri, qua nos fuerimus emensi.

*Parabola de
eo qui debe-
bat decem
millia.*

[Pontificij Sophistæ ad defensionē sui
erroris de iustificatione operum, etiam
proferunt hanc Sophisticam argumenta-
tionem, Præcepta Domini iusticiæ ac iu-

*Sup iustifica-
tionem opum*

*Iustificatio
nominatur**Responsio**Paulus de
iustificatio**Legi cur tri-
buatur iusti-
ficatio.**Deus
legis vis**Iustificatio**Lex quid
operetur*

Iustificatiōes nominātur in scripturis a suo effectus, ergo certum est legem Dei iustificare, hominesq; obedientia mandatoꝝ Dei mereri iusticiā coram Deo. Ad hanc cauillationem Sophisticā simpliciter respondeo, antecedens esse falsum. Sophistę nāq; mendaciter tribuunt diuinæ legi iustificationis effectum. D. Paulus lōgis disputationibus in Epist. ad Ro. & Gala. ostendit. legem neminem posse iustificari coram Deo. Legi, iusticię ac iustificationis appellatio attribuitur, non propter legis effectum (ut Sophistę putant) sed propter authorē, materiam & finē legis.

Deus iustus, bonus et sanctus, author est legis. Lex iniusticias prohibet, iusticias præcipit & commendat, præformatque sanctę, pię & iustę uitę institutionē. Ob id uocatur iustificatio, siue iusticia, non q; iustificet coram Deo. D. Paulus huic solutioni suffragatur Romano. vii. Vbi docet, legem quidē sanctam, & mādatum iustum ac bonum esse, sed tamen legem operari iram, & per præceptum, peccatum maiorem in modum fieri peccans, non tolli. Diuus Paulus in eo loco funditus euertit hanc Sophisticam cauillationem Pontificiorum.

Præterea Pontificij Sophistę ad defendendum

dendum hunc errorem sic etiā argumen-
 tant. Merces est premiū laboris, uita eter-
 na est merces, ergo uita eterna est premiū
 nostri laboris. daturque nobis propter
bona nostra opera. Minorem probāt ex
Mat. ca. xx. ubi Christus inqt: Voca ope-
rarios et redde illis mercedem, incipiens
 a nouissimis usq; ad primos. Vt aduersa-
rii aliquot fucis ornent ac armēt hanc ca-
uillofam argumentationem. urgent mer-
cedem reddi operarijs, non credētibz,
hancq; mercedem operę esse premiū, nō
fidei. Item, hunc locū a ueteribus scripto-
 ribz de uita æterna, nō de premijs legis
 intellectū & expositū esse, eumq; nec pos-
 se intelligi de premijs legis. q; Parabo-
la in Mat. doceat, singulis eandē & equa-
lem mercedem dari, nullamq; rōnem ha-
beri inæqualitatis laborum, quæ habet
 in retributione legis. Hæc argumētatio
& interpretatio nihil habet aut ueri aut
firmi. Interpretationi utriusq; dictionis,
 uidelicet mercedis & operariorū, aduer-
 sarij sua affingūt. Christus loquit̃ de mer-
cede, quę ex gratia datur propter factam
conuentionem. Isti uocant stipendiū cō-
digni meriti, & loco cōuentionis impie
 substituūt meritū, somniantq; operarios
pactum stipendiū laboribus suis, seu cō-

*Merces pmiū
laboris*

*Christus de q
mercede*

*hypocritarum
an exmeritis*

*Parabola de
operarijs.*

*Commentum
Pontificiorum
quod quadrat
verbis Christi*

*Solutio ex
Paulo*

*Vita æterna
gratuitum
Dei Donum*

dignis meritis mereri & quæ a Christo di-
cta sunt de qualitate illorum, qui uitam
æternam ex pacto accipiunt, improbe tra-
hunt ad precium & causas iustificatiõis.

Christus ait operarios vineæ suæ acci-
pere pactam mercedem. Illi ineptiunt o-
perarios vineæ mereri pactam mercedē.
Profecto diuersissima inter se sunt, pro-
pter uocantis & conducentis conuētio-
nem, & propter cōdignum meritum uo-
cati & conducti aliquid reddi. Quæ Chri-
stus dicit operarijs reddi ex gratia illius,
qui eos uocauit & conduxit propter cō-
uentionem & pactum, ea isti dicunt red-
di propter pacti laboris meritum. Tam
aperte, scilicet, friuolum hoc commentum
Pontificiorum quadrat uerbis Christi.
Figmentum hoc aperte pugnat cum in-
numeris clarissimis scripture testimonijs,
quæ adferunt nos gratis iustificari absq̃
operibus. Diuus Paulus Ro. vi. manife-
stis uerbis diluit hoc Papisticum figmen-
tum, inquiēs stipendium peccati mors,
gratia autem Dei, uita æterna in Christo
Iesu Domino nostro. Apostolus ait: Vi-
tam æternam gratuitum Dei donum es-
se, quod propter Christum gratis done-
tur. Pontificij impostores impudentissi-
me fingunt eam bonorum operum me-

ritis

ritis parari. Verum si uita æterna gratia *Gratia*
est, meritum no est. Si gratia est, etiã gra-
tis datur. Quia Diuo Augustino teste,
 gratia non est, nisi gratis detur.

D. August. sic exponit gratiæ uocabu- *Augustinus.*
lum in multis locis. In prima quinquage- *de gratis*
na in Prologo Psal. xxxi. de gratia sic lo- *uocabulo*
quitur. Si gratia est, inquit, gratis datur, *De gratia*
quid est gratis datur, gratis constat. Ni- *Chrys.*
hil boni fecisti, & datur tibi remissio pec-
catorum, attenduntur opera tua & inue-
niuntur omnia mala. Si, quid deberetur
istis operibus, Deus redderet, utiq; da-
mnaret. Non reddittibi Deus debitã pœ-
nam, sed donat indebitam gratiam. *Gratia homi*
Augustinus his uerbis perspicue docet, id
uocari gratiam, quod non debetur pro-
pter meritum, sed quod gratis ex miseri-
cordia donatur.

Item, Diuus Paulus Ephe. ij. idem hoc *Ad Eph =*
figmentum reñcit, dicens. Gratia estis ser-
uati per fidem, & hoc non ex uobis. Dei
donum est, nō ex operibus, ne quis glo-
rietur. Apostolus ait, salutē ac uitam æ- *In Pontificibus*
ternam gratiam esse, non meritum. Pon- *de operibus*
tificij inquit, meritam esse mercedem.
Apostolus ait, non esse ex operibus. Isti
nugant eam operib. parari. Apostolus
omnem fiduciam merēdi detrahit operi

COMMENT. IN PSAL. XIX.

bus nostris / Isti nostris operibus fiducia merendi addunt. Tam belle, scilicet, Pontificiorum deliramenta cōsentiunt Apostolicæ doctrinæ.

Parabola
Sup Mercedem

q̄t hanc mercedem
Dei est donum

[Parabola ipsa etiam in Matthæo aperte diluit impiū hoc Papisticum dōgma. Cū Christus in Parabola dicit, eandē & equalē mercedē dari singulis operarijs, & anouissimis incipi, q̄ uix una hora laborauerāt in uinea, apte oñdit eam mercedē, quæ operarijs uineæ reddit, nō esse operis meritū, sed donum Dñi, qui operarios gratia præuenit, uocauit, conduxit, in uineā suam misit, unicuiq̄ suū officiū in uinea dedit, et singulis singulos denarios promisit. Si denarius, siue merces esset operis, ut uocāt, operati cōdignum premiū, merces p̄ rōne laboris unicuiq̄ dāda fuisset, oporteretq̄ aliquā proportionē esse inter laborē et mercedem, uerū hic nulla est proportio, nulla est præmiū collatio. Dñs ex sua bonitate propter cōuentionē iubet eandem mercedem reddi singulis operarijs, nulla obseruata proportiōe laboris & mercedis. Certū itaq̄ est hanc mercedē gratuito bñficio nō operis merito contingere. Hoc ipsum comprobant etiā hec uerba parabolæ: Volo huic nouissimo dare sicut & tibi, an non licet

licet mihi quod uolo facere in meis? An
 oculus tuus malus est, quod ego bonus
 sum? Hec uerba quid sibi aliud uolunt, q̄
 merā gratiā esse, quā impertit operarijs.
 Quod ex gratia cum cōditione promit-
 titur, debet, & quod debet, propter addi-
 tam conditionem, impleta cōditione, fit
 merces. Hæc merces tñ potius ex gratia
 dat promittentis, q̄paretur merito ope-
 rantis. Vita æterna promittitur in Chri-
sto credentibus. Ergo uita æterna debet
 credentibus, fitq̄ fidei merces. Merces autē
 dicitur uita æterna, non q̄ nos eam aut
 fide aut bonis nostris operibus merea-
 mur, sed q̄ ea gratuita Dei misericordia
 in Christo promittatur credentibus ex fi-
 de facientibus suum officium in Ecclesia
 Dei. Ita p̄mia cœlestis futuræ gloriæ, uo-
 catur merces propter Dei promissionē.
 Licet ea magis gratia Dei promittentis
 contingant nobis, quam nostro merito.
 Quod autem Dominus iubet non credē-
 tibus, sed operarijs reddi mercedem, nō
 labefactat datam responsionem. In para-
bola em̄ fides cū bonis actiōibus cōiun-
git. Quia uerbo uocari, uerboq̄ assenti-
 entes in uineam mitti, est ascribi per fidē
 cœtui sanctorū, & annumerari Ecclesiæ
 Dei. Op̄ari in uinea, est in ecclesia ex fide

Gratia

Merces

Vita æterna

Merces.

Fides in Chri

COMMENT. IN PSAL. XIX.

iuxta illius mandatum uitam instituere,
qui nos uocauit. Hoc ipso quod dicitur

*Merces hic
non sunt op*

operarijs mercedem reddi debere, nō si-
gnificatur opera esse precium & causam
propter quam datur uita æterna. sed o-

*Quibus uita
æterna rō
ingit*

stenditur qualitas eorum, quibus cōtin-
git uita æterna, nempe illis, qui in Eccle-
sia Dei sunt, et qui ex fide obedientiā Do-
mino præstant, nō illis qui foris sunt ex-

*In extraneos
ab ecclesia*

tra Ecclesiam, nec ociosis Epicureis, nec
sceleratis ac inobedientibus, qui falso an-
numerantur Ecclesiæ Dei, qui nomine so-
lum, non re ipsa sunt in uinea & Ecclesia
Dei. Quæ in parabola dicuntur de mer-
cede reddenda operarijs, intelligenda
sunt de fine iustificatiōis, ac qualitate per-
sonæ iustificatæ, non de precio ac causa
iustificationis. Hæc simpliciter absq̃ So-
phistica responsa ad cauillationes Ponti-
ficiarum, consentiunt scripturæ testimo-
nijs tum noui, tum ueteris Testamenti.

Matt 19

Aliud testimonium Matt. xix. Magi-
ster bone, quid boni faciam, ut habeam
uitam æternam? Dixit ei Iesus, si uis ad
uitam ingredi, serua mandata Dei. Item:
Lucæ x. Hoc fac & uiues. His testimo-

Lucas 10

nijs quoq̃ conātur aduersarij probare,
uitam æternam iusticia legis compara-
ri. At Christus plane contrarium statuit

*Iusticia le-
gis sup v
ba æterna*

his

his ipsis sententijs, docens obseruatione legis nullos ingredi in uitam æternam. Christi uerba continent concionem legis. Christus iusticiario, qui confidebat in suas iusticias, qui faciendo suis actionibus uolebat sibi cōparare uitam æternam, os obstruit, & ei suam iniusticiā ac indignitatem ostendit. / docens æternam uitam sola perfecta ac plena impletione legis comparari, imperfectaq; legis obseruatione neminem iustificari posse coram Deo. / Obedientia nostra erga legem Dei, quæ est imperfecta legis iusticia, habet quidem suas promissiones & præmia a Deo in lege promissa, sed non ea, quæ per Euangelium credentibus in solo Christo offeruntur, ut sunt redemptio, remissio peccatorum, & uita æterna. Ut Christus damnet falsam fiduciam nostræ iusticiæ, & eripiat nobis omnem arrogantiā ac gloriationem, ait nobis opus esse perfecta impletione legis, ad cōsequendam uitam æternam. / sicq; argumētatur. Per obseruationem legis iustificantur & ingrediuntur in uitā æternam, quotquot mandata Dei seruant, et ea faciunt quæ in lege præcepta sunt. Sed nemo seruat mandata Dei, nemo facit in lege præcepta. Nemo itaq; obseruatione legis aut iusti-

Vita æterna
na quæ
comparatur

Obedientia nostra
erga legem
Dei

Imp. obseruan-
tia legis Dei

COMMENT. IN PSAL. XIX.

De p[er]fecta
legis imple-
tione

ficabitur aut ingreditur in uitam æter-
nam. Omnibus hominibus namq[ue] perfe-
cta impletione legis opus est, ut iustificē-
tur & consequantur æternam uitam. Le-
gis enim impletio est nostra iusticia, sed
ea est in Christo, non in nobis. Ob id in
Christo posita est nostra iusticia, non in
nobis, ac nostris actionibus.

Pondus

[Pontificij] ut probent homines obser-
uatione legis siue bonis operibus iustifi-
cari apud Deū, etiam detorquent ad suū
propositum hanc sententiam Diui Pauli
Roma. ij. Non auditores, sed factores le-
gis iustificabuntur. Diuus Paulus uero
hoc ipso testimonio contra illam ipsam
sententiam pugnat, quam Pōtificij ex eo
testimonio eliciunt. Nam reprehēdit hy-
pocrisim & uanam arrogantiam Iudæo-
rum, qui hoc nomine superbiebāt quod
legem haberent cœlitus datam, quod e-
am audirent & eius obedientiam simula-
rent externis cultibus præ cæteris popu-
lis. Vt Apostolus retunderet hanc arro-
gantiam dixit, nihil conducere ad salu-
tem, legem audire, habere, scire ac simu-
lare, sed legem facere & implere. Hac sen-
tentia Apostoli damnatur Pharisaica Iu-
dæorum iusticia, non approbatur ope-
rum iustificatio, ut Pontificij fingunt, sed
docetur

docetur perfecta legis impletione opus
 esse ad iustificationem hominis. Si qui ta-
men pertinaciter uellent contendere, nec
Christum, nec Apostolum loqui de per-
fecta impletione legis, sed de inchoata
obedientia erga legem Dei, et de iusta ac
pia uita, cum his non rixabimur, quia e-
tiam si hoc illis permittatur, tñ aliud non
possunt autoritate horum testimonio-
rum statuere, q̄ eos tñ iustos reputari in
Christo, qui pœnitentiam agunt, & ex fi-
de Christi in obedientia legis uiuunt, nō
illos, qui sine resipiscencia cōtra manda-
ta Dei peccāt, quia qui nati sunt ex Deo,
 id est, qui filij Dei facti sunt fide, non pec-
 cant, sed resistunt peccato, non sequun-
 tur prauę naturę desyderia, sed prestant
 obedientiam uerbo Dei, & sic Diui Pau-
 li testimonium spectat ad finem iustifica-
 tionis et ad qualitatē personę iustificate,
 non ad causas & fontes iustificationis.

*Nati ex
Deo*

[Prouerbio. xvi. Misericordia & ueri-
 tate redimitur iniquitas.] Pontificij hoc
dicto euinci putant, nostra peccata be-
neficentia & fide expiari coram Deo.
Qui sic docent, Christum filium Dei
 suo loco mouent, & nostra merita im-
pijsime in eius locum substituunt, illud-
q; nobis adscribunt, quod a Deo gratis.

Proverb 16

COMMENT. IN PSAL. XIX.

*Solomon
de quo con-
cionatur*

donatur in Christo Domino. Salomon
non concionatur de causa iustificatio-
nis ac remissionis peccatorum, sed de ra-
tione & forma amoliendi Dei iram & pœ-
nas, quas propter peccata Deus infligit.
De præmijs ac pœnis legis loquitur, de
iustificatione nullam facit mentionem:
ostendit qua ratione placandus sit Deus
nostris peccatis offensus, ne in ira ac fu-
rore suo nos arguat, & quo pacto pñ o-
mne genus malorū, quod propter pecca-
ta hominū immittitur, euitare possint.
Hunc esse germanum sensum Salomon
ipsemet antithesi exprimit dicens: Iniqui-
tatem redimi misericordia & ueritate, &
in timore Domini declinari a malo, om-
nesq; hostes reconciliari ijs, quorum ui-
as acceptat & probat Deus. Quid hoc al-
liud est, q̃ perpetratum peccatum coram
Deo regi beneficentia & ueritate ne hoc
uindictet, omniaq; mala propulsari & e-
uitari, ac quæuis bona impetrari iusta ac
pia uita, seu uera resipiscencia?

Proverb. 12

[Proverb. xij. In semita iusticiæ uita est.
Iusticiæ operum assertores, affingunt his
uerbis hunc sensum, Homines suis iusti-
cijs, suaq; erga legem obedientia, mereri
æternam uitam. Hęc sententia pugnat ex
diametro cum Euangelio Christi. Salo-
mon

mon non loquitur de causa iustificatio-
nis, sed de præmio ac remuneratione le-
gis, non excutit quo iustificemur, serue-
mur, ac uiuamus, sed qui sint uicturi &
qua ratione, aitq; illos prospere acturos
in hac uita, & demum æterna uita uictu-
ros, qui in obedientia mandatorum Dei ui-
uunt, (quã hoc loco iusticiã appellat) cõ-
tra iniuste agentes & inobedientes Deo,
tum in hoc, tum in futuro seculo peritu-
ros esse, iusticiamq; ad uitam, & iniusti-
ciam ad mortem semitam esse.

[Hanc eandem sententiam alijs uerbis
exprimit. ca. xxviii. dicẽs: Qui ambulat
simpliciter saluus erit, qui peruersis gra-
ditur uñs, cõcidet semel.] Salomonis uer-
ba consonant sententiæ Apostoli dicen-
tis, secundum carnem uiuẽtes esse mori-
turos, & qui contra legem Dei agunt nõ
esse consecuturos hæreditatẽ regni Dei.
Huic sententiæ quadrat etiam hoc Eze-
chielis xviij. Unumquemq; iuxta uias
suas iudicabo, qui fecerit iudicium & iu-
sticiam, animã suam uiuificabit. Qui ma-
lum operatus fuerit, in iniquitate sua mo-
rietur.] Salomon non explicat causas iu-
stificationis, sed indicat quales sint, qui
saluantur & pereunt, innuitque obe-

*in hon qd
hic apud
Solo p mon*

Prov 28

Ezech 18

esse iustificanti fidei.

Enthiast 16

[Ecclesiast. xvi. Omnis misericordia faciet locum unicuique secundum meritum operum suorum & secundum intellectum peregrinationis ipsius. Huic testimonio affingunt Sophistæ hunc sensum, Deum quidem gratis iusticiam, remissionem peccatorum, cæteraq; salutis beneficia dare, sed propter nostræ intelligentiæ, & bonorum operum merita, quæ locum parant misericordiæ Dei, per quam æterna uita & salus Ecclesiæ donatur, finguntque misericordiam Dei, quæ fons & primaria causa est nostræ salutis non apprehēdi in Christo per fidem, sed accipi nostro merito. Qui ita docent, adferunt nostrarum actionum merita esse causam salutis, tum meritoriam, tum receptiuam, quo commento Christi iusticia prorsus obruitur, & fides in Christum omnino obliteratur, & tanq̃ uanum figmentum reijcitur. Iesus Syrach de pœnitentia ait, peccantes de seueritate diuini iudicii admonet, & iustos ac bonos Dei misericordia & ignoscentia consolatur. De iustificatione hominis non loquitur, non explicat causas iustificationis, sed de præmijs ac pœnis legis conacionatur, sicut manifeste ostendit totus orationis

orationis contextus. Græca lectio explicatius reddit sensum, eaque sic habet. Omni misericordiæ faciet locum, unusquisque secundum sua opera inueniet. Propria sententia uerborum Iesu Syrach, hæc est, Deus tum misericors ac propicius Pater, tum iratus & seuerus ac iustus iudex est. Apud illum & misericordia, & ira locum habet, unumquemque secundum sua opera iudicat, quisque prout egit ab illo feret, apud eum semper suus locus, suaque præmia erunt pietati, sua poena quoque impietatem semper manebit. Dominus nulli præcludit ad suam misericordiam aditum, nulli etiam dat locum impie agendi, erga poenitentes est misericors & mitis, contra impoenitentes est seuerus & asper, quisque secundum opera sua inueniet, Boni D E I misericordia seruabuntur. Mali iusticia eius perdentur.

Col. iij. Quidquid feceritis ex animo facite tanquam Domino, & non hominibus, scientes quod a Domino recipietis mercedem hæreditatis. Nam Domino Christo seruitis. Cum hæreditatis merces sit tum uita æterna, tum gloria

πάσῃ ἐλεῖ
μοσὺν ποι
ήσει τόπῳ.
ἕκαστος κα
τὰ τὰ ἔργα
αὐτοῦ ἐσθήσει.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

ac dignitas sanctis in beata uita promissa, Apostolusq; affirmet eos hæreditatis mercedem accipere, qui suum officium, ut oportet, faciunt, ex animo Domino seruiunt & obedientiam præstant. Patroni humanæ iusticiæ ex Diuo Paulo colligunt, nos benefactis mereri regni Dei hæreditatem. Hanc sententiam autem prorsus impiam esse antea clare est ostensum. Apostolus nō facit uerba de causa iustificationis ac uitæ æternæ, sed describit eos, qui consequuntur hæreditatem a Deo promissam, inquit: peccantes reportare suum peccatum, damnari & luere dignas pœnas peccati. seruientes aut Deo & obedientiam ei præstantes potiri promissa hæreditate beatæ uitæ. Apostolus illos perstringit, qui sibi ipsis etiam impie agentibus spem faciunt de acquirenda possessione æternæ uitæ. Monetq; ut ex fide, pie ac iuste uiuant, si uelint consortes fieri promissæ hæreditatis Dei, non docet æternam uitam meritis bonorum operum parari.

An benefacti
Dei regnum
meremur

2 ad Thimo
cap 4

2. ad Timoth. iij. Certamen bonum certavi, cursum consummaui, fidem seruauui, quod superest, reposita mihi est iusticiæ corona, quam reddet mihi Dominus in die illa, qui est iustus iudex, non solum

lum autem mihi sed & omnibus, qui diligunt aduentum eius. Qui defendunt errorem hunc, homines uitam æternam suis meritis assequi. ex D. Pauli uerbis confingunt: Homines suis certaminibus, uigilijs, laboribus & officijs, iuxta mandatum Dei fideliter præstitis, mereri coronam iusticiæ, hoc est, æternam uitam & cœlestis regni gloriam, quæ sunt merces & corona iusticiæ. Apostolus loquitur de qualitate illius, cui iusticiæ merces & corona datur, non de precio ac causa coronæ iusticiæ, hocq; solummodo confirmat, omnes illos seruari, qui fidem confitentur & suum officium fideliter faciunt iuxta Domini mandatum, damnarique eos, qui certamen recusant in aduersis, fidei confessionem abijciunt, suum officium negligunt, Dei mandata contemnunt, suisq; cupiditatibus obsequuntur. Corde quidem creditur ad iusticiam, ore autem fit confessio ad salutem: & si fide in Christo apprehendatur iusticia, qua coram Deo reputamur iusti, nisi tamē fidei coniuncta fuerit confessio, quæ & uerbis & factis fit, fides fit inutilis & ociosa, & mortua. Confessio non meretur salutem, sed declarat fidei ueritatē, et ostendit quales fide æternam salutem propter

Confessio

Fidei ueritas

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Christum consequantur, nempe illi qui in aduersis fidem retinent, in ea persistunt & eam confitentur.

Coloss. i. Audiuius fidem uestram in Iesu Christo et charitatem erga omnes sanctos, propter spem repositam in cœlis. Sophistæ his uerbis astruunt, Homines fide & charitate una, non sola fide consequi hæreditatem in Regno Dei promissam. Etiam addunt hanc doctrinam habere consensum Ecclesiæ, Colossenses sic sensisse & Apostolum hanc persuasionem in Colossensibus comprobasse. Sophistæ ut in malis causis fieri solet summa diligentia nihil non exquirunt, nihilque non calumniose interpretantur, ut suos errores de fictis meritis nostrorum operum defendant. Apostolus hoc loco non attribuit charitati nostræ salutem, nec spoliatur Iesum Christum mundi Seruatorem sua gloria. Nam addit Christum esse spem futuræ gloriæ, nos in ea perfectos exhibere non in nostris iusticijs, spem nostram in Euangelio proponi, eamque fide apprehendi & retineri in Christo, per quem Patri complacitum est reconciliari cuncta erga se, pacificatis per sanguinem

sanguinem crucis eius, siue quæ in terra, siue quæ in cœlis. Si Deo reconciliamur per Christum, si omnium est pacificator, si nostræ gloriæ spes, sane manifestum est, nec in nostra persona, nec in nostris meritis positam esse aut reconciliationem, aut salutem. Apostolus hoc loco non differit de ratione iustificationis, sed ostendit in quem finem credentes, ceu in suum scopum collimantes dirigant suam fidem & charitatem erga proximum, docetque pios in Christum credere tanquam in salutis fundamentum, & proximum diligere tanquam suum membrum, non ut mereantur hæreditatem promissæ salutis, sed ut iuxta Dei decretum digni inueniantur, ac reputentur salute in Christo promissa, qua solummodo digni iudicantur, qui in Christum credunt, & ex hac fide proximum diligunt. Nam fides, quæ per charitatem operatur, iustificat. Apostolus nihil loquitur de causis efficientibus futuræ æternæ hæreditatis, sed de qualitate illorum, qui consequuntur æternam beatæ uitæ coronam, & declarat in quem finem pñ in Christum

COMMENT. IN PSAL. XIX.

credant, & in obedientia eius uiuant, ne
pe ut cœlestia & ęterna bona a Deo pro-
missa consequantur.

[Similis terminus est Apostoli in i. Thes. i.
Vbi ait in Thessalonicensibus fidem au-
gescere, et charitatem exuberare, eosque
magnas afflictiones tolerare, ut digni ha-
beantur regno Dei, pro quo patiuntur,
hoc est, eos credere in Christum, diligere
proximum & propter iusticiam pati ut
salui fiāt, quia hæc est uia ac ratio, ad par-
ticipationem cœlestium bonorum. Non
meritum, nec causa. Tales enim Deus di-
gnos reputat promissa salute. [Huc facit
etiā qđ Apostolus ad Tim. ait: Id si fece-
ris, id est, si recte functus fueris tuo offi-
cio, saluū facies te ipsum, & eos qui te au-
dierint. Apostolus nō dicit rectam & iu-
stam demandati officij procuracionem,
meritum ac causam esse salutis, sed osten-
dit quales, siue qui salui fiant, illi uideli-
cet, qui in uocatione sua recte pergunt et
suum officium iuxta Dei mandatum fa-
ciunt. eos uerō perire, qui contēpto Dei
mandato, & neglecto suo officio suauiter
in ocio, secundum carnem uiuunt.

Fides qđ
augētur

Charitas

Recte uero suū
officiū iux-
ta Dei manda-
tum

Ad Tim 6

[i. Timot. vi. Tu homo Dei ista fuge, se-
tare autem iusticiam, pietatem, fidem,
charitatem, patientiam, mansuetudinē:

certa

certa bonum certamen fidei, apprehen-
de uitam æternam. Hac sententia Sophi-
stæ euinci contendunt fide, & cæteris uir-
tutibus, non sola fide apprehendi uitam
æternam, finguntq; nostras uirtutes esse
causam æternæ salutis. At Apostolus nō
disputat de causa iustificationis, nec ex-
plicat, quo aut per quid seruemur, sed de
clarat quales sint, & quæ uitæ ratio hīs sit,
q; æternam uitam consequuntur, ut a cō-
trario ostendat, quia uita æterna exclu-
duntur, tanquam ea indigni.

(Vt Sophistæ stabiliant hoc commen-
tum, fidem, charitatem & cæteras uirtu-
tes simul iustificare hominem, sic ratio ci-
nantur. Quæ in promissione Dei (quæ est
gratuitæ iusticiæ & æternæ salutis cau-
sa) coniunguntur, una iustificant: fides in
Christum & bona opera, siue obediētia
erga mandata Dei, sunt in promissione
coniuncta, Ergo fides & bona opera si-
mul iustificant. Maior propositio uera
est. Minor est falsa. Fides & bona opera
non sunt coniuncta in promissione, non
habent unam & eandem promissionem.
Fides promissionem habet Euangelij.
Obediētia erga Dei mādata habet pro-
missionem legis, de quarum promissio-
num discrimine postea diceretur. Diuerlas

Certamen
fidei
De Sophistis

De causis æ-
ternæ salutis

Qualis bi-
tæ ratio p
consequitur
uita æterna

Promissio Dei

Fides et bon
na opera
nō sūt iuncta
in
promissione

Fides
obediētia

COMMENT. IN PSAL. XIX.

itaque habent promissiones, nec sunt coniuncta in promissione, sicut Sophistæ ineptiunt.

Estim

Vt hoc ipsum commentū defendant Sophistæ, alia cauillatione hac utuntur.

Quæ in Ecclesia ut ad uitā eternam necessaria a Deo requiruntur, illa una iustificanti Deus ab ijs, qui in Ecclesia salui fiunt, simul fidem & charitatem, atq; adeo obedientiam erga suum mandatum exigat. Ergo fides, charitas & obedientia erga Deum una iustificanti. Sophistica hæc argutatio dolosa est, syllogismusq; est captiosus, constat quatuor terminis. In maiore de causa, in minore de effectu fit mentio. Fides tanq̃ causa iustificationis exigitur. Charitas & obedientia erga legem Dei requiruntur a iam iustificatis, tanquam uerus & indiuiduus fidei effectus.

*Diuerſi ſunt
fidei & bonorum
operum*

*nam huius
in ſalutem
sunt*

Diuerſi ſunt fidei et bonorum operum fines. Fides requiritur, ut hac apprehendatur iusticia Christi. Bona opera exiguntur a iustificatis in Christo, ut Deus glorificetur, proximo seruiatur, fides exerceatur, uerus homo mortificetur, & redigatur in seruitutem spiritui. Ita ijs qui salui fiunt, tum fides, tum bona opera necessaria sunt. Sed necessitatis huius non est idem finis.

Plane

Plane inepta & ridicula etiam est hæc
Sophistica consequentia.

Bona opera sunt necessaria iustis;

Ergo bona opera iustificant, sunt
que iusticiæ causa.

Si ea sunt iusti-
ciæ fontes & causæ, quæ a iustis requirū-
tur, tum sunt innumeræ iusticiæ causæ.

Huic cavillationi & illa similis est. Pœni-
tentia ad salutem necessaria est.

Pœnitentia complectitur peccati agnitionem,

dolorem de admissio peccato, fidem

in CHRISTVM, & emendationem,

Ergo peccati cognitio, contritio, fi-

des & emendatio simul ad iusticiam

sunt necessaria. Ad hoc sophisma re-

spondeatur: Quamvis absque pœni-

tentia nemo servari possit: tamen par-

tes pœnitentiæ dissimiles habent actio-

nes & fines. Peccati admissi cognitio

& dolor hominem ad fidem compel-

lunt, tanquam ad unicum suum asylum,

Fides in CHRISTVM apprehendit

remissionem peccatorum & iusticiam,

& accipit Spiritum sanctum. Spiritus

sanctus renouat & emendat credentes.

Hæc in iustificatione sunt coniuncta,

suntque in omnibus, qui salvi fiunt, sed

dissimili ratiōe. Sola fides est causa iusti-

ficationis, emendatio est proprius fidei

De bonis op-
eribus

Pœnitentia
an ad salutem
necesse

Pœnitentia
p'tes dissimiles

P'ti admissi
cognitio

Fides in Chrm

Spus Sanctus

COMMENT. IN PSAL. XXI.

fructus, & certum testimonium illorum, qui fide iustificantur & salui fiunt.

*Pœnitentię
partes*

Cum pœnitentię partes naturaliter inter se cohæreant, non admodum male dicitur, hominī pœnitentia opus esse ad salutē, si hoc distincte intelligatur de causa iustificatiōis & qualitate iustificatorum atq; illorum qui salui fiunt. Etsi hæ pœnitentię partes tempore se non præcedant:

Fides.

tamen ordine se inuicem præuertunt. Ad fidem amplectendam calcaria sunt agnitio & dolor peccati. Fides accipit in Christo iusticiam, emendatio nec præcedit, nec confert iustificationē, sed eam sequitur tanquam effectus suam causam, estq; fidei iustificantis perpetuus comes. Inter pœnitentię partes sola fides est, quę iustificat, non quidem suo merito, suaue dignitate, sed apprehensione & amplexu iusticię & salutis in Christo promissę. Fides non iustificat, quod sit in animis noua qualitas, sicut Sophistę somniant, sed q̄ accipit promissionē iusticię.

Futilis est & hæc Sophistica nugatio, qua obijcitur: Lutherani docent nullam qualitatē in nobis esse qua iustificamur.

Fides est in nobis qualitas, ergo neq; fides iustificabit. Facilis est responsio. Fides, sicut iam dictum est, non quatenus

in

*fides q̄
iustificat*

in nobis est qualitas, iustificat. sed quate-
nus Euangelium iusticiæ & salutis uer-
bum suscipit, amplectitur & conseruat.

1. Timo. vi. Diuites sint faciles ad im- *ad Tim 6*
partiendum, libenter communicantes,
recondentes sibiipsis fundamentum bo-
num in posterum, ut apprehendant æter-
nam uitam. Cum Apostolus dicat bene-
ficentia fundamentum recondi, & bene-
facientes consequi æternam uitam. So- *de Salutis*
phistæ fingunt salutis fundamentum po- *fundamento*
ni bonis actionibus, easque esse premium
æternæ uitæ. Apost. i. Corint. iij. ait. Iesum *ad Cor 3*
Christum esse fundamentum salutis, &
præter hoc fundamētum aliud non pos-
se poni. Imo Apostolum hic de alio fun-
damento loqui certissimum est. Charita- *Charitatis*
tis operibus, omnibusque bonis actioni- *opra*
bus diuina promissione cōsignata sunt
præstantissima præmia, tum in hac, tum
in futura uita. Ea præmia Apostolus uo-
cat bonum fundamentum, & hoc ipsum
recondunt sibi, qui bene operantur & in-
digentes iuuant, & demum etiam salui fi-
unt, non quidē suo merito. sed Iesu Chri-
sti in quem credunt. Contra qui auari &
immisericordes sunt, qui egentibus nihi
impartiunt, nulla promissa præmia acci-
pient, & demum damnabuntur. Aposto-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

lus indicat qui inter opulentos seruentur, & qui pereant: non asserit, beneficentiam esse causam, aut meritum uitæ æternæ, affirmat opulentos, in pauperes beneficos, seruari, & auaros a misericordia alienos, tantumque studiosos ad congerendas opes, damnari. In summa, Apostolus de præmijs legis concionatur, non Euangelij. Præmia diuinitus promissa beneficentiæ & cæteris uirtutibus bona fundamenta uocat, quod sint multo solidiora, certiora & durabiliora, q̃ hæc terrena sunt, quæ pro optimo, firmissimo & tutissimo fundamento habentur in hac uita, quæ opinione mundus turpiter fallitur. Nihil enim est opibus & cæteris uel corporis, uel fortunæ dotibus incertius & instabilius: non opes, sed pietas conseruat omnium rerum incolumitatem: imo pietatis officia, uera, optima & bona fundamenta sunt.

(Lucae xvi. Facite uobis amicos ex Mammona iniusto, ut cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Pontificij hoc testimonio conantur asserere, homines beneficentia sibi comparare æternæ uitæ possessiones.) Hanc opinionem erroneam & exitialem esse plus

Opulentis in
pauperes be-
neficiis esse
debon

De præmijs
Legis

Præmia
promissa
uirtutibus

Pietatis
præmijs

Lucae cap 16

plus q̄ millies nunc audiuius / Dominus non de præmijs Euangelij, sed legis loquitur, affirmatque eleemosynas in *Eleemosynas*
 uita æterna inter beatos sua peculiaria præmia habituras esse / Dominus autem facit mentionem remunerationis beneficentiæ, ut propositis æternis & cœlestibus præmijs opulentos excitet ad beneficentiæ studium / Indigentes beneficijs affecti dicuntur recipere suos benefactores in æterna tabernacula, non q̄ ipsi cœlum dare possint, sed q̄ Dei hæredes, & Christi cohæredes teneant cœlum, & æternas mansiones regni Dei una cum Christo si ipsique tanquam Christi membra recipiant, quos Christus suscipit & instituit æternæ suæ cœlestis politiæ ciues / sicut Christo fit, quod uel minimis eius ex fidelibus fit : ita fideles Christo coniuncti, etiam hoc præstant, quod Christus donat propter regni Dei communionem, quam sancti cum Christo habent / Dicuntur eos recipere in æterna tabernacula, q̄bus solus Christus est author salutis.

*Indigentes
bñ finis af
fetti*

*Fideles Christo
coniuncti*

i. Pet. v / Pascite quantum in uobis est *Prima Petrus*
 gregem Christi curā illius agentes, non coacte, sed uolentes, non turpiter affectantes lucrum, sed propenso animo.

cap 5

COMMENT. IN PSAL. XIX.

(Et cum apparuerit ille pastor Princeps,
 reportabitis immarcescibilem glorię co-
 ronam. Iusticię humanę propugnato-
 res hoc Diui Petri dicto putant affirma-
 ri, homines æternę uitę gloriā mereri
 iusta curatione sui officij & uirtutū, bo-
 norumq; operę studio. Ad hanc opinio-
 nem Diui Petri uerbis affictam respon-
 dendum est, Diuum Petrum non loqui
 de premio Euangelij, hoc est, de ipsa eter-
 na uita ac essentiali gloria sanctorū, quę
 est gratuita Dei donatio Ecclesię, in solo
 Iesu Christo proposita sed de premio le-
 gis, & quidem illo, quod in futura uita
 præ ceteris dabitur animarū pastoribus,
 de quo premio infra dicetur copiosius.
 Virtutum actiōes, & demandatorum of-
 ficiorum iustę, uoluntarię, & diligentes
 procuraciones sua peculiaria præmia ha-
 bent, non solum in hac uita, sed in futura
 uita potissimum. Ea præmia Diuus Pe-
 trus glorię coronā, & scholę aureolas &
 accidētalia p̄mia appellant. Ne propter
 mūdi ingritudinem, animarum pasto-
 res segnes fiant in suo officio, neue pro-
 pter grauissimas afflictiones, quas co-
 guntur in suo ministerio ferre, deserant
 concreditum sacrum ministerium. Di-
 uus Petrus facit eis spem de meliori uita
 &

Premium
Euangelij

Premium
legis

Accidētalia
p̄mia

& melioribus premijs ac bonis, aitq; eos in beata futura uita recepturos esse sua premia, eosq; tanto illustriorem gloriam adepturos esse, quanto fidelius & constantius in hoc ingrato & impuro mundo certauerint & peregerint suum officium.

Iacobi. i. Beatus uir, qui suffert tentationem, quoniam cum probatus erit accipiet coronam uitę. Qui ex Diuo Iacobo statuunt patientiam, afflictionem esse meritum uitę eterne, faciunt Iacobo iniuriam, non loquuntur de precio & merito uitę eterne sed ostendit quis sit futurus afflictionum & tentationum nostrarum exitus, & quo ordine seruemur, ne pedes defunctos huius uitę calamitatibus, demum fruíturos beatę uitę gloria, consolatur & confirmat pios contra mala, quę eis in hac uita imminet, non docet malorum tolerantiam esse causam future eterne glorię.

Iacobi. ij. Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat, nunquid fides poterit saluare eum? Item: O homo inanis, fides sine operibus mortua est. Item: Abraham pater noster, nonne ex operibus iustificatus est, offerens filium suum super altare? Item: Fides cooperatur operibus illius,

*Iacobi cap
primo*

*De fide
Iacobi cap 2*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

*Hoc for
m ab fide*

*Abraham
vñ iustificatus*

& ex operibus fides consummata est. Item: Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, non ex fide tantum. Pontifici Sophistæ prodigiosa confidentia ac insolentia his sententijs Iacobi adserunt homines iustificari fide & bonis operibus coniunctim, non sola fide. Hoc est, homines fide formata, ut uocant, mereri iusticiam, qua sunt coram Deo iusti. Et ut Diui Iacobi sententiam, cum Apostoli Pauli sententiâ conciliēt (qui negat Abrahamum ex operibus iustificatum esse, sed fidem ei ad iusticiam imputatam esse absq; operibus ante circumcisionem in præputio, idque secundum gratiam, non secundum debitum) cum sic argumentandum esset ex eodem sacre scripturæ loco. Contrariæ sententiæ colligi nō possunt, quia Spiritus sanctus cū seipso nō dissentit. ergo sententię D. Pauli & Iacobi ex eodem loco sumptæ recte expositę & intellectę haud pugnant inter se, Pontifici sic sophisticant. Ex eodem sacre scripturę loco contrarię sententię colligi non possunt. D. Paulus ex Gen. colligit Abrahamū gratis imputatione fidei iustificatum esse nō ex operibus. Iacobus ex eodem loco desumit Abrahamum nō tm ex fide, sed & ex operibus iustificatū esse,

esse, ergo D. Pauli & Iacobi sententiæ nō
pugnant inter se, sed cōmode collatæ di-
serte declarant Abrahamum fide & ope-
ribus simul esse iustificatum, nosq; om-
nes iuxta eius exemplum iustificari fide
& operibus. His offucijs ac tenebris So-
phistæ obruunt claram ueritatē Euange-
lii & faciunt fucum imperitis ut transpo-
nant scopum nostræ salutis, prodantq;
Satanæ Ecclesiam Dei, Christi sanguine
redemptam.

In Sophistas

Hæc Sophistica nugatio aduersario-
rum plane insulla est, nec magis cohæ-
ret scopis dissolutis. Fatentur D. Paulū
& Iacobum disertis uerbis pugnantes et
diuersas sententias colligere ex eodē scri-
pturæ loco, iudicantq; contrarietatē di-
rimendā esse dānatione alterius sententiæ,
sic em̄ ratiocinant. Ne pugnet diuersæ &
contrariæ sententiæ Diui Pauli & Iacobi
sumptæ ex eodem loco Mosi, Diui Pauli
sententiā, etiamsi eius uerba id uetent, &
circumstantia historiæ in Genesi repu-
gnet tamen illis, quæ Diuus Paulus scri-
bit contemptis et reiectis tenenda est hæc
Iacobi sententiā, Abrahamum non tan-
tum fide, sed fide & operibus iustifica-
tum fuisse, potiolemque partem nostræ
iustificationis in charitate & operibus

COMMENT. IN PSAL. XIX.

inceptum So-
phistina

bonis esse positam, non in fide. Quis un-
quam audiuit quippiam ineptius hoc so-
phismate. Diuus Paulus aliam sententiam
de iustificatione Abrahę elicet ex Gene-
si, q̄ Diuus Iacobus, ergo Diui Pauli sen-
tentia aut falsa est, aut iuxta Diui Iacobi
sententiam est exponenda. Cur Sophi-
ste non inuertunt hoc argumētum? Cur
malunt Diui Pauli sententiam exigi
ad uerba Iacobi, q̄ Iacobi sententiam ac-
commodari ad uerba Diui Pauli. Causa
est in promptu, quia putant se commodi-
us posse tueri suas imposturas de iustifi-
catione operum sententia Iacobi, q̄ Diui
Pauli. Quam ipsi autem conciliationem
uocant, est mera calumnia. tantum cor-
rumpunt doctrinam Diui Pauli, non cō-
cordant Iacobum cum Paulo. Nisi So-
phiste odio ueritatis & nostri occæcati
essent, alias rationes inirent conciliandi
contrarietatem Diui Pauli & Iacobi, nō
corrumperent alteram sententiam, ut al-
teram, quę magis arridet, retinerēt. Si pu-
gnantes sententię sic conciliandę essent,
ut alia obliteraretur alia, & altera alteri
abrogaretur fides, tum Iacobi sententia
deberet cedere & subijci Paulinę senten-
tię, quia hęc habet consensum totius scri-
pturę, consentit analogię fidei, quadrat
cum

cum historia in Genesi: & Epistolarum
 Diui Pauli ab initio natę Ecclesię sem-
 per maior authoritas & certior est fides
 delata, q̃ Epistolę Iacobi. Sāctus Hiero-
 nymus etiā ait maiores suos eam po-
 tius Iacobo, cui cognomen fuit Iu-
 stus, primo Episcopo Hierosolymitano
 adscripsisse, q̃ Apostolo Iacobo. Hęc sci-
 unt aduersarij Euangelij Christi & purio-
 ris doctrinę osiores, tamē quasi nihil aut
 cerebri aut mentis habeant, unius Iaco-
 bi sententia impugnant totam scripturā,
quę res testis est, nullam etatem unq̃ tulis-
se obstinatores, crudeliōres & impudē-
tiores Sophistas, q̃ hęc nostra etas, quia
 aliud nihil norūt nostri temporis Sophi-
 ste, q̃ alia scripturę testimonia alijs oppo-
 nere, omnia inuoluere, nihil explicare,
 afflictas ac dubias consciētias, magis an-
 xias et afflictiores reddere, sua fucare nō
 probare, nostra calumniari ac flagellare,
 non diluere, omniaq̃ illa, quę displicēt,
 Sycophantijs obruere, cauillationibus
 deformare ac traducere, ac ueritatē Dei
 igne, gladio, aqua, ac nullo non genere
 tormentorum extinguere ac uastare. Hęc
sunt artes hoc tēpore Papistici ordinis,
quibus gubernant Ecclesias. Sed ualeāt
hęc, nostri instituti hoc loco non est inse-

*In Sophistas
 meos ac totos*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Paulus et
Iacobus non
dissentant

ctari aduersarioꝝ improbitatē, sed ostē-
dere Iacobū non dissentire a D. Paulo. Te-
umq; non docere aliter de iustificationis
forma, siue de instrumentali causa iustifi-
cationis, q̄ Diuus Paulus docet. Quī in-
quit, nos gratis absque operibus & a-
bsque iusticijs quas nos facimus, fi-
de iustos reputari coram Deo propter
Christum.

Fide absque
operibus iusti-
ficamur

[Quod si hæc Iacobi sententia esset, si-
cut Pontifici fingunt, Abrahamum per
fidem & opera iustificatum esse coram
Deo, nosq; illius exemplo fide & operi-
bus iustos fieri apud Deum, nulla posset
inter D. Paulum & Iacobum constitui
concordia, necesse esset alterius sententiā
erroneā esse. Quia D. Paulus diserte pro-
nunciat homines fide iustificari absq; o-
peribus. & cum certior sit authoritas ac
fides Paulinarum Epistolarum, q̄ Episto-
læ Iacobi, sententia Iacobi, non Pauli re-
spuendā foret. Verum cū absq; ulla sug-
gillatione, sententia Iacobi conciliari &
uniri possit Paulinæ sententiæ. Si absq; ma-
la & corrupta opinione, iuxta scripturæ
sensem & ipsius Iacobi mentem, narra-
tionis scopum, & germanā significatio-
nem uocum, exposita et intellecta fuerit.
Possunt autem pugnantes sententiæ sic
conciliari

conciliari, ut unicuique sua authoritas ac fides illa befacta maneat, & unusquisque cognoscat, Iacobo cum Paulo pulchre conuenire. Paulus ait, homines fide iustificari, nec hoc Iacobus negat. Iacobus ait, homines non quauis fide, sed uiuida & efficaci iustificari, cui coniuncta est obedientia erga praecepta Dei. Nec hoc negat Paulus, imo idem docet inquit, eam fidem iustificare, quae per charitatem est efficax. Iacobus non disputat, an sola fides iustificet, uel, an fides & bona opera simul iustificent, sed disputat de qualitate iustificantis fidei. Magnum autem discrimen est inter duas has quaestiones, an sit, & qualis sit. Altera alteri non opponitur, nec haec propositiones inter se pugnant, fides iustificat, & mortua fides non iustificat. Prior propositio sonat de causa instrumentali iustificationis, quam alias receptiuam uel recipientem uocant. Altera de forma ac qualitate uerae ac propriae instrumentalis causae iustificationis. Iacobum autem de qualitate iustificantis fidei loqui, hoc est, de quaestione qualis fides iustificet, non, an fides iustificet, textus ipse docet & historia euincit unde sumpta est haec Iacobi obiurgatio, qua perstringit eos, qui inanem &

conuentione
pauli et iacobi

An sit et qualis sit

Qualitas iustificationis

mortua fides ociosam persuasione[m], hoc est, mortuam fidem iactabant, putabantq[ue] se iustos fore coram Deo, quavis fide, etiam illa, cui nec uera animi pietas, nec obedientia erga Dei praecepta coniuncta esset. Iacobus uere fidei iustificationis laudem non adimit, sed mortuae fidei, quae nec uera, nec iustificans fides est, sed ociosa uerbi Dei noticia, quam etiam Satanas habet, cum multis fictis Christianis & hominibus palam impijs, quibus de aeterna uita nulla spes est.

impii homines

Vt autem apertissime cognoscatur, Iacobum nec negare quod sola fides iustificet, nec impugnare Diuum Paulum docentem credentes fidei imputatione gratis iustificari, absq[ue] operibus ac iusticijs suis: Primum contrahemus Iacobi textum in certa pronuntiata, ut ex illis mens Iacobi eo certius & clarius intelligat[ur]. Deinde explicabimus eius uerba, in quibus praecipua uis contradictionis uidetur consistere. Propria & germana doctrina Iacobi de fide iustificatione in haec subiecta pronuntiata contracta, catholica est, habetq[ue] totius scripturae suffragationem.

De pronuntiatis Iacobi

Primum. Vere & iustificanti fidei coniuncta est erga Dei praecepta obedientia. II. Bona opera sunt fidei iustificantis indivisi-

indiuuidui effectus & certa testimonia.

iiij. Fides, quæ expers est bonorum
perum & obedientiæ erga Deum nec iu-
stificat, nec seruat, sed est inanis, friuola et
inutilis persuasio.

iiij. Fides qua Abraham iustificatus est,
non fuit ociosa, inanis, ac mortua per-
suasio, sed uiuida, efficax & fructuosa
fiducia.

Hæc, non alia docet Iacobus, nec de-
trahit fidei iustificationem, nec ascribit
eam aut operibus bonis seorsim, aut
fidei & bonis operibus coniunctim,
quemadmodum Sophistæ, corruptores
sacræ scripturæ, mentiuntur, irrefutabile
contrarietatem impie constituentēs in-
ter Diuum Paulum & Iacobum, idq; præ-
ter omnem necessitatē, se a solummodo
de causa, ut suas deceptiones retineāt de
iustificatione operum. In Ecclesia Chri-
sti nemo sacrorum sciens unq̃ negauit, fi-
dem non habentem bona opera, aut cui
non esset coniuncta obedientia erga De-
um, esse mortuam & inanem. Nemo infi-
ciatus est unq̃, bonis actionibus ostendi
& declarari fidem in corde latitantem.
Nullus unq̃ docuit Abrahamum inani
& mortua persuasionē esse iustificatum,
sed illa fide, qua contra spem in spem cre

De promissis
summi Dei
certitudo

Sup verbis
Iacobi
explandis

Pauli autho-
ritas

Sophistae qui
argunt

Iustificare.

didit, qua certificatus est in cōscientia de
promissione Dei, & cui coniunctus est
Spiritus sanctus, certificans, regenerās,
uiuificans ac sanctificans credentes. Pu-
gnantes sentētiās in articulo iustificatio-
nis, nullis modis potest tolerare Chri-
stiana religio Ideo ea uerba Iacobi, quæ
Sophistæ tantopere urgent, ex eius epi-
stola ad confirmationem sui erroris, ita
explananda sunt, ut Diui Pauli sententiæ
consonent, cuius authoritas & fides or-
thodoxæ Ecclesiæ semper certior fuit q̃
Iacobi. Nam cōuenit infirmiora fortio-
ribus, & incertiora certioribus, confir-
mare.

Sophistæ inter cætera præcipue urgēt
uerbum, iustifico, & ex operibus iustifi-
cari, exponunt propter opera corā Deo
absolui & iustum reputari, faciuntq; bo-
na opera causam, ac precium iustificatio-
nis Cum autem hæc opinio Sophistarū
cum uniuersa scriptura pugnet, sicut te-
stimonia de causis iustificationis ante re-
citata clarissime docent, alia significatio
uerbi iustifico querēda est, talisq; est ad-
hibenda, cui cætera scripture testimonia
suffragentur, non repugnent.

In scriptura iustificare non solum si-
gnificat acceptare, peccata remittere,
absol

absoluere, & gratis propter Christum iustum pronunciare coram Deo, de qua significatione dictum est antea, sed significat etiam renouare & meliorem ac iustiorē reddere, comprobare, defendere, pium, bonum, iustum declarare ac pronunciare. Hæc æqui-uocatio & ambiguitas uerbi, in hoc loco parit aliquam obscuritatem. Sitamen cum delectu & iudicio ea significatio uerbi accommodata fuerit, quæ consentit alijs scripturis, locus Iacobi nihil absurditatis aut contrarietatis habet: & hoc uidit etiam gloriæ ordinariæ author, qui ait oblationem Abrahamæ fuisse testimonium iusticiæ & fidei. Et Thomas Aquinas, qui Iacobum cum Paulo concilians dicit: quantum ad declarationem & manifestationē iusticiæ hoc modo iustificatur homo, id est, iustus ostenditur ex operibus operatis, hæc ille.

Hæc propria & apta conciliatione abiecta, quæ ex ipsius uerbi significatione sumpta est, Sophistæ Iacobum Di-uo Paulo opponunt, ut odio nostri gratuitam iustificationem fidei obruant, scripturæ authoritatem & fidem labefactent ac suspectam reddant. Suntq; hoc ipso ipsissimi Satanæ organa, qui ante

COMMENT. IN PSAL. XIX.

omnia agit hoc, ut scripturæ abroget fidem, & Christi beneficia in Ecclesia obliteret. Vt autem liquido constet uerbum iustifico polysemon esse, & posse in hoc loco recipere significationem nihil pugnantem cum Diuo Paulo, aliquot scripturæ testimonijs declarabimus.

Iustifico, uerbum
π λ υ σ η
μ ο ν .

Ad Rom 6 [Rom. vi. Qui mortuus est, iustificatus est a peccato . Diuo Paulo hoc loco iustificari non significat , peccatum nostra morte expiari coram Deo , sed prauæ naturæ uicia extinguere morte, & homines in Christo mortuos renasci, ac liberari a seruitute peccati.

1 ad Cor 5.6 In hac ipsa significatione, eodem uerbo usus est Apostolus. i. Cor. cap. vi. dicens: abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri In hoc est, propter Iesum Christum per Spiritum sanctum, donata est uobis uirtus superandi innati peccati uim iusteq; & pie agendi Iustificari significat hic meliorem, iustiozem, ac sanctiorem fieri.

Psalm 82

[Psalm. lxxxij. Humile & pauperem iustificate, id est, iustam sententiam ferte, defendite humiles & afflictos, asserite eorum ius, & uideat ne iniuste tractentur.

Psalm 51

[Psalm. li. Ut iustificeris in sermonibus tuis,

tuis id est, ego agnosco me totū esse natura peccatorem, hominesq; nihil aliud esse, q̄ corpus quoddam peccati, ut comprobem tuum uerbum, tuamq; sententiam de prauitate humanæ naturæ, etiam si hanc perfecte non cognoscam.

Iob. xi. Nūquid uir uerbosus iustificabitur: id est, nunquid malæ causæ, bonæ ac iustæ redduntur uerbosa loquentia.

Iob cap 11

Ecclesiastici v. Iustifica pusillum & magnum similiter, id est, iuste iudica innocentes, defende, fer omnibus iustam & equam sententiā absq; personę respectu.

Ecclesiasticus 5

Idem. xiiij. Omne opus bonum iustificabitur, hoc est, cōprobabitur ac laudabitur, malum autem uituperabitur & dānabitur.

Ecclesiasticus 19

Esaia v. Iustificatis impium pro muneribus, id est, malas & iniustas causas, bonas ac iustas dicitis, et iniquas sententias pronuntiatis munerib. corrupti.

Esaia cap 5

Ezech. xvi. Iustificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, id est, declarasti uarijs impietatibus tuis, Sodomitas & Samaritanos propter suam impietatem & uitam sceleratam perditos, te fuisse iustiores ac meliores.

Ezech cap 16

Matt. xi. Ex uerbis tuis iustificaberis, & ex uerbis tuis cōdemnaberis, hoc est,

Matt 11

COMMENT. IN PSAL. XIX.

uerba, quæ sunt animi character declara-
bunt cuiusque pietatem & impietatem,
qua in iudicio Dei aut subsistet, aut ca-
det, absoluetur aut condemnabitur.

Lucæ rap 7

[Lucæ vii.] Et iustificata est sapientia a fi-
liis suis omnibus, id est, illi tantum iudi-
cauerunt ac predicauerunt Iesu doctrinā
ueram, iustam ac sacram esse, qui ei adhæ-
serunt & fuerunt eius socij ac filij.

[Item: Omnis populus audiens & pu-
blicani iustificauerunt eū, id est, compro-
bauerunt Iesu doctrinam, & susceperunt
eam.] [Pharisæi autem & legisperiti dam-
nauerunt ac contempserunt illam.]

Lucæ rap 16

[Luc. xvi.] Vos estis, qui iustificatis uos
corā hominibus, hoc est, uos intus qui-
dem impietate & malicia pleni, exter-
nis iustificationibus tantum simulatis
& declaratis uos iustos, pios ac bo-
nos esse.

1 Timoth 3

[i. Timoth. iij.] Deus manifestatus est in
carne, iustificatus est in spiritu, id est, Spi-
ritus Dei, tum miraculis, tum alijs opera-
tionibus uisibilibus & inuisibilibus de-
clarauit & comprobauit Iesum esse uni-
genitum Dei filium.

Contra

[Hæc scripturæ testimonia, aperte cō-
probant uerbum iustifico, polysemon
esse, & inter cæteras significationes etiā
denotare]

denotare iustum, bonum ac pium declarare. Hæc significatio cum recte quadraret in Epistola Iacobi, & ipsa Religio uetet Iacobi locū opponere Diuo Paulo, & uniuersæ Canonice scripturæ, oportuit eam uerbi significationem decerpere, quæ consentiret cæteris scripturis, & retinere ueterum sententiam, qui dicunt Iacobum loqui de declaratione imputatæ iusticiæ, non de ipso precio ac causa iusticiæ, ut sit hic germanus sensus Iacobi, Abrahamum ostensum & declaratum fuisse, uere pium, iustum ac bonum ex operibus suis. Hoc est, ex oblatione filij, & admiranda sua obediētia erga Deum.

*Abraham qd
iustus*

Ipsemet Iacobus etiam non obscure innuit se loqui de declaratione & ostensione iusticiæ, quæ fide accipitur, contēdens fidem ex factis ostendi. Moses docet in Genesi, Abrahamo fidem imputatam esse ad iusticiam, Isaac filio eius nondum concepto ac nato. Inconfesso itaq; est, Abrahamum non esse iustificatum ex operibus, siue propter oblationem filij, cuius mentionem facit Iacobus. Certum etiam est Iacobi uerba non posse intelligi de iustificatione Abrahamæ, qui iustificatus est coram Deo,

Moses

Conoto

COMMENT. IN PSAL. XIX.

*Sup pmissionem
Benedictoris
Gentium*

Sed de declaratione & manifestatione
apprehensæ iustificationis Abrahamo
anno suæ ætatis lxxv. demum facta est
promissio de benedictione gentium: ea
subinde ei diligētius inculcata & clarius
exposita est, usq; ad natiuitatem Isaaci,
qui ei demum anno natiuitatis suæ cente-
simo natus est. Ante natiuitatē autē Isaaci,
Abrahamus fidens Deo promittenti, iu-
stus reputatus est, iusticiaq; est illi dona-
ta propter hanc fidem, qua contra spem
in spem credidit, Deo, contra rationis iu-
diciū, omnipotentiam & ueritatis lau-
dem tribuens. Huius autem fidei & iusti-
ciæ per fidem apprehensæ externum spe-
cimen Abrahamus semper præbuit, per-
petua obedientia & uitæ innocentia, præ-
cipue autem oblatione unigeniti filij, de
qua Iacobus hoc loco facit mentionem,
non de ipsa iustificatione, quæ Abraha-
mo contingit, non solum ante oblatio-
nem, sed etiam ante natiuitatē filij Isaac.

*Epistola Ia-
cobi.*

Impietas aduersarios sic excecatur ut in-
terpretatione sua non uereantur Iacobo
impingere, aut fœdissimum erroris la-
psum, aut falsificationis scelus. Quia si Ia-
cobus de iustificatione Abrahamæ loquit,
sicut Pontificij putant, aut ignorauit hi-
storiā in Genesi, aut corrupit eam. Neu-
trum

rum autem suspicari licet de Iacobo Apostolo, cui epistolam hanc inscribunt, quod per Spiritum sanctum locutus sit Iacobus, si fuit Apostolus, habeatque sui Apostolatus & ueritatis constans & firmum testimonium. Proinde ut aduersarij stabiliant suum errorem & inani commento ornent suam interpretationem, quam affingunt Iacobo, decerpunt hæc uerba Domini, ex xij. c. Geneseos: Quia fecisti hanc rem & non pepercisti filio tuo unigenito. Item: Quia obediisti uoci meæ, benedicam tibi &c. contendentes hisce uerbis probari Abrahamum sua obedientia & filij oblatione iustificatum fuisse coram Deo. Eos autem fœde hallucinari, docet ipsa historia, testificans, Abrahamum iustificatum fuisse ante natiuitatem Isaac: & textus ipse in Genesi discretis uerbis manifeste declarat, Dominum non loqui de iusticia Abraham, qua iustus factus est coram Deo, sed de præmijs legis, hoc est, de remuneratione obedientiae hominis iustificati, quam remunerationem ac compensationem obedientiae, Dominus his uerbis exprimit. Benedicam tibi, Multiplicabo semen tuum: Semen tuum possidebit portas inimicorum suorum, &c. In semine tuo benedicentur

Abraham de
muis iustifi-
catione

Præmia legis
Remuneratio
obedientie

Semen Abra-
hae

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Promissiones
Abraham de
quibus lo-
quuntur

Omnes gentes terræ. Hæ promissiones non loquuntur de iustificatione & æterna uita, sed de peculiaribus quibusdam premiis, cum spiritualibus, tum corporalibus, & quibusdam prærogatiuis, quibus Dominus Abrahamum præ alijs ornaturus erat. Inempe his Messiam ac Saluatorem gentium, ex eius semine nasci debere, eum futurum esse Patrem multarum gentium, denique eum cum suis fortunatum futurum esse in omnibus rebus. Si cut Abraham non fuisset iustificatus coram Deo, nisi credidisset diuinę promissioni, de semine mulieris, quod debebat conterere antiqui serpentis caput, & nos iustificare. Ita neque fuisset consecutus Dei benedictiones & promissas prærogatiuas, nisi credidisset, & ex fide obediuisset Dei mandato. Nam Dominus nō efficit suę uoluntatis mysteria in incredulis & repugnantibus, sed in ijs, qui ei ex fide obediunt. Hic locus in Genesi, nihil facit pro aduersariorum figmento, quia ad præmia legis, siue obedientiam erga Deum, pertinet, non ad iustificationem, qua coram Deo iusti sumus.

Pontificij etiam nequicquam contēdunt Iacobum portiunculam aliquam iustificationis

iustificationis tribuere bonis operibus,
 cum inquit, fidem operibus cooperari,
 fidem conseruari ex operibus, & homi-
 nem ex fide tantum non iustificari. Di-
uus Paulus, ut dictum est, diserte pugnat
 contra hanc opinionem docens homi-
 nem fide iustificari gratis absque operi-
 bus. (Necesse itaque est, aut Iacobum
cum Paulo dissentire, aut hanc interpre-
tationem Pontificiorum impiam, erro-
neam ac fictam esse.) At cum Iacobus, si
 est Apostolus, cum Paulo dissentire nō
 possit, & maxime in causa iustificatio-
 nis, quod ex utroque uiro idem Spiri-
 tus Dei locutus sit, in confesso est. Ponti-
ficios aut perperā interpretari uerba Ia-
cobi, aut recte cōcedere hanc epistolam
nō esse Iacobi Apostoli. Si Apostoli est,
 cum Paulo pugnare non potest, si non
 pugnat, alius est sensus Iacobi, q̄ ex eo
Pontificij eliciunt, qui aiunt fidem coo-
 perari operibus, fidemque consummari
 ex operibus, significare, fidem & opera
 simul iustificare, alterumque absq; alte-
 ro iustificare non posse. Huic opinioni
Apostolica doctrina manifestissime ad-
uersatur, ideo certum est Iacobi uerba
aliud significare, q̄ Pontificij inde colli-
gūt. Scopus cōcionis Iacobi satis oñdit

Paulus de
iustificatione

Conclusio

Quod Iacobus
cum Paulo
nō dissentiat

Super Iacobi
epistola

Epist. Iac.
scopus

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Qualis fides
Quoniam an fides
iustificet?

Fides quoniam
morta

Fidem

ἐνέργειαν τοῖς
ἔργοις.

Fides quoniam
mutila

Composui ra-
tiones effe-
ctibus

Iacobum, de qualitate fidei iustificantis
disputare, id est, qualis fides iustificet,
nō, an fides iustificet totamq; eius dispu-
tationem huc rendere, mortuam fidem,
qua ficti Christiani sibi stulte placere so-
lent, prorsus inanem esse, nihilq; confer-
re ad iustificationem hominis. Et hic sco-
pus disputationis signate declarat, hæc
uerba, fidem cooperari operibus & con-
summari ex operibus, habere hunc sen-
sum, fidei iustificanti perpetuo cōiuncta
esse bona opera, nō aliter, q̄ effectus sunt
coniuncti suis causis, & fidei tanq̄ causæ
inesse uirtutem bene operandi. Et hoc di-
lucide exprimit Iacobus dicens: Fidem
ἐνέργειαν τοῖς ἔργοις, id est, fidem per opera
exercere reconditas suas uires. Et ut di-
lucidius exponat hanc suam esse senten-
tiam, addit, fidem consummari, siue per-
fici per opera, hoc est, fidem illam, quæ
non habet bona opera, mutilam, imper-
fectam, nudam esse. Sicut causæ imperfe-
ctæ, mutilæ, uiciosæ & inanes ac nihili
sunt, quæ carent suis effectibus: Ita fides
sine bonis operibus, quæ sunt perpetui
fidei effectus, imperfecta, uiciosa & ina-
nis est. Quemadmodum autem effectus
dicuntur perficere suas causas, q̄ causæ
carentes effectibus, non solum imperfe-
ctæ,

Et sed omnino friuolę ac nullę sunt, ita
opera dicuntur perficere fidem. Pręterea
 cum Iacobus adiicit hominem non ex fi-
 de tantum iustificari, non eripit fidei iu-
 stificationem. Sed negat mortuam fidem
iustificare: de ea fide namq; in hoc loco
 tantum disputat, & ob id negat hanc iu-
 stificare, q; careat suis effectibus. Sicque
tantum fides, hoc est, quod sit mortua, nu-
da & informis, ociosa & plane inanis
persuasio ac noticia. Hęc de consensio-
 ne Diui Pauli & Iacobi.

*Fides mortua
no iustificat*

Porro autem aduersarij nobiscum di-
 micantes, de uoce sola, de qua supra di-
 ctum est, calumniose interpretantur no-
 stram sententiam de iustificatione solius
 fidei. Nam fingunt nos uoce sola obtun-
dere uirtutis studium, quod Diuus Ia-
cobus addita uocula (non tantum) uo-
luit exacuere. Somniant etiam Iacobum
significanter damnare hanc nostrę locu-
tionis formulam, (solam fidem iustifica-
re,) dum ait: homines ex fide non tantum
iustificari. & comminiscuntur has pro-
 positiones, Homines sola fide iustifica-
 ri, & Homines non fide tantum iustifica-
 ri, esse contrarias.

*In Adm. 2^a
v. 16*

Vt autem auditores intelligant doctri-
nam nostram de iustificatiōe fidei, recte

COMMENT. IN PSAL. XXI.

*Evangelici
cōcionatores
uerè docent
bona opera.*

congruere sententiæ Diui Iacobi, nec e-
um oppugnare hanc formulam sermo-
nis, (solam fidem iustificare) paucis hic
atingemus, qua de causa & quomo-
do utamur uocula sola de iustificatione
differentes, & quali fidei tribuamus iusti-
ficationem hominis, declarabimusque
breuiter, nostram doctrinam de iustifica-
tione, neq; cum Diuo Iacobo pugnare,
neq; obscurare, neq; labefacere studium
uirtutis ac bonorum operum. sicut Zoili
nostri de ea mentiuntur, neq; hanc phra-
sin sermonis, solā fidem iustificare (qua
& ueteres scriptores usi sunt) a Iacobo
reprehēdi, si sic intelligatur, quemadmo-
dum nos ea utimur.

Pontificij impostores docuerunt ho-
mines condignis bonorum operum me-
ritis iustificari coram Deo, & fide Chri-
sti oppressa, nostris bonis actionibus ad-
scripserunt iustificationem. Huic pestife-
ro errori hanc opposuimus sententiam,
homines sola fide iustificari, ut exclude-
remus falsam fiduciam humanæ iusticiæ,
quæ æternæ perditionis certissima cau-
sa est. Et ut ostenderemus nostri iustifica-
tionem tantum tribuendam esse miseri-
cordiæ Dei, & merito Iesu Christi Salua-
toris nostri in quē credimus, nō damna-
uimus

Amimus bona opera, neque reprehendimus
uirtutis studium, sicut Pontificum de nobis
mentiuntur, sed damnauimus tantum fal-
sam fiduciam & opinionem de humanis
meritis. Nostrorum libri & conciones te-
stantur nos multo diligentius docere Ec-
clesiam de uero Dei cultu, de bonis ope-
ribus & uitae innocentia, quam Pontificum unquam
docuerunt. Et propter hoc inter nos &
ipso adhuc praecipue feruet contentio,
quod nec recte docere, nec resipiscere & be-
nefacere uelint. Impudenter itaque hoc im-
pingitur nobis, nos damnare bona ope-
ra & extinguere studium bonarum actio-
num, qui hoc tempore cum periculo ui-
tae & iactura rerum nostrarum, errores
& uicia reprehendimus, non solum ple-
bis, sed etiam illorum, qui gubernacula
rerum tenent, et in summo honoris fastigio
sedent. Quapropter etiam non pauci ex
nostris, e suis sedibus pulsi & crudelissi-
me trucidati sunt. Si hi essemus, quos
nos aduersarii esse dicunt, possemus
apud Pontificios Epicureos in precio
esse, & in summa tranquillitate & ocio
in omni libidinum genere, suauiter &
genialiter impune uiuere, qui nos peius
cane et angue, ut dicitur, oderunt, pro-
pter syncerum pietatis studium. Nostri

In Pontificiis
two

libri testes sunt et res ipsa clamat, nos ob id tantum persecutionem pati & occidi, quod taxamus erronea dogmata & malos mores, requirimusque inculpatae vitae integritatem in omnibus ipsis, qui Christiani esse & dici uolunt.

Sola, particula explicatur.

Clarius antea ostensum est, quod ut refelli possit, nulla bona opera, nec quae praecedunt, nec quae sequuntur fidem, coram Deo iustificare. Hoc uerum & certum sit, necessesse est, ut sola fide in Christo apprehendatur iustificatio, & ut hoc dilucide explicaremus, uoce, sola, uisi sumus, non ut reuiceremus bona opera, sed ut diserte discernere causas iustificationis, quod his inter se confusis, iustificationis controversia neque recte tractari, neque commodè cognosci, ac dirimi posset.

Quamuis omnes coniunctae causae concurrant in suis actionibus, & stent inter se mutuis auxilijs, tamen singulae causae proprium quiddam habent in singulis actionibus. et cuius causae uox sola proprie & recte in suo ordine accommodari potest. Cum dicitur, quod sola fides iustificet, nec Deus, nec Christus, nec legis impletio excluduntur a nostra iustificatione, sed discernuntur & distinguuntur tantum causae iustificationis. Cum consideratur causa efficiens

efficiens iustificatiōis, quæ imperans uocatur, recte affirmatur solum Deum, solamq; Dei misericordiam iustificare. Cū attenditur secūdaria efficiens causa, quæ alias obsequens appellari solet, recte adferitur solum Iesum Christū iustificare.

Cum animi cogitatio refertur ad tertium ordinem efficientis causæ, quæ nuncupatur instrumentalis, uere statuitur solam fidem iustificare. Cum de materiali causa fit sermo, recte concluditur, solam legis impletionem, quæ in Iesu Christo est, iustificare.

Licet omnes hæ causæ coniunctæ sint in iustificatione, habeantq; peculiare suum officium, tamen cum nec Deus sine Christo, nec Christus sine Deo, nec Deus, nec Christus absq; impletione legis & fide amplectente eam impletionem, in Iesu Christo iustificent, simul iustificabunt omnes causæ. Quāq; solus pater familias, solus architectus, solaq; instrumenta extruunt & fabricantur domum, tamen omnes simul ædificando singuli peculiare munus obeunt, quia Pater familias extruendarum ædium formā præscribit, suppeditat impēsas & materiam.

Architectus idæam ædium in animo cōcipit, manus admouet operi, et eas fabri

Q

Secundo

COMMENT. IN PSAL. XIX.

catur. Instrumenta subsidiariam operam
præbent fabro. Ita in suo ordine soli, &
tamen coniuncti ædificant.

Ex his clarum fit, uoce, sola, nō distra
hi causas, coniuncta uirtute operantes,
sed tantum distingui & discerni causarū
ordines & operationes & illa excludi,
quæ falso unicuiq; causarum ordini af-
finguntur. Cum asseritur Deum solum iu-
stificare, angelis, & uniuersæ creaturæ
adimitur iustificandi facultas. Soli Chri-
sto cum attribuitur iustificatio, honor iu-
stificationis adimitur omni homini, &
diserte negatur sanctos suis iusticijs ho-
mines iustificare posse. Cum asseueratur
sola impletiōe legis in Christo homines
iustificari, ostēditur nullos homines, aut
suis aut aliorum hominum iusticijs siue
bonis operibus, iustificari posse apud
Deum. Quando soli fidei adscribitur iu-
stificatio, innuitur præter fidem nihil es-
se, quo Christi iusticia nobis applicari
& communicari possit. Cum confirma-
mus sola fide in Christū Christianos ho-
mines iustos fieri coram Deo, non exte-
nuamus bonorū operum dignitatē, sed
reijcimus tātum hunc errorem: iustifica-
tionē parari bonis operibus, hominesq;
iusticijs operum mereri iusticiam coram
Deo,

Cum Deus
solum iustifi-
cat

Soli Christo
attribuitur
iustificatio

Iustificatio
bonis opib;
non paratur

Deo. Non, inquam, reſcimus bona ope
ra, neq; detrahimus bonis operibus ſua
præmia ſed aſſerimus unam tantum eſſe
instrumentalem cauſam iuſtificationis,
qua Eccleſia eam apprehendit & aſſequi
tur, uidelicet fidem in Ieſum Chriſtum.

(Ab omnibus iuſtificatis autem requi
rimus perpetuam obedientiam erga De
um, & nouam ac iuſtam uitam. Doce
mus fidei coniuncta eſſe bona opera. Ne
gamus illos fide eſſe iuſtificatos, q̄ Deo
inobedientes affectibus, ac concupiſcen
tijs carnis obſequuntur. A iuſtificatione
bona opera non diuellimus, imo uſq; ad
rauim pro concionibus noſtris clama
mus bona opera iuſtificationem ſequi,
ſicut umbra corpus ſequitur: tantum cō
futamus hunc errorem, bona opera eſſe
cauſam & præcium iuſtificationis. Et hæc
noſtra doctrina habet totius ſcripturæ
calculum. Huic etiam accedit Diui Iaco
bi locus, de fide, quem tractauimus.

Hac doctrina etiam recte commenda
tur Eccleſiæ, uirtutis ac bonorum ope
rū ſtudium, quia traditur uirtutis ſtudi
um eſſe iuſtificationis finem. Ad hoc
enim iuſtificamur per fidem in Chri
ſtum, ut & in hac uita renouemur, hoc
eſt, ut ueterem hominem exuamus cum

bona opera
nō trahendo

Conſento

q̄d a iuſtificatione
requiritur

fidei cōiuncta
bona opera

Error in
iſtificatione
de bonis opib;

Doctrina de
fide cōiuncta
iſtificationem

COMMENT. IN PSAL. XIX.

suis actibus, induamusq; nouum secundum Deum conditum. Addimus etiam, bona opera sua præmia habere, tum in hac, tum in futura uita.

*Hic secundum Deum
quod conditum*

*Aduersarij
obicitio*

Quod aduersarij purioris doctrinæ studiosis obijciunt, eos hoc ipso bona opera reijcere, & studium bene agendi in Ecclesia obruere & sepelire, quod docet bona opera non esse causam iustificationis, est sophisma plane insulsum. Profecto sane mentes non possunt sic ratiocinari: illud nihil esse, quod non est causa. Bona opera nihil esse, nisi sint iustificationis causa. Simili ratione diceretur: Philosophi docent fines causarum non esse causas. Ergo Philosophi fines causarum reijciunt & damnant. Item: Scriptura negat

Similitudo

*Cur Magistra
tus et patris*

In Pontificis

parentes et magistratus ciuilibus officijs suis iustificari posse coram Deo. Num igitur magistratus ac parentum officia damnat? Quis unquam putasset Pontificios Sophistas tanta insania laborare. O cæcitatem. O tenebras plusq; Cimmerias, imo infernales. Tota Anticyra non posset tantum Hellebori mittere, quantum opus esset ad curandam hanc dementiam. Nemo gentilium Sophistarum unquam tam futiliter & stulte nugatus est in suis controuersijs, uel de lana caprina, quam hi Pontificij

rificij Sophistæ nugantur de summo ac præcipuo mysterio nostrę religiõis, hoc ipso satis declarantes religionem Christi apud Papistas nihil aliud esse q̃ Comœdiam aliquam, in qua putant sibi licere quamlibet personam gerere, & dictis ac factis suę tantum scenę seruire.

*Religio q̃libet
apud p̃sumptos
habet*

Virtutis ac bonarum actionum studi-
um, neq; rectius, neq; constantius urge-
ri potest in Ecclesia, q̃ hac ratione, ut do-
ceatur, obedientiam erga Deum (quæ in
se comprehendit timorem Dei, fiduciam
in Deum, inuocationem, glorificationē,
uerumq; Dei cultum, ac iustam & incul-
patam uitam) finem esse iustificationis,
& iustificatorū bona opera amplā merce-
dem habere, tum in hac, tum in futura ui-
ta. Hac ratione scriptura commendat Ec-
clesię studium bonorum operum, & nos
eam sequimur, docentes de bonis operi-
bus. Et si negamus bona opera iustifica-
re coram Deo, tamen docemus Deum a
iustificatis requirere nouā uitam & bo-
na opera. & in hac parte non solum recti-
us, sed etiam prudentius docemus no-
stris aduersarijs, qui sic commendant bo-
na opera Ecclesię, ut iustificationē, hoc
est, salutem & uirtutem bene agendi si-
mul eripiant Ecclesię. Non cōuenit mē-

*Opera quō
docenda.*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

*Opera bona
mendacio nō
sunt ornāda.*

dacijs, cū iactura salutis, cōmēdare eccle-
się bonorū operū studiū sicut illi faciūt, q
ut bona opera Ecclesię cōmendent, do-
cēt bona opa faciēda esse, ut illis iustifice-
mur corā Deo. Hoc mēdacio, Chři Euā-
geliū obruit, Chrus totus sepeliť, ueræ
causę nostrę iustificationis reñciunt, falsa
operū fiducia pro fide Chři reponit, to-
ta doctrina Spūs sancti abnegatur: Et as-
sentientes isti mēdacio tradunt Satanæ,
quia cū suam iusticiā constituere uolūt,
iusticia Dei excidūt, & æternum pereūt.

*Doctrina de
bonis opibus
ad quā do-*
ctrina

Nos cum Pontificijs rei fiamus e-
iūsdem impietatis, instāter urgemus do-
ctrinam de bonis operibus, sed sedulo si-
mul inculcamus, bona opera nec cau-
sam nec precium esse iustificationis. Do-
ctrinam autem de bonis operibus præ-
cipue urgemus propter has causas.

Operum do-
ctrina quare
urgenda.

i. Quod Deus præcipiat bona opera,
& proposita æternæ mortis pœna, pec-
cata prohibens, ea exigat.

ii. Cū necesse sit ut extet in ecclesia cul-
tus Dei, q̄ Ecclesia testet̄ perpetuā suam
gratitudinē, tū erga Deū, tū erga Iesum
Christum Dñm nostrę, et glorificet & p̄-
dicet eum, & cultus hic positus sit in obe-
diētia erga Deū, docemus Deo obediē-
tiam esse præstandam, & hanc ab omni-
bus

bus, tanq̃ cultum Deo debitum requiri.

(iij. Docemus iustificationis finem esse bona opera, siue nouam creaturam conditā ad bona opera, necesseq̃ esse ut bona opera coniuncta sint fidei iustificanti.

(iiij. Cōmendamus Ecclesię bona opa et excitamus in ea uirtutis studiū, diligēter declarātes Deum constituisse bonis operibus præmia. & in hac & in futura uita, & peccatis graues pœnas tum in hoc, tum in futuro seculo constituisse.

(v. Docemus Ecclesię opus esse mortificationē ueteris Adę, deprauatę naturę cōcupiscētiās & affect⁹ cū suis actib. opprimēdos esse, carnēq̃ redigendā esse in seruitutē spūi: & ad hāc oppressionē deprauatę naturę regrimus exercitiū bonorū operum. Bona opera aut̃ uocamus oīa opera quę uerbo Dei cōprobant̃: mala dicimus, quæ eo improbant̃ ac damnāt̃.

(vi. Docemus ecclesias, Politias, Oeconomias, atq̃ adeo totā societatem huius uitę constare & cōseruari uirtutib. & bonis actionib. & his ipsis sublati oīa corrūere & interire. Hę sunt latis graues causę, quæ nos excitare debēt ad bene operandum. Non est opus falsis dogmatib. alere studiū bonorū operum, & docere bona opera esse causam iustificationis,

COMMENT. IN PSAL. XIX.

atq; sic sub pietatis prætextu Christum in Ecclesia delere cum sua iusticia.

(Puto ex his intelligi, quomodo utamur uoce sola, & q; studium bonorum operum diligenter urgeamus, hominesque ad bene agendum accedamus & inflammemus, non quidem falsis & fictis doctrinis, sicut Pontifici faciunt, sed ueris rationibus & quidem illis ipsis, quas ipsa scriptura nobis oñdit & pformat.

(Quamuis quæ commemorauimus satis aperte, ut arbitror, declarent, nos uoce sola, neq; derogare bonis operibus, neq; eleuare actionum bonarum conatus aduersarij tamē non cessant fingere, nos uoce sola, callide subindicare, homines illa fide iustificari, quam Diuus Iacobus mortuā, & scholastici Theologi informem uocant, et quam Iacobus negat iustificare. Breuiter itaq; addemus nostram sententiam de fide, ut explicemus quali fidei adscribamus iustificationem, & quam dicamus solam iustificare.

(Ante omnia autem contestamur mendacium esse maliciose ab aduersarijs confictum, nos mortuę fidei tribuere iustificationem. Nemo ex pie & uere doctis unq; uel per somnium cogitauit homines mortua fide iustificari. Mortuam fidem

*de Fide iusti
ficanti apud
diuini Iacobu*

*Fides quæ iu
stificet.*

dem autem eam dicimus, quæ nihil ali- *Mortua fi-*
 ud est, q̃ nuda scripturæ noticia & ocio- *dos*
 sus assensus, quo conceditur & extraten-
 rationum certamina fideiq; pugnas sta-
 tuitur, sacræ scripturæ testimonia esse ue-
 ra. Qualem fidem Diuus Iacobus etiam
Diabolo tribuit inquit: Tu credis q̃
Deus unus est, & Dæmonia credunt &
contremiscunt, id est: Tu ex uerbo Dei
cognoscis & credis, uerum esse, non so-
lum q̃ Deus sit, sed quod unus tantum
sit Deus. Hoc ipsum etiam scit Sathanas,
 & credit uerum esse: tamen hac fide non
 liberat a paucibus futuræ ultionis, nec
 iustificatur, sed potius angitur & damna-
 tur. In confesso itaq; est illos fide non iu-
stificari, qui tantum credunt, hoc est, qui
mortuam fidem habent, qualem Dæmo-
nes, blasphemæ Iudæi, & multi perdit
Christiani habent.

Ne rudiores arbitrarētur, nos aut cui-
 uis fidei attribuere iustificatiōem, aut re-
 tinere Scholasticorum opinionē de hu-
 manis meritis & iustificatione operum,
 consilio uitauimus Scholasticas uoces:
quam ipsi formatam uocant, nos a pro-
prio & præcipuo suo fine iustificantem
appellamus, ut uel una hac appellatione
dilucide ostendamus, nos fiduciam hu-

Vox formatam

Vox fidei iustificantis

COMMENT. IN PSAL. XXI.

*Sola fides in
Christum iustifi-
cat*

mani meriti damnare, et soli fidei in Chri-
stum adscribere iustificationem. Si indif-
ferenter omni fidei, siue porciunculæ ali-
cui fidei, tribueremus iustificationem,
quid opus fuisset addere iustificanti? Ad-
didimus autem ut discerneremus hanc
fidem ab altera, scilicet, mortua, infor-
mi & non iustificante.

*Fides for-
mata*

Potuissemus retinere scholasticam uo-
cem, & dicere fidem formatam iustifica-
re, hoc est, eam fidem iustificare, quæ per
charitatē est efficax. At cum discertatio
de spiritualium rerum formis difficilis
& obscura sit, & Scholastici Theologi
sub hac dictione hoc monstrum alant,
non solam fidem, sed fidem & opera si-
mul iustificare coram Deo. magnitudo
causæ, & sincera ac manifesta Euangelij
ueritas compulerūt nos fugere nouam,
obscuram & insidiosam istā uocem scho-
lasticam, et ueram in Christū fidem, pro-
pter quam coram Deo iusti reputamur,
iustificantem appellare. Quidam etiā ut
diserte declararent nos non tribuere iu-
stificationem mortuæ fidei, iustificantē fi-
dem, uiuam dixerunt, eam opposcentes
mortuæ fidei.

Insigni iniuriā nos afficiunt & aperte
calumniantur nostram doctrinam, q̄ bla-
terant

terāt nos docere quālibet fidem etiā in-
formem & mortuā iustificare. De fide di *Fidei vera*
doctrina
stincte absq; ulla sophistication doce-
mus, et expresse addimus iustificatē fidē
parere bonos fructus, eiq; semper cōiun-
cta esse bona opera. Vt autem nostram
sentētiam de fide paucis indicemus, hoc
loco referemus prācipua capita nostrae
doctrinē de fide.

Primum ne uideamur aliquid tribue-
re humanis uiribus ac meritis in ipsa iu-
stificatione hominis, docemus iustifican-
tem fidem esse Dei donū, quod spiritus
sanctus in nobis excitat, efficit, alit, & cō-
firmat per Euangelij ministeriū, hoc est,
per uerbum Dei & Sacramenta.

Iustificatio
Ades

Secundo, ut affirmemus doctrinā Ec-
clesiae Christi, certam & indubitatam es-
se, fideq; certo accipi res promissas *do-*
cemus Dei uerbū diuinæ maiestatis uir-
tutibus & testimonijs cōfirmatum, solū-
modo esse fundamētum ac obiectū iusti-
ficātis fidei, fidemq; nō posse niti aut hu-
manis opiniōibus ac doctrinis, aut falsis
miraculis, reuelatiōib. et apparitiōib. q̄
Satanas mundo possit imponere, hoīes
possint errare, decipi et labi, & q̄ huma-
nis doctrinis et persuasiōib. nec res eter-
nē, diuinē ac cōlestes exhiberi, nec con-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

scientiæ a dubitatione liberari ac tranquillari possint in suis certaminibus.

*Doctrina vera
et catholica*
*Quid impro-
betur*
Hæc ut doceamus admonemur aper-
tis testimonijs scripturæ, quæ in Ecclesia
est unica regula ac magistra sanæ ac ueræ
doctrinæ, a qua omnia concilia, omnes
que scriptores suam authoritatem ac fi-
dem habent, & sine qua nihil, aut fidei,
aut authoritatis habent. Oportet enim,
teste Apostolo i. Timot. i. sanam doctri-
nam esse secundum Euangelium gloriæ
beati Dei. Improbamus illorum senten-
tiam, qui contendunt Christianorum ui-
tam niti quibuslibet doctrinis, etiam a-
pertis erroribus, qui in ecclesiam irreple-
runt: docemusq; fidem Christianorum
tantum uersari circa uerbum Dei & ei so-
lummodo inniti.

*Doctrina Chri-
sti aptiorum*
Et hanc doctrinam nec nouam nec pe-
regrinam, sed Christi & Apostolorum,
totiusq; Ecclesiæ Catholicæ esse, scriptu-
ra testis est, quæ nobis manifeste descri-
bit. Deum fidem operari per suum uer-
bum, eamq; oriri ex uerbo Dei, eoq; tan-
tum niti. Fides, qua apprehensa est remis-
sio peccati & æterna salus, ab initio con-
ditæ creaturæ, ex solo uerbo Dei nata
est. Nisi Deus Adæ & eius posteris pro-
missiones dixisset, de redemptione gene-
ris

ris humani, regno Messiae & æterna ac beata uita, nulla esset Ecclesiae fides. Itē: Dominus Iesus Christus ut mundum seruaret fide, iussit Euangelium in uniuerso mundo annuntiari & homines baptizari. Si absq; uerbo & Sacramento Christi fides, quæ iustificamur, plātari potuisset, frustra Dominus mūdum seruaturus fuos ad Euangelicum ministerium in uniuersum mundum extrusisset. Solo uerbo Dei fidem inter Iudeos & gentes excitatam esse, testificantur historię tum sacrę, tum prophanę. Non potest ulla fides esse absq; uerbo, siue intus spiritaliter, absque sensuum adminiculo reuelato, siue auditu percepto. Non possumus credere alicui nisi loquatur nobis. Necesse est ut fides intendat in alicuius sermonem & in eo apprehendat quæ dicta sunt, & promissa. Cum præter Deum & Dominum nostrum Iesum Christum, ne mo sermone suo nobis uere possit exhibere remissionem peccatorum & uitam æternam, necesse est ut solius Dei uerbo & Iesu Christi Euangelio fides nitatur, qua apprehenditur remissio peccatorū & uita æterna. Huic sententię suffragantur clarissima scripturæ testimonia.

Christus quid iussit

Fides absq; uerbo nitatur

(Ioannis v, Amen dico uobis, qui uer-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

bum meū audit, et credit ei qui misit me, habet uitam æternam, & in iudicium nō ueniet, sed transiit a morte in uitam. Christus his uerbis aperte indicat fidem iustificantem, qua uita æterna apprehēditur, uerbo Christi in auditoribus excitari, credentesq; ei fidere, & ab illo pendere, atq; sic euadere iustam ultionem diuini iudicii.

*Chri uerbo
de fide iustifi-
cantes*

fides de auditu

Auditus

[Roma. x. Fides ex auditu, auditus autem per uerbum Christi. Apostolus in hoc loco prolixè differit fidem iustificantem esse ex auditu, & noticia Euangelij. Auditus percipit uerbum: auditū ac perceptum uerbum parit fidem, fides imputatur ad iusticiam, imputatæ iusticiæ finis est æterna ac beata glorificatio.

[i. Timoth. iij. Attende tibi & doctrinæ, insta in illis, hoc enim faciens & te ipsum saluum facies, & eos, qui te audiūt. Apostolus his uerbis diserte affirmat, auditione uerbi Dei in nobis excitari fidē, qua accipitur Dei iusticia ac salus.

*Verbum uerū
hinc Euangelij
lij*

[Col. i. Verbum ueritatis Euangelij qd peruenit ad uos, sicut & in uniuerso mūdo est, fructificat & crescit. Sicut & in uobis ex ea die, qua audistis & cognouistis gratiam Dei in ueritate. Apostolus hac sententia docet, Euangelicæ concionis auditu

*Euangelicæ
concionis*

auditu non solum suppeditari fidem, sed omnia spiritalia dona.

[Hoc ipsum etiam docent Parabolæ in Evangelio de semine, in quibus uerbum Dei semini comparatur, quod sit in nobis diuinæ gratiæ seminarium, & eo tota nostræ iusticiæ ac salutis leges enascatur ac proueniat.

[Ephe. i. In Christo speramus & nos audito uerbo ueritatis, Evangelio salutis nostræ, in quo etiā, postq̃ credidistis ob- signati estis Spiritu promissionis sancto. Fidei ac spei basim esse uerbum Dei non potuit apertius dici, q̃ hoc loco ab Apostolo dictum est. Euangelium Christi autem tantum esse basim iustificantis fidei. Aposto. ad Galat. i. signate affirmat, iubens ut pro Anathemate habeatur omnis illa doctrina, quæ præter Euangelium a Christo & Apostolis eius prædicatum, in Ecclesia ad iustificationem annuntiatur.

[Ioan. xvij. Verba quæ dedisti mihi, dedi eis, & ipsi acceperunt & cognouerunt, quia a te exiui, & crediderunt, quia tu me misisti. Christus hic non solum affirmat fidem uerbo Dei excitari in nobis, sed ostendit etiam quo ordine fides in nobis suscitetur. dicēs, Deum dare suum

Verbum Dei

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Annunciari

uerbum, hoc annunciari, annunciatum suscipi ac pro uerbo Dei agnoscí, et agnítum credi. Postea addit credentes in sermone ueritatis sanctificari, indicās reuocationem ac sanctificationem esse effectum iustificantis fidei.

Sanctificari

*Sup fidei
informatio
nem*

Eundem hunc ordinem de informatione fidei, Diuus Paulus Roma. x. describit, sed inuersa ordinis serie, inquit, Omnis quicumque inuocauerit nomen Domini saluus erit. Quomodo in-

*In uocare Chri-
stum*

uocabunt eum in quē non crediderunt? quomodo credent ei quem non audierunt? quomodo autem audient sine predicatione? quomodo uero prædicabūt nisi mittantur? Apostolus hac gradatione significanter explicat, eam fidem ex uerbo Dei nasci, qua coram Deo iustificamur.

*Fides quā
ex uerbo Dei
nascitur*

Item, Apostolus Ro. viij. progression-
es iustificationis & fidei altius repe-
tens, eas gradibus quibusdam & inter-
uallis inter se distinctas, inuicem conne-
ctit, ut perspicue doceat, fidem iustifican-
tem tantum ex uerbo Dei esse, sic inquit
ens. Quos Dominus præsciuit, etiā præ-
finiuit, quos præfiniuit, hos & uocauit,
quos uocauit, hos & iustificauit, quos
autē iustificauit, illos & glorificauit. Cū

*Paul. ad Rom.
cap. 8*

ait,

ait, uocatos esse iustificatos, notat ex
 primit ministerio uerbi Dei nobis con-
 tingere illam fidem, propter quam præ-
 finiti iustificantur apud Deum. Et ut hoc
 diserte comprobet, ordine connectit iu-
 stificatiōis & saluationis nostræ progres-
 siones ac gradus, docetque hos gradus
 non aliter inter se cohærere, aliumq; ab
 alio depēdere, q̃ circuli in cathena cohæ-
 rent, & alius ex alio dependet. Et ut no-
 stræ iustificationis ac glorificationis mo-
 dum perspicue explicet, orditur ab eo,
 quod est omnium primum, & desinit in
 eo quod est omnium summum. Vtq; lu-
 culenter indicet nos ex immensa Dei mi-
 sericordia gratis iustificari per ministeri-
 um uerbi, quo fides excitatur, apprehen-
 dens iustificationem in Christo, cuius fi-
 nis ac præmium est glorificatio, grada-
 tim texit ordinem iustificatiōis, & inter-
 uallis quibusdam discernit gradus, qui-
 bus ad cœlum ascenditur, & itur ad im-
 mortalem ac beatam uitam, Deo omnia
 tribuens, a primo ad ultimum progredi-
 tur, & sic ordinat gradus nostræ salua-
 tionis.

Primum gradum esse dicit, Dei præ-
 scientiam.

Secundum, præfinitionem.

R

*Propter fidem
in Christum
iustificamur*

*Gradus iusti-
ficationis.*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Tertium, uocationem.

Quartum, iustificationem.

Quintum, glorificationem.

*Deus de
cuius, pr^o
ficienda
qu^o p^{ro}mus
gradus
ad salutem*

Deus qui nos gratis seruat, æternus, initio ac fine carens, nondum iactis terre fundamentis, præuidit, præsciuit, ac præcognouit omnia futura in rebus conditis, ut quem nec præsentia, nec præterita, nec futura latent, & qui perfecte & aperte omnia infallibiliter præuidet & præscit. Hic præcognoscens, præsciens, ac præuidens omnia, ut suam gloriam patefaceret, condidit cælum & terram, & omnia illa, quæ in se concludunt. Condita tota creatura ualde bona, præcognouit, præsciuit, ac præuidit lapsum Angelorum & hominum, quos condiderat libera uoluntate, ut tum ad bona, tum ad mala declinare possent.

Angeli.

*De libera
uoluntate*

*De spontaneo
lapso*

Hunc spontaneum lapsum Deus præsciens, etiam creatura nondum condita, cogitauit ac deliberauit de redemptione hominum, idque iuxta suæ uoluntatis beneplacitum, quod proposuit in semetipso ex charitate, ut laudaretur gloria gratiæ suæ, & prædestinauit, præfiniuit, decreuit & conclusit apud se lapsum et deperditum genus humanum restaurare et seruare. Et hic fuit secundus gradus ad salutem.

*Secundus gradus
ad salutem*

Sed

Sed hac præfinitione ac prædestinatione, ceu inevitabili fato, Deus nullam imposuit necessitatem ulli hominum, uel ad saluationem, uel perditionem, sed præordinauit tantum certam & distinctam formam electionis. Nam prædestinauit, præfiniuit ac conclusit, lapsum ac perditum humanum genus sua potentia restaurare, & sua misericordia seruare, non quidem simpliciter absque medijs, sed in Christo, & id quidem per fidem erga suas promissiones, quas in Iesu Christo filio suo promiserat. Sicut Apostolus luculenter edisserit in Episto. ad Ephe. ca. i. dicens, Elegit nos in ipso, prædestinauit nos ad *ὑιοθεσίαν* per Iesum Christum in sese, iuxta beneplacitum uoluntatis suæ. Item: Prædestinati sumus secundum propositum ipsius, iuxta decretum uoluntatis ipsius, ut simus nos in laudem gloriæ illius, qui priores sperauimus in Christum. Huc facit etiam quod ait Diuus Petrus i. ca. i. Ante mundi constitutionem præcognitos, siue præscitos, redemptos esse, non corruptibilibus rebus, uelut auro & argento, sed precioso sanguine Christi, quasi immaculati et incontaminati agni.

Hæc præfinitio siue prædestinatio proprie causa est, quod credentes in

R ij

*De lapsu
restauratio*

*De Chri præ
destinatio*

*turnus gra
dus*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Christum seruantur & increduli pereunt. Deus deliberatiōe ac præfinitione facta de restauratione ac redemptiōe humani generis decreuit instituere uocationē siue uerbi ministerium, quo præsciti uocarentur. Nam propter præscitos & præfinitos, hoc est, propter illos, quos Deus pręuidit in Christo, amplexuros esse oblatam gratiam, instituta est uocatio. Etsi Deus uelit omnes homines saluos fieri, & offerat iusticiam uniuerso mundo, tamen propter præscitos, & præfinitos, non propter illos quos reprobos pręuidit, uerbi ministerium proprie instituit, ut eos in Christo filio suo rursus instauraret & seruaret. Quod si uero restaurari ac seruari deberent, inuitandi ac uocandi erant, ut eis exhiberentur & præstarentur diuini beneplaciti, decreti ac pręfinitionis beneficia, mundo ignota. Et ut obedientia fidei, præsciti homines iustificarentur utq; segregarentur a reprobis ac damnatis hominibus, annunciandum fuit Euangelium, quod proprie est fidei uerbum. Nam fidei obedientia Deus uoluit discerni uasa misericordiæ, a uasis iræ. Hoc mysterium diuinæ uocationis Diuus Paulus perspicue explicat, dicēs: Deum gratiam suam ubertim nobis impartiuisse

*Vocatio.
Ad salutem*

*Præuisi
a Deo in
Christo*

*Verbi ministerium
per uerbum quod
in Christo*

*Mysterium
diuinæ
uocationis*

pertinuisse in omni sapiētia & prudentia, patefacto nobis arcano uolūtatis suę, iuxta beneplacitum quod proposuerat in semetipso, usq; ad dispensationem plenitudinis temporum, ut summam omnia instauraret per Christum. Diuisus Petrus etiam ait, Christum ante creationē mundi præordinatum, manifestatum esse extremis tēporibus, propter nos, qui in illum credimus, eumq; excitatum esse e mortuis, ut fidē ac spem habeamus erga Deū, & animas nostras purificemus obediendo ueritati. Apostoli his clare eloquuntur, fidem Christo niri, & obedientia erga ueritatem Dei, homines natura corruptos instaurari.

Eundem hunc ordinem nostrę iustificationis, etiam perspicue describit Ioā. Evangelista cap. i. docens. Ioannem Baptistam a Deo missum esse, ut de Christo testificaretur. Hancq; testificationem factam esse, ut homines in Christum crederent, fidē Christi inculcari, ut hac fiamus filij ac hæredes Dei. Huc facit & illud Ioannis xx. doctrinam & facta Christi in Ecclesia, scriptione conseruari, ut credamus Iesum esse filium Dei, & ut credentes uitā habeamus in nomine eius. Hęc uocatio tertius gradus est ad salutem.

R in

*Sup Iust
ficationis
præordi
nata*

*Ioā. Baptista
cur missus*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

*Quartus
gradus est
iustificatio*

Quartus gradus est iustificatio, quæ complectitur peccati remissionem, & re-
stitutionem, ac innouationem deprava-
tæ humanæ naturæ.

*Quintus
gradus est
iustificatio
et glorificatio*

Quintus gradus est glorificatio, qua
credētes in Christi eterno regno heredes
Dei instituunt, & ornabuntur æterna ac
beata uitæ immortalis glia, & hæc glori-
ficatio est postremus finis iustificatiōis.

*Verbum Dei
fidei obiectum*

Enumerata hæc scripturæ testimonia et
recensiti gradus, per quos ad iustificatio-
nem ac glorificationem uenitur, perspi-
cue demonstrant, uerbum Dei tantum ef-
se fidei obiectū, scopum ac basim, a quo
si deflectit, fides non est, sed dubia ac ua-
ga opinio. Hoc solo fulcitur & sustinetur fi-
des, hoc sublato corrui & euanescit, ni-
hilq; nisi ficta fidei appellatio remanet.

*Fides quo
sustinetur*

In summa, ex recitatis scripturis apertū
est, nullam spem esse ad iustificationē &
futurā glorificationem absq; uocatione
Dei, hoc est, absq; ministerio uerbi, qd
peragitur aut angelorum aut hominum
opera, aut sola occulta uirtute Dei. Per-
spicue etiam his ostensum est, promissio-
nes siue uerbum Dei de Christo, promif-
so illo benedicto semine, esse obiectū &
scopum iustificantis fidei, non doctrinā
operum. Nam in illo apprehendit obla-

ta gratia, in hac præformatur bonæ uitæ ratio ac forma. Proinde cum certum sit nos fide iustificari, & ad iustificationem uocatione Dei peruenire, manifestum est, eam fidem tantum esse ex uerbo Dei, eoq; tantum niti, qua iustificamur.

Qui putant Ecclesiæ Christi fidem humanis doctrinis ac opinionibus niti, fœdelabuntur. Nos illo uerbo tantum hinc transferimur in cœlum ad Deum, quod Deus e cœlis huc transmisit ad nos, ut obedientia fidei iustificaret, ac glorificaret mundum. Hoc uerbum debent illustrare & cōseruare in Ecclesia cerimoniæ, Doctores, Scholæ, Episcoporum Synodi, & conciliorum Decreta, debentq; esse custodes scripturæ, & eius cognitionem religiose ac sancte propagare & cōseruare in Ecclesia. Nā tota Ecclesiastica politia, tm̄ instituta est propter ministeriū uerbi Dei, quo iustificamur et glorificabimur.

Huic etiam debent uicariam suam operam impendere omnes Magistratus ciuiles, qui non tantum propter temporaria commoda huius uitæ diuinitus ordinati sunt, sed præcipue propter cōseruationem religionis & gloriæ Dei, & ob id Dominus in Esaia uocat Reges Ecclesiæ nutricios, & Reginas nutrices. Et in

*Fides tantum
ex uerbo Dei*

*Verbi dignitas
cōseruanda.*

*Quid et a
quibus ob
seruandum*

*Ecclesiastica
Politia*

Magistratus

COMMENT. IN PSAL. XIX

Deut. xvij. iubet ut Rex librum legis habeat, eum legat tota sua uita, & Deum timens custodiat uerba, ceremonias & omnia quæ in lege præcepta sunt.

Ministerij
Euāgelij duæ
species.

Sacramenta.

Docentes ministerio Euangelij fidem excitari in hominibus, effici, sustineri, alii, fulciri, ac confirmari, uerbo Dei adiungimus Sacramenta diuinitus instituta: Constituimusq; duas species ministerij Euangelij, ac spiritus, uidelicet prædicationem uerbi, & dispensationem Sacramentorum. Sacramenta cum uerbo coniungimus, quod nulla sint Sacramenta Dei, quibus non sit adiuncta diuina promissio, quam Dominus Sacramētis nobis obsignet. Et cum Sacramenta nō sine uerbo Dei, per quod Deus nobis defert salutis beneficia, asseueramus Dominum, tum per suum uerbum, tum per Sacramenta in Ecclesia Catholica efficere & stabilire fidem, impertire gratiam, sub uisibilibus rebus tradere spiritualia, & sub tegumento rerum uisibiliū, ut Diuus Augustinus inquit, diuinam uirtutē secretius operari, Sacramentum non iudicamus tantum esse aut Christianę professionis tesseram, aut inuisibilis promissæ gratiæ symbolum, aut fidei sigillum, symbolum fidei, aut monumentum gratiarum

tiarum actionis, sed etiam diuinæ gratiæ syngrapham, qua Deus non minus quā uerbo suam gratiā promissam, benigne offerat & exhibeat, & organum, per qđ in interno homine efficax sit & operetur suæ bonitatis spirituales diuitias, inter quas diuinæ gratiæ opes etiam computamus fidem, qua consequimur iustificationem & æternam uitam.

Quod autem sepe numero nulla efficacia ac uis Sacramenti sentiatur, id nobis imputandum est, non Sacramento, quia humana peruersitate diuinæ gratiæ effectus in Sacramentis, non minus opprimuntur & impediuntur, q̄ in audito uerbo Dei. Diuis Augustinus significaturus Sacramentis plane eādem uirtutem inesse, quæ uerbo Dei inest, nominauit Sacramētum Dei, uisibile Dei uerbum, innuens illud tantum interesse inter uerbum & Sacramenta, qđ illud auditu percipiatur, & hæc, Dei promissiones in re uisibili sub aspectum ponentia, incurrant in oculos.

Domīnum fidem efficere, fulcire, ac corroborare per Sacramēta sua, quem admodum per suum uerbum eam efficit & fulcit, scriptura sacra non obscure cōprobat, Euangelij prædicationem & Sa

*De m et qđ
firma Sacra*

*Sacramentū
uisibile uer-
bum.*

*Euangelij
prædicationem
firmam*

Et Sacramentorum dispensationem hoc est
administra-
tio spūs et
iustitiæ

COMMENT. IN PSAL. XXI.

sacramentorum dispensationem, uocans
administrationem spiritus & iustitiæ, &
docens Baptismum esse lauacrum rege-
nerationis, & interrogationem bonæ cō-
sciētiæ in Deum, baptizatosq; Baptismo
Christum induere & saluos reddi. Absq;
fide nemo induit Christum, nemo rege-
neratur, nemo habet in Deum bonæ cō-
scientiæ testimonium, nemo consequitur
Dei Spiritum, nemo fit saluus. In confes-
so itaq; est Dominum Sacramentis fidē
& cæteras enumeratas spirituales dona-
tiones exhibere. Sicut Dominus uerbo
& Sacramentis credentibus copiosius
paulatim Spiritum sanctum impertit, cō-
scientias erigit & fulcit, hominem rege-
nerat, & ad imaginem Christi transfor-
mat. Ita paulatim fidem excitatam in cre-
dentibus, fouet, fulcit, & auget, & cum fi-
de adauget omnia salutis beneficia, idq;
per uerbum & Sacramenta, quæ in Ec-
clesia sunt Dei organa, ad efficiendas res
spirituales, diuinitus apparata.

Qui inficiantur Sacramentis spiritua-
les res suppeditari & effici, illi recte affir-
māt, nos aqua baptismatis frustra ablui,
iudicant dispensationem Sacramentorū
inanem & uacuum cærimoniam esse in
Ecclesia, negantq; Sacramenta esse tesse-
ras

Dominus
quæ exhibet

Cum fides
excitatur

Quæ erant
organum
Dei

Temperet
an expressio

ras Christianæ professionis, esse symbo-
la ac sigilla promissæ gratiæ, quo errore
uix alius quisq̃ fœdior esse potest. Si Sa-
cramenta symbola sunt promissionis,
de promissis rebus nos admonēt & do-
cent. Si tessere ac sigilla sunt, animum cō-
firmant erga Dei promissiones. Verum
si docent, admonent & confirmant, ma-
nifestum est Sacramentis fidem excitari,
effici, foueri, fulciri ac stabiliri, eaq̃ non
minus esse fidei obiectum, scopū ac ba-
sim, q̃ uerbum quod semper est Sacra-
mentis coniunctum, & a quo Sacramen-
tis sua ueritas, soliditas, efficacia ac uis
est: Imo quo fit ut egena ac infirma ele-
menta, Sacramenta fiant. Nisi enim Dei
uerbum, ordinatio, mandatum ac pro-
missio elementis adderentur, nihil differ-
rent ab alijs corporalibus rebus. Quod
autem differunt, facit uerbum Dei, Sacra-
mentis adiunctum.

Baptismus fidem de purgatione pec-
catorum & restauratione deprauatę na-
turæ. Eucharistiæ cœna, de satisfactio-
ne & redemptione in Christo, fidem ef-
ficat, auger, & fulcit, sed per uerbum
Sacramento additum: nisi promissio
Dei addita esset Sacramentis, nec fi-
dē efficere, nec fulcire posset. Ne in ipsa

Symbole ac
Sigilla pro
missæ gratiæ

Sacramentis fides
excitatur

Verbum semp
Sacramentis con
iunctum

Baptismus

Eucharistia
cœna

Promissio
Dei addita
Sacramentis

COMMENT. IN PSAL. XIX

*infirmior
quid defuit*

*Spūs Sctus
fidem efficit*

*Est agri
colatio*

*Cum Spūs
Sctus sua
luce afful-
get*

Sicut in do

iustificatione uideamur aliquid deferre aut naturali luci humanæ mentis, aut mortuæ literæ, aut corporalibus rebus, egenisq; elementis. Docemus Spiritum sanctum fidem efficere, augere, fulcire & corroborare in credentibus, sed per uerbum & Sacramenta, tanq̃ per Dei instru-
menta, quibus ei placuit dispensare my-
steria sui regni & excolere Ecclesiā, quæ est agricolatio eius, in qua ueri Docto-
res plantant & rigant prædicatione Euā-
gelij & dispensatione Sacramentorum,
& Deus suo spiritu incrementum dat, &
illucescit in cordibus nostris ad illumi-
nationem cognitionis gloriæ suæ, in fa-
cie Iesu Christi.

Nisi Spiritus sanctus sua luce affulge-
ret, suaq; uirtute accederet, uerbum tan-
tum posset inani sono ferire aures, & Sa-
cramenta oculis obseruari, interno ho-
mini nihil possent conferre. / Sicut solis
splendor cæcos, uox surdas aures, exti-
mulatio exanime corpus nihil afficiunt:
Ita humanæ mentes & corda nihil affici-
untur Dei uerbo & Sacramentis, absque
uirtute Spiritus sancti intus operantis.
Quod uisus est oculis ad concipiendam
lucem, auditus ad percipiēdam uocem,
anima corpori ad exercendas naturales
actiones,

actiones, hoc in spiritualibus rebus, spiritus sanctus est mētibus & cordibus humanis. Quicquid diuinæ gratiæ & boni in nobis est, illud spiritus Dei uirtus & actio est. Quemadmodum Deus per ordinata organa, suo spiritu, suaue occulta uirtute, omnia operatur in uniuersa creatura: Ita in Ecclesia Deus suis organis, per Spiritum sanctum omnia efficit. Et ut hoc nobis declararet, in scriptura passim testificatur, quod spiritus sanctus Ecclesiam doceat, illuminet, sanctificet, conscientias consoletur & confirmet, corda moueat & gubernet, pios uarijs gratiarum donis locupletet, quod sit sigillum, quibus nostris conscientijs obsignetur promissiones Dei, quod sit spiritus sapientiæ, scientiæ, intelligentiæ &c. hoc est, quod sit author ac fons lucis, & sua luce illustret hominum mentes in mysterijs fidei plane cæcas.

Hac descriptione officiorum Spiritus sancti luculenter ostenditur, fidei initia, incrementa & effectus, spiritus Dei actiones esse non rationis. Scriptura alias etiam præclaris testimonijs hoc confirmat, de quibus præcipua quædam hoc loco subiiciemus.

Esaia liij. Quibus non est narratum de eo, uiderunt, & qui non audierunt con-

*Spiritus sanctus
quid in mentibus nostris*

Sicut in do

*In scriptura
de spiritu sancto*

Dei promissiones

*Fidei incrementa
S. sancti actiones*

Esaia 53

COMMENT. IN PSAL. XIX.

templati sunt: quis credidit auditui nostro? id est, auditę prædicationi, & cui brachium Domini reuelatum est. Propheta diserte effatur, nec rationem amplecti fidei mysteria, nec prædicationem ac uocem insonantem auribus efficere fidem, nisi Spiritus sanctus suę uirtutis afflatu aspiret & intus reuelet, quę uerbatim in aures instillantur. Reuelatio brachij Dñi fit in Christo, sed per Sp̃m Dei, qui est uirtus et actio Dei. Vbi hæc uirtus abest, uerbum & Sacramenta inefficacia sunt.

*Sp̃s Sanctus q̃r
nobis aspicit*

*Reuelatio dñi
brachij q̃r
in Christo fit*

*Fides quomodo
paratur*

Fidem rationis uiribus absq; interna reuelatione Spiritus, non parari, satis etiam declarant conciones Noe, Mosi, Prophetarum, Christi & Apostolorum, quorum testimonium multi sapientissimi homines etiam prodigijs in consciētia euicti, ne quidem suscipere, credere et comprobare uoluerunt.

Ioann cap 6

Ioā. vi. Nemo potest uenire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum. Quia scriptum est in Prophetis. Et erūt omnes docti a Deo: omnis qui audiuit a Patre, & didicit, uenit ad me.

Itē: nemo potest uenire ad me nisi fuerit ei datum a Patre meo.

Matth cap 4

Item Marci iij. Vobis datum est nosse mysteriū regni Dei. Illis aut q foris sunt,

in

in parabolis oia fiunt, ut uidētes uideāt,
 & non uideāt, & audiētes audiant, & nō
 intelligāt, ne qñ conuertant & dimittant
 eis pctā. Ad Christum fide uenit per uer-
bum & Sacramēta. Cū nemo ad Christū
 ueniat, nisi a Patre doctus & tractus, pa-
 lam est, uerbo & Sacramentis Dei in ijs
 solummō fidem effici, quos Deus Pater
 occulta uirtute sui spiritus trahit & do-
 cet, hoc est, quorum corda mouet & tra-
 hit, & mentibus sua luce affulget.

*qñ ad Chm
peruenit*

Vt Christus notanter exprimat, Dei
 uerbo credere, nō esse situm in nostra uo-
 luntate, sed in solius Dei misericordia, si-
 gnate ait, ad se neminem posse uenire, ni-
si Pater trahat & doceat ea: mysteriaq;
 uerbi Dei ijs semper manere obscura æ-
 nigmata, quibus non datur diuinitus a
 Deo Patre, ut ea intelligant ac credant.

*Dei uerbo
credere,*

Deus Pater suo spū trahit, docet, my-
steriorum cognitionem donat & quic-
quid ad ueram fidē attinet solus ille sup-
pedicat, suo afflatu in nobis excitat ani-
mi propēsiōem erga suum uerbum, qd
propriè trahere est. Deinde docet, & illu-
minat credentes uerbo. Hinc fideles uo-
 cātur Theodidacti. Deus in nobis nihil
 aliud repperit, q̄ materiā ad operatiōes
 suas idoneam, uidelicet aīam rationalē;

*Deus pater
suo spū
trahit*

*Credentes
sunt Theodi-
dacti.*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

in hac exercet Deus suas operationes, illuminat fidē, efficit, sanctificat &c. Nosmetipsi autem natura deprauati, nostris uiribus absq; Spiritu Dei, nō magis possumus has operatiōes spiritus exprimere naturalibus animæ potentijs, q̃ lignū natura ad incensionem aptum, semetipsum accēdere potest, aut q̃ inanīmis fœtus in utero semetipsum animare potest, Deo non inspirante animam.

De operatiōib;
spiritus
Dei

Lucę cap 10

[Lucę. x. Confiteor tibi Pater, Domine cœli & terræ, q̃ abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, etiam Pater, sic complacitum est coram te. Christus hac sententiā edicit, mysteriorum Dei noticiā ac fidem, eius bonitate diuinitus donari. Ait autē rudibus, imperitis, secūdum hoc seculū stultis et infantibus, reuelari fidei mysteria, ne putemus cognitionem uerbi Dei & fidem, ratione humana acquiri. Si fides in ipsa ratione subsisteret, sapientes & prudentes præ alijs ratione præditi, uerbi Dei mysteria præ alijs etiam intelligerēt & Deo crederent, sed ἡπίστοι, id est, infantes, q̃ θεοδιδάκτοι, nō αὐτοδιδάκτοι sunt, credūt uerbo Dei, sapiētibus & prudentibus manentibus incredulis. Ergo palam est fidem spiritu donari et effici, non excitari

Infantes
enim credunt
uero Dei

Fides spū
donatur

excitari uirtute rationis.

i. Corinth. ij. Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, stulticia siquidem illi sunt, nec potest cognoscere, quod spiritualiter diiudicantur. Homo naturalis ex corpore & anima rationali compactus, cum non possit comprehendere Dei uerbum cœlitus reuelatum absque Spiritus sancti afflatu & illuminatione, quod ad cognitionem eius uerbi requiratur spirituale, atque adeo aliud iudicium, quam ratio naturaliter habet, quæ offenditur, & omnino abhorret a doctrina fidei, iudicatque eam extremam esse insaniam, sicut Diuus Paulus præclare & copiose explicat in i. ad Cor. cap. i. & ij.

Manifestum est hominem rationis acuminem naturæque uiribus non posse amplecti uerbum Dei, multoque minus ei credere. Quamuis Spiritus sanctus tum mentibus tum cordibus nostris tanquam subiectis materijs ad fidem Christi excitandam & fouendam opus habeat, tamen fides nec in naturali corrupta ratione, nec in uoluntate nostra proprie subsistit, sed in Spiritu sancto operante in mentibus & cordibus nostris, gubernareque deprauatam rationem ac uoluntatem nostram. Si uis credendi uerbo Dei, posita esset in nostra ra-

S

*sum ad Cor
cap 2*

*Dei uerbo
qđ uisum*

*Fides nec ra-
tionis nec uo-
luntatis est.*

*Uir uerba
credendi in
quo posita*

COMMENT. IN PSAL. XXI.

tione, aut uoluntate, tum uerbo Dei aut
 audito, aut lecto, Deo Patre nec trahen-
 te, nec reuelante, nec docente, possemus
 ad Christum uenire & ei credere. Hoc cū
 absque Deo Patre facere nequeamus, si-
 cut ostensum est antea, perspicuum fit, fi-
 dem neque rationis, neque uoluntatis
 uiribus attribui posse. Humanæ mentes
 naturaliter suis uiribus tantum possunt
 ea comprehendere, quæ sensibus sunt ex-
 posita. fidei mysteria, nec sunt sensibus
 subiecta, nec sunt posita sub conspectu
 rationis, quia fides uersatur in nō appa-
 rētibus, estque hypostasis earum rerum
 quæ sperantur, & elenchus eorum quæ
 non uidentur. Palam itaque est fidem in
 hominibus non effici ratione, sed Dei
 spiritu.

Catabaptistæ fingentes puerulos cre-
 dere non posse, q̄ nondum rationis sint
 cōpotes, fœde errāt, quia rationi natura-
 liter corruptę ac deprauatę tribuūt fidē,
 putantq̄ fidē excitari & effici in hoībus
 ratione, quę fidē nec efficit, nec fulcit, sed
 impedit & euertit. Ratio est pars carnis,
Caro aduersus spiritum pugnat, Ergo et
 ratio contra fidem pugnet necesse est,
 quia est opus Spiritus. Et hoc nimium
 uerum esse uidere est in Adamo & Eua,
 qui

fides quibus
 uiribus non
 luenda

Fides myste-
 ria in quo
 uersantur

Hypostasis

fides quo
 efficitur

Infantes ha-
 bent fidem.

Ratio
 Caro

qui post lapsum cognoscebant bonum
& malum, & explicantes corruptę ratio-
nis officia, perspicue increduli & mali a-
gniti sunt, præbueruntque in se exem-
plum omnibus posteris suis, deprauata
ratione, tum fidem & obedientiam erga
Deum potius opprimi & extinguere, q̃ ex-
citari ac foueri. Infantes mentem ac cor
habentes, non minus q̃ adulti illam ma-
teriam habent, in qua Spiritus sanctus
suas operationes exercet, & fidem effi-
cit. Ob id fidei donum eis in Ecclesia nō
minus contingere potest, q̃ adultis, eos-
que suę fidei igniculos, intus naturę im-
becillitate, ceu cinere, ac fauilla obrutos
foueri. Iesus Christus perspicue docet in
Matthæi xviij. dicens, etiam pueru-
los, uicio ætatis nondum sapientes, in
se credere.

Huius latentis fidei & occultę diuinę
uirtutis, operantis in puerulorum men-
tibus ac cordibus præclarum specimen
ostensum est, in Diuo Ioanne Baptista,
qui cum Maria Iesu Christo grauida,
matrem ipsius Elisaberam salutarer, in
materno utero præ gaudio exultauit,
quę exultatio & quod gaudium, manife-
sta fuerūt indicia spiritualis operationis,
noticię ac motus. Cur Spiritus sanctus

S ij

*Adam et
Eua deprau-
ata ratio*

*Infantes de
quorum fide*

Matth. cap 18

Ioanni Baptista

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Id quod in Ioanne adhuc in materno ute
ro quiescente operatus est, etiam non o-
peraretur in alijs infantibus, & maxime
illis, qui in lucem æditi iuxta Christi m̃a
datum baptizantur & abluuntur regene-
rationis lauacro. Infantes aliena fide &
prece oblati Deo & Ecclesiæ, baptismo,
regenerationis lauacro abluti adnume-
rantur Ecclesiæ Dei, admittuntur ad cō-
munionem regni cœlorum omniumq;
bonorum Ecclesię, fiunt promissionum
Dei participes, certum itaq; est eos Spiri-
tum Dei accipere, qui affulgeat eorum
mentibus, spirituali sua luce, qui eos re-
generet et excitet in eis propriam fidem,
qua iustificentur.

*An infantes
aliena fide
iustificentur?*

Qui contendunt puerulos nō sua, sed
aliena fide iustificari, eosq; nihil habere
fidei, baptismo nihil tribuunt, numerant
eum inter uacuas cęrimonias, negant Sa-
cramentis adesse uirtutem Spiritus san-
cti, promissiones Dei additas Sacramē-
tis iudicant inanes ac uanas esse. Contra
uerbum Christi inficiantur hominē ex
aqua & spiritu renasci, eripiuntq; omni-
bus illis etiam baptizatis spem salutis &
uitæ æternæ, qui præmatura morte citi-
us moriuntur, q̃ ratio possit in eis facere
officium suum, & qui natura nascuntur
aut

aut fatui, aut surdi, aut muti: qua opinio-
ne nulla potest esse crudelior. & in Chri-
stum & eius religionem cōtumeliosior:
quia spirituale regnū Christi, quod per
uerbum & Sacramēta administratur bo-
na ex parte obruitur & obliteratur hac
opinione. Toto cœlo, totaque terra
errant illi, qui putant rationem esse fi-
dei artificem, fidemque sensuum ope-
ra parari.

Diuus Paulus in ij. Thessa. iij. ait, Fidē
non esse omnium. Si fides sensuum & ra-
tionis opus esset, sane omnium esset. At
omnium non est. Ergo nec sensuum, nec
rationis opus est. & hoc ipsum res ipsa
etiam docet, quia uidemus plurimos au-
dire uerbum Dei, rariores tamen ex ani-
mo ei credere, multosq; audire uerbum
Dei simul eodem tempore, & tamen ali-
os alijs citius credere. unde liquido co-
gnoscamus, Dei uerbo credere, munus
Dei & Spiritus sancti opus esse, quod iu-
xta diuinæ suę uoluntatis beneplacitum
operetur, quādo, ubi & in quibus uelit.
Hoc comprobatur Diuus Lucas præclare
exemplo in Actis Apostolicis cap. xvi.
dicens: Cum Apostoli multis mulierib.
loquerentur, Dominum Lydiæ purpu-
rarum uenditrici aperuisse cor, ut inten-

*Fides an ra-
tionis opus.*

*Dei uerbo
credere mu-
nus Dei et Sp-
ritus sancti
opus*

Act. xvi. 16

COMMENT. IN PSAL. XIX.

derethis quæ a Paulo dicebantur.

*Paulus pro
Ephesijs* Huiusmodi doctrinæ etiam innumera
& aperta documenta extant passim in
scripturis. *Christus pro
Petro* Diuis Paulus orauit, ut Pater
gloriæ Ephesijs daret Spiritum sapien-
tiae & reuelationis, illuminatos oculos
mentis, ut scirent, quæ sit spes, ad quam
Dominus nos uocauit. *Fides Dei
donum* Item: ut fortitu-
dine corroborarētur per spiritum Dei,
et ut in interno homine Christus per fidē
inhabitaret. Christus orauit pro Petro,
ne deficeret eius fides. Apostoli rogaue-
runt Dominum, ut fidem ipsis augeret.
Profecto nisi fides Dei donum esset, nisi
supra humanas uires esset, Deo credere,
haudquā a Deo peterentur, tum fides,
tum fidei robur & incrementum. Hæ &
aliæ plures preces his similes, aper-
te declarant iustificantem fidem per spiri-
tum sanctum effici, foueri ac fulciri.

*Fides prior
ne in homine
spiritu Dei.* Commemoratis argumentis fortas-
se opponi posset Diui Pauli testimoniū,
qui ad Gala. iij. dicit. Spiritū Dei fide ac-
cipi, quo uidetur innuere fidem in homi-
ne priorē esse spiritu, fidemq; ex naturæ
principijs iam ortam ac natam, demum
spiritum Dei consequi, eumque non esse
effectorem fidei, sed potius effectum.

Ad hanc obiectionem respondeo, Di-
uum

num Paulum non disputare de ordine, quo aut fides, aut Spiritus sanctus in nobis sumit exordium, sed conferre Evangelium cum lege, & fidē opponere iusticiæ operum, asserereque Dei Spiritum, per fidem accipi, non per operum siue legis iusticiam, nihilq; pugnat Diui Pauli dictum contra recitata scripturæ testimonia, quibus edocemur Spiritum sanctum per uerbum & Sacramenta fidem efficere, fouere & stabilire.

Hæc sententia solida, firma & indubitata est, nec Christi fidem absque spiritu Dei effici, nec Spiritum sanctum absque fide accipi. Nam fides Spiritui, & Spiritus fidei coniunctus est. Spiritus sanctus una cum uerbo Dei illabitur in animos hominum, fidem efficiens. Quamuis Spiritus sanctus præueniat fidem suo afflatu, ordine non tempore, tamen Spiritus Dei in hoc nec subsistit, nec manet, nisi fide quasi apprehensus detentus & inuitatus detineatur.

Fide apprehendi Spiritum sanctum certificantem corda de promissionibus Dei, ac sanctificātem & renouantē nos, Apostolus ad Ephe. perspicue astruit, inquit: Postq̃ credidistis, obsignati estis Spiritu sancto promissionis, qui est

*Chri fidem
absq; spiritum
Dei. no efficit*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

arrabo hereditatis nostrę Tum demum, cum credimus, Spiritus sanctus in nobis manet, & imprimit mentibus & cordibus nostris, certitudinem promissionū diuinarum, & eas quasi sigillo nobis ob signans, reddit perpetuo spūi nostro testimonium per suum spiritum, q̄ simus filij Dei.

Ioan. cap. 14

Huc facit illud Christi. Ioan. xiiij. Si q̄s seruabit meum sermonē, ad eum ueniet, & mātionem apud eum faciemus.

Spūm Dei fide accipit

Utrunq; hoc uere & apte dicitur, fidem in homine per Spiritum Dei effici, & Spiritum Dei fide accipi, quia eodem temporis puncto contingunt homini fides & Spiritus, habētq; paria principia tum spiritus, tum fides in homine, & quasi mutuis amplexibus se constringunt. Fides peculiare opus est Spiritus sancti, imo nō potest ab eo separari. Diuus Paulus testificatur aperte spiritui & fidei eadem esse initia, dicens Fidem esse ex auditu, et auditum per uerbū Dei, spiritūq; sanctum non ex operibus, sed ex prædicatione fidei accipi. Hinc manifestum est, per idem uerbū exhiberi nobis tum spiritum, tum fidem Christi.

p̄ spūm dei in m̄ hōis efficitur

fides ex auditu

Dominici opus

Dominus suum uerbū annunciās, spiritu suo corda aperit uerbis, suscepto uerbo,

uerbo, fidem efficit. Spiritus sanctus fide in uerbo apprehensus sic detinet, ut porro inhabitet, gubernet ac sanctificet credentes. Quatenus Spiritus sanctus inhabitat credentes & operatur in eis, fide accipitur, quatenus per uerbum & Sacramenta fidem excitat, cum uerbo & Sacramentis, quæ sunt fidei obiectum, exhibetur, & irradiatione ac fulgore sui luminis fidem excitat, ordine, non tempore præueniens fidem.

Spiritus sanctus

Hic animaduertendum est, Sophistarum commentum de fide acquisita, inane ac falsum esse, quo affirmant homines præparatione naturalium uirium, fidem mereri de congruo.

De fide acquisita

Congruum

Postremo ut finiam hunc locum de efficiente causa fidei, non arbitror eos sane mentis esse, qui obgannunt nos iustificationem tribuere mortuæ ac ociosæ fidei, cum audiunt iustificationem tribui illi fidei, quam ipse Spiritus sanctus per Dei uerbum & Sacramenta efficit, sustinet, fouet, ac corroborat. Non potest enim hoc mortuum dicere mens bene composita, quod ipsemet Spiritus sanctus uerbo Dei efficit & fouet. Sophistæ sciunt nos de fide Christi aliter loqui, tamē qua sunt animi peruersitate, illud in nos

Fides non est non est mortua inuocata

In Sophistas

COMMENT. IN PSAL. XIX.

*fides quid
Bm Sophi
stus*

*De fide iustifi-
canta*

*Dei verbum
fidei obiectum*

detorquent, quo ipsimet peccant. Nihil enim aliud putant fidem Christianam esse, quam nudam Evangelicæ historiæ noticiam, & ociosam aliquam cogitationem de Christianismo. Sicut res ipsa clamat & eorum Epicurismus testatur.

De fide iustificante ut breuiter explicem nostram doctrinam, simplicissime & crassissime dicam de fide. Initio doce mus, Omne Dei uerbum esse fidei obiectum, fidemque uersari circa omnem ueritatem Dei, hoc est, circa legem & Euangelium, fidemque amplecti, assentiri, & subscribere omni diuino uerbo, tribue- reque omni sermoni Dei ueritatem, & in genere eam sic definimus, quod sit certa per- suasio de omni ueritate Dei.

*Figmentum
de implenda
fide*

*Dei scriptura
non in bonis*

Figmentum Sophistarum de implicita fide renuimus, qui nugantur animi qua- dam humilitate, ea etiam credenda esse, quæ recepta sunt ab Ecclesia, etiam si de eis nullum extet Dei testimonium, etiam si certo constet multa erronea esse, & pu- gnare cum aperto Dei uerbo, qualia sunt nugamenta de satisfactionibus pro uiuis & mortuis, de purgatorio, de in- tercessionem mortuorum, de transsub- stantiatione in cœna Domini, de uirtute in- dulgentiarum & similium nugarum ac opinionum,

opinionum/ Ante diximus uerbum Dei
tantum obiectum, fundamentum ac sco-
pum fidei esse, nec esse fidem, sed dubiam
& instabilem opinionem, quæ nititur hu-
manis doctrinis.

verbum Dei

Deus duplex uerbum in Ecclesia pro-
posuit, uidelicet legem & Euangelium.
In hoc uerbo tantum subsistit ac conqui-
escit Ecclesiæ fides. Qui credit legem es-
se Dei uerbum, & persuasum habet cer-
tas ac firmas esse diuinæ legis promissio-
nes ac minas, uere credit. qui credit Euā-
gelium Christi Dei uerbum esse, & affir-
mat continere ueritatem Dei, fidem ha-
bet, sed nondum eam, qua coram Deo
iustificamur. Hæc fides est tantum histo-
rica noticia, qua generaliter sicut ex alijs
historijs cognoscitur Dei aut beneuola,
aut irata uoluntas, tum erga bonos, tum
malos. Eiusmodi fidem Iacobus eti-
am Diabolo tribuit, dicens, eum cre-
dere & contremiscere. Eiusmodi fi-
des etiam plurimis Iudæis & Christia-
nis est, qui tamen æterna morte pere-
unt. Longe ergo aliud est uera & il-
la iustificans fides, quam nudus assen-
sus ex historica uerbi Dei noticia, quo-
ciusmodi extra certamina ac pericula
tum corporalia, tum spiritualia positi,

*Deus duplex
proposuit
uerbum Lex
et Euangelium*

*qtr uident
Euangelio
fidem habere*

*Fides histo-
rica.*

*Iacobus de
fide*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

statuimus, sacrae scripturae mysteria vera esse. Hunc nudum ex noticia uerbi Dei assensum, Scholastici Theologi iudicant ueram fidem esse & iustificantem. Nam fingunt hominem hac fide cooperante charitate iustificari coram Deo.

Vocabulum fidei polysemon est, & fides in propositum Dei uerbum, ceu in suum unicum scopum, quasi collimando prospiciens, in diuersa tendit obiecta. Verbum Dei aut iubet aut prohibet, aut promittit, aut minatur, aut exempla uel legis, uel Euangelij recitat. Diuersa itaque uerbi Dei est materia, & diuersa sunt fidei obiecta, iuxta diuersas materias uerbi Dei, in quam fides suam aciem defigit. Fides sortitur etiam definitiones, & exerit suos effectus in credentibus. Saepenumero una aliqua fidei particula seu forma, siue quod perpetua quadam cognatione ita fidei est coniuncta, ut rationis dicio tantum distinguatur, sed re ipsa nec parari nec distrahi possit a fide, propterea fide *καταχριστικῶς* ponitur. Hinc fides uocatur noticia siue cognitio, assensus, *πληροφορία*, sperandarum rerum hypostasis, et eorum, quae non uidentur elenchus. Hae appellationes fidei proprie oriuntur ex fidei causis, obiectis ac materiis, in

in quibus uersatur fides. Tāta est cognatio harum rerum, quę fidei uocabulo cōprehenduntur, ut prorsus diuelli ac disiūginequeant. Alia ex alia sua sponte naturali quodam ordine nascitur. Noticia siue cognitio uerbi Dei est fidei initium, siue prior fidei particula. Huic proxime accedit cordis assensus. Noticiā mentis & cordis assensum proxime subsequitur plerophoria, hæc fiduciam parit, fiducia parrhesiam, securitatem, pacem, ac gaudium gignit, quę nullis rationibus credentibus omnino eripi possunt in ullis certaminibus, difficultatibus ac afflictionibus. Hæc de fide in genere. Nunc prosequemur explicationē singularum partium fidei, & describemus earum uires & effectus.

Principium, primusq; gradus fidei, est cognitio uerbi Dei, quam auditu uerbi Dei in animis hominū Spīritus sanctus efficit. Necesse enim est, ut fidelium mens euehatur supra naturalem intelligētiam, & accipiat aciēm siue lucem, qua cernat & cognoscat cōlestia & æterna salutis mysteria, quę naturæ captum superant, quę animalis homo nec rationis acumine, nec priuata contemplatione ac studio assequi potest, sed quę, ut Diuus Io.

Virtus dñi annes inquit functio nos Domini doce-
 biq; Supernaturalis hæc noticia, cogni-
 tio, ac sciētia, quam Spiritus sanctus præ-
 bet est primus fidei gradus et aliqua por-
 tiūcula fidei. Synecdochicōs: tamē pro
 integra ac solida fide sæpe ponitur, & co-
 gnoscere ac scire, pro credere usurpa-
 tur, eo quod fidei insit cognitio, nullaq;
 possit fides dici quæ non habeat eius ali-
 quam noticiam, quod credimus.

*Fides est no-
 ticia,*

*Allegorizans
 sup. veram fidem*

Fidem non in ignoratione, sed in co-
 gnitione positam esse, fidemq; compre-
 hendere & in se concludere cognitio-
 nem, Scriptura expresse docet, fidem
 uocans noticiam ac sciētiam illius quod
 credimus. De fide enim sic loquitur, E-
 saia xi. Repletam esse terram sciētia Do-
 mini. lv. In scientia sua multos iustifi-
 care. Oseæ. vi. Scientiam Dei plus q̃ ho-
 locausta esse. Zacharias Lucæ, i. Fidem
 nominat scientiam salutis ad remissio-
 nem peccatorum. Aposto. ij. Timothei
 iij. Peruenire ad cognitionem ueritatis
 omnes homines. Credere dicit: Iob xix.
 Ea quæ credit, ait se scire, inquiens. Scio
quod redemptor meus uiuit, & in nouis-
 simo die resurrecturus sum. Hieremias
xxxi. de doctrina noui Testamenti seu
 de fide Euangelij proferenda per uniuersum

sum terrarum orbem loquens, ait, Omnes scient me a maiore usque ad minorem.

Hæc phrasis loquendi Diuo Ioanni est ualde familiaris. Scimus inquit, cum apparuerit, q̄ similes ei erimus. Scimus q̄ translati sumus de morte ad uitam. Scimus q̄ ex Deo sumus. Scimus quia Deus audit nos, scimus q̄ habemus petitiones, quas postulamus a Deo. Ioannis x. Cognosco oues meas & cognoscunt me meæ. xvij. Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum Deum uerum et quem misisti Iesum Christum. Itē, Pater iuste, mundus te non cognouit. Hi cognouerunt, quia tu me misisti. Notum feci eis nomē tuum, & notum faciā, ut dilectio, qua dilexisti me in ipsis sit, & ego in ipsis.

Hæ & innumeræ aliæ loquendi formulæ docent, fidem complecti cognitionem eorum quæ credimus, fidemque a noticia arcanorum Dei sumere initium. Hoc claro testimonio etiam comprobabat Dominus in Ioanne, dicens Manifestaui nomē tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo. Verba q̄ dedisti mihi, dedi eis, ipsi acceperūt et cognouerūt & crediderūt. His uerbis perspicue oñdi

*Fides sum
Plectitur*

tur, uerbum Dei esse fidei obiectum, & demq; oriri ex cognitione uerbi Dei.

*De forma
fidei*

Cum hæc prima forma fidei attenditur, scriptura indicat fidem recte definiri, q; sit cognitio ueritatis seu uerbi Dei. Item: Scientia Dei & salutis nostræ. Hæc scientia est prima forma, primumque membrum fidei.

*Notitia assensus
fidei*

Secundū est ex noticia assensus, nisi q; mēs uerbo Dei illuminata cōcepit, cor cōprobauerit et acceptauerit, nuda mentis noticia absq; uolūtatis assensione nulla fides est. Euangelium passim eos incredulos ac impios iudicat, quocati uerbū Dei audientes & historiam intelligētes, nolunt uenire, sed contempto Dei uerbo abeunt, & se ab eo auertunt.

Increduli qui

*Auertiunt se
ab agnita fide
ueritate,*

Quot se a ueritate agnita auertunt, nec adherere, nec ei assensum præbere uolunt, increduli sunt etiam si sciāt totius scripture mysteria. Diuus Ioannes ostensurus fidem cōplecti ex noticia uerbi Dei assensum, incredulitatemq; esse, non præbere assensum Dei uerbo, ait: qui non credit Deo, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de filio suo. Nō credere in testimonium Dei, significat Dei testimonio non assentiri, non habere ei fidem. Fides ab

*Non credens
Deo*

*Non credere
in testimonium
Dei,*

hac

hac sua forma siue particula, uidelicet assensu, recte definitur, quod sit ex noticia uerbi Dei assensio.

Tertio, Ex noticia & assensu nascitur plerophoria: quanto assensus se altius at tollit, & arctius ac firmitus affigitur uerbo Dei, tanto plerophoria ex assensu p- diēs fit plenior ac maior. Hinc in quibus dam egregia & excellens est, in nonnul- lis ualde exilis, obscura & imbecillis est. Hac certitudine siue certa persuasiōe pri- mo indicat se aut firmitas aut infirmitas, aut magnitudo aut paruitas nostrę fidei, cuius dissimilitudinem Euangeliū quasi uiua pictura in ijs exhibet, qui Christum in suis necessitatibus adierunt, & eius o- pem implorauerunt. Ab hoc fidei mem- bro, uidelicet plerophoria, fides sorti- tur hęc definitionem, quod sit certa per- suasio erga uerbum Dei.

πληρόφω
εία.

Certam persuasionē in fide esse, eamq; recte συνειδοχικῶς uocari fidem, scriptura perspicue ostendit in multis locis. Sunt enim in scripturis plurimę locutiones, quę significanter docent, fidem esse ani- mi certam persuasionem, quales hęc sunt Rom. iij. λογιζόμεθα, hoc est, reputamus, de- cernimus, statuimus, ac plane persuasum habemus, hominem fide iustificari.

certa in fide
persuasio

In fide certa
persuasio;

T

COMMENT. IN PSAL. XXI.

Roma. iij. Abraham ad promissionē Dei non hæsitabat incredulitate, sed robustus factus est fide, tribuens Deo gloriam, certa persuasionē accepta, quod is qui promiserat, idem potens esset præstare.

*Paul. ad Eua-
gelio suo* i. Thessa. i. Apostolus de efficacia sui ministerij, ac Euangelio loquens ait, Euāgelium suum ἐν πληροφορίᾳ πολλῇ, hoc est, in multa certitudine et copiosa ac certa persuasionē erga eos fuisse: hoc est, eos non solum audiuisse & cognovisse Euangelium, sed Euangelio animis eorum impressam fuisse magnam certitudinem, eosque sic fuisse persuasos, quod crediderint. Euangelio nihil uerius, certius ac solidius esse, eamque certitudinem opposuerint omnibus falsis opinionibus, dogmatibus, ac dubitationibus.

Epist. ad Hebr. x. Cum habeamus sacerdotem magnum, præfectum domui Dei, accedamus cum uero corde, in certitudine fidei. Hæ recitatae locutiones dilucidæ declarant, fidei inesse certitudinē ac cerram persuasionem.

Christus in Euangelio fidem exigens ab illis, qui suum auxilium deposcebāt, sedulo requirit, ut certitudine animi sibi hoc de ipso polliceant, qd orāt, sicut his
uerbis

verbis Christi diserte declaratur. Abi, &
 quemadmodum credis fiat tibi. Hoc est,
 qd certitudine fidei persuasus, ex me tibi
 polliceris, hoc tibi cōtinget. Item: Quid
 uis ut faciā tibi? Rabboni, ait cecus, ut uī
 sum recipiā. Iesus dicit, Abi, fides tua sal-
 uum te reddidit, et p̄tinus recepit uisum.
Sensus uerborū Christi est. Quod tibi de
 mea potētia & bonitate persuasum fuit,
 illud es consecutus. Item: Credite quod
 accipitis & erunt uobis, id est, quicquid
 uobis persuaseritis de Dei promittentis
 ueritate, illud impetrabitis. Itē: Creditis
 me hoc facere posse? Dicūt illi, credim⁹
 Dñe. Dixit Iesus: iuxta fidem uestrā fiet
 uobis, et aperti sunt oculi eorum. Sentē-
 tia Christi est, quod de me statueris & p̄-
 suasum habetis, hoc dabitur uobis.

[Hæ & plures aliæ uoces in Euangelio
 testificantur in fide exigi & esse certitudi-
 nem, cuius cōtrarium est hæsilitatio ac du-
 bitatio] quam insani Sophistæ inter uir-
 tutes numerāt, fingētes, dubitare de pro-
 missionibus Dei, propter nostram indi-
 gnitatem, aliquā significationē esse mo-
 destiæ, & humilitatis animi. Certitudi-
nem autem, quæ in fide est, unde & Græ-
ca uox πίστις deducitur, temeritatem, arro-
gantiam & presumptionē esse. Impium,

T ij

*Certitudo
que in fide*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

In Sophistis

Dubitatio

de promissis
verbis Dei
dubitare

prophanum et sophisticū os, non solum impiissime, sed etiam impudētissime, dubitationem inter uirtutis ornamenta numerat, cum apertum sit de promissionibus Dei dubitare, nihil aliud esse, q̄ Deum insimulare mendaciū. Nam de cuius promissionibus animus incertus dubitat, de eius ueritate diffidit. De cuius fide in promissis seruandis diffiditur, ille notatur deceptionis ac mendaciū. & ut utar Diui Ioannis uerbis, Deum mendacem facit: in testimonium eius non credit, qui de Dei testimonio dubitat.

Fides est certa persuasio, confirmata indubitato Dei uerbo, non est opinio, ut Sophistæ iudicant. Imo dubitatio fidei falso affingitur, nec credere est opinari, sed ex certa noticia uerbi Dei certum statuere. Quæ in credentibus est dubitatio, nō est fidei propria, sed est humanæ imbecillitatis uiciū: Fides apprehenso Dei uerbo contra hanc perpetuo dimicat.

Ostendimus fidem complecti scientiā ac cognitionem uerbi Dei, quæ nisi effecerint certitudinem, & persuaferint animos de rebus promissis, non merentur nomen habere scientiæ & cognitionis. Diuus Paulus perspicue affirmat, noticia uerbi Dei excitari certitudinē in credentibus.

etribus Scimus, inquit, quod his qui di-
 ligunt Deum, omnia simul adiumento
 sint in bonum. Vnde est Diuo Paulo hæc
 certitudo? Ex uerbi Dei cognitione est.
 Itē: Persuasum habeo, q̄ neq̄ mors, neq̄
 uita, neq̄ angeli, neq̄ principatus, neq̄
 potestates, neq̄ instātia, neq̄ futura, neq̄
 altitudo, neque profunditas, neque ulla
 creatura alia, poterit nos separare a dile-
 ctione Dei, quæ est in Christo Domino
 nostro. Vnde quæso est hæc certa persua-
 sio? Profecto ex cognitione uerbi Dei,
 qua fides sustinetur. Deus fidelis est, sei-
 psū negare non potest, certus est illius
 sermo. Necesse itaq̄ est, ut hoc ipso cre-
 dentium animis imprimatur certitudo,
 dimicans contra hæsitationem, & paula-
 tim expellens dubitationem.

(Hanc energiam uerbo Dei inesse) Di-
 uus Paulus sumptius prosopographia
 declarat, inquiens: Noui, certusque sum,
 quod is, cui credidi, potens sit depositū
 meum custodire in illum diē. Dominus
 post suam resurrectionem, cum discipuli
 eius non paterentur sibi persuaderi, eum
 e morte surrexisse & uiuere, eorum du-
 bitationem ἀπισίαν, incredulitatem, & i-
 psos hæsitantes ac dubitantes incredulos
 nominauit, integroq̄ quadraginta dies

T in

Cognitio uer-
bi Dei

Quæ non se-
parant a
dilectione
Dei

Energia quæ
Dei uerbo
inest

COMMENT. IN PSAL. XIX

in hoc consumpsit, ut eos a dubitatione
tāq̃ uero incredulitatis morbo liberaret.

Dubitatio.

[Ex his Christi dictis & factis clarius
patet dubitationem esse incredulitatem,
q̃ ut hoc ullus Christianus homo, uel eti-
am in sacris literis leuissime doctus, infi-
ciari queat. In summa, sacra scriptura ex-
tra omne dubium ponit, dubitationem
esse incredulitatem. Ex cogitent, fingant,
nugentur, coniectent & oblatrēt Sophi-
stæ, quātum uelint ac possint, dubitatio-
nem tamen nunq̃ uindicabunt incredu-
litis label. Miserabile, execrabile & tur-
pe est in re tam aperta, tam horrendas &
blasphemias caligines afflictæ ac miseræ
Ecclesiæ offundi ab hominibus deplora-
tæ impietatis. Summus Dei honor est,
uerbo Dei fidem habere, summaque i-
pſius contumelia est, de eius ueritate &
promissione dubitare. Tamen sacrile-
gos Sophistas non pudet dicere, Deum
dubitatione glorificari.

Nostre indignitatis agnitio

[Nostre indignitatis agnitio, quam isti
dubitationem uocant, non est dubita-
tio. Nam omnes pī de sua indignitate
coram Deo nihil dubitant, sed eam sem-
per agnoscunt, iudicantq̃ se natura indi-
gnissimos esse promissa gratia Dei. Siue
de agnitione nostræ indignitatis, siue de
incertitudine

incertitudine fidei dubitationem exponant Sophistæ, utrobique errant. Quia indicium minime dubium est, uel in ipsa cognitione nostræ indignitatis, uel ipsa fide innitente Dei uerbo.

Quantum cognitio peccati & nostræ indignitatis semper coniuncta sit fidei, sitque ipsa causa qua impellimur & adigimur ad fidem in Christum, tamen dubitatio non est in fide, sed in ipso fidei defectu ac priuatione. Stolidum et inane commentum est, dubitationem fidei inesse. Impium etiam dogma est, nos debere dubitare de promissionibus Dei. Deus maior est nostro corde, et illius ueritas ac bonitas maior est nostris peccatis. Ideo eius promissio plus fidei ac loci apud nos habere debet, quam sensus peccati & mala conscientia.

Quantum fidei membrum est fiducia que proprie nascitur & pendet ex fidei noticia, assensu ac certitudine. Fides absque fiducia, quatenus est tamen noticia, assensus et persuasio, imperfecta est: hæc fidem proprie perficit & omnibus suis numeris ac partibus absolutam reddit. & qualis sit fides iustificans comprehensim ostendit. Nam in fiducia cæteræ fidei particulæ simul comprehenduntur. Cum doceamus fiducia misericordię Dei in Christo

Fiducia.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

*Iustificatio
in magna
fide,*

homines iustificari non tribuimus iustificationem exiguae particulæ fidei, sicut Sophistæ calumniantur, sed integræ fidei, hoc est, oïbus speciebus fidei, quas fiducia simul comprehendit, siue quæ inseparabiliter coniunctæ sunt fiduciæ. Sicut certitudo, ita & *παρρησία* siue fiducia inest fidei, & ob id fiducia sepe in scriptura fidei nomen accipit, fidesq; recte definitur, q; sit fiducia erga promissiones Dei, siue erga misericordiam a Deo promissam.

Fidem complecti fiduciam ex scripturis non est obscurum. Diuus Ioan. i. Epist. ca. ij. nos exhortans ad perseverantiam in fide Christi, fidem uocat fiduciã dicens: Filioli manete in Deo, ut cum appauerit habentibus fiduciam non pudeamus ab eo in eius aduentu. Hoc testimonio Diuus Ioannes adserit nos in iudicio Domini fiducia in Christum subsistere, qua in eius liberationem ac satisfactionem confidimus.

In iij. cap. etiam ait: Nos per Dei dilectionem, quam erga nos habet, fiduciã habere in die iudicii, hoc est, nos fiducia misericordiæ Dei, in Christo promissæ, tutos esse a seuera & iusta sententia diuini iudicii.

Fides fiducia

Diuus

Diuus Paulus Roma. v. dicens: nos si deperductos in gratiam hanc in qua stamus, gloriari sub spe gloriæ Dei, diserte affirmat certitudinem ac fiduciam, quæ sunt gloriationis huius fontes, esse in fide Christi.

Ad Hebr. x. dicitur. Nos habere fiduciam adeundi in sancta per sanguinem Christi, id est, nos credentes in Christum & confidentes in eius mortem ac satisfactionem, non solum scire, qd per Christum simus redempti, sed etiã habere eiusmodi fiduciã, Christi merito suffultam, quã audeamus opponere omnibus conscientie terroribus.

Cum Diuus Paulus Roma. ix. dicit, Omnes illos qui credunt in Christum non confundi: Sentit nos seruari fide apprehendẽte Dei promissionem in Christo, siue illa fiducia, qua Christo ceu unico fundamento salutis incumbimus.

In fide Christi summam fiduciam esse, Apostolus ad Ephe. iij. etiam his uerbis indicat, inquiẽs: Per Iesum Christum habemus audaciã, & aditum cum fiducia, quæ est per fidem illius.

Præterea cum Apostolus negat eum inuocari posse in quem non credimus, docet fidem comprehendere noticiam,

COMMENT. IN PSAL. XIX

*Adas in Deum
fuit habere
notitiam et
persuasionem
fit enim fi-
dena in deum*

persuasionem, ac fiduciam in Deum. Im-
possibile enim est, ut eum inuocemus,
quem non nouimus, de cuius beneuolē-
tia dubitamus, & cui nō fidimus. Remis-
sio peccatorum, iusticia, ac salus ex pro-
missione Dei sunt & gratis accipiuntur.
Non est itaq; dubium, quin fiducia mise-
ricordiæ apprehendatur. Si non sola ap-
prehensione promissionis, sed noticia,
certitudine, ac fiducia, tanq̃ uirtutis ha-
bitu iusti fieremus, impossibile esset in
scriptura addi has uoculas, gratis, absq;
iusticijs, quas nos fecimus, donum Dei
esse, non ex operibus, omnem gloriatio-
nem exclusam esse, obstructum esse om-
ne os, ne quis sibi aliquid arroget & glo-
rietur coram Domino.

*Donum Dei
non ex ope-
ribus*

*Euan-geli-
mini-steriū
Euan-geli-
ad quod in-
stituitur*

*Ministeriū
hunc finis*

Ministeriū Euāgelij pprie ad hoc fuit
institutū, ut in Christo certiores reddere-
mur de nostra salute, & cōciperemus in
eo fiduciā, quam opponeremus morti,
peccato, inferis, atq; adeo oībus pauori-
bus trepidantis conscientiae. Cum Euan-
gelici ministerij p̃cipuus finis sit, ut cre-
damus in Christum, fit manifestum, fi-
dem complecti fiduciam in Christum.
Ad hęc Spiritus sanctus fide acceptus
reddit nostro spiritui testimoniū, quod
simus filij Dei, estque arrabo acquisitæ
hære-

hæreditatis. Nihil itaque ambigendum
 est, quin Spiritus certificet nos de rebus
 promissis, & inserat nostris cordibus fi-
 duciam inninentem persuasæ ueritati.
Proinde multa argumenta, & multæ a-
 liæ locutiones sunt in Euangelio, quæ *Fidem de-*
 clarant fidem significare fiduciam, *signata fidu-*
 & credere, confidere: quales sunt. *Non*
 li timere, tantummodo crede, & sal-
 ua erit. Quid hoc aliud est, q̃ ne despe-
 res, ob id quod filia tua mortua sit, so-
 lummodo confide, & etiam iam mortua
 reuiuiscet.

Item: Deus potestatem dat, filios Dei
 fieri, qui credunt in nomen eius. Crede-
 re in nomen Christi, non est tantum hi-
 storice credere, uerum esse, quod de
 Christo prædicatur, sed in eum confide-
 re & in illud ponere fiduciã, quod de eo
 annunciat.

Christus homines sollicitos de suo ui-
 ctu ac uestitu, putantes uitæ nostræ præ-
 sidium positum esse in accumulatione
 diuitiarum, & diffidentes de Dei Pro-
 uidentia, sollicitudine ac cura erga
 nos, ipsosque discipulos querulantes,
 quod non exportauerant secum panes,
 ὀλιγοπίστους, id est, parum fidentes appel-
 lauit. Et Diuo Petro, orta tempestate,

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Petrus

**In fide ueritas
cum fide**

**Christus cum
dormiebat**

Constitit

**Fides deservit
bonis**

**Scriptura
incredulitatis
arguit eos**

**Euangelium
non repugnat
horum**

territo, exprobrauit ὀλιγοπισίαν, quod in ipsa procellosa maris tempestate, Christo non æque fideret, atque confisus erat, sub maris tranquillitate. His Christus ostendit, in fide requiri fiduciam. Hoc ipsum etiam declarat, cum discipulorum illorum diffidentiam acriter reprehendit, qui transiundo stagnum, orta tempestate Christum dormientem excitabant. Quod in dormientem minus confidebant, quam in uigilantem sic dicens: Vbi est fides uestra? His & alijs similibus obiurgationibus & exprobrationibus Christus dilucide testatur in fide exigi fiduciam.

Apostolus in descriptione fidei Abrahamæ, quem ait, contra spem in spem credidisse, perspicue innuit in fide esse fiduciam. Nam præter spem in spem credere, est etiam in his Deo promittenti fidere, quæ natura denegat, & quibus ratio repugnat. Scriptura incredulitatis arguit eos, qui aut periculis deterriti, aut mundi illecebris illecti, abijciunt ingenuam Euangelij Christi confessionem. Hi non arguuntur incredulitatis, quod aut ignorant Euangelium, aut quod negant illud esse ueritatem Dei, sed quod de Deo diffidunt, & apud illos plus ualeat creatura, quam creator, in illamque magis quam in hunc confidunt.

fidant. Deus mera gratia, bonitate ac misericordia Ecclesiae promittit, ac donat hereditatem aeternae uitae, ut secundum gratiam firma sit eius promissio. Firma autem uult esse promissionem suam, ut in hanc in omnibus malis absque ulla dubitatione tuto fidere possimus, nostra in dignitate nihil remorati. Quid esset opus firmitate diuinæ promissionis. Nisi fiducia promissionis pugnandum esset contra mortem, peccatum, Satanam, mundum, atque adeo uniuersam creaturam. Ut summa animi fiducia semper Deo nitipossemus aduersus omnia. Dominus posuit nostrae fidei fundamentum, suam ueritatem, sapientiam, potentiam ac bonitatem, quæ sunt inconcussæ & immortales bases nostrae fidei.

Dominus passim in scripturis uocatur nostra fortitudo, petra, firmamentum, refugium, praesidium, adiutor, defensor, liberator & saluator. Hæ & similes appellationes sunt fiduciæ uoces, docentque nos in omnibus difficultatibus in Dominum debere confidere. Ex his arbitror satis perspicue patere, certitudinem & fiduciam fidei esse inclusam. illosque scienter reclamante propria conscientia repugnare ueritati, qui complexis, spinos

*deus quod
certis prom
nisi or
domit*

*De dei p
m. p. b. p. r.
m. r. t.*

*Fidei nostre
Fundamentum*

*Dominus qd
in scripturis
uocatur*

*Comto qd
in f. d. f.
dum sit
inclusa*

sis, exilibus & anxie conquisitis argumentis, uulgo comprobare nituntur, fidem non significare fiduciam erga promissiones Dei.

*De fidei iust
ficientis fin
tionibus in
specie*

Dictū est de singulis fidei formis, par-
tibus, membris, ac speciebus, nūc super-
est, ut ex specialibus & distinctis illis fi-
dei definitionibus, fidei iustificantis fini-
tionem colligamus, ut ex ea dinoscatur,
qualis proprie ea fides sit, cui scriptura
iustificationem tribuit. & qua nos homi-
nes iustificari docemus in nostris Eccle-
sijs. Quamuis alij alijs uerbis fidem iu-
stificantem describant, tamen re ipsa, in-
ter eos pulchre cōuenit. Vnde autem ua-
riæ descriptiōes fidei nascantur, ante ex-
plicatum est, non opus est illud hic rete-
xere. Omnes recitatæ fidei partes in fide
iustificante coniungūtur: sicut integrum
corpus ex suis naturalibus membris, Ita
fides iustificans ex enumeratis suis parti-
bus, tanq̃ proprijs suis membris cōstat,
uidelicet noticia, assensu, certitudine, si-
ue certa persuasione & fiducia.

*De fidei in
iustificatione
descriptura*

Fides quidē

Si uis speciales fidei definitiones in u-
nam contrahere, quæ fidei totius naturā
tibi explicet, recte dixeris fidem esse noti-
ciam, assensum, certitudinem ac fiduciā
erga uerbum Dei; Tamē sicut *conueniens*
pars

pars pro toto in scriptura sæpe ponitur, ut aut Anima, aut caro pro toto homine, aut cor, aut mēs pro integro interno homine. Ita sepe numero una aliqua pars fidei, pro absoluta & ipsa iustificante fide usurpatur. Fiducia ex præcedentibus fidei formis oritur, ab illis depēdet, easq; in se comprehēdit. Ideo fides iustificans recte & proprie definitur, q̄ sit fiducia misericordiæ Dei in Christo promissæ: siue quod sit fiducia in Iesum Christū nobis ad salutem a Deo missum. Uel si maius audire definitionem complectentem omnes fidei partes ac species, recte definiēs fidem iustificantem esse noticiam, assensum, certitudinem ac fiduciam misericordiæ in Christo promissæ siue erga Evangelium Iesu Christi, quo mundo in Christo offertur Dei beneuolentia, misericordia, satisfactio, gratuita peccatorū remissio, redemptio, iusticia, sanctificatio, υιοθεσία, Dei hæreditas, æterna uita, salus, ac beatitudo.

In fiducia omnes reliquas fidei species comprehendendi manifestius est, q̄ ut hoc sanamēs negare possit. Impossibile namque est hominē posse fidere ei, quem non nouit, quem auersatur, cui repugnat, cui dedignatur assentiri, & de quo dubitat,

*Cum una
pars s̄ pro
toto ponitur*

Fiducia

*Cum oēs
partes fidei
complectentem*

*In fiducia
oēs alias
species cum
prehenduntur*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

*Differt
inter fidem
iustificantem
et speciem
speciem*

quæ contraria

*Fidei spe-
cies.*

*Increduli-
tas*

*Species fidei
quæ vocantur*

*Increduli
vocantur*

*Ignarus
verbi Dei*

Vt autem perspicue intelligatur quantum discrimen sit inter fidem iustificantem, et cæteras enumeratas fidei species ac partes, & quæuarij & dissimiles sint fidei effectus, de discrimine fidei dicemus, & exponemus paucis cuiuslibet specialis fidei naturam, effectus, ac vires, quibus se exerit & explicat.

Contraria sunt fides & incredulitas fidei. Species sunt noticia siue cognitio, assensus siue acceptatio, certitudo & fiducia. Incredulitatis species his oppositæ sunt, ignoratio, auersio, dubitatio et diffidentia. Sicut in Scriptura singulæ species fidei κατὰ χρισιν fides vocantur: ita singulæ species incredulitatis pro ipsa incredulitate habentur. Nam increduli censentur quotquot uerbum Dei ignorant, respuunt, de eo dubitant & diffidunt. Hæ species tum fidei, tum incredulitatis ceu membra in unum corpus compacta, suas coniunctas operationes habent, & iuxta sui obiecti qualitatem vires suas exerunt. Ignoratio uerbi Dei comitantur stupiditas et inertia. Nā ignarus uerbi Dei, nō magis mouetur uerbo, quā aut saxum, aut truncus. Qui Dei uerbum auersantur contemnunt & reijciunt, illi oblata occasione cognoscendi uerbum Dei, certis

de

de causis & quidem uarijs respuunt illud, recusantq; illi præbere assensum / Dubi- *Dubitantib*
tantes de uerbo Dei falsis opinionibus *de uerbo Dei*
imbuti perpetuo quasi in unda hærentes
fluctuant, & animi incertitudine, huc il-
lucq; impelluntur diffidentes, rerum ma-
gnitudine deterriti, & ratione aliter per-
suasi, relicto Dei uerbo illud tantum ra-
tum habent & sectantur, quod magis iux-
ta naturam ac rationem est. Tales sunt
incredulitatis operationes. In eiusmodi *Incredulitas*
hæc operatio
incredulis hominibus, nec Lex, nec Euā-
gelium Dei locum habent.

Fidei species etiam sui obiecti natu- *Fidei Spec*
in obiecti
natura
imitantur
ram imitantur. Sicut duplex habent
obiectum; ita duplices habent effectus.
Obiectum earum est uerbum Dei, si- *Verbum Dei*
Lex qd habet
cut antea dictum est. Verbum Dei com-
prehendit legem & Euangelium. Lex
habet comminationes & promissio-
nes, tum corporales, tum spirituales.
Euangelium continet duplicem promif- *Euangelium*
continet
Fides exphor
Fides constans
Anm in com
inimicem
culminat lig
sionem, uidelicet iusticiæ & remune-
rationis obedientiæ erga legem Dei. Fi-
des se explicat & fit efficax iuxta cuiusli-
bet obiecti qualitatem ac materiā. Fides
constans ex noticia, assensu & persuasio-
ne, dum in comminatiōes legis oculos
defigit ac collimat, ingerit tristitiam, pa-

uorem, trepidationem, animi inquietu-
 dinem, Dei odium & desperationē. Ta-
 lem fidem abusiue dictam habet Diabo-
 lus, quem Diuus Iacobus ait credere &
 cōtremiscere. Talis fides etiā Iudam ade-
 git ad suspendium, Simonem magum
 compulit Apostolorū preces pro se ex-
 petere, & populum legis ignorātem gra-
 tiam in Christo promissam perpetuo pa-
 uore concussit. Eiusmodi fides alios ef-
 fectus habere non potest, quod tantum
 apprehendat Dei seueram & iustam sen-
 tentiam contra peccatores per legem la-
 tam. Hæc fides non iustificat, sed condē-
 nando & perdendo nos inuitat ad iusti-
 ficantē fidem, estq; legis fides, non Chri-
 sti, nec Euangelij. Nam in animis & cor-
 dibus hominum efficaciter operatur &
 perficit proprium opus legis.

*Obiectum fidei
 Euangelij Christi*

*Fides promissio-
 num legis.*

Increduli

Quamuis Euāgelium Christi proprie
 sit fidei obiectum, & ob id ab Apostolo
 lex et uerbum fidei appelleretur. tamen cū
 Diuus Iacobus fidem Diabolo tribuat,
 cumq; noticia, assensu ac persuasione er-
 ga cōminationes diuini uerbi populus
 legis, qui semper uocatus est populus fi-
 delis, nō infidelis, moueatur, ergo cōmi-
 nationibus moueri fidei est, appellatq;
 fides. Increduli em̄ neq; promissionib.
 neq;

neq; cōminationibus Dei commouen-
tur. Sicut fides comminationum legis,
tantum apprehendit, quod in commina-
tionibus ostenditur; ita fides promissio-
num legis, tantum apprehendit & impe-
trat præmia diuinitus constituta obedi-
tiæ erga legem ac uerbum Dei. Iustificare
autem hæc fides non potest, q; in
promissionibus legis, non sit proposita
iusticia Dei, obiectumq; fidei in his pro-
missionibus sit tātum remuneratio, tum
spiritualium tum corporalium rerum,
non condonatio peccatorum & uita æ-
terna, sicut paulo post copiosius dice-
tur, cum de præmio bonorum operum
differuerimus.

[Omniū diuinarum promissionum
nō est una materia, res diuersæ exhibent
& offerunt in promissionibus Dei. Ideo
fides iuxta uarietate promissionum, ua-
ria Dei pposita dona apprehēdit & cōse-
quit. Etsi una pprīe fides sit sanctorum, tñ
diuersæ sunt promissiones, in qbus fides
apprehēdit peculiaria dona, tum corpo-
ralia, tum spūalia. Hanc fidē oīm & qua-
rumlibet promissionū, D. Paul. i. Cor.
xij. uocat omnem fidem, indicās multa
et uaria esse obiecta fidei. Alia est promis-
sio qua fides iustificationē apprehendit;

*Fides cōminatio-
legis*

*Fides promissio-
num legis*

*Etsi diuinas
promissiones
uarias*

*Fidei uaria
obiecta*

COMMENT. IN PSAL. XIX

*Qua promissio
sionis iustifi-
camur*

(Alia, qua peculiaria bñficia, & insignio-
res Dei donationes impetrat. Nō iustifi-
camur cuiuslibet diuinæ promissionis
fide sed tantum fide in Christum, quod
is nobis a Deo factus & ordinatus sit re-
demptio, iusticia & sanctificatio, benedi-
ctio, uita, ac salus. Nullumq; aliud nomē
sit sub cœlo datum, in quo oporteat nos
saluos fieri, præter nomen Domini Iesu,
nullaq; alia uictima proposita sit, quæ tol-
lat peccata mundi, præter agnum illum
Dei Iesum Christum.

Noe

Loth

Abraham

Isaac

Sara

Elizabeta

Israel

Gideon

Dauid

Ezechias

Daniel

Noe sub diluuiō alia fide in arca serua-
tus est, quam iustificatus. Loth alia fide
ex Sodomæ incendio liberatus est. Alia
est iustificatus. Abraham alia fide Isaacū
ex sterili Sara genuit, alia iustificatus est.
Alia fide Sara, Elizabeta, & Maria uir-
go, grauidæ factæ sunt, alia sunt iustifi-
catæ. Israel alia fide mare rubrum & Ior-
danem siccis pedibus pertransiit. Cana-
neōs expugnauit, Hierichonis muros e-
uertit, q̄ iustificatus est. Gedeon trecen-
tis uiris innumerabilem multitudinē ui-
cit Madionitarum. Dauid per multas æ-
rumnas regno potitus est. Ezechias resti-
tutus pristinæ incolumitati, uitæq; ei pro-
rogata est. Daniel in lacu leonīs & accen-
so fornace saluus custoditus est, alia fide

q̄

quam iustificati sunt.

Licet speciali fidei, ut plurimum, con-
iuncta sit fides iustificans, tamen singulae *Promissioes
hnt singuly
sua distincta
materies*
promissiones habent suam distinctam ma-
teriam, & fides erga has promissiones ha-
bet distinctam suam diathesin. Multa si-
mul fide apprehenduntur, q̄ multis ac va-
rijs Dei promissionibus fides simul adij-
ciatur: Distincte tamen fides Dei pro-
missiones amplectitur, & res promis- *Fides Dei
distincte*
sas excipit.

Fœde errant qui putant homines qua-
rumlibet diuinarum promissionum fi- *An quaelibet
fides iustifi-*
de iustificari. Quaelibet fides tantum ap- *cet.*
prehendit illud, quod Dei promissio ex-
hibet cui creditur. Quamuis fides quarū-
libet promissionum Dei non iustificat,
tamen omnis incredulitas damnat. Ni-
hil ualet hæc consequentia a contrario:
Quauis fide non iustificamur. Ergo nec
quauis incredulitate damnamur. Quæ-
uis fides non apprehendit iustificationē
in Christo promissam, ob id non iustifi-
cat. Quæuis autem incredulitas est ino- *Incredulitas*
bedientia erga Deum, ideo condemnat.
Nam omnis inobedientiæ erga Deum
stipendium est æterna mors. Quamlibet
fidem non iustificare, sed tantum sua quæ-
dā dona obtinere, iuxta sui obiecti quali-

COMMENT. IN PSAL. XIX

tatem, testantur multa exempla passim
in scripturis, & hinc etiam fit manifestū,
quod fides & uirtus miraculorum, pseu-
doprophetis & hypocritis contingant,
qui æterna morte pereunt. ¶ De quibus
Christus nobis sic concionatur Matth.
vii. Multi dicent mihi in illa die, Domi-
ne, domine, nonne in nomine tuo pro-
phetauimus, in nomine tuo dæmonia e-
iecimus, in nomine tuo uirtutes multas
fecimus, & tunc confitebor illis, quia
nunq̃ noui uos, discedite a me omnes o-
perantes iniquitatem.

¶ Ex his liquet quibusdam donum mi-
raculorum et linguarum contingere, qui
tamen impij sunt & æternū pereunt. Hac
de causa etiam Christus iussit Apосто-
los gaudere non quidem ob id, quod
eis obedirent dæmones, ipsiq; alios præ-
cellerent uirtutibus miraculorum, sed
q̃ nomina eorum adscripta essent in
libro uitæ, in quo illi tantum sunt adscri-
pti, qui in Iesum Christum credunt, qui
Ecclesiæ iustificatio, resurrectio, uita &
salus est. ¶ Cū Christus ait, Pseudoprophe-
tas etiam in die iudicij esse dicturos, se in
nomine Christi prophetaſſe, dæmonia e-
iecisse, & multas uirtutes preſtitisse, aper-
te ostendit eos de aliqua fide esse gloria-
turos.

Christus ad
pseudoproph-
etas et
ad hypocritas

Qui scripti
in libro uitæ

bus

turos. Nam dicere nō possent corā Deo
 cordium inspectore, se prophetasse, dæ-
 mones eiecisse & multas uirtutes præsti-
 tisse in nomine Christi, nisi ignari iusticię
 fidei, persuasione aliqua de Christo mo-
 ti prophetassent & miracula ædidissent.
De horum numero uidet & ille fuisse Lu-
cæ ix. quē Apostoli prohibuerunt in no-
 mine Christi dæmonia eicere, cum eum
 non sequeretur.

Simili fiducia impij & impuri exorci-
ste se penumero obseulos demonib. libe-
 rant, quibus Deus nonnunq̃ ad sui nois
 gloriā potestatē faciteñciēdi dæmones,
 q̃ nomen suum inuocent, uerbum suum
 allegēt, et quibusdam Dei promissioni-
 bus, de oīpotentia Dei et Christi, nitant̃.

Euangelij doctrina duplices promif-
siones habet, uersaturq̃ circa duo obie-
cta uidelicet circa promissiones æternæ
 iusticiæ ac salutis nobis in Christo di-
 ctas, obsignatas & confirmatas: & circa
 pmissiones pietatis siue remuneratiōis
 fidei & bonorū operū. Fides quæ uersat̃
 circa pmissiones remunerationis, conse-
 quit̃ promissa p̃mia. Ea uero quę Euāge-
 lij promissionib. & Christo nitit̃, appre-
 hēdit oīa illa bñficia salutis, q̃ in Christo
 pmissa sunt. Quęcunq̃ in promissiōibus

*Euangelij duo
o obiecta.*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Dei fides apprehendit & quasi affixate-
net, ea adipiscitur, quæ non apprehendit
non consequitur. Ob id fide innitenti in
diuersas promissiones Dei, diuersa do-
na consequuntur, aliusq; alio plures diui-
narum donationum accipit, & quo quis
que fidei mysteria perscrutatur diligen-
tius, fidemque excitat, fouet & fulcit stu-
diosius, eo plus diuinarum donationū
consequitur.

Ad hanc fecundam fidei uirtutem al-
ludit primus Psalmus, in quo Propheta
die ac nocte meditantes uerbum Dei cō-
parat frugifere arbori consitæ in ripa flu-
uij, & ferenti suo tempore suos fructus.
Quemadmodum iuxta Dei ordinatio-
nem nubes pluuiam, Sol lucem ac uitā,
terra fruges ac metalla, & aqua pisces in
hac uita præbent, sed tantum suscipienti-
bus ac quærentibus. Ita uerbum Dei ex-
hibet ac præbet omnes diuitias spiritua-
lium donationum, sed nō tantum, qui eas
fide inquirunt & in promissionibus in-
uentas apprehendunt ac possident.

Fide in Christo iustificatio apprehen-
ditur, iustificatione in Christo credenti-
bus exhibentur remissio peccatorum,
spiritus Christi & æterna uita, sicut supra
sepe dictum est. Cum autē Spūs sanctus
sit

fit in credentibus, & operetur, necesse est ut fidem sequatur odium peccati & spō-
 ranea obediētia erga uerbum Dei. *Quantur,*
 Quē- *Secundo*
 admodū anima diuinitus infusa corpo-
 ristatim incipit exerere commodas su-
 as potentias in suo corpore. *Spiritus*
 Christi fide acceptus statim inchoat re-
 nouare internū hominem, & corpus pec-
 catis mortuum, mortaliaq; eius membra
 uiuificare & excitare ad meliores & san-
 ctiores motus actionis, comitaturq; fi-
 dem ceu perpetua pedissequa totus uir-
 tutum chorus. *Nam Apostolo teste cre-*
 dētes sunt Dei opus & noua creatura cō-
 diti in Christo Iesu ad opera bona, quæ
 Deus præparauit & monstrauit suo uer-
 bo, ut in illis donec hic in terris uiuūt am-
 bularemus. *Spiritus Christi fide acce-*
 ptus in credentibus extinguit ueterē ho-
 minem, qui de syderis suis corrūpitur: et
 excitat nouum, qui secundum Deum cō-
 ditus est in uera iusticia & sanctitate. Et
 ut admoneamur huius renouatiōis, quæ
 fidei iustificantis effectus est, & quæ fidē
 in Christum non segnus sequitur q̄ um-
 bra corpus, scriptura passim iubet ut ue-
 terem hominem deponamus, & indua-
 mus nouum, ut fugiamus malum & fa-
 ciamus bonum &c.

*Spiritus Christi
fide acceptus*

COMMENT. IN PSAL. XIX

De peccatorum
liberis in suis
peccatis

Qui putant peccantes & perseueran-
tes in suis peccatis in Christum uere cre-
dere, foede decipiunt. Cum fides in Chri-
stum iustificet, & iustificationis pars sint
Spiritus sanctus & credentis renouatio
ac sanctificatio, impossibileque sit ino-
bedientiam erga Deum & impoeniten-
tiam cum fide iustificante posse subsistere.
(Palam est impoenitentes, & non in-
choantes obedientiam erga Dei manda-
ta, non habere ueram in Christo fidem.
Sicut bonæ naturæ surculus, cum sylue-
stris & malæ naturæ trunco cui inseritur,
in unum coalescit, & melior natura pe-
iorem in arbore abolet, absorbet & in
suam transmutat. Ita credentes, fide Chri-
sto insiti, cum Christo fiunt unum cor-
pus. Christus fit eorum caput, ipsi eius
membra, ut inquit Paulus, compacta &
connexa per omnem commissuram sub
ministrationis. Christusque suam bo-
nam naturam suis membris impertit, &
occulta communicatione bonæ suæ na-
turæ in eis corruptam naturam, spiritua-
li gratia corrigit, emendat, absorbet &
extinguit.

Secundo

(Ad hanc spirituales communicationem
innocentis naturæ Christi, & eius
spiritus, pertinent hæc testimonia scri-
pturæ.

pturæ, Ioannis vii. Qui credit in me sicut
 scriptura dicit, de uentre eius fluent a-
 quæ uiuæ. Hoc autem dixit de spiritu,
 quem accepturi erant credentes in eum.
 Christi sensus est, spiritum sanctum per
 fidem non guttatim ac parce donari in
 se credentibus, sed copiose, affluenter
 & exundanter iuxta Esaiæ uaticinium,
 qui cap. xliiij. de opulenta donatione &
 fœcunda uirtute Spiritus Dei per fidem
 Christi donandi, sic loquitur Effundam
 aquam super sitientem & fluenta super a-
 rida, effundam Spiritum meum super
 semen tuum, & benedictionem meam
 super germina tua, & germinabunt in-
 ter herbas quasi salices iuxta præterflu-
 entes aquas. Sicut aridus ager sua natu-
 ra sterilis, fit fœcundus & fructus produ-
 cit humectatione: Ita homo naturaliter
 uicio originis obnoxius, irrigatione
 Spiritus Christi tantum fit fœcundus &
 ad producendos fructus ueræ obedi-
 tiæ erga Deum idoneus. Quantum au-
 tem salices cæteras circumstantes her-
 bas superant crescendi uirtute, tantum
 etiam credentes in CHRISTVM re-
 liquum uulgus hominum uincunt pieta-
 tis studio.

Item. i. Pet. ij. Ad Dominū accedētes,

Sitientibus

COMMENT. IN PSAL. XIX.

lapidem uiuum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum et honorificatum: & ipsi tanquam lapides uiui superædificamini, domus spiritalis, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum. hoc est, homines fide amplectentes Christum, fide inseruntur Christo in eternum uiuenti, & bona natura ac uirtute ex eo suscepta in eo adulescunt & fiunt sanctum templum Domini, in quo ipse suo spiritu uiuit, agit & regnat, fiuntque sancta Spiritus sancti organa, spiritu Christi aptata ad uerum Dei cultum & omnes bonas ac sanctas actiones.

Item, Ephe. ij. Estis superstructi super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, summo angulari lapide ipso Iesu Christo, in quo quaecunque structura coagmentatur, ea crescit in templum sanctum in Domino, in quo & uos coedificamini in habitaculum Dei per spiritum. Apostolus his uerbis diserte adserit nos fide Christo inseri, in eo regenerari & adulescere, & per spiritum sanctum fieri Dei habitaculum, in quo porro Deus sit, uiuat, operetur & regnet, non peccatum: ueramque in Christum fidem genetricem & altricem esse bonæ uoluntatis & iustarum

rum actionum in pijs hominibus.

Hec testimonia clarissime probant, uerum in Christum fidei coniunctum esse spiritum Christi. In hanc sententiam hoc etiam dictum est a Christo, Ioannis xv. Ego sum uitis uera, & Pater meus Agricola est: omnem palmitem in me non ferentem fructum tollit, & omnem qui fert fructum, purgat, ut fructus plus adferat.

Dominus in Esaia lxi. credentes in Christum uocat arbores iusticiæ, et plantationem ad glorificandum, ut significet fidelibus per fidem in Christum contingere uim ac uirtutem iuste & bene agendi, Spiritum Christi in eos transfundi, qui Christo fide in iusticiam facti sunt, bonamque naturam Christi in eos traduci, quemadmodum uis uitis in palmites, & stipitis in ramos traducta deriuatur.

Huc facit etiam hoc Diui Pauli. Rom. viij. Vos in carne non estis, sed in spiritu. Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Si autem Christus in uobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, Spiritus uero uiuit propter iustificationem. Quod si spiritus eius, qui suscitauit Iesum a mortuis habitat in uobis, is qui suscitauit Iesum Christum a mortuis, uiuificabit & corpora uestra

Credentes in Christum

Non habentes spiritum Christi

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Coro

Basys huma-
ne vite

Inspiratio

Virtutes ue-
re fidei.

Notitia Chri-
sti ac Dei quod
parat

Fides in quo
nobis rebus est
aux

mortalia, propter inhabitantem spiritum
eius in uobis. Sententia Diui Pauli est,
Carnem, id est, ipsam deprauatam huma-
nam naturam non esse basim ac fontem
uite in illis, qui sunt in carne sed spiritum
Christi, illumque corpus propter innatum
uicium iusticie mortuum uiuificare &
habilitare ad iusticie actiones, propter
iustificationem quæ fide in Christo ap-
prehenditur. Hæc in genere de iustifican-
tis fidei *in p. xi. q. 1.*

Nunc paucis speciatim eas uirtutes
attingemus, quæ ex inexhausta ueræ fidei
scaturigine profluunt, et fontes fiunt om-
nium bonarum actionum. Noticia Chri-
sti ac Dei, parit certitudinem, seu certam
persuasionem in hominibus. Certitudo
fiduciam, fiducia pacem, spem & dile-
ctionem Dei, spes inuocationem, Dile-
ctio obedientiam erga Deum, & alacre
ac spontaneum uirtutis & bonorum o-
perum studium excitat. Quāquam pax,
spes, inuocatio, & dilectio longe aliud
sunt, quàm fides, tamen perpetuo sunt con-
iuncta, & connexa fidei. Cum fides nos
certos reddit per promissiones diuinas,
de Dei erga nos beneuolentia, de remis-
sione peccatorum & uita æterna, inquie-
tudo conscientie sopitur, & corda exhi-
larantur,

larantur, ac imbuuntur admirabili consolatione, pace, ac gaudio, quibus muniuntur aduersus quosuis terrores ac pavores, nihilominus tamē cum intus gaudemus sentitur fidei imbecillitas, luctantur inter se fides & incredulitas, & cū res promissæ non exhibeantur statim incredulitas studet ueritatem Dei suspectam facere, & fidem opprimere. Cōtra fides uerbo Dei innitens incredulitati repugnat strennue, & ea superata generat spē. *hinc dubitatio*
 Hæc constanter expectat, quæ fides credit, fit fidei robur, sustinet credētes & mitigat dolores, quos inijcit Dei mora in præstandis promissis, & prouocat nos ad inuocationem Dei. *Spes*
 Pacis ac spei societas est dilectio, mixta timore, ut uocāt, filiali. *Inuocatio*
 Sicut spes ac pax intus, ita foris syn- *Dilectio*
 cera charitas est certa nota, & infallibile *Pax*
 testimonium, ueræ iustificantis fidei in *Charitas*
 corde recte uigentis ac florētis. Hinc est,
 q̄ Apostolus ait : Fide iustificatos pacē habere erga Deum, & fidem iustificantē efficacem esse per charitatem, eosque ex morte trāslatos esse in uitam, qui diligūt fratres. sicut dicit Diuus Ioannes.

Virtutes ortæ ex fide inter se perpetuo societatis & coniunctionis uinculo sunt colligatæ, suntq; proprij & indiui-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

dui fidei effectus. Et propter hanc coniunctionem in scripturis fidei effectibus aliquando assignatur, quod fide proprie accipitur, ut uidere est in illis sententijs, quas aduersarij opponere solent iusticie fidei. Fides & recitatae uirtutes ex fide ortae, sunt fontes omnium bonorum operum, & ut hae perpetuo comitantur fidem, ita fidem semper sequuntur bona opera. (Na alter fidei finis est, homines per Spiritum sanctum renouari, instaurari & idoneos sectatores bonorum operum reddi.) Cum natura fidei iustificantis recte consideratur, facile intelligitur iustificationem fidem non esse ignauam & inertem noticiam aut persuasionem, sed uiuam fiduciam in Christum, exercentem & explicantem se per omnigenas uirtutes & bonas actiones.

Conciones de poenitentia & emendatione affectuum & morum in hominibus iustificatis, proprie depingunt iustificantis fidei naturam ac officium. Illa scripturae testimonia, quibus etiam propositis poenis exigitur inculpata uita, non docent bonis operibus parari remissionem peccatorum & uitam eternam, sed describunt iustificantis fidei uires, & exhibent imaginem illius uitae, quae ex fide nascitur.

Fidei effectus

Fides proprie accipitur

Fidei finis

Natura fidei iustificantis

& eam comitatur. Habet namq; hæc fides certas suas notas, a quibus cognoscitur, & solida sua testimonia, quibus se indicat & declarat in hoībus iustificatis.

Iustificātis fidei natura & efficacia nec certius, nec propius cognosci potest, q̃ *Fidei iustificantis notæ.*
 e sacris scripturis. Ideo adscribemus pauca quædam manifestiora scripturæ testimonia, quæ nobis depingunt fidei iustificantis uirtutem, proprias notas ac signa, & personæ per fidē iustificatæ qualitatem, quæ testimonia Pontificij Sophistæ alias partim inscitia, partim malicia detorquere solent & opponere gratuitæ iusticiæ fidei, ut his ipsis probent, homines bonis operibus & uitæ sanctimonia mereri iusticiam coram Deo & uitam æternam. Antea de causis iustificationis differens, solidissimis argumentis probavi, omnino nihil illorum, quæ homines præstare possunt, etiam gratia Dei adiuti, esse causam & premium nostræ iustificationis apud Deum. Ergo in confesso est, illos scripturæ locos non posse referri ad efficientes causas iustificationis, qui aut de qualitate personæ iustificatæ, aut de notis ac testimonijs fidei iustificantis sonant, quales sunt hi sequentes, qui proprie de iustificantis fidei efficacia &

COMMENT. IN PSAL. XIX.

de qualitate personæ per fidem in Christum iustificatæ, loquuntur.

Persecutio.

Matth. v. Beati qui patiuntur persecutionem propter iusticiam, quia ipsorum est regnum cœlorum. Regnum cœlorum, sicut antea sæpe dictum est, nō propter tolerantiam persecutionum, sed gratis propter fidem in Christum datur, solummodo autem ihs, qui perseuerant in confessione fidei, non ihs qui fidem & iustam causam abiiciunt, ut persecutiones declinent. Sicut deferere iusticiam propter imminetia pericula & ingruentes afflictiones, clarum est fictæ & simulatæ fidei signum: ita persecutionem tolerare propter iusticiam, est certum indicium & euidentis testimonium ueræ in Christum fidei qua iustificamur. Ob id regnum cœlorum, illorum esse dicitur, qui perferunt persecutiones propter iusticiam.

*Confessio
Christi.*

Huc facit etiam hoc Diui Pauli: corde creditur ad iusticiam, ore confessio fit ad salutem, id est, homo per fidem in corde residentem, in Christo apprehendit iusticiam: salutem autem, quæ est iusticiæ finis, non consequitur, nisi in confessione fidei permanferit, quæ est ueræ iustificantis fidei infallibile indicium & cer-

certissima nota. Cum fidei confessio ab-
hincitur, simul fides abnegatur & abhincitur.
Amisssa & abiecta fide, una abhincitur
& amittuntur, quæ fide erant ap-
prehensa, et ob id pereunt, quotquot nõ
confitentur fidem in Christum.

Sic intelligendæ & exponendæ sunt
etiam hæ & similes sententiæ. Matthæi
x. Eritis odio omnibus hominibus pro-
pter nomen meum: qui autem perseuera-
uerit usque in finem, saluus erit. Item Lu-
cæ xij. Omnis quicumque me confessus
fuerit coram hominibus, & filius ho-
minis confitebitur illum coram Ange-
lis Dei. Qui autem negauerit me co-
ram hominibus, negabitur coram An-
gelis Dei. Item: Iacobi primo. Beatus
qui suffert tentationem, quoniam cum
probatu fuerit accipiet coronam ui-
tæ, quam Deus repromisit diligentibus
se. Hæ sententiæ non docent per quid
remissio peccati, æterna uita & salus
contingant, sed quibus donentur in
CHRISTO, ostenduntque con-
fessionem fidei & tolerantiam persecu-
tionis, non esse merita uitæ æternæ,
sed fructus & certa indicia illius fidei,
per quam iustificamur apud Deum, &
describunt animi qualitatem in personis
X ij

COMMENT. IN PSAL. XXI.

iustificaris, sustinentibus afflictiones.

Sophistę falso affingunt his sententijs, hanc impiam opinionem, homines tolerantia afflictionũ & ingenua confessione fidei mereri æternam salutem ac cœlestem gloriam.

Offensæ condonatio.

Matt. vi. Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater cœlestis delicta uestra. Sin autem non dimiseritis hominibus, nec Pater dimittet uobis peccata uestra. Hunc locum non posse intelligi de causa ac precio remissionis peccatorum, sed de qualitate illius personæ intelligendum esse, cui propter fidem in Christum peccata gratis condonantur, antea satis est probatum. Hic locus non docet homines condonatione offensæ mereri remissionem peccatorũ, sed peccatum ignoscentibus offensam tantum remitti, & hoc quidem iuxta decretum æternum diuinę uoluntatis propter Christum, non propter ignoscentis meritum. Ostēdit etiam ignoscentiam fidei iustificanti perpetuo esse coniunctam, eosq; falso esse persuasos de remissione peccatorum, qui proximo non remittunt offensas, quod non habeant uerā in Christum fidem, quę per charitatē est efficax.

Roma. viij. Si secundum carnem uixeritis

ritis moriemini, si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Quamuis hoc certum sit, neminem mortificatione carnis mereri uitam, tamen hoc etiā uerū est, neminem absq; mortificatione carnis consequi uitā, nō q; mortificatio carnis sit causa uitæ, sed q; sit fidei effectus et opus Spiritus sancti gubernātis filios Dei, hoc est, eos qui in Christum credūt.

Mortificatio

Hebrę. xij. Pacem sequimini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo uidebit Deum. Sanctimonia non est precium salutis & fruitionis futuræ beatitudinis & gloriæ, sed proprius fidei effectus. Ob id sicut nemo sine fide, ita nemo sine sanctimonia uidebit Deum, id est, nemo erit apud Deum cum filio Dei, in ipso beatorum cœtu. Nam fide excitatur in nobis studium diuinæ uoluntatis. Dei uoluntas autem est sanctificatio nostra. i. Thes. iij. Qui fide adglutinetur Dño, cum eo fit unus spiritus, & is eum sanctificat. i. Cor. vi. Manifestum itaque est, nullos absq; sanctimonia posse accipere hæreditatem Dei.

Sanctimonia

Roma. ij. Deus redditurus est unicuique iuxta benefacta sua, his quidem, qui perseuerantes in benefaciendo quærunt honorem, gloriam & immortalitatem,

*Pij & impij
discrimen.*

COMMENT. IN PSAL. XIX

uitam æternam, ijs uero qui sunt contentiosi, & qui ueritati non obtemperant, sed obtemperant iniusticię, uentura est indignatio & ira, afflictio, & anxietas, aduersus omnem animam hominis perpetrantis malum. Gloria uero & honor & pax omni operanti bonum. Diuus Paulus hac sententia confert inter se pios & impios, & describit a suis factis, qui seruentur & qui pereant, non disputat de causa ac precio nostrę salutis, sed de qualitate hominis iustificati. Sensus Diui Pauli est, illi seruabuntur & fruuntur eterna uita, qui tenentur desiderio futurę glorię & querunt immortalitatem, qui bonum operantur & in benefaciendo perseuerant. Contra isti peribunt & cruciabuntur eternis pœnis, qui ueritatem respuunt, qui immortalitate & cœlesti gloria nihil adficiuntur, qui obtemperant innatę iniusticię, & perpetrant mala, mandatis Dei prohibita.

Huic loco congruit parabola de bono & malo, fideli & infideli seruo. Matthęi xxiiij. in qua Dominus picturam hominis uere iustificati & hypocritę in speciem pię proponit, docēs non quoslibet Domini seruos, sed tantum bonos
regno

regno Dei potiri. Matthæi xxv. Venite benedicti Patris mei, possidete regnum uobis paratum ab exordio mundi. Esuriui enim & dedistis mihi edere, sitiui & dedistis mihi bibere &c. Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi cibum &c. Christus his uerbis affirmat beneficentiam non esse precium & meritum uite eterne, sed synceram dilectionem esse indubitatum testimonium ac signum istius fidei, qua coram Deo iustificamur. Dominus a suis factis describit pios & impios, ostendit quales sint qui seruantur & damnantur. Depingit persone iustificate actiones ac fructus, non differit de precio iustificationis. Affirmat regnum Dei non quibuslibet hominibus donari propter Christum, sed tantum uere pijs, syncera dilectione præditis, quemadmodum Dominus inquit Mat. v. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur, non quidem ut Sophiste fingunt, propter misericordiam tanquam condignum meritum, sed propter Christum, qui tollit peccata mundi, & beatitudinem cœlitus adfert. Cum Dominus ait possessionem Regni DEI

Beneficentia

X iiii

COMMENT. IN PSAL. XIX.

benedictis ab exordio mundi paratam esse, diserte pronunciat regnum Dei gratuitum munus esse, illudque pñs, qui hic benedicti Patris uocatur, Dei misericordia destinatum ab initio, gratis donari, non parari humanis iusticijs ac meritis. Paratum enim est hoc regnū pñs ab exordio mūdi in benedicto illo semine mulieris, quod conterit caput serpētis & dissoluit opera Diaboli.

Verbi audientus.

Lucae xi. Beati qui audiunt uerbū Dei & custodiunt illud. Ioannis x. Oves meę audiunt uocem meam, & cognosco eas, & sequuntur me, & ego uitam æternam do illis. Nec audiendo Euangelio, nec obedientia erga uerbum Dei (quæ semper etiam in sanctis imperfecta est) homines merentur æternæ uitę beatitudinem, sed ea a Christo gratis donatur, non quidem sine discrimine omnibus hominibus, sed ijs tantum, qui Euāgelium Christi audiunt, suscipiunt, ei credunt & obedientiam præstant. Christus de instrumē tali causa iustificationis, & qualitate personæ iustificatæ loquitur, non de causa & precio iustificationis.

Philip. ij. Cum timore ac tremore uestram ipsorum salutem operemini. Diuus Paulus in hoc loco non disputat de modo

modo iustificationis, sed de affectibus
 & uita iustificatorum. Suam ipsius salu-
 tem operari nō significat suis operibus
 mereri ac parari uitam æternam, quæ do-
 num Dei est, & quæ gratis donat in Chri-
 sto, ut non sit de quo ullus homo gloria-
 ri possit in conspectu Dei. Apostolus fi-
 deles hortatur ad sanctimoniam uitæ, iu-
 betq; ut iuste, pie & sobrie uiuant, Chri-
 stūq; animo & uita exprimāt, ut sic uiuē-
 tes in eo seruentur. Qui improbe sentiūt
 & agunt, operantur suam ipsorum per-
 ditionem, iustoq; Dei iudicio pereunt.
 Qui uero ex fide Christi in timore Do-
 mini uiuunt, illi manent in gratia Dei, re-
 tinent promissam salutem, operanturq;
 id, quo salus in Christo exhibita conser-
 uatur. Sicut hypocritę recte dicuntur o-
 perari suam ipsorum perditionem, cum
 iniuste & impie uiuendo amittunt salutē
 in Christo promissam. Ita pñ apposite di-
 cuntur operari suam ipsorum salutem,
 cum eam uitam ducunt, qua beneficia in
 Christo donata solent conseruari & reti-
 neri. Mala uita hominis, spiritum Dei ab
 homine expellit, & fidem extinguit, bo-
 na uita spiritum Dei apud pios hospitan-
 tem, custodit ac detinet, & fidem fouet,
 quæ est causa salutis. Concinne itaq; cre-

*Operari salu-
tem.*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

dentes dicuntur operari suam ipsorum salutem, cum in timore & tremore corā Deo uiuunt, & Dei mandatis obediunt. Qui obediētiā erga præcepta Dei abijciunt, cum obedientia salutem simul abijciunt, fiunt reprobī, ac ad promissam salutem inhabiles, operanturq; suam ipsorum damnationem. Huc spectans Diuus Paulus dicit: Subijcio corpus meū, & in seruitutem redigo, ne quo modo fiat, ut cum alijs prædicarim, ipse fiam reprobus, appellatque salutem operari, sic uiuere in uocatione nostra, ne reprobī fiamus.

*Vocationis
firmitas.*

ij. Petri i. Fratres studete ut per bona opera firmam faciatis uestram uocationem & electionem. Diuus Perrus in hoc loco docet, credentes per fidem diuinæ naturæ consortes factos in Christo, in fide subministrari diuinam uirtutem, illosque esse incredulos ac cæcos, in quibus fides non producit pietatis studium, & qui uirtutibus non exuberant. Non agit hic de precio ac causa nostræ electionis, uocationis, ac iustificationis, sed de fructibus iustificationis, & notis gratiæ diuinæ electionis, qua Dominus nos ab exordio creaturæ deputauit æternæ salutis. Dei electio & uoca-

tio,

tio, non pendent a nostris studijs ac
 meritis, sed ab immutabili diuini bene-
 placiti decreto. Imo uerba Diui Petri
 non possunt intelligi, q̃ nostra opera bo-
 na, sint causa & fundamentum diuinæ e-
 lectionis ac uocationis, sed ea esse certa
 testimonia & indubitata indicia, a qui-
 bus singulorum hominum conscientia
 statuere queant, Dei electionem ac uoca-
 tionem sibi firmam, certam ac propri-
 am esse, se q̃ ex illorū numero esse, quos
 Deus elegit ac uocauit, ad communio-
 nem suæ gloriæ, & consortium beatorū
 suorum, quia quos Deus elegit, hos &
 uocauit, quos uocauit, hos & iustifica-
 uit. Iustificationis autem effectus & cer-
 ta indicia, sunt bona opera. Ab his tan-
 quam a certissimis signis in Ecclesia co-
 gnoscitur arcanum & æternum decre-
 tum diuinæ electionis ac uocationis er-
 ga singulos. Nam ueræ fidei fructus, u-
 nicuiq̃ præbent testimonium, de sui ipsi-
 us electione, confirmantque in hoc no-
 stras conscientias, q̃ simus electi & com-
 putemur inter filios & hæredes Dei.
 Græca lectio non habet hæc uerba, per
 bona opera. Videntur autē a docto quo-
 dam uiro esse adiecta, ut præcedentia
 summam comprehendere uno

*Fidei ueræ
 fructus.*

ὁ μᾶλλον
 ἀδελφοί
 προσάγετε
 βεβαίαν ὑ-
 μῶν τὴν κλη-
 σιν ὡς ἐκ τοῦ
 γίνεσθαι,

COMMENT. IN PSAL. XIX.

uerbo, & diserte ostenderetur modus quo de uocatione Dei certiores fieri possemus.

*Pharisæi &
p̄ij discriminē.*

Matth. v. Nisi abundauerit uestra iusticia plus q̄ Scribarum & Phariseorum non intrabitis in regnum cœlorum. Sophistæ eliciūt ex hoc testimonio nostras iusticias esse preciū uitæ æternæ, & propter has regnum cœlorum, propter peccata nobis præclusum, rursus recludi, aperiri, et in eo receptū dari. Christus uero non concionatur de modo et ratione iustificationis, sed reprehendit Scribarum & Phariseorum hypocrisin, ac simulatā legis obseruationem docet Deo displicere, & improbari istas externas operū iusticiolas, quibus non est coniuncta uera iusticia, et interna animi pietas, & ostendit quid intersit inter hypocritas, qui a regno Dei excluduntur, & uere pios, qui recipiuntur in regnum Dei, innuens nō hypocritas fiduciam collocātes in suas externas iusticias, sed illos regni cœlorum cōsortes fieri, qui Phariseos & Scribas iusticia præcellunt, hoc est, qui non simulant externis operibus sanctitatem, sed qui ueram iusticiam Dei in Christo promissam habent, qua in iudicio Dei subsistimus, & qui regenerati ex fide ueram

ram obedientiam præstant diuinis præceptis. Christus loquitur de qualitate hominis iustificati, non de precio ac causa iustificationis & æternæ salutis.

Psal. cxviii. In eternū non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis uiuificasti me. Sophistæ qui absque ullo iudicio & delectu nihil non congerunt, ut impium suum dogma de iusticia operum defensent, hoc Psalmi testimonio astruunt homines obseruatione legis consequi uitā æternam, sed Psalmus nō disputat de precio ac causa uitæ æternæ, uerum de effectu & ἐνεργείᾳ uerbi Dei, docetq; homines afflictionibus & miseris oppressos, uerbo Dei erigi, reuiuiscere & animum resumere. In hanc eandem sententiam Propheta dixit Psal. xviij. Iusticias Domini lætificare corda.

i. Timoth. ij. Mulier salua erit per generationem liberorum. Sūt qui ex hac sententia Diui Pauli colligunt peccatum ac eius stipendium, maledictionem ac mortem, inobedientia Eue ac Adæ accersita, dilui, & salutem ac uitam recuperari generatione liberorum, & tolerantia laborum ac afflictionum. Hæc duo fingunt esse satisfactiones pro peccatis utriusq; sexus hominum, & hoc commentum sta-

Mulier an saluetur per liberorum generationem.

COMMENT. IN PSAL. XIX

bilire nituntur testimonio Dei, Genesis
 iij. ubi peccati poenam imposuit Domi-
 nus Euę, ut sub potestate uiri sit, uerset in
 multis erumnis, et in dolore pariat suos
 liberos. Adę uero, ut in sudore sui uul-
 rus edat suum panem, & bonam partem
 suę operę perdat in omnibus laboribus
 suis. Has poenas propter peccatum, A-
 damo, Euę & omnibus liberis eorū im-
 positas esse, non est dubium. Sed his pec-
 catū expiari falsum est. Nam Dominus
 eis sub impositis poenis uiuentibus, re-
 demptionem promittit in semine mulie-
 ris. Deus poenas Adamo & Euę impo-
 sitas, nō inflixit, ut his satisfaceret pro pec-
 catis, sed ut homines admonerentur his
 de suo lapsu, & deprauatione ac malicia
 humanę naturę, ut mortificaretur uetus
 homo, & detineremur in officio, et ut de-
 clararetur nobis Dei odiū aduersus pec-
 catum. Diuus Paulus nō affirmat mulie-
 res generatione liberorum mereri salu-
 tem, sed mulieres subiectas peccati pœ-
 nis consolatur in afflictionibus suis, do-
 cens erūnas ac dolores partus, & educa-
 tionis laboriosas molestias, pñs mulieri-
 bus nec peccati poenas, nec significatio-
 nes esse diuinę irę, sed salutaria exercitia
 diuinitus tradita, ut in his exerceātur &
saluę

saluæ fiant, si permanserint in fide, quæ salutis fundamentum est, & in dilectione, sanctificatione & castitate, quæ sunt in pijs mulieribus certa indicia ueræ & iustificantis fidei. Apostolus non differit de precio & causa, ac merito salutis, sed affirmat poenas a Deo impositas propter peccatum pijs mulieribus ad salutem prodesse non obesse.

ij. Timothei. ij. Quod si certet aliquis non coronatur, nisi legitime certauerit. Qui putant Apostolum docere nostræ uitæ labores & certamina esse causam & meritum æternæ uitæ & gloriæ, fœde errant. Apostolus non excutit hic hanc quæstionem, per quid, siue propter quid nobis contingat æterna salus, sed quibus ea contingat, uidelicet ijs, qui recte iuxta fidei, uerbique Dei regulam uiuunt, (Hoc enim significat homines certare) & qui in hoc nostræ Religionis stadio currunt & certant, ut propositum brabium & coronam comprehendant.

*Certantes
coronari.*

Eadem ratione respondendum est ad has sententias Iacobi primo: Deus coronam uitæ promisit diligentibus se. Hebræos. x. Patientia uobis opus est, ut ubi uoluntatem Dei peregeritis, repor-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

retis promissionem. Diuus Iacobus describit eos, quibus detur æternæ uitæ gloria, Epistola ad Hebr. explicat quo tempore detur.

*Baptismus an
iustificet ex
opere opera
to.*

Ioannis iij. Amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu non potest introire in regnum Dei. Sunt qui putant Christum tribuere meritum æternæ uitæ baptismo tanq̃ operi, ut uocant operato, & nostræ regenerationi ac nouitati, sed grauius impingūt. Christus hic non argumentatur de efficiente, sed de formali & finali causa iustificationis, nō docet per quid consequamur regnū cœlorum, sed quales sint illi, qui hoc consequunt̃, uidelicet illi, q̃ in Christum baptizati & Spiritu eius obsignati, renouant̃, & aguntur eodem spiritu quo obsignati sunt, eosque nec esse ingressuros in regnum cœlorum, qui nec aguntur Spiritu Dei, neq̃ renascuntur. Et hoc ipso testimonio explicat uirtutem baptismi, & indicat fontes regenerationis, cui coniuncta est promissio uitæ æternæ. Huc etiā facit illud Diui Pauli Gala. v. In Christo nihil ualere nisi nouam creaturā, hoc est, in Christo tantum seruari renatos.

i. Cor. vi. An nescitis, q̃ iniusti regni Dei hæreditatem non consequentur. Im

pie

ple hallucinantur, qui a contrario colligunt, iusticiam, id est, obedientiam nostram erga legem Dei esse causam uitæ æternæ: Sicut iniusticia, id est, inobedientia erga Deum, stipendium est æternæ damnationis. Non est eadem ratio utrorumque. Iniusticiæ nostræ constituta est poena æternæ mortis: Iusticiæ uero nostræ, quæ semper imperfecta est, non est promissa æterna uita, ac hæreditas, Imo hac non seruamur, etiamsi illa damnemur.

*Iusticia & in
iusticia no-
stra.*

Argumenta quæ a contrario sumuntur supra dissoluimus, hic non est opus longius immorari in dissolutione dissimilium argumentorum. Apostolus hoc loco loquitur de qualitate personæ iustificatæ, & ostendit quales salui fiant, & quales damnentur. Non excutit causam materiale iustificationis, nec disputat de hac quæstione, propter quid iustificemur & seruemur.

Eadem responsione dissoluitur hoc sophisma. Impœnitentiæ constituta est poena æternæ mortis, Pœnitentiæ promissa est delicti condonatio, Ergo pœnitentia est premium remissionis peccatorum.

Ioannis v. Omnes qui in monumētis sunt, audient uocem filiī hominis, & probibunt qui bona fecerunt in resurrectione.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

nem uitæ, qui uero mala egerunt, in resurrectionem condemnationis. Christus hoc testimonio non affirmat uitam æternam in resurrectione mortuorum datum iri propter bona opera, sed ostendit qui salui fiant, & qui pereant, docetque bona opera proprios esse fructus & certas notas iustificantis fidei.

Dilectio.

Ioannis iij. Nos scimus q̄ de morte trāslati sumus ad uitam, quia diligimus fratres: qui non diligit fratrem, manet in morte. Sophistæ hac sententia falso persuasi, contendunt proximi dilectionem esse precium ac causam propter quam liberemur a morte & transponamur ex regno tenebrarum in regnum lucis, fiamusque participes æternæ uitæ, salutis ac beatitudinis: sed Sophistas toto cœlo errare, eorumq̄ opinionem Diuo Ioanni affingi, satis superque ostensum est antea in tractatione causarum efficientium. Diuus Ioannes non docet proximi dilectionem esse causam ac meritū, propter quod de morte ad uitam transferimur, sed esse notam, testimonium ac signum, a quo cognoscunt credentes, se habere ueram illam in Christum fidem, quæ coram Deo ad iusticiam imputatur, sibi certo remissum esse peccatum, seque

sequē per Christum a morte liberatos, participes esse factos æternæ uitæ, quia dilectio est fructus ac propria nota ueræ fidei, & opus Spiritus Dei inhabitantis nos. Veræ fidei finis est æterna uita. Spiritus sanctus arrabo est acquire hæreditatis ac uitæ æternæ: Ergo dilectio, quæ est opus Spiritus sancti & fructus ueræ in Christum fidei, est certa nota, unde credentes sciunt se a morte liberatos, iustos, & æternæ uitæ hæredes esse factos. Sicut suspensa hedera signum est ænopolij: ita sincera charitas est nota ueræ fidei, & testimonium hominis per fidem a morte liberati. Hęc sententia Diui Ioannis ad causam finalem, non ad efficientes causas iustificationis est referenda.

Matthæi v. Diligite inimicos uestros, beneprecemini deuouentibus uos, benefacite ijs, qui uos odio persequuntur. Orate pro ijs qui ledunt & insectantur uos, ut sitis filij Patris uestri, qui in cœlis est. Aduersarij fingentes dilectionem esse causam ac precium nostræ salutis, hęc uerba Christi, ut sitis filij Patris uestri, qui in cœlis est, interpretantur, homines dilectione proximi mereri, ut adoptentur in filios Dei. Dominus autem

COMMENT. IN PSAL. XIX.

non loquitur de causa, propter quam ad
optamur in filios Dei, quæ est fides in
Christum, Ioannis i. sed admonet nos
ne simus degeneres filij, iubet ut Patrem
nostrum Deum imitemur, & exprima-
mus eum affectibus & moribus no-
stris, quemadmodum hæc uerba sequen-
tia declarant: Quia Pater uester cœlestis
sinit Solem suum oriri super bonos &
malos. Domini uerba intelligenda sunt
de signo ac testimonio nostræ adoptionis,
non de eius causa ac precio.

*Charitas cū
fide an iusti-
ficet.*

Verbis Christi congruit sententia Di-
ui Ioannis, dicentis, eum nō esse Dei, sed
Diabolī filium, qui non diligit fratrem
suum. Sophistæ dissimulatis plerisque
prioribus ridiculis doctrinis suis huma-
narum traditionum, ad retinendum im-
pium dogma de iustificatione operum,
omnes ingenij vires intendunt, ut ex sa-
cra scriptura probent, Charitatem cum
fide iustificare coram Deo, & ut fucum
faciāt imperitiis, testimonia de cha-
ritate, quibus describitur qualitas perso-
næ iustificatæ & Deo reconciliatæ, im-
pie detorquent ad efficientes causas iusti-
ficationis, & effectus stolide substituunt
in locum causarum, utq; astruant homi-
nes fide ac charitate iustificari, calumnio-
se

se etiam proferunt hæc testimonia.

Ephe. iij. Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, ut inhabitet Christus per fidem in cordibus uestris.

Ioannis xiiij. Si quis diligit me, sermo nem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus & mansio nem apud eum faciemus.

Item, i. Ioannis iij. Si diligimus nos in uicem, Deus in nobis manet.

Ex his sententijs Sophiste eliciunt hunc sensum. Homines fide & charitate iustificari. Iudicant etiam has sententias inter se omnino pugnare, nec posse conciliari, nisi absq; exclusione exponantur, nos & fide et charitate iustificari: putantq; hanc conciliationem ibi semper ualere, ubi sententiæ scripturæ de iustificatione inter se pugnare uidentur. Sed quana sit hæc cogitatio Sophistarum, exclusiue particu læ & integre orationes continentes uim exclusionis, in scripturis aperte passim ostendunt, & ordo causarum etiam docet. Cum Paulus docet Christum nos inhabitare & renouare per fidem, & Diuus Ioannes econtra affirmat, Deum & Christum in nobis habitare & manere propter dilectionem, nec pugnant inter se, nec docent homines fide & charitate

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Iustificari. Sophistæ per Soriten ex recti-
tatis testimonijs uasre colligunt, homi-
nes fide & charitate simul iustificari, sic
argumentantes. Fide & charitate reddi-
mur Dei et Christi habitatio. Dei et Chri-
sti inhabitatio, est iustificatio. Ergo fide
& charitate contingit iustificatio. Ad
hanc Sophisticam cauillationem est re-
spondendum, Primam & tertiam pro-
positionē in Sorite esse falsam, & quod
ex propositionibus Soritis cōcluditur,
esse erroneum. Diuus Paulus docet per
quid accipiatur Spiritus Dei ac Christi.
Diuus Ioannes ostendit quales sint, qui-
bus confertur Spiritus Dei, & in quibus
manet. Hæc sane inter se nihil pugnant,
etiamsi addatur particula exclusiua & di-
catur Christum tantum per fidem inha-
bitare mortalium corda, & innouare
deprauatam naturam hominis. Præter-
rea nostri innouatio est tantum pars
iustificationis, non est tota iustifica-
tio. Quia iustificatio, sicut supra est o-
stensum, duo comprehendit, uideli-
cet C H R I S T I iusticiam, propter
quam remittitur peccatum, & qua in
iudicio D E I subsistimus: quam par-
tem iustificationis Scholastici Theo-
logi, uocant remissionem culpæ &
reatus,

Iustificatio.

reatus, & innouationem corruptæ humanæ naturæ, quam appellant infusionem gratiæ hominem disponen-
tis ad pietatem. Ex his clare patet conclusionem Soritis falsam, ineptam & ridiculam esse. Plus enim conclusione infertur, q̃ propositio, præcedens conclusionem, continet. Hoc Sophismate & pluribus alijs Sophisticis argutjs aduersarij palam ostendunt, se nunc non hoc agere, ut ueritas Dei patefiat, sed ut ea obscurata, obruta & profligata, antichristianæ Ecclesiæ nugæ, ad quæstum & ambitionem comparatæ, ornentur ac retineantur. Diuus Ioannes alijs Apostolis longiore uita superstes, uidens multos Antichristos se insinuare Ecclesiæ, & corrumpere Christi doctrinam, conspiciensque fidem in hypocrisin uerti, studium pietatis obrui, nihilq̃ remanere apud Christianos, præter inanem fidei nomen, diligentissime & copiosissime descripsit iustificatæ personę qualitatem, & depingit ueræ fidei fructus ac notas, ut ostenderet, nec fidem Christi esse inane nomen, nec religionem Christi institui aliquam Epicuræ licentiam, sed erigi pietatis gymnasium & uirtutis palæstram.

Ioan. Euang.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Acerrime etiam contendit fidei iustificanti esse coniunctam obedientiam erga Dei mandata, inculpata uitam & syn-
ceram proximi dilectionem, & hæc ipsa
esse certa signa & proprias notas iustifi-
cantis fidei, sic inquit. Si dixerimus, q̃
societatem habemus cum Deo, & in te-
nebris ambulamus, mentimur, & uerita-
tem non facimus. Item: per hoc scimus,
q̃ cognoscimus Iesum Christum, si iussa
illius obseruamus. Qui dicit, noui eum,
& præcepta eius non seruat, mendax est.
Item: si scitis q̃ Dominus iustus est, scito-
re, q̃ omnis qui facit iusticiam, ex ipso
natus est. Item: scimus q̃ cum apparuerit
Dominus Iesus Christus similes ei eri-
mus, uidebimusq̃ eum sicuti est, & om-
nis qui habet hanc spem in eo, purificat
se, sicut & ille purus est. Omnis qui in eo
manet, non peccat, Omnis q̃ peccat non
uidit eum, nec cognouit eum. Filioli, ne-
mo uos seducat, qui exercet iusticiam, iu-
stus est, sicut & ille iustus est: qui facit pec-
catum, ex Diabolo est. Ad hoc apparuit
filius Dei ut dissoluat opera Diaboli. O-
mnis qui natus est ex Deo peccatum nō
facit, quoniam semē ipsius in eo manet,
& non potest peccare, quod ex Deo na-
tus est. In hoc manifesti sunt filij Dei & fi-
lij

li Diaboli. Omnis qui non facit iusticiā,
non est ex Deo, & qui non diligit fratrem
suum. Item: Qui seruat praecepta eius in
illo manet, & ipse in eo: & per hoc sci-
mus qd manet in nobis, espiritu, quem
nobis dedit. Item: omnis qui diligit, ex
Deo natus est, & cognoscit Deum: qui
non diligit, non nouit Deum, quoniam
Deus charitas est.

Diuus Ioannes his & similibus senten-
tijs confirmat, obediētiam erga Dei mā-
data & studium pietatis ac innocentie,
perpetuo coniungi cū fide Christi. Chri-
stus etiam parabola de ficu e uinea succi-
sa, qd non ferret fructum, de grano sinapi
& fermento in tria sata farine recondito,
declarat fidei energiam, & ostendit bo-
nas actiones esse certa testimonia eius fi-
dei per quam iustificamur in Christo.

Ficus succisa

Apostoli hoc ipso etiam indicāt, obe-
dientiā erga Deum, fidei iustificanti con-
iunctam esse, & bona opera perpetuo se-
qui fidem Christi, qd doctrinē fidei ubiq;
in epistolis suis subiūciunt praecepta de
moribus, quibus unumquēq; sui officij
admonent, ad resipiscētiam & sanctimo-
niam uitę hortantur, & innuunt, creden-
tes carnem in suis affectibus & concupi-
scentijs crucifixisse.

*Apostoli sub
iūciūt fidei do-
ctrinā operū*

COMMENT. IN PSAL. XIX

Ut rem paucis complectar, planum est ex adductis scripturæ testimonijs, iustificati fidei cōiuncta & annexa esse bona opera, eiusque indiuiduos esse comites, obedientiam erga Dei præcepta, emendationem ueteris corruptæ naturæ, studium pietatis, charitatem, tolerantiam afflictionum, atque adeo omnes uirtutes. Sunt plures alij scripturæ loci sonantes de qualitate personæ iustificatæ, & de iustificantis fidei ingenio, natura, ac notis, quas aduersarij nostri detorquere solent ad causam efficiētem & materiale iustificationis. Sed cum præcipui & difficiliores loci, qui uidebantur patrocinari erroribus aduersariorum, hic explicati sint, & ex his iudicium de alijs sumi possit, sintq; hic additæ solutiones, quibus omnium aliorum locorum nodi dissolui possint, superuacaneum esset plura testimonia scripturæ hic addere, & longius in hoc argumento uersari. Nisi Sophistarum pertinax studium corrumpendi & obscurandi scripturæ ueritatem me coegisset prolixius immorari huic tractationi de iustificatione, breuius omnia absoluissem. Nunc ut in memoriam reuocem præcipua capita huius tractationis, subiiciam breuem Epilogum omnium

nium causarum iustificationis, ad quas accommodaui allegata scripturæ testimonia, quæ de iustificatione inter se pugnare uidebantur, & quæ sic conciliaui, ut facile intelligi possit, nec scripturas secum pugnare de mysterio iustificationis, nec tribuere iustificationem aut charitati, aut ullis alijs internis nouis habitibus externisque bonis operibus, & ut controuersiam de iustificatione eo dilucidius & clarius exponerem, exegi eam ad hunc sequentem ordinem causarum.

Prima & imperans causa iustificationis est Deus Pater.

Secunda obsequens efficiens causa est, tum Iesus Christus filius Dei redimens, & reconcilians nos Deo, tum Spiritus sanctus regenerans & sanctificans nos.

Tertia causa efficiens instrumentalis, sunt Dei uerbum, Sacramenta & fides. Verbo & Sacramentis offertur & exhibetur iustificatio, fide recipitur. Fides proprie non est meritoria, sed receptiua causa iustificationis. Instrumentalis causa iustificationis bifariam diuiditur, nempe in exhibentem & recipientem. Exhibens est uerbum & Sacramenta Dei, recipiens est fides.

Epilogus omnium causarum iustificationis.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Quarta causa materialis, quam & meritoriam uocant, est legis impletio siue Christi satisfactio.

Quinta causa formalis est iusticia, regeneratio, sanctificatio ac innouatio hominis, siue ut Scholastici loquuntur, est remissio reatus ac culpe, & infusio gratie, renouantis & immutantis deprauatam naturam hominis.

Sexta causa finalis est glorificatio Dei, proximi dilectio et uita eterna, ac eterne beatitudinis gloria. Sed sicut conditi & genitum sumus precipue ad glorificandum Deum, ita etiam iustificamur in primis ad glorificationem nominis Dei. Charitas & ceterae uirtutes in hoc ordine causarum formali cause iustificationis tantum possunt accommodari, eas ascribere causis efficientibus & materiali, est aperta impietas. Sicut sani hominis actiones, non sunt sanitatis cause, sed effectus, ita charitas & bona opera, non sunt iustificationis cause, sed effectus. Quemadmodum in curatione aegroti hominis multae causae concurrunt & stant mutuis auxilijs: Ita ad iustificandum ac restituendum hominem, peccati lue infectum & morti subiectum, plures causae conueniunt & coniunctim iustificant, separatim una

una absq; alia non iustificat. Quæuis causa in suo ordine ac statione suum facit officium, quemadmodū antea dictum est.

In curatione ægroti hominis perspicue cernitur iustificatiōis ratio & ordo. Primaria efficiens causa sanitatis est Deus. Secundaria est medicus, Tertia quæ instrumentalis uocatur, est administratio & sumptio pharmaci. Hæc duo namque se mutuo respiciūt in curatione ægroti, sicut Dei uerbum & nostra fides in ipsa iustificatione se mutuo complectuntur. Materialis causa sunt pharmaca. His diuinitus indita est uis sanandi. Formalis causa est correctio inæqualitatis elementorum, siue rectificatio temperamenti. Finalis est, ut Deus glorificetur, ut homini bene sit, & possit suum officiū facere. Sicut Deus, Medicus & sumpta pharmaca, ægroto sanitatem restitunt, Ita Deus, Iesus Christus, legis impletio & fides hominem iustificat, & per iustificationem reddunt eum idoneum ad bona opera, quæ etiam, tum in hac, tum in futura uita, sua præmia, suamq; retributionē habent. Hæc de iustificatione hominis.

Reliquum est, ut de præmijs, ac remuneratione bonorum operū, siue fructuū iustificationis differatur. Priusq; autem

*De iustifica-
torum perfe-
ctione & im-
perfectione.*

hæc tractatio inchoetur, necesse est tene-
re scripturæ sententiam, de iusticatorū
aut sanctorū perfectione & imperfectio-
ne, ne descriptione formalis causæ iusti-
ficationis trepidantibus conscientijs in-
ijciatur pavor, & inferantur desperatio-
nis semina. Hæc noticia sanctis tribus
de causis præcipue est necessaria. Primo,
ne lapsi despondeant animum ac despe-
rent de misericordia Dei & condonatio-
ne admissi excessus. Secundo, ne de se-
ipsis arroganter sentientes, coram
Deo superbiant & glorientur, suasque
iusticias opponant iusto Dei iudicio.
Tertio, ut sciant, quæ bona opera, siue
quæ iusticia, perfecta ne, an inchoata &
imperfecta, habeat suam remuneratio-
nem, tum in hac, tum in futura uita.

Scriptura sacra describēs naturam ac
efficaciam iustificantis fidei, ac qualita-
tem personæ per fidem Christi iustifica-
tæ, credentes uocat iustos, sanctifica-
tos, sanctos, renatos, ex Deo natos, ad
imaginem Dei conditos, Dei ποίημα, fa-
cturam, creatos in Christo ad opera bo-
na, habentes legem Dei inscriptam cor-
dibus ac uisceribus suis, nouam creatur-
ram, nouum hominem, nouum popu-
lum, homines spirituales, Christi mem-
bra

bra iuncturis subministrantibus, suo capiti coagmentata, Dei agricolationem, ædificationem, uineam; plantationem, palmites ueræ & salutiferæ uitis, quæ Christus est, & arbores iusticiæ, tēplum ac domum Dei &c. Docet etiam fide iustificatos ueterem hominem exuere & induere nouum, crucifixisse carnē cum affectibus & concupiscentijs suis, iusticiam exercere, se purificare, non peccare &c. Iniustos autem ac peccātes ex Diabolo esse &c.

Ex his & similibus scripturæ testimonijs multi solent elicere hunc errorem: iustificatos ac sanctos in hac uita esse sine peccato. Peccatum illis non tantū esse remissum, nec illud in eis gratia solummodo esse debilitatum, obrutum, ac sopitum, sed prorsus sublatum, & ita extinctum, ut in hac uita possint absque peccato uiuere, & esse, ac perfectam obedientiam Deo præstare. Qui sic docent, legem Dei obruunt, quæ pronunciat omnes hoīes esse peccatores, & æternæ mortis reos, nullosq; esse in hac uita, qui possint satisfacere legi & ea iustificari. Item omnibus hominibus eripiūt spem reconciliatiōis & æternæ uitæ, coguntq; omnes desperare de sua salute, quia nemo est q

*Iustificati an
sine peccato
prorsus.*

non sentiat naturę uicium, repugnans legi Dei; & totum Euangelium Christi de iusticia fidei & gratuita remissione peccatorum sepeliunt, quia salutem ascribunt restitutę originali iusticię.

*Iustificatis
an maneat
uoluntarium
propositum
peccandi.*

Ecōtra sunt qui alijs scripturę locis sonantibus de sanctorum imbecillitate, aliter persuasi affirmant in sanctis esse peccata mortalia, & cum iustificāte fide subsistere malam uoluntatem seu mali consensum & delicta, hoc est, actualia peccata pręceptis Dei uetita, & reprehendentia conscientias. Et hi detrahunt fidei suam energiā, spoliant eam iustificationis laude, negant eam perfecte iustificare, afficiunt Christum & Spiritum sanctum contumelia, qui per fidem inhabitat credentes, laxāt habenas corruptę & deprauatę naturę uicio, quod ex parte uiget et uiuit in sanctis, & replent Ecclesiam Dei peccatis. Nam pro Christiana innocentia obtrudūt Ecclesię immunitatem peccandi, nullumq; discrimen relinquunt uitę et morum inter Christianos uere pios & fictos Christianos, iustos ac iniustos, qui tradunt in sanctis manere uoluntarium propositum peccandi, impœnitentiam siue peccata aperte pugnancia cum Dei uerbo et redarguentia conscientias:

& hac exæquatione iustorum & iniustorum, credentium & hypocritarum, ingerunt hominibus hanc cogitationem: si sancti criminibus obnoxii peccantes seruantur fide, iustificatis non erit opus ueterem hominem exuere & peccatum fugere, satis est credere, hoc est, hypocritæ personam induere, & fidē simulare, qua cogitatione detestabilis securitas peccandi in Ecclesia alitur. Vtrorumq; dogma impium, detestabile, exitiosum & plane Satanicum est.

Ad intelligendum autem q̄ late se exerat & explicet iustificatiōis uirtus in credentibus, operæ precium est, ut e scripturæ recte percipiatur, an in sanctis in hac uita remaneant reliquiae originalis uicij, quomodo sancti peccent & non peccēt, quomodo ueteres & renati ac noui, iusti & iniusti, spirituales & carnales sint. Itē quid intersit inter peccata credentium & incredulorum, quibus peccatis fides extinguatur, Spiritus sanctus expellatur, et gratia ac iustificatio amittantur, & cum quibus peccatis, fides, Spiritus sanctus ac iustificatio maneant ac consistant. Vtriusq; recitatae doctrinae error natus est ex ignoratione iustificationis. Qui negāt in sanctis manere corruptionem na-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

turæ, iudicant iustificationem tantum cō-
stare sanctificatione ac renouatione ho-
minis, remissionem peccati non putant
esse partem iustificationis, sed arbitran-
tur iustificatos & innouatos bonis ope-
ribus mereri cōdonationem peccatorum.

Qui docent cum fide & iustificatione
posse consistere uoluntaria peccata, cen-
sent iustificationem tantum esse imputa-
tionem iusticiæ & remissionem peccato-
rum. Vtrosq; autem errare supra est o-
stensum, ubi declarauimus fidei iustifica-
tionem duo complecti, uidelicet remis-
sionem peccatorum & renouationem. Ini-
tio statuendum est, omnes homines tum
iustos tum iniustos, natura esse similes,
hoc est, habere congenitum uicium, et iu-
stificatione dissimiles, hoc est, uicium na-
turale in iustificatis gratia obrui, et in nō
iustificatis florere, uiuere & regnare.

*Originale
peccatum ra-
tio nō uidet.*

Ratio naturaliter nec nouit originalis
uicij causam, nec intelligit conditū huma-
næ nature corruptionē, integrę & incor-
ruptę nature imaginem nunq̃ uidit, ideo
iudicat naturam hominis a conditis se-
culis semper fuisse talem, qualis nunc est,
& hac cogitatione decepta ratiocinatur
naturales inordinatos affectus, concupi-
scentias ac defectus in hoibus non esse
peccata,

peccata, cū Deus, qui summe bonus est, non possit author esse alicuius mali in suo optimo ac præstantissimo opificio, uidelicet homine, quem præcipue condidit ad illustrationem sui nominis & gloriæ.

Scriptura autē sacra, quæ nobis ea dētegit, quæ extra conspectum rationis posita sunt, & de quibus ratio naturalis suis uiribus iudicare nequit, tradit Adamū ad imaginem Dei conditum, inobedientia & lapsu suo perdidisse integritatem conditæ naturæ, & amissa hac integritate in eo animæ & corporis uires sic deprauatas esse, ut naturaliter absque gratia Dei, nec uoluerit, nec potuerit obedire Dei mandatis. Etsi quædam semina originalis iustitiæ & uestigia primæ integritatis in Adamo manerent: tamen propter naturæ corruptionem & defectum post lapsum, naturaliter nec uoluit, nec potuit per omnia obedire diuinæ uoluntati. Nam defectus ademit illi posse, & corruptio uelle. Non potuit Deo obedire, q̄ deessent uires, nec uoluit, q̄ uiciosa natura eum sollicitaret & accenderet ad mala.

Adam astu Satanæ corruptus, ex se procreauit tales liberos, qualis ipsius

COMMENT. IN PSAL. XIX.

natura erat, nec potuit melior natura esse in procreatis, quā in procreatore fuit. Sic uiciosa natura, propagatione traducta est in omnes nepotes ac posteros Adā. Sicut autem ex Adā naturaliter nati sunt omnes, ita omnes eidem corruptiōi, defectibus & cæteris cōiunctis pœnis cum Adamo sunt obnoxii. Vt Apostolus ostenderet hæc mala esse hereditaria, dixit: Per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauissē, & per peccatū mortem, & sic mortem in omnes homines pertransiissē, eo quod omnes peccauerunt, id est, eo quod omnes laborant eodem corruptę naturę uicio cū suo patre Adamo.

*Adā inobedi-
entia quæ
parta.*

Inobedientia Adæ tria sunt accersita, unum est naturæ defectus & imbecillitas. Alterum est corruptio omnium uirum, tum animæ, tum corporis, & hæc corruptio est causa tum innati uicij, tum defectus. Corruptio etenim non solum impedit uires remanentis bonę naturæ, sed eas etiam uiciat & corrumpit, efficitque ut natura fiat seminariū mali, quæ condita fuit, ut boni seminariū esset. Tertiū est pœna peccati, uidelicet mors, & quicquid sub uoce mortis comprehenditur, uidelicet Diaboli tyrānis, ingenij & corporis morbi, & æterna damnatio.

Tribus

Tribus his malis inobedientia Adæ in mundum aduectis, omnes homines naturaliter sunt subiecti, quia ut iij. Esdræ iij. dicitur, cor malignum baiulans primus Adā, transgressus et uictus est nō solum, sed omnes qui ex eo nati sunt. Ceterum quod quidam ex his Adæ filijs, sancti ac iusti iudicantur, illud fit propter imputationē iusticiæ Christi, & propter sanctificationem ac innouationem Spiritus sancti, non propter naturalem integritatem, quæ nunc nulla est in uniuerso humano genere.

Discrimen, quod aut in interno homine, aut in internis actionibus sanctorum ac hypocritarū est, efficit Dei gratia, non natura. Omnes homines sua natura concipiuntur in peccato, nascuntur filij iræ, sunt corpus peccati, uetus homo, & habent opus renouatione mentis & cordis. Quotquot renati sunt imputatione iusticiæ Christi & inchoata renouatione ac sanctificatione per spiritum Christi, renati, iusti & sancti reputantur coram Deo. Qui fide Chri iustificatos, iustos ac sanctos dici putant, q̄ in eis nec defectus, nec uiciosæ naturę corruptio supersit, ac iudicat eos dici sanctos a perfectione suæ integritatis ac sanctitatis, perniciose

COMMENT. IN PSAL. XIX.

errant. Quanq̃ sanctis omne peccatum
tum originale, tum actuale remissum sit
propter Christum, & sanctificatio in eis
inchoata sit, tamen sua natura rei sunt co
ram Deo. In eius iudicio sua propria iu
sticia & sanctitate non possunt subsiste
re; donec uiuunt, remanet in eis natura
lis morbus deprauatæ naturæ, habent
que opus iusticia Christi & remissione
gratuita peccatorum.

*Sancti etiam
peccatores.*

Sancti non excipiuntur a generalibus
scripturæ sententijs, quibus accusatur to
ta humana natura. Quamuis in sanctis
non regnet naturalis prauitas, tamen
non sunt omnino liberati ab illius fer
mento & contagione. Ob id etiam in
omnes sanctos quadrant hæc subiecta
testimonia.

Gene. viij. Sensus ac cogitatio huma
ni cordis ad malum prona sunt ab ado
lescentia sua, siue, ut hebraica lectio ha
bet, figmentum humani cordis malum
est ab adolescentia. Dominus affirmat
hominem cum deprauata mente nasci,
totumque humani cordis figmentum
post lapsum Adæ malum esse factum. Cū
sancti corda non deponant, sed retine
ant naturale humani cordis figmentum,
necesse est, ut reliquias innati mali simul
retineant,

retineant. Et ut Dominus diserte indica-
ret, hanc sententiam etiam de sanctis esse
intelligendam, impio primæuo mundo
perdito, applicabat eam ad illos qui san-
cti erant, & qui in arca erant seruati.

Hieremiæ xvij. Prauum est cor super
omnia & inscrutabile, quis cognoscet il-
lud? Ego Dominus scrutans cor & pro-
bans renes. Hieremias in genere de
corruptione humani cordis loquitur, &
tribuit omnibus cordibus summam in-
natam prauitatem ac peruersitatem, ait-
que eam penitioorem, tectiorem, ac sub-
tiliorem esse, q̃ ut ab ullo homine satis
deprehendi possit. David uir iustus &
sanctus etiam in seipso agnoscit hanc ab-
strusam & ingenitam naturæ corruptio-
nem, petitque se ab hac liberari, inquit
Psalmo xix. Delicta quis intelligit, ab
occultis munda me. Occulta uocat, in-
ordinatos affectus & prauas concupis-
cētiās humanæ naturæ insitas. Vt Hiere.
suis coloribus pingeret humanæ nature
corruptionem & defectū, polysemis &
emphaticis uocibus descripsit cor huma-
nū, dicēs illud supra oīa esse Akob & A-
nus, hoc est, cor hoīs esse oīm perplexis-
simum, prauissimum, peruersissimū, fal-
acissimū, dolosissimū, tyrānicissimum

COMMENT. IN PSAL. XIX.

עקב

אנש

& ærumnosissimū, insanabilissimum, & desperatissimum. Nam Akob Hebræis significat, perplexum, contortum, prauum, peruersum, dolosum, falsum, supplantās. Anus, insanabile, calamitosum, damnabile & desperatum. Hæc epitheta exhibent nobis ὡυραφίαν humani cordis, & declarant humanis cordibus nihil esse peius ac miserabilius.

in. Regum viij. Non est homo qui nō peccet. Sācti in terris fane homines sunt, non est ergo dubiū quin peccent aliquādo. Hanc Salomonis sententiam non tātum de naturali non renato homine, sed etiam de sanctis ac iustis hominibus intelligi debere Salomon ipse innuit in Ecclesiaste viij. sic inquiens: Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum & non peccet.

Item in Prouerbijs ca. xx. Quis potest dicere mundum est cor meū, purus sum a peccato? Salomon his testimonijs perspicue affirmat, in omnium hominū cordibus hærere natiuam corruptæ naturæ immundiciem, nullos esse coram Deo perfecte iustos, neminemq; absq; peccato esse, & uiuere in terris.

Psal. xij. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, siue corrupti sunt, non est

est qui faciat bonum, non est usque ad unum, uel ne unus quidem est. Prophe-
ta peccato omnes inuoluit, omnes dicit
essere eos coram Deo: si ne unus quidem
est, qui non declinauerit & transgressus
sit legem Dei, in confesso est etiā sanctos
peccato teneri.

Diuus Paulus Roma. iij. hanc senten-
tiam in genere applicat ad omnes homi-
nes, ait: omnes, nullo dempto, peccasse,
& egere gloria Dei, opusq; habere pro-
piciatore & redemptore Iesu Christo,
Dei filio: & in xi. ca. inquit, Deū omnia
conclusisse sub incredulitatem, ut omniū
miseretur. Quid hoc aliud est, q̄ origi-
nalis uicij reliquias & defectus manere
in sanctis, siue fide iustificatis, ut Dei mi-
sericordia, non suo merito seruentur.

Præterea omne os per legem obstrui,
omnem gloriātionem lege fidei exclu-
di, Euangeliū de Iesu Christi redemptio-
ne Ecclesiæ annunciari, Abrahamo atq;
omnibus credentibus fidem in Christū
adiustificationem imputari, peccatum
gratis remitti, & si qua alia sunt, quibus
scriptura docet, gratuita Dei bonitate &
solius Iesu Christi iusticia nos reputari
iustos et seruari, significanter ostēdit om-
nes sanctos habere peccatum, & in eorū

COMMENT. IN PSAL. XIX.

natura adhuc herere naturales corrupte
naturæ morbos, nullosq; sanctos in iudi-
cio Dei per se esse inculpato.

Huc pertinent etiam sanctorum con-
fessiões & querelæ de suis peccatis, suęq;
naturæ imbecillitate. Iob. ix. Vere scio,
quod non iustificetur homo compo-
situs a Deo: si uoluerit contendere cum
eo, non poterit ei unum respondere pro
mille: etiamsi habuero quippiam iu-
stum, uel etiamsi iustus fuero, non respō-
debo, sed meum iudicem deprecabor. Si
iustificare me uoluerō, os meum condē-
nabit me. Si innocentem ostendero, pra-
uum me comprobabit. Iob Dei testimo-
nio optimus uir, uere pius et sanctus, in-
genue fatetur in sua natura hærere prau-
itatem & defectus, seque propria iusticia
non posse subsistere in iudicio Dei. Ad-
dit etiam, neminem esse ex omnibus ho-
minibus, quos Deus condidit in uniuers-
o orbe, qui suis iusticijs, integritate, ac
meritis absolui possit apud Deum.

Iob. xiiij. Quis potest facere mūdum,
de immundo conceptum semine? ne u-
nus quidem: id est, cum non imitatione
tantum, sed participatione peccatricis
naturæ, Adæ simus similes, laboremus-
que deprauatę naturæ uicio apud Deū,
nemo

nemo purus ac innocens est.

Iob xv. Quid est homo, ut immaculatus sit, & ut iustus appareat, natus de muliere? Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis, id est, nemo caret uicio, omnes sunt corruptioni obnoxij, omnes sunt instabiles & huc atque illuc impelluntur malis motibus, & rapiuntur uiciosa concupiscentia, & cœli non sunt mundi in conspectu eius, quanto magis abominabilis & inutilis homo, id est, plenus uicijs & defectibus, qui bibit quasi aquas iniquitatem, id est, qui natura imbibit prauitatem, & cui innascitur peruersitas rebellans legi DEI.

Item uigesimo quinto cap. Nunquid potest homo iustificari comparatus Deo, aut apparere mundus, natus de muliere? Ecce Luna etiam non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius: quanto minus homo uermis, & filius hominis uermiculus. Sensus est. Luna homine purior est. Stellæ luna multo puriores ac lucidiores sunt. Stellæ in conspectu Dei non sunt puræ, multo minus itaque homo coram Deo purus est, quia sub Luna est, eaque multo impurior est.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Humanæ prauitatis pœnæ cernuntur in uniuersa creatura. Omnia etenim sentiunt deliquium propter peccata hominis. Planum itaq; est, homine etiam optimo sua natura, inter creaturas bonas coram Deo nihil esse uiciosius ac impurius. Quemadmodū rubigo metalla corrumpit & natium nitorem eorum obducit, & sicut lepra corrumpit & deformat humana corpora: ita peccatum corrumpit & deformat omnes Dei creaturas, eorum uim impedit, omnemq; splendorem & gloriam earum obfuscet, usq; ad resurrectionem beatorum, in qua a seruitute suæ corruptionis creatura uindicabitur ad libertatem gloriæ filiorum Dei, Roma. viij.

Psal. 143. Domine exaudi me in tua iusticia, & non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Dauid inter sanctos Dei non postremus imperfectionē suam agnoscit, & affirmat, nec seipsum, nec ullum alium hominem coram Deo innocentem esse, sicut & testatur in Psalmo 130. dicens: Si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit? id est, astitū erit de salute totius humani generis.

Diuus Paulus iam regeneratus, inno
uatus

uatus ac uere sanctus, Roma, vii. queri-
tur de uiciositate suæ naturæ, de inhæren-
te peccato & defectibus, dicens: Lex spi-
ritualis est, ego carnalis sum, uēditus sub
peccatum. Quod enim ago non probo.
Non em̄ quod uolo hoc facio, sed quod
odi hoc ago. Item: uelle adest mihi, ac ut
faciam bonum non reperio. Non enim
quod uolo, facio bonum, sed quod non
uolo malum, hoc ago. Item: reperio per
legem uolenti mihi facere bonum, quod
mihi malum adiunctum sit. Delectat em̄
me lex Dei secūdum internum hominē,
sed uideo aliam legem in membris meis
rebellantem legi mentis meæ, & captiuū
me reddentem legi peccati, quæ est in mē-
bris meis. Item: Mente quidem seruiō le-
gi Dei, carne uero legi peccati. Sēsus est
Apostoli: Lex spiritualis est, ea non tan-
tum exiguntur externæ bonæ actiones,
quæ & legibus ciuilibus exiguntur, sed
cœlestis & perfecta innocentia, ipseque
spiritus & totus internus homo, una cū
externis bonis & iustis actionibus. Ego
autē, inquit, natura carnalis sum, id est,
obnoxius sum peccato, laboro uiciosæ
naturæ morbis, rapior affectibus & con-
cupiscentijs, impediō defectibus, expe-
rior in me ipso ἀταξία omnium appeti-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

tionum, sollicitor naturali prauitate uoluntatis, sentio in me uicium rebellās diuinæ uoluntati & regeneratæ innouatę que meæ menti ac uoluntati, ueteremq; & uiciosam naturam in me perpetuo dimicare cum renouata & restaurata natura. Apostolus his uerbis aperte arguit in renatis superesse reliquias peccati & innati uicii.

Sunt qui putant hunc esse Diui Pauli sensum, uideo meliora, proboque, deteriora sequor, & (agere & facere) uerba, referunt ad manifestos excessus diuinę legis & aperta delicta. Sed cum constet Diuū Paulum sic uixisse sub ministerio sui Apostolatus, ut eum propria conscientia nullius criminis insimulauerit, fueritque præcellentissimum organum Spiritus sancti, iudicāt indignum, impium & blasphemiam esse in Spiritum Dei & gratiā illius, Apostolo impingere malę uitę scelus. Et ut indignitatem, absurditatem & contradictionem uitent, fingunt Apostolum modestiæ causa in semetipsum detorsisse illud, quo quidam notabantur scelerate uiuentes sub Christiana professione. Hanc difficultatem authoribus huius opinionis peperit falsa interpretatio Paulini sermonis, Apostolus non cōfert

fert inter se uoluntatem & externos mores, sed tantum proponit comparationem diuinæ legis & corruptæ naturæ: ostēdit perpetuum dissidium esse inter spiritum & carnem, contrariaq; ingenia esse ueteris & renouatæ naturæ, sed de interna colluctatione bonæ ac malæ uoluntatis, loquens, uerbo agendi & faciendi duplici de causa utitur. Primo, ut indicet effrenem corruptæ naturæ concupiscentiam, actu esse peccatum. Secundo, ut declararet defectum ac uiciū coniuncta esse omnibus suis bonis actionibus. Nam queritur se in plurimis deficere, & in multis impediri innato peccato, quo minus omnia faciat ea animi promptitudine, strenuitate, feruore spiritus, fide, spe, charitate, patientia, qua libenter omnia faceret.

Apostolus triplicis legis facit mentionem, ut eo expressius in sanctis hominibus deliniet formam pugnæ carnis & Spiritus, & ut ostendat discrimen hominis ueteris & noui. Deus proponit suā legem, ut homines hac gubernent animi motus & uitæ actiones. Et hac gubernatione deprehendant ac cognoscant suę naturę imbecillitatem ac maliciam. Hanc legem Apostolus uocat legē Dei,

Triplicis legis mentio.

COMMENT. IN PSAL. XIX

Lex mentis.

quod eam Deus Mosi cœlitus dedit. Viciosa naturæ hominis ex propagatione inest propensio, impetus, uis & peruersa uoluntas semper repugnans diuinæ legi. Hic uiciosus impetus & praua propensio uocantur, aut lex peccati, aut lex membrorum. In renatis hominibus siue iustificatis est bona uoluntas, pium desiderium, bona inclinatio, propensio ac impetus incitans ad obedientiam erga legem Dei. Hic impetus appellatur lex mentis. Homo iustificatus & renatus habet simul & sentit in semetipso has tres leges. Non renatus siue iniustus caret lege mentis, quæ est renouatæ naturæ sanctus impetus, bona uoluntas & pium propositum, habetque tantum mortuam literam legis, & circumfert secum corruptæ naturæ uicium, hocque ipso ducitur, tanquam bubalus loris nihil resistens. Ex hac collatione legis Dei, peccati et mentis, perspicue intelligi potest, quid intersit inter homines sanctos ac prophanos, uere pios & hypocritas, ueteres & nouos, carnales & spirituales.

Item, i. Corinth. iiii. Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non sum iustificatus, & si Apostolus sic se gesserit ut in nulla re sibi ipsi mali conscius sit, habeatque propriam

propriæ conscientiæ bonum testimoni-
um, in omnibus tamen fateatur se coram
Deo peccati esse reum, & uiciositatem la-
tere in sui ipsius natura, propter quā in-
iustus ac peccatorum conuincitur apud
Deum etiā tum cū inculpatissime uiuit.

Huc facit etiam illud Dauidis Psalmo
103. Benedic anima mea Domino, noli
obliuisci omnes retributiones eius. Qui
propiciatur omnibus iniquitatibus tu-
is, qui sanat omnes infirmitates tuas etc.
Dauid his uerbis fateſ in sanctis semper
superesse morbos, quibus curandis sem-
per opus est diuina emendatione.

Psal. xxxij. Confitebor aduersum me
iniusticiam meam Domino, & tu remissi-
sti impietatem peccati mei. Idcirco ora-
uit ad te omnis sanctus in tēpore oportu-
no. Dauid significanter ait omnes san-
ctos habere peccatum, et monet ut suum
exemplum secuti agnoscant suam iniu-
sticiam & deprecantur eam tempore o-
portuno, hoc est, eo ipso tempore quo
Dominus reperiri & placari potest.

Psal. xxv. Propter nomen tuum Do-
mine propiciaberis peccato meo, mul-
tum est enim.

Psal. lxxix. Ne memineris iniquitatū
priorum, cito anticipent nos misericor-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

diæ tuæ. Adiuua nos Deus salutaris noster, propter gloriam nominis tui libera nos, & propicius esto peccatis nostris propter nomen tuum.

Psalm. xli. Domine miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi.

Psalm. li. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam: plurimum laua me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me, quoniam iniquitatem meam agnosco, & peccatum meum coram me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis & uincas cum iudicaris. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea. His & similibus tum precatiõibus tum confessionibus, David clare ostendit, sibi ipsi & omnibus sanctis opus esse Dei misericordia et gratuita peccatorum remissione, quod cum omnibus alijs sanctis natus sit in peccato & naturæ uicium adhæreat tum sibi, tum cæteris sanctis.

De eadem miseria & imbecillitate naturæ, queritur Diuus Paulus dicens: miser ego homo, quis me liberabit a corpore mortis huius? id est, ab hac corrupta, uiciosa, mortali, fragili ac caduca natura.

ra. Deus uult ut etiam sanctissimi suā indignitatem, uiciositatem ac etiam imbecillitatē agnoscant, ut in oībus glorificentur; Imo scriptura etiam sanctos, sanguine Christi ablutos, corā Deo reos facit.

Vt i. Ioannis i. Sanguis Iesu Christi fili Dei Patris emundat nos ab omni peccato. Si dixerimus, peccatum non habemus, nos ipsos fallimus, & ueritas in nobis non est. Diuus Ioannes hoc testimonio constanter adserit eos etiam natura peccati & mortis esse reos, quibus peccatum propter Christum & Dei promissionem gratis remittitur.

Huc pertinet etiam hoc testimonium Esaiae xliij. Me seruire fecisti in peccatis tuis, præbuiſti laborem mihi iniquitatibus. Ego ego sum ille ipse qui deleo iniquitates tuas propter me, reduc me in memoriam & iudicemur simul. Narra si qd habes quo iustificeris. Pater tuus primus peccauit, doctores tui præuaricati sunt in me, contaminaui Principes sanctorum & dedi ad internecionē Iacob, & Israel in blasphemias. Propheta de liberatione captiuitatis Babylonicæ loquens, uaticiniū admiscet de ea redemptione, qua Iesus Christus nos liberaturus erat, & ut declaret nullis nr̄is meritis, sed sola Dei

COMMENT. IN PSAL. XIX.

bonitate & misericordia nos a peccatis liberari ac iustificari, omnia ea peccati et uicioſitatis arguit, e quibus coram Deo aliqua ſpes concipi poteſt de noſtra dignitate, et noſtris meritis oĩbus detrahit iuſticię ac ſanctitatis opinionẽ ac fiduciam, accusat noſtrę naturę propaginem, redarguit ſacrificia, Doctores iuſticię, magiſtros & legis interpretes reos agit, ſacerdotes polluit, ſeu pollutos iudicat, ſuum populum, qui ſanctus iudicabatur & præferebatur cunctis gentibus, obijcit opprobrijs & dat interneciõĩ. Quotquot autem ex eis ſeruantur gratis accipiunt peccatorum remiſſionem propter Chriſtum, cui peccata noſtra negocium exhibuerunt, qui nobis in noſtris peccatis ſeruiuit, & culpam noſtri peccati, quę nullis noſtris iuſticijs dilui potuit, ſua iuſticia expiauit. Sensus Prophetę eſt: O Iſrael, o Iuda, qui ſanctus populus Dei diceris, reuoca me in memoriam, recogita & perpende, quę a conditis ſeculis promiſerim, factis cõfirmauerim, & qd egerim. Ex omnibus meis ſermonibus & factis intelliges omnium mortalium iuſticiam ac ſalutem pendere ex ſolo & ſpontanea mea miſericordia, non ex ullis humanis iuſticijs; tamen ſi libet mecũ iudicio

iudicio contendere, si putas te habere, quo iustificari possis, profer, quo te absolui putas. Scio autem te illius omnino nihil habere, cum ipse secundum naturam prauus sis, tua sacrificia, tui Doctores & sacerdotes coram Deo rei sint, penes quos magnam partem tuæ iusticiæ & expiationis tui peccati positam esse credis.

Ad hoc mysterium Dominus etiam alludit, iubens ut Aaron & ceteri Sacerdotes se abluant, priusquam ingrediantur tabernaculum ut offerant Domino. Exo. xxx.

Quid opus est cōgerere multa scripturæ testimonia, quibus probetur in sanctis manere uiciosam naturam, eosque natura sua semper esse & manere peccatores in hac uita. Res ipsa palam hoc loquitur. Hoc sentiunt, fatentur & queruntur omnes sancti, & manifesta indicia sunt huius doctrinæ in Ecclesia: Euangelium Christi Ecclesiæ annunciari de gratuita remissione peccatorum, sacramentum Eucharistiæ sanctis porrigi, ut eis sit reconciliationis ac remissionis peccatorum sigillum, pœnitentiam in Ecclesia semper prædicari, Ecclesiam peccati sui remissionem iuxta mandatum Domini petere, et orare, ut sibi Deus augeat datam gratiam, reuellet suam uiam, monstret suas iusti-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

cias & gubernet suorum corda ac mentes, Ecclesiam perpetuo habere suum Pōtificem ac intercessorem apud Deum in cœlis, Christum in Ecclesia semper esse fīdelium iusticiam, sanctificationem, salutem ac uitam, sanctos perpetuo sentire pugnam carnis ac spiritus, Dominum omnem palmitem in Christo ferentem fructum purgare, ut plus fructus ferat, letem: Omne os per legem obstrui, omnē gloriationem lege fidei excludi, credentibus fidem ad iustificationem imputari, peccatum gratis dimitti. Hæc & similia multa nobis quasi digito indicāt, sanctos laborare uicioso naturæ morbo, in eis manere reliquias peccati, eosq; coram Deo natura sua reos peccati & mortis, gratis seruari Iesu Christi satisfactione & redemptione, nihilq; habere, qđ iudicio Dei opponere possint.

Cæterum cum scriptura diserte discernat sanctos a reliquo mundo, & etiam hominibus ciuilitate bonis, uocetque eos renatos, nouos, sanctificatos, iustos ac sanctos, negetque peccare ex Deo natos, necesse est inter pios et impios etiā ciuilitate bonos, & inter peccata piorum & impiorum magnum esse discrimen. De hoc ipso discrimine breuiter hic dicetur.

ur. Discrimē hoc nec clarius, nec cōmo-
dius ostēdi posse arbitramur, q̄ ut domi-
natus Spiritus Christi & naturalis uicio-
sitas indicetur in animę potentijs, in q̄-
bus aut uiciosę naturę peruersitas ac ma-
licia, aut Spiritus Christi regnat.

Primo ante omnia statuendum est, ho-
minem ad imaginem Dei conditum an-
telapsum non proprijs suis uiribus, sed
participatione Dei, fuisse bonum, iustū,
ueracem, intelligentem, sapientem, inno-
centem ac uere beatum. Inobedientia au-
tem auersum a Deo, excidisse Deo, per-
didisse Dei imaginem & induisse ingeni-
um Satane, ad quem fuit conuersus.

Secundo, parētum immundiciem, cę-
citatem, ac totam rabificam cōtracti pec-
cati luem in liberos transmissam esse, &
unumquēq; hominem ab utero matris
secum adferre ingenitam corruptionem
ac prauitatem, omnesque natura ac pro-
pagine æque esse prauos.

Tertio, iustificatione fidei in Christo
corrigi, emendari, mutari, restaurari, &
meliorē ac sanctiorem reddi corruptam
naturam.

Homo quatenus a Deo cōditus est, in
ipsa creatiōe duplicia dona accepit a De-
o, uidelicet naturalia & diuina. Illa erāt

COMMENT. IN PSAL. XIX.

ei propria & creatiōe quasi ingenita, hæc aliunde erant, dependebāt ab ipso Deo, erant gratuita Dei dona & participatione diuinæ imaginis ex Deo redundabāt in homine. Non erant dona, humanæ naturæ indita, sicut cætera naturalia dona erant, quæ absq; dissolutione ac dissipatione physici & organici corporis amitti nequeunt. Ethinc accidit, q̃ cum homo se a Deo auerteret, statim diuina dona perdiderit. Non enim magis potuit in auersos Dei imago resplendere, q̃ sol illis lucere potest, qui se a Sole auertunt, oculos claudunt & tenebrosas latebras quærun. Cætera dona autem, quæ naturæ indita & inserta, & quæ ad usum huius uitæ tradita erant, in homine remanebāt, amissa Dei imagine: sed spoliata & destituta diuinis donis, quæ participatione Dei, non natura inerant homini, imbecillia, corrupta & uiciosa facta, amiserunt suarum uirium integritatem.

Sicut tota terrestris creatura deficit, flaccescit, corrumpitur & perit deficiente Sole. Ita in homine a Deo auerso cessante participatione imaginis Dei, omnia naturalia Dei dona corrupta & uiciata sunt: Licet integra maneant secundum suam substantiam, nihil tamē in illis manet

nec integrum. Dei dona, quæ naturaliter homini indita sunt, propagatiōe ceu hæreditaria, in omnes posteros trāsmittuntur, ob id tum pñ, tum impñ retinent eadem dona naturaliter concessa, & manēt in utrorumq; hominum animo & corpore similima naturalia organa, utriq; reseruant, tum naturalē intellectum, quo anima tanq̃ duce & gubernatore utens, de omnibus obiectis iudicat, tum uoluntatem, qua anima proposita uel appetit, eligit, & sectatur, uel aspernatur & fugit. Hęc organa in homine non damnantur, nec regeneratione mutantur, sed uicium quo laborant in eis reprehenditur & tollitur. Imo Diuus Paulus uult Spiritum mentis renouari, non ipsa mentis organa. Intellectus in pñs & impñs naturaliter laborat suis defectibus ac uicijs, nempe magna caligine & ignorantia omniū rerum, & præcipue spiritualium. Voluntas, quia corrupta est, in utrisq; naturaliter est obnoxia prauis appetitionibus.

Secundum naturam itaq; intellectu & uoluntate similes sunt pñ & impñ, secundum gratiam tantum sunt dissimiles. Incredentibus per gratiam Spiritus sancti & uerbum Dei, naturales mētis tenebræ excutiuntur, & noua lux ac noticia rerū

COMMENT. IN PSAL. XIX.

cœlestium ac spiritualium eorum intelle-
ctui instillatur, appetitus etiam redigitur
in ordinem, uoluntas & concupiscentia
mutantur, meliores, honestiores ac san-
ctiores redduntur, atq; sic reconditur ui-
ciosa natura ad Dei imaginem in Chri-
sto. Quantum autem homo de imagine
Dei resumit, tantum restaurantur super-
naturales uires, quæ innocēti homini an-
te lapsum participatione Dei inerant.

Credentes partim ab imputata Chri-
sti iusticia, partim ab acceptis primitiis
Spiritus Christi, & ab inchoata & usque
ad extremum uitæ articulum in pñs du-
rante innouatione, uocantur noui homi-
nes, noua creatura, sanctificati, renati, ad
imaginem Dei reconditi, spirituales ac
sancti. Impiis hæ appellationes non con-
ueniunt, & q̄ nō sunt iusticiæ Christi par-
ticipes, & q̄ spiritus Dei uacui, laborant
natiua intellectus ignorantia, cæcitate,
ac peruersitate uoluntatis. Credentes au-
tem uere sunt sancti, & q̄ in eis inchoa-
ta est sanctificatio, & q̄ iusticia Christi
ornati & recti sunt, eisque reliquæ pec-
cati non imputantur propter Christum.
His duobus donis discernuntur homi-
nes noui a ueteribus, spirituales a car-
nalibus, sancti a prophanis, non perfe-
ctione

*Sancti & car-
nalis discri-
men.*

etione recuperatæ originalis iusticiæ ac integritatis, quæ in sanctis in hac uita semper imperfecta manent, etiam bona Dei uoluntate, ne homo habeat in quo gloriatur, & quod Deo opponat, sed ut cogatur suam *εὐνομίαν* agnoscere, & in æternum prædicare puram & gratuitam Dei misericordiam, eumq; tantum glorificare.

Iustificatio fidei est unicum illud remedium, quo in hominibus naturæ morbi curantur & defectus emendantur, & quo diuina bona, quæ participatione diuinæ imaginis in creatione cōtigerant, et post lapsum peccato amissa sunt, Ecclesiæ restituantur in Christo. Absq; hac fidei iustificatione, nemo potest aut melior fieri aut seruari. Nam quotquot Iesu Christo fide insitici facti sunt, participes fiunt nō solum eiusdem æternæ uitæ cum illo, sed fiunt etiam consortes naturæ illius, accipiūtq; ex illo inclinationem & uirtutem obediendi diuinæ legi, resistendi peccatis, & subigendi uiciosæ naturæ prauos affectus ac motus. Et hoc est illud, quod Diuus Ioānes ait, ex Deo natos non posse peccare, quod in eis maneat semen illius. Itē, i. Petri ij. Vibice Christi sanatos iusticiæ uiuere posse.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

In quibus corrupta natura per Christum correctā, emendata et innouata est, illi perpetuo repugnant reliquīs innati peccati, & sedulo conantur obediētiā prestare Deo, licet hic conatus sæpe eos frustretur suo nisu, & homo per imbecillitatem labatur, tamen semper resipiscit & reluctatur innato uicio. In hominibus carnalibus uero regnat peccatum, huic sua sponte ultro obsequuntur carnales, & hoc ipso impelluntur ad quæuis uiciorum genera, nihil resistentes.

*Piorum &
impiorum di-
similes uolū-
tates.*

Diuus Paulus a dissimilitudine conatum & uoluntatis uere pios & impios depingit, et Antithesi exponit discrimen ueteris & noui hominis, dicēs: carnales, quæ carnis sunt sentire ac curare, & uas suū possidere in affectibus concupiscētiæ. Iustificatōs autem duci Dei Spiritu, non uersari secundum carnem, sed secundum Spiritum, sentire ac curare quæ spiritus sunt, mortificare facta carnis, et uas suum possidere in sanctificatione. Carnem autem appellat Apostolus totā corruptam naturam hominis.

Diuus Ioan. i. ca. v. illud ipsum discrimen his uerbis exprimit. Mundus totus in maligno constitutus est. Omnis qui natus est ex Deo non peccat, sed qui genitus

nitus est ex Deo seruat seipsum, hoc est, non indulget prauæ naturæ affectibus, sed cauet sibi diligenter ab omnibus peccatis, sedulo sibi prospicit ne ruat, ne aliquid cōmittat Dei præceptis prohibitū.

Etsi iustificati sua natura sunt & manent peccatores, suntq; similes alijs impijs natura, tamen cum gratia sint dissimilimi, & in illis sint dissimiles uoluntates & contraria studia, profecto magnū discrimen est inter iustificatos, & iusticie Christi uacuos. Iustificati propenso animo sectantur ea, quæ Dei sunt, & repugnant uiciosiis carnis motibus, & concupiscentijs hærentibus in ipsa carne. At non iustificati obstinato animo repugnant diuinę uoluntati, & sequuntur uiciosos motus & prauas concupiscētias corruptæ naturæ, nec resipiscunt etiam admoniti. Hæc contrarietas animorum ac studiorum ostendit, q̃ magnum discrimen sit inter peccata iustorum ac iniustorum.

Nulla externa specie uere discerni possunt naturales & psychici homines a iustificatis hominibus, quia naturalia dona habent communia: idem etiam eis est uitæ genus & officium, idem uestitus & pastus, & id genus alia multa cōmunia

COMMENT. IN PSAL. XIX.

habent. Ab his discrimen eorum desumi non potest. Quod si uero pariter in omnibus externis actionibus, impij pñs essent similes, tamen ab externis uite rationibus de illorū iusticia ac sanctitate pronunciari non posset, q̄ se penumero sub honestis officijs ac actionibus consceleratus animus lateat. Externa honesta uitæ ratio nec efficit, nec infallibiliter testificatur, hominem bonum esse coram Deo. Interna hominis integritas & sanctitas, quæ se opponit prauitati carnis, uere commendat actiones præsentis uitæ, estque certum indicium minime furcatæ sanctitatis.

Discrimen igitur hominis ueræ iustificati & hypocritæ situm est in ipsa uoluntate, proposito, conatu ac studio hominis, quæ se exerunt & explicant obedientia, aut inobedientia erga Dei mandatū. In iustificatis est obedientiæ studium, bona uoluntas, inclinatio ac propensio. Hæc comitatur obedientia erga Dei mandatū. In carnali & ueteri homine tantū grassatur uiciosæ naturæ libido, & prauitas, quam sequitur inobedientia erga DEVM.

*In homine
duo indicia,
uel iusticiæ
uel iniusticiæ*

In homine duo sunt indicia tum iustificationis ac renouationis, tum uetustatis.

tis. Alterum intus latet, & hoc tantum uidet Spiritus illius hominis, in quo illud est. Alterum se prodit & incurrit etiam in aliorum oculos. In iustificatis internum indicium renouationis ac iustificationis est perennis pietatis amor & studium. Externum est obedientia erga Deum. In iniustis & non renatis hominibus internum indicium est constans prauæ uoluntatis inclinatio. Externum est inobedientia erga Deum; hi semper praua inclinatione peccant, & manifesto Dei contemptu se polluunt uarijs flagitijs, peccantque ad mortem, quod impœnitentes pergunt etiam cum delectatione peccare & obsequi deprauatæ naturæ uicio. Nec possunt bene agere, cum natura sint mali & careant DEI Spiritu, per quem solummodo emendatur corrupta natura hominis.

Pñ aliquando carnis prauitate a pietatis amore & studio abrepti delinquentes labuntur potius quā peccant, cum alias secundum Spiritum intus ardeant amore pietatis & odio peccati, perpetuo sentiant motus carnis & spiritus inter se de imperio pugnantes, & execrantur perpetrata delicta. Horum peccata non sunt ad mortem, quod pœnitentia du-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

cantur & pœnitentes iuxta Dei promissionem in Christo recipiant condonationem delicti.

*Sanctorum
lapsus.*

Horum delicta lapsus sunt, quos admissos deflent & emendant: tales lapsus a sanctis non sunt omnino alieni. Nam in hac uita, nec a Satanae insidijs, nec a carnis uicio, nec a mundi improbitate sunt immunes. Hi hostes cum sanctos impetatuarie, nonnunq̃ de improviso cadunt, sed resurgunt, & deinde cauent sibi sedulo, ne contra conscientias rursus ruant. Lapsi uero per imprudentiam & imbecillitatem deplorant sua peccata, & erigunt se rursus fiducia misericordiae Dei, nobis in Christo promissae. Hac fide erecti rursus apprehendunt & consequuntur ueniam commissi lapsus, & liberantur a peccatis & eorum meritis pœnis. Quamuis Deus eorum peccata nonnunquam puniat externis plagis, tamen non abiicit nec perdit eos, sicut meriti erant, sed paterna ferula corrigit eos, sicut dicitur Psal. lxxxix. Si dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, si iusticias meas prophetauerint, et mandata mea non custodierint, uisitabo in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus peccata eorum. Misericordiam

cordiā meam non dispergam ab eo, nec mentiar &c. Psalmus aperte testatur sanctos habere peccatum, et illud eis cōdonari propter promissionem in Christo factam.

Fœde hallucinantur, qui putant quæuis peccata cū fide iustificante subsistere, & semel iustificatos, hoc est, eos qui fide apprehenderunt iusticiam in Christo, & innouari cœperunt per spiritum sanctū, nec fidem, nec Spiritum sanctum, nec iustificationem rursus amittere posse. Solos lapsus quos sequitur uera pœnitentia, de quibus iam dictū est Spiritus Dei fert, fides sustinet & iustificatio tolerat ac expiat. Cum noto, uoluntario, & regnante peccatō, nec Spiritus Dei, nec fides, nec iusticia cohabitat. Fides conscienciā peccatis oppressam in Christo subleuat, & certitudine promissionis de remissione peccatorum afflictam consolatur, mortuam exhilarat & impeditam absoluit.

Quando & q̄ diu homines, qui se recte credere censent, in peccatis uiuunt & perdurāt, quibus redarguitur, affligitur et deñcitur consciencia, in eis fides est extincta, Spiritus sanctus ab illis discessit, qui est arrabo hæreditatis Dei per fidē acquisitæ, & iustificatio inanita est. Quia

*Fides & spiritus
ritus. quibus
peccatis amittuntur.*

COMMENT. IN PSAL. XIX

talita peccata sunt aperta opera carnis, id est, prauæ & ueteris naturæ uicia, quæ in iustificatis fide expurgantur, & Spiritu Dei opprimuntur & sepeliuntur. Vbi carnis uicia uigent & dominantur, ibi nec Spiritus Dei nec fides esse potest.

De huiusmodi peccatis Apostolus I. Corinth. v. & vi. Et Gal. v. seueriter conuincitur aduersus illos Christianos, qui putant se etiam esse tum de Ecclesia Dei & iustificatorum albo, quando contra conscientiam peccant, dicens nullos ex ijs esse cōsecuturos regnum Dei, qui sectantur opera carnis, hoc est, qui in peccatis uiuunt, pugnantibus cum lege Dei. Quod si pereunt secundum carnē uiuentes, manifestum est eos nec habere iustificantem fidem, nec Spiritū sanctum, qui est sigillum promissæ salutis, fidem in eiusmodi hominibus obrui ac extinguī, & Spiritum sanctum ab illis amitti.

Adā & Eua.

Adamus & Eua suo exēplo declarant, qui etiam ad imaginem Dei conditi prauaricantes & contra conscientiam peccantes statim amiserunt Spiritum Dei, exuti sunt amore & fiducia erga Deum, Imo statim habuerunt odio Deū, obnoxijq; facti sunt corruptioni & eterne damnationi, & nisi Deus per datam promissionem

fionem in eis fidem refuscitasset, spiritū suū eis reddidisset & dato spiritu eos restaurasset, in æternum perisissent.

Dauid qui in gratia Dei fuit, qui & fidem & Spiritum sanctum habuit, adulterio & prodicione Vriæ, gratia eius excidit, pro propicio Deo, iratum recepit, Spiritus Dei eū deseruit, fides in eo euauit, & æterna interneccione perisisset, nisi a Propheta admonitus & fide rursus erectus, recepisset Dei Spiritum, q̄ post lapsum in eo pœnitente, rursus excitasset odium peccati, & inservisset iusticiæ amorem & studium.

Iustificationis finis est renouatio corruptæ naturæ & uitæ integritas & perpetuus profectus, donec peruenerimus ad eam metam, ad quam demum pertingemus, peccatrice hac carne exuti. Hic profectus ubi deficit, ibi palam est iustificationem euauisse, spiritum sanctum emigrasse, & fidem oppressam & extinctam esse. Impossibile etenim est in ijs esse Spiritum sanctū, qui scelerate aliquid agūt, & consulto peccant.

Qui de remissione peccatorum & uita eterna spem faciunt hominibus obnoxiijs scelerib. donec in delictis a Deo prohibitis uiuunt & manēt, imponunt illis,

COMMENT. IN PSAL. XIX.

produnt eos Satanæ, & adducunt eos in æternum exitium. Deo chari sunt quot quot fidem in Christum habent. Ira Dei est super facientes mala. Non est itaque ambiguum mala facientes nō habere veram fidem in Christū, cuius effectus sunt Dei amor & iusticiæ studium. Finis autē Dei fauor & remissio peccatorum.

*S. sanctus
quos dese-
rat.*

Item, Spiritus sancti motio in homine est uiuida agitatio spiritus Dei, nec ocio sus, nec mortuo similis desidet in fidelium cordib. In pñs eius uis longe uiuidior & efficacior est originali uicio, qđ per Spiritum subigitur in omnibus sanctis. Qui itaq; somniant, homines præsente Spiritu sancto flagiciose uiuere & carnē Spiritui dominari, Spiritū Domini afficiunt cōtumelia, finguntq; Spiritum sanctum, imbecilliorē esse infirma & corrupta natura. Spiritus sanctus, amissa fide, & templo suo sceleribus polluto ac prophannato, discedit. Apud homines & animo et uita spurcos ac fœdos, puro & sancto spiritui nō est locus. Inuitus quidem deserit Spiritus Dei, quos cœpit incolere, sed iustus & sanctus, uoluntarias iniusticias & sordes nō potest ferre, qđ eiusmodi cohabitatio ei probrosa sit. Sicut Sapientiæ i. dicitur: Spiritus disciplinæ sanctus,

aus, quod fictum est, fugit, & recedit ab insipientibus cogitationibus, cum a superueniente iniusticia superatur.

Spiritum sanctum solere ex suo templo, prophanato sceleribus, & ex corporibus prostitutis peccato discedere, Apostolus significanter innuit, admonens pios, ne prophanent Dei templum, et ne mala sua uita & obscœnis suis sermonibus Spiritum sanctum contristant, quo obsignati sunt.

Item: Cum Dominus Matth. xxi. ait: Regnum Dei auferri ab indigne uiuentibus Euangelio, & dari genti facienti eius fructus, affirmat indigne uiuentes Christo amittere omnia ea dona, quæ & huius spiritualis & gloriosi futuri regni Dei sunt. Si Spiritus sanctus, qui regni Dei arra est, pñs cum impietate & scelerata uita permaneret, regnum Dei profecto non auferretur ab ijs, qui Euangelio indigne agūt: et Spiritus sanctus, si apud illos maneret, nō tantum pñs, sed etiam scelerosis esset arrabo promissæ salutis, quo nihil posset dici absurdius & contumeliosius in Spiritum sanctum.

Homines improbe agētes nec fidem, nec Dei gratiam, nec Christi iusticiam, nec remissionem peccatorum, nec Spiri

COMMENT. IN PSAL. XIX.

tum sanctum retinere, Scriptura multis testimonijs et exemplis passim ostendit, & Apostolus hoc diserte affirmat Ephe. v. ad illos, qui Christo fide iam initiati erant, et qui quondam tenebræ erant, nunc lux facti in Domino, sic loquens: Hoc sciatis, quod omnis scortator, aut immundus, aut auarus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei, nemo uos seducat inanibus uerbis, propter hæc enim uenire solet ira Dei in filios inobedientes. Ne sitis igitur consortes illorum. Apostolus Ecclesiæ Christi scribens non impijs & Idolatricis gentibus, dicēsque iram Dei uenire super filios inobedientes, diserte affirmat, credentes relabentes ad pristinam impietatem & uiuentes in sceleribus a Deo prohibitis, excidere Dei gratia & subiici æternis pœnis iusti iudicij Dei. Quod si uero peccantes in ecclesia gratia Dei excidunt & pereunt, certum est iustificantem fidem in eis esse extinctam, & Spiritum sanctum recessisse. Impossibile enim est eos perire posse in quibus est fides Christi, quæ est iusticiæ & uitæ causa, & qui habent spiritum Dei, quæ pñs est arra acquisitæ hæreditatis Dei.

Hæc digressus de discrimine peccatorum ueteris & noui hominis dicere uolui.

Arbitror

Arbitror ex his manifestum esse in sanctis manere reliquias peccati, eosque imperfectos esse, donec hanc uitam uiuant. Item, magnum discrimen esse inter peccata credentium & incredulorum. Item alijs peccatis fidem extinguere, & Spiritum sanctum eliminari: Alijs autem & Spiritum Dei & fidem adiungi, sed ita ut perpetuo dimicent, & sine inducens bellum gerant cum naturali prauitate. Nunc prosequar ea quæ dicenda sunt de retributione iusticiæ legis siue bonorum operum.

In explicatione de iustificatione fidei & præmijs bonorum operum, prudenter et caute nobis agendum est, ne doctrina de remuneratione obedientie & iusticiæ legis, obruatur Euangelium Dei, de gratuita iustificatione fidei, & econuerso, ne doctrina de fide derogetur bonis operibus & obscuret dignitas et utilitas effectuum iustificationis. Hoc periculum declinaturus priusquam dicerem de retributionibus legis, quarum hic in xix. Psal. fit mentio, duxi operæpretium prius methodo indicare rationem & formam nostræ iustificationis, quam scriptura tribuit fidei in Christo, docens nos per fidem in Christo apprehendere, obtinere & possidere duplex beneficiū, hoc est,

*Fide duplex
beneficium
cōsequimur.*

nos per fidem propter Christum a Deo receptos in gratiam, ac ornatos & ucti-
 tos iusticia Christi, accipere tum remis-
 sionem peccatorū, (quæ posita est in im-
 putatione iusticiæ Christi, qua eximimur
 peccatorum turba, adscribimur sancto-
 rum numero, & apud tribunal Dei iusti
 & irreprehensibiles subsistimus) tum Spi-
 ritum sanctum nos regenerātem, nobis
 suppeditantem uirtutem obediendi diui-
 næ legi, & adoptantem nos ad omne bo-
 num opus.

*Bonorum o-
 perum præ-
 mia unde.*

Dominus non modo propter Chri-
 stum nobis donat iusticiā, Spiritum san-
 ctum & æternā uitam ac salutem, sed no-
 stras bonas actiōes, Spiritus sancti uirtu-
 te nō nostra a nobis factas, etiā propter
 ipsum Christum, qui eorū est fons & au-
 thor, uarijs et multis præmijs ornat, tum
 in hac, tum in futura uita. Sicut homo
 propter Christum Deo placet, Christo
 fide insitus, ita propter insitionem & par-
 ticipationem naturæ illius, unde bona
 opera, tanq̃ e sua scaturigine profluunt,
 etiam bona opera credentium Deo pla-
 cēt, licet ea imperfecta & ex parte uicio-
 sa sint, propter coniunctum originis ui-
 cium. Deus bona opera nō propter suā
 dignitatem, magnificis, uarijs ac multis
 præmijs

præmijs afficit & ornat, sed gratis, eo q̃ ea sibi placent & probantur. Hæc præmia non sunt condigna merita, ut docēt Papistici Pharisei, sed sunt gratuita diuinæ benignitatis munera, quæ iuxta pietatis qualitatem, sed tamen gratis propter Christum donantur hominibus iustificatis. Quemadmodū & ipsa iusticia & sanctificatio gratis in Christo propter Dei promissionem donantur, & absque respectu, tum personæ iustificandæ, tum operum illius.

In hac tractatione de præmijs bonorum operum cogimur uocibus uti, tum scripturæ, tum ueteribus scriptoribus usitatis, uidelicet mercede, præmio, retributione, remuneratione, compensatione, & id genus alijs uocabulis, ex quibus & male intellectis & perperam detortis, olim nata est impia doctrina, de fiducia propriæ iusticiæ, et prodigiosum illud dogma de meritis congruis, dignis & condignis: ne ad eosdem scopulos impingamus, ad quos multi impegerunt, & ne, quod docemus de præmijs bonorum operum, aliorum detorqueatur, quā nobis traditur, ante omnia testamur nos mercedis, præmij, retributionis, remunerationis, compensationis, & similibus uocabulis,

*Vocabula
præmij, mer-
cedis &c,*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

non tribuere aliquam dignitatem merendi, sed tantū asseuerare bona opera, Dei benignitate, accipere suas retributiones ex gratia, non merito condigno, & gratuita remunerationes sortiri nomē mercedis & præmij, q̄ dentur propter pactū & promissionem Dei, & id quidem iuxta pietatem uniuscuiusq̄ hominis.

*Deus coronat
sua dona
in nobis.*

Deus obligat se ex fide bene operantibus & uoluntaria ac gratuita pactio-
ne, facit se eis debitorem promittendo. Illi non obstringunt eum sibi merendo, imo ille potius gratias suas, nobis iam collatas retributionibus ornans, nos sibi magis deuincit & obnoxios reddit sua beneficentia, quia in nobis coronat sua dona, non nostra merita, ut in nobis in æternum extet materia glorificandi nomen illius. Deus datam gratiam, qua sua dona nobis cōfert, facit nostram, & suas gratias perinde ac nostras uirtutes remuneratur, q̄ simus gratiæ eius in nobis operantis organa, & q̄ nos recte agere dicimur id ipsum, quod Spiritus sanctus sua uirtute agit in nobis. Nostrum autē dicitur, non q̄ nostra uirtute fiat, sed q̄ absque nobis hoc non agat Spiritus Dei, & quod nostri conatus & diuinæ uirtutis aliqua communicatio sit

sit in bonis actionibus.

Quemadmodum Deus sua misericordia gratis iustificat & seruat credentes in Christum; Ita sua iusticia peccata punit, & credentium bona opera remunerat gratuita suæ misericordiæ beneficentia, propter suam promissionem, non propter nostri operis meritum, ut nos hac ratione excitet, acuat & inflammet ad pietatis ac uirtutis studium, & ad observationem suæ legis. Homínibus natura pigris ad pías & bonas actiones, post diuini amoris ignes, qui intus hominem accendunt, & suscitant studium pietatis, præcipuum calcar est ad officia uirtutū, scire ac credere nulla pietatis exercitia, nullosque pios conatus, quantumlibet etiam paruos ac imperfectos frustra suscipi in iustis, pijs & utilibus negocijs, sed habere & referre ampla sua præmia a Deo, tum in hac, tum in futura uita, non quidem propter condignum suum meritum, siue propter suam dignitatem, sed propter Dei ueritatem & misericordiam, quæ sunt proprie ipsa causa omnium illorum beneficiorum, quæ Deus confert suæ Ecclesiæ, sicut docet Psal. xxv. inquiens: uniuersæ uiaæ Dñi misericordia & ueritas

*Virtutum
calcar.*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

custodientibus testamentum siue fœdus eius & testimonia eius: id est, Dominus ihs benignus & uerax est, qui suo uerbo credunt & obediunt, & ex mera benignitate propter suam promissionem facit et largitur eis omnia.

Virtus quidem propter semetipsam amari & expeti debet, Deus etiam nullo respectu, ullius aut commodi aut incommodi, sed propter semetipsum tanquam summum bonum merito esset amandus, eique cum summa animi promptitudine & reuerentia, absq; intuitu ullius cōpensationis præstanda esset obedientia, sed homines aut maiore malicia, aut ignauia ac segnicie laborant, q̄ ut uelint aut possint, uel uirtutem, uel Deum propter semetipsum amare. Imo Dominus ut alias facere solet in omnibus, tanq̄ benignus pater, attēperat se nostris morbis: et sicut propter maliciosos et improbos homines proponit pœnas, ut eos harū consyderatione, a peccando deterreat, coerceat & in uiam reuocet exorbitantes, ita propter imbecillos, segnes ac pigros, tamen nō usq; adeo malos, proponit boni compensationē, ut eos promissis excitet & alliciat ad actiones uirtutū.

In summa, paternæ clemētiae & iusticie
opus

opus est, in Ecclesia a Deo pponi boni remunerationē & mali poenam. Iustus & bonus est Dominus, imo nec bonum relinquit irremuneratum, nec malum finit impunitum. Iusta æqualitate gubernat omnia ad iusticiæ gubernacula: sed nō finit res geri temeraria & fortuita inæqualitatis confusione, sicut Epicurei putant, sed sua iusticia moderatur omnes rerum euentus. Remunerat bona & punit mala. Fugienda est illorum hominum cecitas, qui iudicant omnia casu accidere, nasci et interire. Statuendum est p̄is, Dei prouidentia & consilio omnia administrari, Deo bona probari, mala improbari, eoq̃ uolente & iubente malum puniri, & bonum remunerari.

Vt autem doctrina de remuneratione bonorum operum, clare & expedite intelligatur, necesse est tenere distinctionē promissionum Dei, & scire discrimen bonorum operum, personarum bene agentium & præmiorum. Duplices sunt promissiones Dei, aliæ Euangelij, aliæ legis sunt. Promissiones legis pēdent a conditione obedientiæ erga legem Dei. Euangelij promissio, sine conditione, sine acceptione personarum, & absque intuitu aut dignitatis aut indignitatis aut obe-

*Promissiones
duplices.*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

dientia aut inobedientia generaliter & gratis uniuerso mundo proponitur in Christo. Quotquot hanc promissionem apprehendunt, etiam si peccatores sint, & a lege accusentur, tamen per fidem accipiunt omnia illa, quæ per Euangelium in Christo offeruntur, æque acceptantur a Domino, pariter consequuntur remissionem peccatorum, uitam eternam, beatitudinem, salutem & possessionem hereditatis Dei. In participatione huius promissionis omnes credentes sunt æquales, nulla est hic distinctio, omnes sunt unus in Christo, æquale ius, æqualis acceptatio est omnium credentium. Quicquid accipiunt, propter Christum & in Christo accipiunt: Imo æquale precium ac meritum suæ redemptionis & salutis habent.

Sicut omnibus unus est C H R I S T V S : Ita omnibus una & eadem est reconciliatio, redemptio, iusticia, uita & salus. Hæc beneficia proposita promissione Dei absque ulla adiecta conditione, credentibus in Christo offeruntur, consignantur & exhibentur, singulisque fidelibus cedit æqualis portio, quantum hic, tantum & ille accipit. Alius nec plus nec minus alio acquirit,

rit: Sed ut docet nostræ fidei symbolum, sanctorum est communio, quæ nihil aliud est quàm equalis participatio omnium Evangelicarum promissionum. De hac parte diuinæ promissionis, dixi supra cum explicarem locum iustificationis, hic satis est eam attigisse.

Promissiones legis partim pendent a perfecta obedientia erga legem Dei, partim a iusticijs legis, quæ sunt imperfecta & semiplena legis observatio. Prior legis promissio quæ uersatur circa totius legis impletionem, cassata est per Evangelium, quia in eius locum substituta est promissio Euangelij. Cum nemo legi plene & perfecte satisfacere posset, & legis impletionem mortem, ac maledictionem amouere, & æternam uitam cum benedictione recuperare, uita & benedictio in Christo gratis oblata sunt credentibus. & ecclesie tradita est Euangelij promissio, loco promissionis legis, pendētis a conditione perfectæ impletiōis et obediētiae erga legem Dei, ut quod lex præstare non potuit, Deus præstaret misso unigenito suo filio. Vbi dictum est sub lege: qui legem fecerit, uiuet, qui facit mandata Dei, ad uitam ingreditur &c. ibi nunc sub nouo Testamento dicitur: Qui

COMMENT. IN PSAL. XIX.

crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. Item: Qui inuocauerit nomen Domini saluus erit. Item: Qui in filium Dei crediderit habebit uitam æternam. Nam in ipso uita est, non in legis obedientia, qui hunc habet, uitam habet, qui ipso caret, uita priuatur. Ita diuina benignitate permutatione facta pro legis promissione, pendente a perfecta impletione, data est Euangelij promissio, qua gratis in Christo exhibetur remissio peccatorum et uita æterna omnibus ijs, qui uere in Christum credunt.

Cæteræ promissiones legis, quæ uersantur circa particulares iusticias legis & pendent a conditione bonorum operum, & a qualitate pietatis & obedientie erga legem Dei, non abrogantur, sed reseruantur, manentq; fontes & causæ remunerationis illius, quam expectat Ecclesia Christi. In ijs, quæ sunt in Euangelica promissione, omnes pñ participatione pares sunt, in promissionibus Legis dispares sunt: Sicut alius uincit alium studio pietatis, & obedientia erga Dei mandatum: Ita etiam alius alio habet plura & maiora præmia suarum actionum, afflictionum, ac laborum. Hæc de distinctione diuinarum promissionum.

Bona

Bona opera, ut arbitror, non incommode trifariam partiri possunt. Alia *Bona opera triplicia.* sunt naturalia, quæ a suo conditore, & a sua utilitate & necessitate bona dicuntur. Ethæc pertinent ad conseruationem indiuiduorum, ut sunt educare & defendere suos, edere, bibere, uestire, ædificare, uigilare, dormire, ire, stare, sedere, & id genus alia, quibus singulis opus est ad conseruationem præsentis uitæ. Hæ actiones hominibus cum brutis communes, nec præmijs, nec pœnis afficiuntur, quia naturæ sunt, propter quæ nemo aut laudari aut uituperari potest.

Alia sunt opera rationis, & ea sunt aut publica, aut priuata, aut politica, aut œconomica. Bona autem uocantur a suo authore & sua utilitate & necessitate, spectantq; ad conseruationem humanæ societatis & communis huius uitæ, qualia sunt gerere Magistratum, gubernare, seruire, cōtractus exercere, agricultura rem facere, exercere artificiū, nauigare & his similia, quorum finis est temporarium compendium & temporalis utilitas.

Alia sunt diuina opera, hoc est, ea quæ Deus ipse expresso uerbo præcipit, & hæc sunt aut Ecclesiastica, aut politica, aut œconomica. Hæc opera uere bona

sunt, non tantum quod sunt honesta, utilia et necessaria in hac uita, sed quod sunt iusticiæ a Deo præceptæ, quarum finis est non tantum temporaria utilitas, sicut est operum rationis et naturæ, sed glorificatio nominis Dei, animarum salus & communis utilitas.

His tribus ordinibus bonorum operum annumerari etiam solent opera humanarum traditionum, quæ tamen inter bona opera numerari non possunt, quod Deus illa detestetur & iudicet indigna remuneratione, dicens Matthæi xv. Frustra me colunt, docētes doctrinas & præcepta hominum.

Bona opera triplicis huius ordinis tam diu coram Deo bona sunt, & sua præmia habent, quam diu uirtus ea moderatur, hoc est, donec fiunt ex fide pie, sobrie, iuste, recte, & animi habitu, Dei expressis mandatis et recte rationi cōsentaneo. Vbi impietas, superstitio, abusus, aliaque uicia accesserint, opera, sua natura, bona, mala fiunt, & iusto Dei iudicio tanquam transgressiones legis uel naturalis uel scriptæ puniuntur. Actionibus sua natura bonis, tantum propter coniunctam uirtutem, contingunt præmia. Opera etiam iudicio mortalium optima, si absque uirtute fiunt, apud Deum

Deum inania sunt, nihil habent præmij,
q̃ ipsa uirtus coniuncta actioni, non
actio absq̃ uirtute capax sit promissorū
præmiorum.

Quemadmodum supplicium non facit Martyres corā Deo, sed causa: Ita uirtute probamur Deo, nō actionibus. Nā sola uirtus cōmendat Deo nostras actiones, & obtinet promissa præmia. Virtute omissa nullę actiones retinent boni appellationem, nec habent ulla præmia. Opera in suo genere bona, si absq̃ uirtute fiunt, corā Deo mala esse, Dominus manifeste testatur, damnans omnem hypocrisin, & quælibet opera, quæ absq̃ fide præstantur, etiam si ea ornata & palliata sint sanctissimorum operum fucō. Deus non solum nulla præmia dat operibus in speciem tantum bonis, sed execratur etiam ea: peccatum iudicat quicquid nō fit ex fide, inter peccata numerat quicquid fit prauo animi habitu. Nemo nescit orationem & eleemosynā opera esse bona, tamen Christus ea reijcit, negatq̃ ea accipere mercedē, quādo absq̃ uirtute fiūt, uel studio captandī uanam gloriā, uel aliquo alio uicioso affectu. Sicut uidere est Matth. vi. Sacrificia a Deo præcepta bona opera esse nullus ambigit, tamen

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Deus ea respuit, cum absq; uirtute & ci-
tra animi pietatem ipsi exhibentur. Per-
inde em̄ ei est & peræque reputat, ab ho-
mine impio sibi immolari bouem & oc-
cidi hominem, excerebrari canem et ma-
ctari pecus, oblationem fieri & suillum
sanguinem offerri, Thura accendi & be-
nedici idolo, quo nobis in terris nihil de-
bet esse execrabilius, Esaiaë lxvi.

Quemadmodum magnum discrimen
est inter bona opera: ita etiā est inter per-
sonas bene operantes, alij credunt, alij in-
creduli sunt, alij pñ, alij impñ sunt. Deus
amat & approbat rectę rationis actio-
nes, odio habet & execratur actiones cū
ratione pugnantes: Imo Deus ubiq; ter-
rarum tum inter pios, tum inter impios
uicia cum recta ratione pugnatia punit,
& uirtutes consentientes rectę rationi,
ornat suis præmijs. Sicut hoīs credentis
persona Deo accepta est: ita illius opera
etiam Deo grata sunt. Et quemadmodū
certum est credentes Euangelij promiss-
sionem fide apprehendere: ita extra om-
ne dubium est, fideles bonis actionibus
consequi præmia legis. Nam Deus in u-
troq; promissionis genere æque uerax,
certus ac firmus est. Homo impius non
magis potest bene agere, q̄ mala arbor
potest

potest producere bonos fructus propter coniunctum originis uicium. Prauum & inquinatū est coram Deo quicquid facit impius.

Quam̄ autē persona impij Deo propter naturalem et ingenitam prauitatem ac cæcitatem displicet: tamē opera eius, quatenus ea consentiunt legi naturæ, illi placent, non quidē propter se, sicut piorum opera Deo placent, sed propter extrinsecam & aduenticiam causam, nempe propter conseruationem œconomię & politię, quæ sunt bases huius uitę. Virtutes, quas recta ratione duce gentes prestituerunt semper habuisse sua præmia & uicia punita fuisse diuinitus, testificantur historiæ, & ostendūt gentium leges, quibus uirtutes defensæ sunt, & in uicia animaduersum est. Hoc ipsum comprobāt etiam uaria iudicia Dei, quorum præclara exempla ædita sunt in omni ætate hominum & adhuc indies æduntur inter impios, quibus Dominus declarat suam uoluntatem, tum erga ciuilit̄er bonos, tum contra aperte malos.

Deus inter incredulos & impios exercet suum iudiciū, punit malefacta, dat successum actiōibus ciuilit̄er bonis. Meliores defendit contra deteriores, ut con

COMMENT. IN PSAL. XIX.

seruet huius uitę societatem, & defendat necessaria cominoda, sine quibus hæc uita constare nequit. In confesso itaque est rationis bona opera habere sua præmia etiam inter impias gentes. Remuneratio quę propter uirtutes contingit hominibus incredulis & impijs, est generalis, diuinę prouidentię, iusticię & beneficentię munus, & hæc fit absq; promissione, ut sit uinculum ac fulcrum humanę societatis in hoc seculo. Hac etenim diuinitus defenditur fragilis status huius uitę. Sicut Deus suum solem finit oriri ac lucere tum bonis, tum malis, et communicat uniuersę creaturę usum, tum pijs, tum impijs, ad conseruationem humani generis: ita generalis suę iusticię, prouidentię & benignitatis officia, exhibet omnibus hominibus in uniuerso mundo ad conseruationem præsentis œconomię & politię, quę sunt huius uitę pedamina & sustētacula. Deus impijs nihil promisit: Ideo eis nihil debet: quę illis dat, ea spontanea sua benignitate ultro largitur, non propter boni operis dignitatem, sed propter suam bonitatem, & id quidem ad illustrationem occultę suę diuinę maiestatis, & ad conseruationem huius uitę.

Dominus

Dominus ab initio conditę creaturę
usq; ad huius seculi finem, uult extare ge-
neralia, & manifesta quędam indicia sue
bonitatis, potentię, prouidentię, iusticię
& gubernationis, ut impius mundus e-
um ab his agnoscat, & glorificare & re-
uereri discat: ac propter glorificationē
sui nominis & communem politicam u-
tilitatem, exercet sua iudicia etiam inter
impios, defendit uirtutum studiosos, pu-
nit & opprimit flagiciosos, quemadmo-
dum testantur omnium Monarchiarum
& imperiorum mutationes, & maxima-
rum ac potentissimarum urbium exci-
dia. Verum in executione huius occultę
iusticię suę, Dominus non tam respicit
impiorum personas & actiones, q̃ suam
iusticiam & conseruationem huius uitę.
Propter hominis originalē corruptio-
nem & incredulitatem, nec persona nec
opus impij, etiam ciuiler optimi, Deo
probat. Certum itaque est, Deum im-
piorum peccata punientem, & ciuiles
bonas actiones eorum remuneran-
tem, potius respicere ad suam iustici-
am & necessitatem huius uitę, (quam
uult conseruari propter suam Ecclesi-
am, quę ab initio usque ad extremum
diem uerbo colligi & conscribi debet in

*Iudicia Dei
quare extēt.*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

mundo) q̄ ad ipsas actiones impiorum
ciuilitate honestas & bonas.

*Praemia pio-
rum & impio-
rum quae.*

Longe alia ratio est illius remunera-
tionis, quae cōtingit pijs propter suae pie-
tatis opera, quae Deo per sese placent, q̄
quae impijs praestatur ad conseruandum
statum praesentis uitae, & ad ultionem sce-
lerum. Pij promissam mercedem, impij
non promissam beneficentiam accipiunt.
Pij impetrant spiritualia & corporalia,
terrena, & coelestia, peritura & aeterna
praemia. Impij pro suis uirtutibus tantum
obtinere terrena & peritura praemia in
hac uita. Tale praemium fuit remunera-
tio Nebucadnezaris, uictoria & spo-
lium in Aegypto, quod Dominus illi lo-
co stipendij concessit propter deuastatio-
nem & euersionem Tyri urbis opulen-
tae, superbae & luxu diffluentis & omni-
genis uicijs oppletae, de hoc uide Eze-
chielem xxix. c. cum sequentibus capitibus.

Deus tum personam, tum opera pio-
rum respicit, probat & acceptat. Ideo per-
sonae Euangelicam promissionem & o-
peribus siue iusticijs legis remunera-
tionem pollicetur, & propter promissionem
suam praemijs ornat, tum personam tum ope-
ra bona uniuscuiusque hominis pij. Im-
pij personam Deus odit & auersat. Ideo

eam

eam perpetuo manet certum exitium, at tamen cum nōnunq̃ impius homo in Satanæ regno & morte manens, prædominante recta ratione, ciuilit̃er bene agat, pro his bonis actionibus in hac uita accipit sua præmiola, sed tātum ciuilia, terrena & peritura: sed longe præstantiora præmia accipiunt credentes, qui iusti & renati bene operantur. Illa præmia, quæ ferunt homines increduli & ciuilit̃er boni, nihil sunt ad illa, quæ Ecclesia Christi & Dei accipit, de quibus nunc dicemus.

Præmia, quæ Dei bonitate, Ecclesiæ proposita sunt, Theologi partiuntur in essentialia, (quæ & substantialia & generalia uocant) & in accidentalia, quæ appellant & particularia. Hęc partitio mihi uidetur concinna et commoda, remq; ipsam proprie & explicite exponere, ob id eam retinebo & sequar. Ad eundē modum etiam licebit diuidere peccatorum pœnas in substantiales & accidentales, siue in generales & particulares. Essentialis, siue substantialis præmiū appellatione ueniunt omnia ea beneficia Dei, quæ Euangelica promissione offeruntur, & quæ omnibus credentibus absq; acceptione personæ gratis donantur propter Christum, qualia sunt redemptio, iu

Præmia essentialia & accidentalia.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

sticia, remissio peccatorum, sanctificatio, ac renouatio, eterna uita, salus, ac beatitudo. Hęc beneficia Dei & Christianę fidei pręmia, ut supra sæpius dictū est, dantur equaliter omnibus credentibus, quod causa horum pręmiorum sit Christi satisfactio (quę quę impenditur singulis) non nostra iusticia legis, siue obediētia erga legē Dei, quę sua peculiaria, distincta & particularia pręmia accipit.

Essentiale pręmium etiam generale nuncupatur, q̄ omnibus credentibus commune sit in Ecclesia. Substantiale ac essenziale uocatur, q̄ sit fundamentum accidentalium pręmiorum, & sustineat ea non aliter, q̄ substantia sustinet sua accidentia. Cui essentielle pręmium eripitur, illi nihil relinquitur de illis accidentalibus pręmijs, quę ad regnum Dei pertinent, siue quę tantū Ecclesię aut militanti aut triumphanti donantur. Accidentalia enim pręmia simul euanescent cum essentiali, cui incumbunt. Quemadmodum forma perit una cum substantia rei, quam uestit.

Quemadmodum de pręmijs piorum: ita a contrario de impiorum poenis sentiendum & iudicandum est. Sicut Deus Ecclesię suę dat essentialia & generalia pręmia:

præmia : ita omnibus impijs imponit
essentialem & generalem pœnam, qua-
lis est, peccati tyrannis, Satanę imperi-
um, mors, maledictio, æterna damna-
tio, qua excluduntur a beatę uitę gloria.

Accidentale præmium est peculiaris
& inæqualis retributio, quam unusquis-
que piorum accipit iuxta suum labo-
rem, sua opera & certamina. Huius ac-
cidentalis præmiij causa, quam uocant,
sine qua non, sunt iusticię legis. Hoc præ-
mium pijs datur, pro particularibus iu-
sticijs legis & aliqua proportionem & ex-
equationem boni operis & compensatio-
nis. Hoc præmium particulare & acci-
dentale uocatur, q̃ detur propter parti-
culares legis iusticias.

Accidentalia præmia tum in hac
tum in futura uita, aut animabus aut
corporibus accidunt. Quę in hac uita
contingunt, aut corporis, aut fortunę,
aut animi sunt. Priores duę præmiorum
species proprie pertinent ad corpora-
lem fœlicitatem huius uitę. Posterior
spectat ad animam. Præmia accidenta-
lia, quę in futura uita pijs exhibebun-
tur, tum ad animam, tum ad corpus
pertinent.

Quę hic cōprehēsim in summa de acci

COMMENT. IN PSAL. XIX

dentali premio diximus, ordine explicatius tractanda sunt subiectis scripturę testimonijs, qđ hoc mysterium de remuneratione bonorum operum rationi rectum, rectius intelligi nequeat, qđ ex ipso Dei uerbo cœlitus reuelato. Primo ostēdemus bona opera habere sua præmia. Secūdo exponemus qualitatē præmiorum. Tertio de proportionē premiij & operis agetur. Quarto, duę hęc quęstiones dissoluentur, altera, an accidentalibus premijs perditis, essentialē premiū pñs maneat, & an accidentalia præmia amitti possint, remanente essentiali premio. Altera, an accidentalia præmia una cum substantiali peccatis amissa simul recuperentur pœnitentia.

Testimonia scripturę quę docent bonis operibus diuinitus proponi præmia, hęc sunt inter alia. Gene. iij. Nonne si bene egeris feres, recipies, seu subleuabis: Sin autem male, in foribus peccatū adest, siue ad fores cubat. Sensus est, cur irasceris fratri qui te nulla re offendit: nō conuenit eum ob id odio a te haberi, qđ Deus eius sacrificium tuo pręfert, illū qđ tibi propter pietatem antepōnit. Num cum Deo contendes, qui fratris sacrificiū tuo prætulit? Deus iustus iudex est,
intima

intima animi cernit, mentium pietatem et impietatem cognoscit. Penes illum est exactum iudiciū de nostris actionibus, recte iudicat, absq; acceptione personarum, nulli facit iniuriam, unicuiq; reddit iuxta sua facta, si sunt bona, ferūt sua premia, si mala, ferunt poenas: si hypocritica, contemnūtur, ut tuum sacrificiū contemptum est. Peccatū ad tempus cubare, dormire & latere potest, & impietas aliquo fuce regi potest: impius potest oblationes suas Deo offerre & ei in hypocrisi servire, tandem tamen peccatum erumpit, prodit se, patefit, & patefactum dignis poenis punitur.

Cain homo impius et incredulus fuit, proprię dignitatis opiniōe inflatus, ideo sacrificium eius utcunq; specie splendidum & magnificum, Deo probari non potuit. Abel homo fuit pius, confidebat in promissum semen, nihil tribuebat sibi ipsi, sacrificio suo tantum testabatur inuocationem Dei & animi sui gratitudinē erga Deū, fuitq; uere pius, ideo eius oblatio, nō potuit nō esse accepta Deo. Nā sola pietas hominis interni, facit externas actiones bonas. Nec bonum, nec pium esse potest coram Deo, quod ab animo malo, impio & fastuoso, sua di-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Itē, Deus euertet impios et non erunt,
Domus autem iustorum permanebit.

Prouerb. xij. Seminanti iusticiam merces fidelis. hoc est, recte & iuste agēti certa, stabilis & firma est retributio. Nam Deus suis præmijs semper iustas afficit actiones.

Prouerb. xij. De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis, et iuxta opera manuum suarum retribuetur ei, hoc est, prout egerit & dixerit, recipiet.

Matt. vii. Qua mensura mensi fueritis, remetietur uobis, id est, siue bene, siue male egeritis cum proximo uestro, recipietis uestram mercedem.

Marci ix. Quisquis ad bibendum dederit calicem aquæ nomine meo q̄ sitis Christi, amen dico uobis, nequaquā perditurus est suam mercedem. Dominus his confirmat ne leuissimum quidem bonū opus cariturū esse sua cōpensatione.

Gala. vi. Nolite errare, Deus non irridetur, quæ seminauerit homo, hæc meretur. Id est, prout unusquisq; egerit, a Deo recipiet. i. Timoth. iiij. Pietas ad omnia utilis est, promissiones habet uitę presentis & future, id est, fides & timor Domini, siue obedientia erga Dei præcepta, habent suam remunerationem in hac & in futura

futura uita, omnia mala depellūt & quę uis bona adducunt.

His & multis alijs scripturę testimo-
nijs euidenter probatur Deum compen-
sare omnia benefacta, & punire omnia
mala facta, nihilq; manere aut irremune-
ratum aut impunitum. De hoc argumē-
to graues & prolixę conciones passim
extant in Mose, Prophetis, Psalmis, Ha-
giographis, Euangelicis & Apostolicis
scriptis.

Præmia bonorum operum sunt cor-
poralia & spiritualia, terrena & cœle-
stia, temporaria, & æterna, eaq; Dei cle-
mentia dantur, partim in hac, partim in
futura uita.

Testimonia scripturę de temporarijs
& corporalibus præmijs, quę in hac ui-
ta donant pñs, hæc quoq; inter alia sunt.

Leuitici xxvi. Si in præceptis meis am-
bulaueritis, mandata mea custodieritis,
& feceritis ea, suis temporibus dabo uo-
bis pluuias. Terra gignet germen suum,
pomis arbores replebuntur, apprehen-
det messium tritura uindemiam, uinde-
mia sementem, comedetis panem uestrū
in saturitate, id est, de anno in annum, sa-
tis superq; erit uobis & absq; pauore ha-
bitabitis in terra uestra. Dabo pacem in
d

COMMENT. IN PSAL. XIX.

finibus uestris, dormietis & non erit qui
exterreat. Auferam malas bestias, & gla
dius non transibit terminos uestros, perse
quemini inimicos uestros & corruet co
ram uobis, quinque de uestris persequen
tur centum alienos: & centum de uobis
decem millia, cadent inimici uestri gladio
in conspectu uestro, respiciam uos, cre
scere uos faciam, multiplicabo uos, fir
mabo pactum meum uobiscum. Come
detis uetusta ueterum, & uetera nouis su
peruenientibus proicietis: id est, semper
ex anno in annum plurimum supererit,
abunde omnia suppetent uobis, nihil de
erit, imo ita exundant singuli anni pro
ducent uobis omnia, ut propter uberem
prouentum nouarum frugum uetera ap
ud uos nullius futura sint precij, utque
necesse sit uetera efferre, quo nouis repe
riatur locus. Hoc testimonio docet, coe
lum, terram, totamque creaturam fauere,
& mira inclinatione, ac propensione se
effundere ijs, qui Deo obediunt, eisque ex
animi sententia successura esse oia. Con
tra in hoc ipso loco docetur, Deum ad
uersari inobedientibus, eosque subijci in
numeris & infinitis miserijs ac calamita
tibus etiam in hac uita.

Deute, xxviii. Moses in hanc eandem
sententiam,

sententiam sic dicit: Si audieritis mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, & custodieritis & feceritis ea, & non declinaueritis ab eis, nec ad dexteram, nec ad sinistram: Benedictus eris tu ipse in ciuitate & agro, benedictus fructus uentris tui, id est, liberi tui, fructus terræ tuæ, id est, quicquid tibi terra producit, fructus iumentorum tuorum, foetus bouum tuorum & gregum ouium tuarum, benedicta horrea tua, benedictæ reliquiae, siue escæ tuæ. Benedictus ingrediens & egrediens, id est, ubique omni in loco & omni tempore. Dabit Dominus ut hostes tui, qui aduersus te insurgunt, corruant in conspectu tuo, & per septem uias fugiant a facie tua: hoc est, tu uinces omnes tuos hostes, uel conijcies eos in fugam, uel occides. Dominus benedicet cellarijs siue promptuarijs tuis, et omnibus operibus manuum tuarum: id est, omnia consilia, studia & instituta fortunabit. Abundare faciet te Dominus omnibus bonis, fructu uteri tui, fructu iumentorum tuorum, fructu terræ tuæ. Dominus aperiet thesaurum suum optimum, coelum, ut tribuat pluuiam terræ tuæ in tempore suo, benedicetque cunctis operibus manuum tuarum, hoc est, omnibus labo-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

ribus tuis, & mutuo dabis multis gentibus, ipse autem a nullo mutuo accipies: id est, nunquā tu egebis, semper tibi supererit, semper erit aliquid reliquum quo alios iuues. Constituet te Dominus in caput, nō in caudam, & eris semper supra, nunquā infra: id est, potentia, authoritate & gloria præcelles. Tu alijs dominaberis, nulli dominabuntur tibi.

Sicut Deus obedientiam erga sua mādāta sua liberalitate & benignitate compensat ingentibus præmijs. Ita econuerso inobedientiam innumeris & horrendis poenis, tum in hac uita, tum in futura, damnatione punit, ut uidere est in citato hoc capitulo.

Similis promissio recitatur etiā Deut. vñ. Esaie i. Quiescite agere peruerse, discite bene facere &c. Si uolueritis et audieritis, bona terræ comedetis, id est, in pace sedentes secure utemini uestris bonis: quod si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit uos, id est, bello, & uos & uestra peribunt.

Esaie xxxiij. Qui ambulat in iusticijs &c. ille in excelsis habitabit. Munimenta saxorum, asylum eius, id est, securus ac tutus erit ab omnibus suis hostibus, panis ei datur, aquæ eius fideles sunt, id est,

est, quæ pertinent ad necessitatem huius uitæ, nunq̃ ei deficient. Regem in decore suo uidebunt oculi eius, & cernent terram de longe, id est, totum illud imperiũ in quo uiuunt, florebit, extendetur, & crescet. His indicat Propheta, homines priuatos, nō tantum priuata præmia accipere pro sua erga Deum obedientia, sed etiam publica, quæ profunt ad cōseruationem totius reipublicæ, in qua uiuunt. Huius doctrinæ insignia testimonia passim extant in scripturis.

Gene. xviij. Dominus ait se Sodomitis parsurum, uel etiam propter quinque iustos homines. Ciuitati Zegor propter unum Loth pepercit, seruauitque totam urbem propter unum hospitem pium uirum. Hæc sunt memorabilia exempla, quibus docetur, nec imperia, nec respublicas Dei indignatione euerti, donec in eis sunt pii & boni ambulantes in iusticijs Domini.

Deum propter priuati unius alicuius hominis iusticiam & pietatem integræ domui, & propter aliquos raros pios homines toti reipub. magna beneficia largiri, mirabiliter augere, defendere & conseruare eius foelicitatem, ostēditur historia Iacob seruientis Laban, cui Domi

Priuati pietas multis prodest

COMMENT. IN PSAL. XIX.

nus benedixit propter Iacob. Et Ioseph, propter quem locupletauit & per quem benedixit toti Ægypto. Gene. xix. Huc facit & illud ij. Paralip. xij. Quia Rex & Principes in Israel humiliati sunt, auersa est ab eis ira Domini, nec deleti sunt penitus per Regem Ægypti, siquidem in Iuda inuenta sunt opera bona. His uerbis comprobatur, Regem & Principes, impios homines, in Israel, cum ipso regno conseruatos fuisse, propter paucorum quorundam hominum integritatem ac probitatem.

Deute. v. Custodite & facite ea quæ præcepit Dominus Deus uobis, non declinetis neque ad dexteram, neque ad sinistram &c. ut uiuatis, & bene sit uobis, & protelentur dies uestri in terra possessionis uestre. Moses his uerbis docet obedientiam erga Deum, habere promissionem longioris uitæ & durabilioris fœlicitatis ac pacis, Inobedientiam plecti morte, uarijs infortunijs & bello.

Huc pertinet etiã hoc Ezechielis. xx. Dedi eis mea præcepta & iudicia, quæ faciens homo uiuet in eis, id est, fœlix ac faustus erit, & tutus ac securus ager sub protectione Dei.

Psal. xli.

Psal. xli. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. Psalmus subiecta in precatatione seu uoto, quod uim promissionis continet, explicat, quomodo Dominus compenset misericordiam & beneficentiam erga afflictos, ægros, ac miseros homines, nempe sic: conseruat, uiuificat, beatos eos facit, eripit eos ex inimicorum suorum manibus, fert opem decumbenti, mutat eius morbum restituitq; ei bonā ualitudinem. Intelligere super egenum &c. est agnoscere eius miseriam, affici illius calamitate, curam agere illius, iuuare eum, & humaniter ei in omni necessitate adesse.

Psal. cxij. Beatus uir, qui timet Dominum, & mandatis eius ualde delectatur. Potens in terra erit semē eius, generatio rectorum benedicetur. Gloria & diuitiæ in domo eius.

Psal. xxxiiij. Timete Dominum omnes sancti eius, quoniam non est inopia timentibus eum. Diuites esurierunt & eguerunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono: id est, & si piorum fortunæ ualde tenues & exiguæ uidentur: tamen eis nihil deerit, non destituētur ullo bono. Violenti, in-

iusti, & potentes, quos Psalmus Leones uocat, utcunque potentes, opulenti, auari, iniqui & rapaces sint: demum tamen spoliati suis successibus, turpiter egebunt cum suis.

In hanc eandem sententiam etiam dictū hoc Psal. xxxvii. Melius est modicū iusto, q̄ diuitiæ impiorum magnatum, quoniam brachia impiorum conterentur, sustentat autem iustos Dominus. Etiam gentilium scriptorum celebris est sententia longa obseruatione annorata: Malum lucrum æquale esse damno, & opes iniuste partas turpiter dilabi. Totus hic Psal. xxxiii. perpetua est concio de præmijs iusticiæ & pœnis iniusticiæ.

Prouerb. iij. Fili mi ne obliuiscaris legis meæ & præcepta mea cor tuum custodiat. Longitudinem dierum & annos uitæ, & pacē apponent tibi &c. Time Dominum & recede a malo, sanitas erit umbilico tuo, & irrigatio ossium tuorum. Honora Dominum de tua substantia & de primitijs omnium frugum tuarum, et implebuntur horrea tua saturitate, & torcularia tua uino redundabunt. Hac sententia docet Salomō tum corporis, tum fortunæ bona parari & conseruari obedientia erga Deum.

Prouer. xix. Mutuat Domino, qui miseretur pauperis, & retributionem reddet ei, id est, Deus cum fœnore restituet quod erogatur in egentium usum.

Matth. vi. Quærite primum regnum Dei & iusticiam eius, & hæc omnia adiicientur uobis. Id est, ante omnia quærite ea, quæ sunt gloriæ Dei, quæ pertinet ad animarum salutem, et ex fide præstate obedientiam præceptis Dei, & nihil eorū, quæ ad sustentationem & incolumitatē huius uitæ, necessaria sunt, uobis deficiet. Deo curæ estis, ille ultro & benigne uobis largietur, quibus in hac uita opus habetur.

Qui hoc tempore sacrorum studia, & Ecclesiastica ministeria relinquunt uentris causa, sibi metuentes a duro necessitatis telo, aut non intelligunt satis Dei promissiones de temporarijs remunerationibus, aut non credūt Deo. Hi ex hoc Christi testimonio obseruare deberent, quanto diffidentiae morbo laborarēt, & quid sint responsuri in die illo Domino, qui omnibus studiosis regni Dei promittit omnia ea quæ ad honestam sustentationem huius uitæ sunt necessaria, & qui etiam in hac uita neglectum suæ religionis puniturus est, tum priuatim tum pu-

*Ecclesiastici
ministerij de
sertores*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

blice, sicut patet Malachiæ i. ubi cōcio-
natur Dominus duriter contra Sacerdo-
tes, qui Religionem tantum a quæstū æ-
stimabant, & tum solummodo magnifa-
ciebāt, cum plurimum emolumenti ad-
ferret. Item, Aggei i. Deus exercituū di-
cit, quia domus mea deserta est, et uos fe-
stinatis unusquisq; in domum suā, pro-
pter hoc seminastis multum & intulistis
parum. Hæc est iusta talionis pœna, qua
Dominus sui contemptum ulciscitur. A
quibus contemnitur, illos ipsos contem-
nit. Ex his & innumeris alijs scripturæ te-
stimonijs, manifestum est, obedientiam
erga Dei præceptum, etiā in hac uita ha-
bere amplissima præmia.

*Pij quare pri-
uentur sæpe
terrenis præ-
mijs*

Cum uero Deus uerax sit & iustus, ser-
uetque fideliter promissa, quæri solet
qui fiat, quod Deus homines uere pios
& studio regni Dei flagrantes sæpissime
priuet corporalibus et temporarijs pro-
missis præmijs. Ad hanc quæstionē pau-
cis respondeo. Deus iustus, uerax & fi-
dus est in promissis suis: Ideo nihil no-
bis certius est hac sententia, Deum serua-
re fidem & compensare corporalibus &
terrenis bonis obediētiam erga sua præ-
cepta. Quod uero suum iudiciū a domo
sua incipiat, & pios ut plurimum priuet
terrenis

terrenis remunerationibus, facit pro sua paterna clementia, qua pñs semper clemēter prospicit, ne promissa salute excidant, & qua omnia in hoc seculo sic gubernat, ut suis ad salutem cedant omnia. Cœlestia præmia terrenis, & spiritualia corporalibus meliora sunt. Deus pñs preciosiora dat uilioribus subtractis, ne illa his aut impediuntur aut obruantur. Dominus sua prouidētia sic disponit omnia, ne, quę pñs dat ad salutem, obsint, sed profint. Cum itaq; uidet corporalia & temporaria præmia pñs obfutura esse, aut non præstat ea, aut eo modo præstat, ne ad animarum salutem & futurę uitę beatitudinem noceant, sed potius conducant & profint. Hac de causa accidit piorum obedientiam erga Deum sæpissimē priuari temporarijs & terrenis præmijs.

Dei prouidentia, qua ut dictum est, gubernat suas retributiones, est summę paternę clementię argumentum. Nisi enim ita regeret omnium rerum euentus, Ecclesia beneficijs temporarijs affecta periret. Impossibile namque est imbecillum & prauam carnem semper & ubique recte posse uti temporarijs Dei benedictionibus. Hoc mysterium diui-

næ gubernationis, siue diuini iudicii, quotidianis exemplis ostenditur. Historiæ hoc exhibent nobis, & sacra scriptura hoc passim inculcat.

i. Petri. i. Nunc ad breue tempus afflicti in uarijs experimētis, si opus sit, quo exploratio fidei uestræ, multo p̄ciosior auro, quod perit, reperiatur in laudem et gloriam & honorem, tum cum reuelabitur Iesus Christus. His uerbis docet Diuus Petrus, pios huius seculi promissa prosperitate nōnunq̄ priuari, ut hac priuatione augeātur in eis spiritualia & cœlestia dona, hoc est, ut in eis augeatur fides, & ut eo maior gloria ipsis cōtingat in futuro glorioso Christi regno.

Piorum afflictiones

i. Petri. iij. Oculi Domini super iustos &c. Vultus Domini super facientes mala. Quis est, q̄ uobis noceat, si bonitatis emulatores fueritis? sed etsi qd patimini propter iusticiam, beati. Diuus Petrus hic reddit causam, quare p̄ijs afflictiones accidant, affirmans illas propicia Dei uoluntate eis accidere, non q̄ Dominus eis inuideat promissam corporalem ac terrenam remunerationem, sed q̄ cupiat eos beatiores fieri & meliora premia referre, nēpe spiritualia & cœlestia.

De hoc ipso Dei consilio ac iudicio
Diuus

Dilius Paulus sic loquitur. ij. Corint. iij. Momen-
 tanea leuitas afflictionis nostre, supra modum excellens pondus æternæ
 gloriæ parit nobis, dum non spectamus ea, quæ uidentur, sed ea, quæ non uiden-
 tur. Nam quæ uidentur temporalia, at quæ non uidentur æterna sunt. Aposto-
 lus his uerbis adserit, Deum pñs uisibi-
 lia & temporaria præmia subtrahere, ut
 pro his cum amplissimo lucro inuisibi-
 lia spiritualia, eterna & cœlestia recipiāt.
 Dominus longæuitatem uitæ promittit
 pñs, immaturam mortem minatur im-
 pñs; tamen sæpenumero impñs longior
 uita conceditur q̃ pñs: sepe pñ immatura
 morte moriuntur & impñ longissime ui-
 uunt. Quoties credentes uerbo Dei con-
 syderant hos euentus, cum summa admi-
 ratione & nonnunq̃ etiam cum indigna-
 tione hæc spectacula iudiciorum Dei in-
 spiciunt. Sed cum hæc offendicula se offe-
 runt, statuendum est bono Dei consilio
 hanc uitam eripi pñs, & eorum quidem
 bono, ut hac ratione deuitent occasionē
 imminentis perditionis, ut defungan-
 tur calamitatibus huius seculi, ut melio-
 re uita uiuant, q̃ hæc est. &c.

Arcanum hoc Dei cōsiliū in lib. Sa-
 pi. ca. iij. explicatur disertis, expeditis

COMMENT. IN PSAL. XIX

*Mors pijs o-
mnium malo-
rum medela.*

& planis uerbis, ubi scribitur . Iustus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit, id est, si pius immatura morte præuētus fuerit, in quiete erit, liberabitur ex nequiciosi huius seculi molestijs, laboribus, perturbationibus et afflictionibus. Item, placens Deo, factus dilectus, & uiuens inter peccatores, translatus est, raptus est, ne malicia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius: id est, quos Dominus amat, eos e medio tollit, ne sensus eorum immutentur, ne anima eorum circumueniatur fraude impiorum hominum, ne degenerent, & ex pijs impij fiant. Item, consummatus in breui, expleuit tempora multa: placita enim erat Deo anima illius, propter hoc properauit educere de medio iniquitatum: populi autem uidentes & non intelligentes, non ponebant in præcordijs talia, quoniā gratia Dei & misericordia in sanctos eius, & respectus in electos illius. Id est, nostræ uitæ in terris finis est, ut salui fiamus & æternum uiuamus. Qui ergo præmatura morte in flore suæ ætatis mortuus, saluus fit, tantum uixit, quantum ille, qui multa secula uiuit, & in extrema senectute huius uitæ pertæsus moritur. Eandem namque me-

cam

tam attingunt omnes pñ, siue senes, siue iuuenes moriantur. Quos Dominus amat, quorum saluti recte uult consultum, illorum sedulo habet rationem. Cū ex eorum salute esse uidet, ut moriantur, propere eos ex improbo mundo tollit, & hoc ipso admirabili suo iudicio exhibet Ecclesiæ præclarum specimen, suæ prouidentiae, & misericordiae, præstatque sanctis suis, quos e medio tollit, inæstimabile beneficium, quia liberat eos a Satanae insidijs, a peccati seruitute, mundi corruptelis, & ab omnibus periculis tum animæ, tum corporis.

Tale beneficium Deus promisso Regi Iosia, tanquam summum promisit oranti pro se & suo populo: secundo Paralip. trigesimo quarto. Scidisti uestimenta tua, fleuisti coram me, ego quoque exaudiui te, iam colligam te ad patres tuos, & infereris in sepulchrum tuum in pace, nec uidebunt oculi tui omne malum, quod ego inducturus sum super locum istum & populum eius. Dominus hac promissione significat, mortem pijs esse omnium malorum medelam, piosque sola morte eripi ex uniuersis afflictionibus.

Simile testimonium de morte pio

COMMENT. IN PSAL. XIX.

rum extat, Esaia lviij. Iustus perit & non est qui recogitat in corde suo, & uiri misericordiae colliguntur, nec est qui intelligat, a facie maliciae collectus est iustus, ueniet pax et requiescet in cubili suo, qui ambulauit in directione. Prophetæ sensus est, iustus immaturam mortem moritur, & nemo hoc expendit: conspicui pietate e medio tolluntur & colliguntur ad suos patres, nemo hoc animaduertit, sed ante malum, siue antequam ueniat calamitas tollitur iustus, uenit ad pacem & requiescit in cubili suo, quia recte ambulauit.

Diuus Paulus Rom. viij. breui sed ualde illustri dicto summam explicat Dei consilium, pñs uel impertiēdo, uel denegando promissas temporarias remunerationes, inquiens: Omnia cooperari in bonum diligentibus Deum, hoc est, ex repiorum esse, quicquid Deus cum ipsis agit.

Hæc dicta sint in genere de iudicijs Dei & gubernatione, quam moderat suas promissas donationes, terrenas & corporales. Singulatim de iudicijs Dei, dici non potest, q̄ ea imperuestigabilia sint. Omnes causæ rerum naturalium & si in ipsa natura positæ sint, speciatiim exacte ostendi nō possunt, tantum abest iudiciorum

diciorum Dei exactam rationem reddi posse. Cum ratio operationum Dei in eius uoluntate nobis incognita consistat, nobis satis est generalem scopum tenere iudiciorum Dei, ad quem dirigamus cogitationes nostras, quoties cogitatio de uarietate iudiciorum Dei nostrum animum subit, & quando dimicamus cum tentationibus de iudicijs Dei & admirabili gubernatione euentuum.

Sicut Dei consilio præmia pijs promissa gubernantur, ita etiam poenæ diriguntur, quas Deus impijs minatus est. Quæ admodum Dominus pijs promissas temporarias retributiones, peculiari consilio, sed eorum bono subtrahit: ita impios, quibus nihil promisit, imo quibus omne malum minatus est, propter peculiare causas temporarijs beneficijs obruit. Mala, quæ cõminatus est differt, cõcedens eis sepe longam uitam & durabilem prosperitatem. Hoc autem præcipue propter quinque causas facit.

Prima est ut Dei benignitas & misericordia erga pios elucescat & innotescat, *Deus cur impios nō statim punit* ipseque sic declaret suam gloriam & potestatem, utque pii a minori discant sic colligere. Si Deus impijs suis hostibus summis sic benefacit, non potest non benefacer

COMMENT. IN PSAL. XIX

pñs, qui sunt summi eius amici: Imo qui sunt charissimí eius filij.

Secunda, ut fides ac spes pñorum exerceatur, de qua causa antea dictum est.

Tertia, ut impñ beneficijs inuitētur ad pietatem. Deus uult omnes homines saluos fieri, ob id etiam impñs qualibet occasione ad salutem subseruit. Hanc causam attingit Dominus in Euangelio dicens: Quoties uolui uos congregare, sicut gallina sub alis suis congregat suos pullos & nolulistis. Et Esaie i. Filios enutriui & exaltaui, ipsi autē spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum & asinus pręsepe Dñi sui. Israel autem non cognouit et populus meus non intellexit.

Quarta, ut Dominus impñs det pñitentię spacium, de hoc Dei cōsilio ñ. Petri iñ. sic scribitur. Dominus non tardat promissionem suam, sicut quidam existimant, sed lōganimis est propter uos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pñitentiam reuerti.

Quinta, ut impñ sint Dei flagellum, sicut Israeli erant Reges Egyptñ, Syriaci, Romani, & ut nūc nobis Turca est & cæteri Tyranni. Hæ sunt præcipuæ causæ ad quas iudicia Dei referri possunt de eius indulgentia erga impios, satisque est
iudiciæ

iudicia Dei referre ad precipuos & generales hos scopos. Anxie & superstitiose differere de iudicijs Dei, nō solū est aperta insania, sed etiam est summa impietas.

Testimonia scripturæ de spiritualibus præmijs, quibus obediētia erga Dei uerbum remuneratur nunc quoque aliquot recensebimus.

Leuitici xxvi. Si in præceptis meis ambulaueritis & mandata mea custodieritis, ponam tabernaculum in medio uestri, & non abiiciet uos anima mea. Ambulabo inter uos, et ero Deus uester, uosque eritis populus meus &c. His uerbis docetur obediētia præceptorum Dei conseruari tum sacra ministeria, tum gratiam illam, quam suæ Ecclesiæ promisit. Quemadmodum in Ecclesia obediētia erga Deū regni Dei mysteria conseruantur: ita inobediētia amittuntur, ut uideri est Amos viij. Vbi prædicitur propter populi scelera futuram esse famem & sitim uerbi Dei.

Huc quoque alludit Dominus Matth. xxi. dicens, Regnum Dei a uobis aufertur, et dabitur genti facienti fructus eius: quasi dicat: Vos impie agitis, sub prætextu pietatis abutimini uerbo Dei & gratia uobis exhibita, nec emēdamini p̄dica

COMMENT. IN PSAL. XIX.

tione Euangelij & sacris ministerijs, ideo eis rursus spoliabimini.

Solo ueræ pietatis studio, solaq; obedientia erga Deum, custoditur Euangelij prædicatio, & conseruantur sacra Ecclesiæ ministeria. Qui putant illa conseruari hominū aut uoluntate, aut opibus, fœde delirāt, suntq; stolidi Simonis Magi socij, qui existimabat spiritualia dona Dei pecunia emi & possideri, Acto. viij. Nullis humanis conatibus, nullisq; impensis œconomia mysteriorum Dei ibi retineri potest, ubi impietas dominatur, inobediētia aduersus Deum inualefcit, & Deus offensus se auertit. In quorum medio Satanas suum tentorium figit, ibi Deus refigit suum tabernaculum: & inter quos Diabolus ambulat, eos Deus deserit, & cum suo uerbo & gratia alio ad alios commigrat. Dei tabernaculum tantum est in medio sui populi. Vbi non est populus Dei, ibi nec tabernaculum, nec uerus Dei cultus est. Et hoc adumbravit Dominus mandans ut tabernaculum suum, quod in medio omnium tribuum in deserto ordinauerat, una cū sui populi tentorijs transferretur. Vbi autē nulla est erga Deum obedientia, ibi nullus est Dei populus: ubi non est Dei po-
pulus,

pulus, ibi neque est Deus.

Huc facit etiam illud, q̄ Dñus Paulus in ij. ad Corinthios vi. iubet nos uitare impiorum cœtus, si uelimus ut Deus nobiscum, siue inter nos maneat, inquit. Exite de medio eorum, & separamini dicit Dominus: immundum ne tetigeritis, & ego recipiã uos, ero uobis in patrem, & uos eritis mihi in filios & filias, id est, uos eritis templum meum, inhabitabo uos, inambulabo inter uos, præsens uobiscum ero, præstabo uobis paterna officia, communicabo uobis omnes diuitias meæ gratiæ &c. Vt Deus in medio illorum est, ubi duo uel tres congregati sunt in nomine illius: ita Satanas in medio impiorum est. Et hæc etiam una causa est de cæteris, propter quas Dominus uelit pios excommunicatione excludi a consortio et cœtu impiorum hominum, ne scilicet una cum impijs inuoluantur eidem exitio.

Esaïæ lvi. Qui elegerint quæ ego uolui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo & in muris meis locum, & nomen melius q̄ filijs & filiabus, nomē sempiternū dabo eis, quod non peribit &c. adducam eos in montem sanctum meū, & lætificabo eos in domo oratiōis meæ,

e ij

Impij uitandi

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Dominus hic affirmat etiā alienigenas natura impias gentes, ad quas non pertinebat Dei fœdus cum patribus initū, cum suis liberis propter suam pietatem & obediētiam erga Deum, populo Dei annumerari, in æternum conseruari, una cum ipso semper eiusdē cultus & gratiæ consortes esse, & haberi pro Dei filiis & hæredibus. Et hoc est, quod dicit Dominus se eis daturum nomen sempiternum quod sit melius nomine filiorum et filiarum, id est, quod præstantius sit omnibus illis rebus, quæ successione & hæreditario iure & posteritatis claritate cōtingere possint.

*Cornelius
Centurio*

Huius promissionis egregium exemplum ostensum est in Cornelio homine ethnico, sed tamē uere pio, Italicę cohortis Cēturione, Acto. x. quem Deus propter insignem ipsius pietatem dignatus est, nō solum retinere inter populum suū Israeliticum, ubi ei quotidie licebat uersari apud scripturæ peritos, audire & legere Propheticam doctrinam, sed etiam statim sub initio nascentis Ecclesiæ Christi una cum alijs pñs Iudæis Christo adiungere, & eum cum sua domo præ alijs per D. Petrum erudire in suo Euāgelio, & salutis uiam ab eo diu anxie quæsitā ostendere.

ostendere. Hoc præclarum priuatæ institutionis & baptismationis beneficiū Cornelio præ cæteris, propter insigne studium pietatis contigisse, Angelus Domini explicate asserit, dicens Cornelio, orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei: & nunc mitte viros in Ioppen & accerse Simonem &c. Sophistæ impie colligunt ex hac historia Cornelium bonis operibus de cōgruo meruisse initium iustificationis. At hanc doctrinam erroneam esse supra est ostensum. Hunc locum de remuneratione pietatis & incremento cognitionis mysteriorum Dei intelligendum esse, non de merito iustificationis, circumstantiæ textus aperte euincunt, quia Lucas ait, Centurionem religiosum & timētem Deum, cum tota sua domo inuocasse Deum, et plurima beneficentia affecisse Iudaicum populum, priusq̃ ei Angelus apparuit et cum eo collocutus est D. Petrus. Certum ergo est eum bonis operibus nō meruisse primam cognitionem Dei, sed eam consecutum esse auditione Prophetice doctrine, quia eius oratio & eleemosynæ primam cognitionem secutæ sunt, non præcesserunt, Deumq̃ pietatem antea acceptā, postea gratis remune

e iij

COMMENT. IN PSAL. XIX.

rasse præstantioribus spiritalibus donis, et illi reuelasse Euangelium Christi, ut omni caligine excussa, ei ostenderetur planior & expeditior ratio salutis, & communicaretur ei maior & præsentior consolatio in Christo aduersus omnes conscientiarum terrores.

Esaia lviij. Dissolue colligationes impietatis &c. & anteibit faciem tuam iusticia tua, & gloria Domini colliget te, tunc inuocabis & Dominus exaudiet, clama bis et dices, ecce adsum. Prophetico hoc testimonio docetur, Deum propiciū esse omnibus ijs, qui relictā impietate obediunt diuinæ uoluntati, exaudire eorum preces, se totum illis effundere sua gloria, perpetuo conseruare eorum iusticiā, & nullis non beneficijs tum spiritalibus, tum corporalibus, afficere pietatis amantes, sicut copiose differit in hoc loco Esaia.

Psalm. cxij. Beatus uir qui timet Dominum &c. iusticia eius manet in seculum seculi. Exortum est in tenebris lumen rectis. Psalmus docet, pietatem non solum remunerari temporarijs & corporalibus donis, sed etiam spiritalibus, hoc est, Deum sua ope pñs ac bonis affulgere in quibuslibet malis tum spiritalibus, tum corporalibus, eūq; conseruare pio-
rum

rum iusticiam ac salutem, quam in Iesu Christo exhibuit, ne ea excidant, neue ea rursus spolientur.

ij. Corinth. iij. Potens est Deus facere ut omnis gratia exuberet in uos, ut semper in omnibus omnem sufficientiam habētes, abundetis in omne opus bonum, sicut scriptum est: disperfit, dedit pauperibus, iusticia eius manet in seculum seculi; qui administrat semen seminanti, idem & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen uestrum & augebit incrementa frugum iusticiæ uestre, ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem. Apostolus his uerbis affirmat beneficia quæ conferuntur indigentibus non solum cum amplo lucro a Deo restitui, sed ea etiā spiritualibus donis & augmentatione iusticiæ & pietate remunerari.

*Indigentes
subleuandi*

Huc uidetur etiam pertinere hoc dictum Iesu Sirach. xxix. Pone thesaurū tuum in præceptis altissimi, & proderit tibi magis q̃ aurum. Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Eleemosyna uiri, quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit. Hoc dicto ostēditur beneficentia p̃ij ho-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

minis a Deo impetrari thesaurum omnium bonorum, tum spiritualium, tum corporalium.

Hoc ipsum docet etiam parabola de minis, Lucæ xix. quas Dominus profecturus in longinquam regionem ad suscipiendum regnum dedit servis suis, ut illis negociarentur. In hac Parabola ceu in uenusta aliqua pictura ostēditur, Dei omnia dona ad suos iustos usus collata semper parere lucrū, semper habere sua incrementa et suam remunerationē, tum in hac, tum in futura uita. Impossibile est bonis operibus in ecclesia Dei posse deesse sua præmia. Deus est in medio suæ ecclesiæ, inambulat inter suos, iustusque iudex est. Ideo fieri nō potest quin remuneret bona præmijs & mala afficiat pœnis tum spiritualibus, tū corporalibus.

In hanc sententiam dicitur Esaiæ xl. perstringens illos qui putant humana hæc Deo non esse curæ, nec diuinitus remunerari bona nec puniri mala. Ecce Deus uester, ecce Dominus Deus in fortitudine ueniet, & brachium eius dominabit. Ecce merces eius cum eo & opus eius ante ipsum: hoc est, Deus non est otiosum & iners idolum, sicut sunt Idola gentium, sed ubi est, ibi agit & efficit su-

as actiones , punit mala & remunerat bona.

Hæc & similia scripturæ testimonia apertis uerbis exponunt officia pietatis in hac uita apud Deum non solum habere remunerationem corporalium, sed etiam spiritalium donationum. Hæc de præmijs, tum corporalibus tum spiritalibus, quæ pñs in hac uita exhibentur. Superest ut dicatur de præmijs futuræ & æternæ uitæ. Nunc addemus aliquot testimonia scripturæ, quæ in genere docent pietatem etiam in beata & futura uita a Deo accipere sua præmia.

Matt. v. Beati estis, cum maledixerint uobis homines, & persecuti uos fuerint &c. gaudete & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in cœlis, id est, quāquam innocentia sanctorum sæpius nulla temporaria præmia in hac uita ferat, & pñ grauer affligantur, tamen uere beati sunt, quia in futura uita in cœlis & glorioso Christi Regno eo ampliora & præstantiora, æterna præmia feret pietas.

Ad Hebræ. vi. Non est iniustus Deus, ut obliuiscatur operis uestri & dilectionis quā ostendistis in nomine ipsius etc. hoc est, Deus certo remunerat omnes bonas

COMMENT. IN PSAL. XIX.

actiones ex fide factas, si non fecerit in hoc seculo, in futuro seculo fiet, quia iustus est & fidus in promissis.

Nisi sancti, qui in hac uita calamitatibus, miseris & afflictionibus, propter iusticiam opprimuntur, in futura uita promissa præmia acciperent, Dominus nec iustus, nec uerax esset in suis promissis: necesse itaque est, ut quæ promissa sunt piis in futura uita contingant, si in hac uita non fuerint exhibita. Abrahamæ, & semini eius promissa est terra, nunquam autem factus est Dominus promissæ terræ. Ideo in resurrectione mortuorum, Dominus & hæres terræ promissæ non tantum Canaan, sed totius orbis instituetur. Ad hoc alludit Apostolus Roma. iij. dicens: Abrahamum cum suo semine hæredem fore mundi per iusticiam fidei.

In beata illa uita populo Dei donandam esse promissam terram & reliquam promissam felicitàtem, Ezech. xxxvi. quoque comprobatur, dicens: Hec dicit Dominus Deus. Ecce aperiam tumulos uestros, & educam uos de sepulchris uestris, popule meus, & inducam uos in terram Israel, & scietis, quia ego Dominus, cum aperuero sepulchra uestra, & eduxero uos de tumulis uestris, popule meus, & dederō

dedero spiritum meum in uobis & ui-
xeritis, & requiescere uos faciam super ter-
ram uestram, & scietis, quia ego Domi-
nus locutus sum.

Sapien. v. Iusti in perpetuum uiuent, et
apud Dominum est merces eorū, & co-
gitatio, siue cura illorum apud altissimū
etc. Id est: Iusti nō peribunt cum mundo,
sed æternum uiuent apud Dominū: Do-
minus non obliuiscetur eorum, sed fide-
liter reseruabit illis sua præmia in futura
uita, quæ longe præstantiora sunt istis
præmijs, quæ in hac uita dari possunt.

Matth. xix. Vade, uende quæ habes et
da pauperibus, & habebis thesaurum in
cælo. Dominus diserte affirmat benefi-
centiam erga indigentes præmia sua ha-
bituram esse, non modo in hac uita, sed
etiam in æterna uita.

ij. Corinth. v. Omnes nos manifestari
oportet ante tribunal Christi, ut referat
unusquisq; propria corporis, prout fe-
cit siue bonum, siue malum. Id est, Chri-
stus iustus iudex uiuorum & mortuorū,
in futura uita unicuiq; suam mercedem
decernet, unius cuiusq; pietatem remune-
rabit p̄mijs, scelera puniet dignis pœnis.

Gala. vi. Bonum facientes ne deficiamus,
Tempore enim suo metemur, non

COMMENT. IN PSAL. XIX.

deficientes, hoc est, si perseuerauerimus in pietate bene agentes, æterna præmia recipiemus, pro nostræ pietatis officijs, quæ in hac uita præstitimus. His & similibus scripturæ sententijs aperte asseritur piorum hominum labores, afflictiones ac uirtutes æterna sua præmia accipere in futura uita. Hæc de præmijs beatorum in genere.

*De præmijs
eternæ uitæ.*

Nunc restat ut de qualitate illorum præmiorum dicatur, quæ beatīs in futura uita dabuntur. Præmia beatorum in alia uita quidem maiora & augustiora sunt, q̃ ut humanis uerbis eorum dignitas explicari possit. Quia nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec humanum cor expendit, quæ Deus in beata uita se diligentibus præparauit: tamen aliqua cognitione de eternis præmijs nobis opus est, ad fulciendam & corroborandam nostram fidem ac spem in aduersis, ad excitandos ignauos animos. Ideo necesse est, uel leuiter etiā attingere & quasi per densam nebulam, aliquam umbram ostendere futuræ remunerationis & occasionē præbere diligentius perscrutandi & meditandi scripturæ arcana de cœlestibus & æternis præmijs.

Quæ antea diximus de illis accidenta-
libus

libus premijs, tum corporis, tum anime, que in eterna uita donabuntur, hic reuocanda sunt in animum. Vt homo ex anima & corpore constat in hac uita: ita ex anima & corpore rursum cōpactus post resurrectionem in futura uita in eternum uiuet. Anima enim per mortem a corpore separata cum resuscitato corpore rursus unietur in ipsa resurrectione mortuorum. Vt anima et corpus hic sua distincta dona & ornamenta habēt: ita & in futura uita habebunt. Nam unaquælibet hoīs pars, hoc est, tum anima, tum corpus, sua peculiaria p̄mia accipiet. Quēadmodum anima et corpus una aut bñ aut male agunt, ita una aut recipiūt sua p̄mia, aut luunt suas pœnas. Quēuis autem hominis pars, iuxta naturę suę qualitatem afficiet, aut premijs, aut pœnis. In regno Christi alia erit gloria corporum, alia animarum. In inferno item alia pœna erit animarum, alia corporum. P̄mia tum corporis, tum anime in futura uita, que generaliter omnibus contingunt, sunt essentialia, quia propter Christum donantur omnibus beatis, & apprehenduntur fide Christi. Accidentalīa aut fiunt, quatenus dantur inēqualiter iuxta qualitatem pietatis uniuscuiusque.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Myſterium de remuneratione pietatis in futura uita diuinitus eſt reuelatum & per ſcripturam ſacram eſt patefactū. Ratio de hoc ipſo nihil intelligit. Imo huius myſterij explicatio tantum poteſt peti e ſacra ſcriptura, ex qua primo dicemus de gloria & præmio corporis tum eſſentiali tum accidentalī, deinde de præmio & gloria animæ agerur.

Teſtimonia ſcripturæ de generalibus ſiue eſſentialibus æternis præmijs quibus ſanctorum corpora e morte reſuſcitata ornabūtur in immortalī & beata uita, hæc fere ſunt.

Danielis xij. Multi de his qui dormiunt in terræ puluere euigelabunt, alij in uitam æternam, alij in opprobrium & æternum contemptum.

Ioannis. v. Venit hora in qua omnes qui in monumentis ſunt audient uocem filij Dei, et prodibunt qui bona fecerunt in reſurrectionem uitæ: id eſt, ut in æternum uiuant. Qui uero mala egerunt in reſurrectionem iudicij, id eſt, ut æternis corporibus æternas poenas patiantur iuſt iudicij Dei.

Matth. xxv. Maledicti ibunt in ſupplīcium æternum, Juſti autem in uitam æternam. His teſtimonijs docetur pietatem remunerari

remunerari eterna uita, & iustorum corpora in sinu terre quiescentia resuscitari, ut in eternum in summa beatitudine uiuant, & quidem cum Deo & Christo suo, a quo nunc absentia in terris peregrinantur, sicut Apostolus testatur.

i. Thessalo. iij. inquit, ipse Dominus cum hortatu & uoce Archangeli et tuba Dei, descendet de caelo, & mortui in Christo resurgent prius, deinde nos qui uiuimus & reliqui erimus simul cum illis rapiemur in nubibus in occursum Domini in aera, & sic semper cum Domino erimus.

Huc facit etiam hoc dictum Christi, Pater, quos dedisti mihi, uolo, ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut uideant claritatem meam quam dedisti mihi.

Iob. xix. In nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum, quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius.

Ezechielis xvij. Haec dicit Dominus Deus ossibus his aridis, ecce ego intro mittam in uos spiritum & uiuetis, & dabo super uos neruos, & succrescere faciam super uos carnem, et superextendam in uobis cutem, & dabo spiritum & uiuetis, & scietis, quia ego Dominus. His p.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

*Resurrectio
perfecta iu-
storum.*

dicit Spiritus sanctus omnium iustorum corpora integra resuscitari debere cum omnibus suis naturalibus, & ordinatis partibus, membris & officijs, ut æternū uiuant, & ea quidem ita perfecte restitui debere, ut ne unus capillus, quem natura dedit, de corpore piorum pereat. Lucae uigesimo primo.

Philip. iij. Dominus Iesus Christus transfigurabit corpus nostrum humile, ut conformer reddat corpori suo glorioso, secundum efficaciam, qua potest etiā sibi subijcere omnia.

i. Ioannis iij. Nunc filij Dei sumus, sed nōdum apparuit quod erimus, scimus, quoniam cum apparuerit similes ei erimus, quia uidebimus eum sicuti est.

i. Cor. xv. Qualis terrenus ille Adā, tales & hi q̄ terreni sunt, & qualis ille cœlestis, id est, filius Dei homo factus, nunc autem glorificatus, tales & hi qui cœlestes sunt, id est, qui glorificati sunt: quē admodum gestauimus imaginem terreni, gestabimus & imaginem cœlestis.

Iustorum corpora non resuscitabuntur cum naturali illa imbecillitate, quam in hoc seculo senserunt, sed ex contemptis, fragilibus, corruptibilibus, & mortalibus corporibus, expositis innume-

ris incōmoditatibus & defectibus, gloriosa corpora fiunt, liberata ab omni defectu, corruptione & imbecillitate, erūtque similima glorioso Christi corpori. Ipsa naturalis corporum substantia in resurrectione non aboletur, sed æterna gloria uestietur & ornabitur. Sicut Apostolus indicat ij. Corinth. v. Qui sumus in hoc tabernaculo, inquit, gemimus onerati, propterea quod nolumus exui sed superindui, ut absorbeatur mortalitas a uita.

Qualis autem sit transfiguratio & superinduitio corporum sanctorum, Diuus Paulus clarissime describit in Corinthijs: i. Corint. xv. Corpus seminatur in corruptione, resurgit in incorruptibilitate. Seminatur in ignominia, resurgit in gloria. Seminatur in infirmitate, resurgit in potentia. Seminatur corpus animale, resurgit spirituale. Item: Nō omnes quidem dormiemus, omnes tamen immutabimur, in puncto temporis, in momēto oculi per extremam tubam: canet enim, & mortui resurgent incorruptibiles, & nos immutabimur. Oportet enim hoc corruptibile induere incorruptibilitatē, & mortale hoc induere immortalitatē, &c. His uerbis Apostolus describit glo-

1. Cor. 15.

• COMMENT. IN PSAL. XIX.

riam corporum, qua pietas remunerabitur in futura beata uita, & hæc gloria est omnibus beatis communis. Nam est essentialiale præmium, quod per fidem Christi accipitur. In hac gloria corporū, quædam erit præcellentia, sicut infra dicetur, eaq; est accidentalis remuneratio, & reddetur unicuiq; iuxta suæ pietatis incrementa & progressiones.

Gloria generalis corporum in resurrectione.

Nunc prosequemur explicationē generalis glorię corporum, et exponemus apostoli uerba de hac ipsa gloria. In hac uita, in qua in oībus rebus generatio & corruptio dominantur, omnia humana corpora sunt obnoxia corruptioni & alterationi, uires eorum franguntur multis modis, incidunt in uarios morbos, corrumpuntur, exhauriunt, languescunt, senescunt, tabescunt, & demum omnino collabuntur. Ob id semper habent opus potu, cibo, somno, uigilia, motu, quiete, uestitu, pharmacis, & alijs multis rebus ad tuendam suam incolumitatem. In alia uita autem beatorum corpora incorruptibilia & æterna erūt, nec habebunt porro opus ullis rebus ad sui ipsius aut præseruationem aut cōseruationem, sed per se sua natura incorrupta, & in æternum subsistent in sua immutabilitate & incorrupti

ruptibilitate, non succedet generatio generationi, nec ulla erit mutatio, nec uicissitudo, ut in hoc seculo est.

Beati resuscitati ad uitam semper in simili uitæ statu in æternum permanebunt, ut Angeli. Sicut nulla corruptibilitas est in glorioso Christi regno : ita nulla est generatio, omnia in eodem glorioso & incorruptibili statu æterna erunt, & hac de causa Dominus dixit: Lucæ xx. Dignos illo seculo & resurrectione ex mortuis nec ducturos uxores, neque nuptum duros, neque ultra mori posse, sed æquales fore Angelis & filios fore Dei, cum sint filii resurrectionis, id est, in beata uita, nec plures patres, nec matres resuscitatis ex morte fore, sed solum Deum, qui eos resuscitauit, patrē fore omnium. Caro & sanguis, id est, homo naturalis, ut a parentibus natus est, hæreditatem regni Dei consequi non potest, nec corruptio incorruptibilitatis hæreditatē potest accipere, cum corpus corruptioni obnoxium a parentibus sit, & illud, ut a parentibus est, non accipiat hæreditatem cœlestem, sed illud quod a Deo resuscitatum & trāsfiguratum est. Solus Deus gignit sui æterni regni filios & hæredes, illeque solus pater est omnium. Omnes beati e-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

*Deus solus
pater in re-
surrectione.*

runt eius filij & heredes, Christiꝫ fratres
& cohæredes sunt. Nullus pater gignit,
nullaꝫ mater parit beatos ad aliud secu-
lum, sicut peccatores & miseros ad hoc
seculum genuit ac peperit. Ideo in eo se-
culo porro, nec pater, nec mater erit bea-
tis, solus Deus eis pater & mater erit, e-
iusque tantum erunt filij. Naturæ cogna-
tio ibi nullos deuinciet inter se.

Huc alludit Christus, Lucæ viij. di-
cēs: Mater mea & fratres mei hi sunt, qui
uerbum Dei audiunt & faciunt. Quo o-
stendit, carnales prærogatiuas in regno
Dei nihil ualere, sed sola fide & obedi-
entia erga Deum, unicuiꝫ impetrari suum
locum apud Deum. Deus solus uult es-
se pater in futuro seculo, ut sibi soli om-
nia adscribantur, ipseꝫ solus glorifice-
tur, & ut φιλοσοφία, qua tantum cogna-
tos & affines in hac uita complectimur,
in beata uita omnes amplectamur, utꝫ
φιλαδελφία ibi regnet, nobisque omnes
æque sint chari. Mortale hoc corpus in-
numeris & foedis defectibus & cōtagijs
obnoxium uere dicitur in ignominia se-
minari. Ignominiosæ etenim notæ illius
sunt omnes morbi, omnia uicia, omnes
defectus, quibus corpora hominum ob-
noxia sunt. Humano sermone non po-
test

*Seminari in
ignominia.*

test explicari humanorum corporum ignominia. Nulla est enim particula in toto corpore a summo uertice usque ad imā plantam, quæ non sit multis defectibus, uicijs ac morbis subiecta. Ab omnibus his suis defectibus & uiciositatibus uindicabuntur beatorum corpora, & loco uiciositatis suæ ornabuntur admirabili gloria. Magnificum, uenustum, amabile & delectabile erit totum corpus cum omnibus suis partibus & mēbris, & hoc significat illud: corpus in ignominia seminatum resurgere in gloria.

Humanæ uires ualde sunt exiles, corporumque magna est debilitas, imo in rebus grauib; arte omnia homo agit: humana necessitas & imbecillitas etenim excogitatuarias artes, quibus adiuuetur, & hoc ipso satis aperte declarat tenuitatem suarum uirium & infirmitatem ac impotentiam humani corporis. Quam modicæ & infirmæ sint humanæ uires, Dominus manifestis exemplis in Ægyptijs declarauit, q se omnibus suis uiribus, artibus & studijs nequibāt defendere ab immissis ranis, pediculis, insectis & muscis. Hoc ipsum etiam indies uarijs euentibus ac casibus ostendit, qui testantur homines suis uiribus, ne quidem exle-

Humanæ uires.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

uissimis malis eluctari posse, absq̃ peculiari Dei præsidio.

*Corpus ani-
male,*

Ab hac infirmitate liberabuntur beatorum corpora, resurgentq̃ ea potentia, qua possunt efficere quæcunque uolunt et debent, nec destituentur unq̃ in actione ulla sui corporis uiribus, sicut in hac uita fit, quia donabunt potentia, cui nec uniuersa creatura, nec inferi ipsi resistere possint, eruntq̃ Angelis pares, qui nihil nō illius efficere possunt, quod Deus de mandat, & quod ad ipsoꝝ munus pertinet. Corpus animale, hoc est, naturale hoc corpus, quod uiuificatur, agitur & regitur anima, est crassum, passibile & graue. In resurrectione rursus unitum animæ, subtile fiet & in æternum uiuificabitur, conseruabitur, gubernabitur spiritu Dei, fietq̃ ut Apostolus ait, extremus Adam in spiritum uiuificantem, sicut primus Adam factus est in animā uiuentē, & corpus corruptibile fiet incorruptibile, mortale immortale, ignominiosum gloriosum, imbecille potens, terrenum cœleste, graue leue & agile, passibile impassibile, crassum clarum & subtile. Hæc insignia ornamenta humanum corpus per spiritum Dei accipiet, qui post resurrectionem nunq̃ porro deseret beatos in
illa

illa beata uita, sed semper erit fundamen-
tum & uirtus æternæ uitæ in gloriossi
corporibus.

Erat omnibus numeris ac partibus
absoluta sit & maneat nostra beatitudo,
spiritus Dei omnium beatorum tum ani-
mas, tum corpora in sua gloria in æter-
num cōseruat. Corpora animalia homi-
num naturaliter grauiā & propter suam
molem tarda, quæ hic quasi terræ affixa
herent, in resurrectione, leuia & agilia fa-
cta, propria sua uirtute & potentia, pro
beneplacito ocysime sursum & deor-
sum ferentur & ascēdent in cœlum & de-
scendent in terram cum libet, absque ul-
lis externis & alienis adminiculis. Item
crassa, densa, & obscura terrena hæc cor-
pora iustorum, in quibus anatomia uix
peruestigari possunt quædam uestigia di-
uini opificij, in alia uita clara, lucida, per-
spicua & subtilia erunt, & fulgebunt si-
cut Sol, translucida erunt sicut aqua, cry-
stallus, & alij translucētes lapilli sunt.

Vnusquisq; tum in seipso, tum in alijs ui-
debit et cū summa delectatione admira-
bitur inenarrabilem sapiētiam diuini o-
pificij. His translucentibus & subtilibus
corporibus omnia erūt peruia. Sicut ui-
dere est in Iesu Christo glorificato, qui

COMMENT. IN PSAL. XIX.

clausis ianuis ad suos discipulos ingrediebatur. Futuræ claritatis beatorū Christus etiam specimen præbuit sua transfiguratione, & illa ipsa maiestate, qua Moyses & Helias uisi sunt in monte a Petro, Iacobo & Ioanne. Mat. xvij. & Lucæ ix.

*Impatibilitas
iustorum.*

Gloriosa iustorum corpora spiritualia, subtilia et pellucida, natura sua etiam erunt impatibilia. Etiam si beati descenderent ad imum inferni & in medijs flammis inspicerent omnium damnatorum tormenta, tamen nec sentire pœnas, nec a damnatis uideri possent. Spiritualia & gloriosa corpora nō magis uideri & pati possunt in illo seculo, q̄ angeli cœlestis & spiritalis naturæ in hoc seculo aut pati aut uideri humanis oculis queunt. Hęc in genere de essentiali præmio gloriosorum corporum attigisse satis sit.

Accidentalis præmij remuneratio posita est in inæqualitate & dissimilitudine essentialis gloriæ, ut antea dixi. Quamuis omnium iustorum corpora in beata uita sunt incorruptibilia, gloriosa, potentia, spiritualia, clara, subtilia, leuia, agilia & impasibilia, tamen secundum pietatis discriminē aliud corpus alio erit gloriosius et magnificentius; aliud erit alio potentius, subtilius, pulchrius, clarius, &c.

&c. De huiusce gloriæ differentia Diuus Paulus sic scribit, i. Corinth. xv. Alia est cœlestium gloria, alia uero terrestrium, alia gloria Solis & alia gloria stellarum. Stella siquidem differt a stella in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Apostolus his uerbis diserte affirmat, omnia beatorū corpora gloriosa fore, sed gloriam corporum disparem & dissimilem esse futuram.

*Discrimen in
storum in fu-
turo seculo
secundum
pietatem.*

Quemadmodum omnibus animantibus commune est habere carnem: Ita omnibus beatis cōmune est habere gloriosum corpus. Sed sicut aliud animal habet alio meliorē & preciosiorem carnem, ita alij beati alijs habent præcellentiorē & meliorem gloriam. Sicut in hoc seculo res eiusdem speciei naturaliter inter se pulchritudine certant & se inuicem uincunt: homo hominem & animi & corporis dotibus superat, equus equo præstat: aliæ gemmæ alijs sunt pulchriores: alij preciosi lapides etiam eiusdem speciei alijs sunt uenustiores: Ita alij beati alijs erunt gloriosiores & magnificentiores in futura uita. Vt autem in hoc seculo aut natura, aut ars, singulis rebus addit suam dignitatem & uenustatem, ita in futura uita bea-

tis corporibus suā gloriam addent pietatis fructus, qui ex gratia propter Iesum Christum suam remunerationem habituri sunt in æterna uita.

Doctorū dignitas & gloria.

Iuxta corporis & animæ gloriam etiā dignitatem decerni beatis ueteres Theologi docent. Sicut corporis gloria, ita et dignitate alios beatos alijs præpositum iri in beata uita asseuerant. Item cum synkeris & ueris uerbi Dei doctoribus nulli mortalium in hac uita sint miserabiliores & contemptiores, & sint, ut Apostolus ait, mundi spectacula, *περικαυάρματα* & omnium *περίψήματα*, hoc est, excrementa, purgamenta, reiectamenta, & si quid his uilius & contemptius in mundo est, sustineantq; præ omnibus alijs grauiora certamina contra Satanam & mundum, Theologi putant eos ampliora præmia recipere in uita æterna, & tum corporis gloria, tum dignitate alijs anteponi, & huic sententiæ faciūt fidem his subiectis scripturæ testimonijs.

Matth. v. Quisquis fecerit & docuerit hæc, magnus uocabitur in regno cælorum. Ex hoc Christi dicto eliciunt, Euangelij doctores tanto digniores, maiores & præcellentiores fore in illo seculo, quā contemptiores, uiliores, & erumnosiores

fiore in mūdo fuerint. Christus etenim in eo loco præcipue cōsolatur & animas suos discipulos contra futuras afflictiones, erumnas et uaria offendicula, consolaturq; eos magnitudine cœlestium præmiorum. Proinde cum unicuiq; beatorum merces secundum opera sua detur in futura uita, Theologorum sententia non uidetur dissimilis esse uero. Nulla etenim officia, nulla opera, nulli labores, nullæque afflictiones, possunt ipsis præferri, quæ in Euangelij ministerio sustinentur, q̃ his illustretur Dei regnum, defendatur eius gloria & promoueatur æterna salus omnium mortalium. Hęc omnia sane plus momenti habent, q̃ ea, quæ ad hanc uitam caducam pertinent.

De hac præcellentia glorię & dignitatis doctorum Daniel sic loquitur ca. xij. Qui dormiunt in terrę puluere, euigilabunt, alij ad uitam æternam, alij ad opprobria & æternam abiectiōem. Porro qui alios erudiunt, fulgebunt sicut splendor firmamēti, & qui multos ad iusticiā adducunt, sicut stellę in seculū & in perpetuum. Daniel Antithesi ostendit magnum discrimen fore in resurrectione inter synceros Doctores & reliquam beatorum turbam.

Hęc

Adhortatio
ad ministeriū
Ecclesiasticū.

Hæc spes amplissimorum cœlestium præmiorum debet doctores Euangelij contra omnia offendicula consolari & confirmare in suo ministerio, in quo perpetuo coguntur dimicare cum mundo & Satana, qui eos extremo contemptu onerant & summis afflictionibus & maximis erumnis obruunt, ut ministerium sacrum extinguant, & Ecclesiæ salutem sepeliant. Æterna præmia doctoribus uerbi Dei in cœlis reposita deberent etiam adolescentes accendere ad Theologica studia, & eos cōtinere in illo studiorum genere. Omnium nostrarum actionum præcipuus finis esse debet ut Deus glorificetur, & ut nos restituamur Deo, saluique fiamus. Ecclesiasticum ministerium est administratio iusticiæ & salutis: nihil est excellentius & dignius hoc ministerio. Ideo præponendum est omnibus alijs functionibus & cōditionibus. Item: Quia in ministerio uerbi Dei non solum ostenditur nobis spes salutis, sed in ipsa æterna salute ac uita proponuntur etiam præcellentiores gradus æternæ gloriæ & dignitatis, ob id ad hoc ministerium ante omnia summis uiribus niti & contendere iure deberemus.

Huius gloriæ spe D. Pet. i. c. v. exhortatur,

tatur, excitat, corroborat & consolatur
Euangelij doctores dicens: Pascite quan-
tum in uobis est gregem Christi, curam
illius agentes non coacti, sed uolentes,
non turpiter affectantes lucrum, sed pro
pēso animo, nec ceu dominium exercē-
tes aduersus Cleros, sed sic ut sitis exem-
plaria gregis, & cū apparuerit princeps
pastorum, percipietis immarcescibilem
coronam gloriæ.

Christus etiam Ioannis iij. affirmat o-
mnes doctores, qui a conditis rerum pri-
mordijs usq; ad seculi cōsummationem
docuerunt uerbum Dei, recipere sua prę-
mia pro suis laboribus, quos in docen-
do præstiterunt, dicens: qui metit, merce-
dem accipit & congregat fructum in ui-
tam eternam, ut & qui seminat simul gau-
deat & qui metit. Quanq̃ autem singuli
doctores uerbi Dei, peculiaria sua præ-
mia ferunt, habentq; eternam gloriæ co-
ronam, qua cæteros beatos antecellunt,
tamen etiam illis ipsi doctoribus, pro
modulo suorum laborum & certaminū
inæqualia gloriæ & dignitatis ornamen-
ta assignantur in beata uita.

Apost. in i. Cor. iij. Qui plantat & qui
gatat unū sunt. Vnusquisq; autem propriā
mercedem accipiet secundum suum la-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

borem. Ex his manifestum fit doctores
uerbi Dei apud Deum peculiaria & pre-
cellentiora premia accipere in eterna ui-
ta. Nō solum autem doctores, sed etiam
omnes alij beati inter se accipiūt inēqua-
lia glorię et dignitatis premia secundum
suos labores. Quanquam pro omnibus
beatis unum cœlum & una domus Dei
sit: tamē in ea sunt multę mansiones, quę
distribuentur unicuique secundum suę
pietatis facta.

De discrimine accidentalium premio-
rum de quibus hic disseruimus in ueteri-
bus Ecclesiasticis scriptoribus clara testi-
monia extant, horum pauca quędā adij-
ciemus, ut res eo melius intelligatur, &
ut hęc tractatio eo plus fidei habeatur
pud Lectorem.

Augustinus in tractatu secundum Io-
annē lxxvij. Etsi alius alio est fortior, alius
alio sapientior, alius alio iustior, alius a-
lio sanctior, in domo patris mei mansio-
nes multę sunt, nullus eorum ab aliena-
bitur ab illa domo, ubi mansionē quisq;
accepturus est pro suo merito. Denarius
quidem ille equalis est omnibus, quem
Paterfamilias eis, qui operati sunt in ui-
nea, dari iubet omnibus, nō in eo discer-
nens qui minus & qui amplius laboraue-
runt.

uerunt. Quo utiq; denario uita significatur æterna, ubi amplius alio nemo uiuit, quoniam non est uiuendi diuersa in æternitate mensura, sed multæ mansiones diuersas meritorum in una uita æterna significant dignitates. Alia em̄ gloria solis, alia lune, alia gloria stellarum. Stella enim a stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Tanq̄ enim stellæ diuersæ claritatis in cœlo, sic diuersas mansiones sancti fortiuntur in regno: sed propter unum denariū nullus separatur a regno, atq; ita erit Deus omnia in omnibus. Et quoniam Deus charitas est, per charitatem fit, ut quod habent singuli, commune sit omnibus. Sic enim quisque etiam ipse habet, cū amat, in altero, quod ipse non habet: non erit itaque aliqua inuidia imparis claritatis, quoniam regnabit in omnibus unitas charitatis &c.

Similes sententias habet Diuus Augustinus li. xxij. de ciuitate Dei ca. xxx. Itē de sancta uirginitate ca. xxvi. Item, in sermone de uerbis Euangelij xlij. ubi sic inquit. Diuerse lucebūt sancti sed omnes in cœlo erunt, splendor dispar, cœlum commune.

Origenes libro ij. περὶ ἀρχῶν ca. x. His, qui regni cœlorum hæreditatem conse-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

qui merebuntur, pro uniuscuiusque uitæ & animi dignitate, & gloria corporis & dignitas datur.

Ambro. in priore Epist. ad Corinth. Sicut Sol, Luna & stellæ, cum sint unius quidem naturæ, diuersę tamen claritatis sunt. Ita & homines, cum sint unius quidem generis, merito tamē erunt dissimiles in gloria. Item: Quemadmodum ex una impensa diuersa animantium caro est; ita & unius carnis homines diuerserunt dignitate in resurrectione, ut talis unusquisque appareat, qualis fuerit meriti, quippe cū etiam hic diuersitatem corporum esse uideamus.

Grego. in Iob. xxiii. Apud patrem mansiones multe sunt, quia in illa beatitudinis uita, non dispari, unusquisque iuxta dispar meritū, locum disparem percipit, sed eiusdem disparilitatis damna non sentit, quia tantum sibi, quantū perceperit sufficit.

Merita.

Hic obiter annotandum est, ueteres orthodoxos Theologos præmia gratuitæ remunerationis uocare merita, quæ ea ex pacto dentur pro pietatis fructibus, aliqua proportionē et exæquatione bonorum operum & remunerationis, non probare figmentum Scholasticum
de

de condignis meritis nostrorum bonorum operum. Hęc de premijs quibus ornabuntur beatorum corpora in futuro seculo.

Ceterum sicut impiorum anima una cum corpore patitur, fert suos eternos pavores & cruciatus, et sustinet eterne damnationis poenas: ita & anima & corpus beatorum una afficiuntur suis premijs, & coronantur sua gloria in immortalis uita, sed quęuis hominis pars, hoc est, & corpus & anima secundum suam naturam, suam dignitatem & gloriam consequitur, idque iuxta pietatis opera, quę in hac uita prestitit homo ex corpore et anima compositus. Totus homo seminatur in ignominia, & resurgit in gloria. Etsi anima immortalis est & cum carne non seminat, sed ex nihilo a Deo creata, natura innocens, sancta et bona, diuinitus infunditur corpori, attamen anima, tum ad bonum tum ad malum conuertibilis, formato in utero matris foetu, corpori, nature uinculo, alligata, & naturali amicitia & foedere coniuncta, propter coniunctionem ac participationem carnis, quę natura prauum est Ade germem, una coinquinatur, affricatur illi carnis contagio, inficitur coniuncta lue, fit impura & subicitur magnis uicijs & defectib, fitque corporis ex

Anima

peccatrice & uiciosa carne cōpacti, prauus magister & uita, atq; adeo motor & author omnium illorum scelerum, quæ carni ingenita sunt. Vt autem corpora a suis uicijs & defectibus in beata uita liberabuntur, ita & animæ a sua labe, suisque sordibus & defectibus repurgatæ & liberatæ fient gloriosæ, in æternumq; glorificata corpora gloriosæ animæ inhabitabunt. Nullæ notæ prioris maculæ & ignominia porro hærebunt in beatis animabus. At sicut diuersa & inæqualis gloria in beata uita corporum, ita & beatarum animarum erit: sed diuersitas & inæqualitas huius gloriæ præcipue posita est in diuersitate potentiarum animæ. In alijs animabus potentia maiores, in alijs minores erunt, animæq; exerent suas potentias diuersimode, iuxta suam ipsius et corporis sui gloriā. Et hinc uisio & fruitio in regno Dei in alijs beatis minor, in alijs maior ac plenior erit. Specialē hanc præcellentiam Scholastici solent aureolam appellare, qui tum corporibus, tum animabus beatorum, suas peculiare aureolas adscribunt.

Hæc de dignitate & gloria, tum corporis, tum animæ beatorum, quæ sunt duæ priores species præmiorū illorum, quæ
feret

feret beatorum fides & pietas, reliquum est, ut dicatur de tertia specie præmiorum, nempe de beatitudine, ut uocant, obiectiua, quæ posita est in fruitione, & scaturit & affulget beatis ex æternis obiectis, ex his quæ in eternum possident sancti, & in quibus sine fine uersantur, hoc est, ex ipsa uisione.

Certum & indubitatum est, æternæ gloriæ, dignitatis & beatitudinis opes, delicias, ac oblectationes, quas Deus beatis dabit in alia uita, nec angelica, nec humana lingua exponi posse, frustra que in huius mysterij explicatione se exercere & fatigare humani ingenij uires, quod hoc excedat uniuersæ creaturæ captum. Ut Theologi tamen Ecclesiæ huius mysterij aliquem gustum præberent et tenuem quandam *σκιωγραφίαν* ostenderent, meo iudicio docte & commodè totius æternæ beatitudinis summam comprehendere tribus uocibus, uidelicet, uisione, seu cognitione, dilectione & fruitione, quæ alij inhæSIONem, alij comprehensionem uocant, quia in his tribus rebus uersetur tota beatitudo sanctorum, quæ alias inenarrabilis & incomprehensibilis est.

*Beatitudinis
summa 3. cō-
prehensa*

Visio.

Visio est detecta & aperta inspectio, cognitioque tum Dei, tum totius diuinæ

COMMENT. IN PSAL. XIX.

& gloriosę hereditatis, de qua uisione Apostolus i. Corinth. xij. sic loquitur. Ex parte cognoscimus, ubi uenerit qđ est perfectum, tunc quod ex parte est abolbitur. Cernimus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco ex parte, tunc uero cognoscam quemadmodum cognitus sum: hoc est, non absentes ex Dei uerbo Deum & futuri regni Messię gloriam cognoscemus, sed detractis omnibus obtēdiculis, & remotis omnibus inuolucris, presentes coram aperte uidebimus & cognoscemus omnia.

De hac uisione Diuus Ioānes i. ca. iij. etiam ita inquit: Cum apparuerit Dominus similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est.

Quędam in ęterna uita sensu, quędam intellectu percipiuntur. Visionis appellatione uenit tum qđ sensu percipit, tum quod intellectus acie apprehendit. Hęc ęterna & beata uisio pręcipua pars est beatitudinis: ex hac profluunt & emanant omnes delicię futurę uitę, positaq; est in contemplatione et cognitione tum Dei, tum omnium operationum eius, qua contemplatione et cognitione nihil poterit esse pręstantius, amœnitus & delectabilius.

lectabilius. Visio non tantum uersatur in
consyderatione incorporeę diuine natu-
re, & infinite ac immense eius maiestatis,
sed etiā in inspectione & cognitione an-
gelicę nature, gloriosorum corporum,
nouī cœli, nouę terre, & totius illius cre-
aturę, quę a seruitute corruptiōis libera-
bitur, in libertatem glorię filiorum Dei,
Roma. viij. adeoq; in totius gloriosę he-
reditatis filiorum Dei consyderatione
uersatur.

Visionis species Theologi quadrifa-
riam partiuntur. Aliam dicunt esse supra
nos, aliam infra nos, aliam intra nos, aliā
extranos. Visione quę supra nos est, De-
um uidemus. Quę infra nos est, ea no-
uum cœlum, nouam terram, et reliquam
creaturam, a corruptionis seruitute asser-
tam, intuemur. Quę intra nos est, ea cer-
nimus nostri ipsius glorificationē. Quę
extra nos est, ea percipimus, tum angelo-
rum, tum omnium beatorum gloriam,
dignitatem & ceteras beatitudinis ac cœ-
lestis hereditatis opes.

Quadrupartitę hę eterne & beatę uisio-
nis species, declarant in beata uita om-
nia plena fore delectationis, iucūditatis
ac uoluptatis, quia quę sursum, quę deor-
sum, sinistrorsum, dextrorsum, antro-

*Visionis spec-
cies 4*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

sum & retrorsum sunt, inspicientes, ubique uidemus quæ nos mirifice delectant, & undique refulgent quæ nos beant. Sicut quoque nos uertimus in hoc malicioso & calamitoso mundo, tristitia rerum spectacula nos contristant: Ita in illa uita omnia sua inæstimabili pulchritudine præstantia & amœnitate nobis ad blandientia, nos mirum in modum absque ullo fastidio delectabunt.

Fruitio.

Fruitio est eterna delectatio, quam beati capiunt ex uisione Dei, & omnium illorum quæ in æterna uita cernuntur atque cognoscuntur, & quibus singuli sancti tum perfruuntur. Huius fruitionis obiectum, causa & fons est uisio, de qua nunc diximus. De hac beata fruitione Psalm. xvi, sic uaticinatur: Ostendisti mihi uias uitæ plenitudine leticiarum ante uultum tuum, delectationes in dextera tua usque in eternum. Visio parit fruitionem, in fruitione glorificatis est omnibus membris ac partibus absoluta beatitudo. Hæc etenim consistit in præsentia omnis boni et absentia omnis mali, siue in omnium bonorum confluentia & omnium læticiarum ac delectationum, ut sic dicam, affluentia & influentia. Diuus Augustinus hanc definit omnium optandarum rerum plenitudo

plenitudinem. Psalmus dicit eam esse satietatem ac plenitudinem æternarum læticiarum, gaudiorum, delectationum, ac iucunditatum, indicatq; in æterna beata plenitudine esse æternam pacem, in pace securitatem & tranquillitatem, in tranquillitate gaudium & iucunditatem, & in iucunditate æternam dilectionem & glorificationem Dei, quæ hic in sanctis excitantur & inchoantur per Spiritum Dei, sed in æterna uita perficiuntur & absoluntur.

De futuræ uisionis & fruitionis beatitudine Cyprianus in Epistola ad Tibarinam plebem li. iij. Epist. vi. scribit uerba plena consolationis, depingens futuræ beatitudinis diuitias, ut sanctos consoletur in afflictionibus suis, & animum eorum obfirmet contra martyrii horrores & pauores: & cum in Cypriani & aliorum priscorum sermone, qui & ipsi non sunt ueriti uitam amittere propter promissam æternam beatitudinem, uideatur aliqua peculiaris uis & perspicuitas esse, quoties loquuntur de cœlesti beatitudine, non pigebit hoc loco Cypriani uerba subiungere, qui sic inquit: O dies ille, qualis & quantus adueniet fratres dilectissimi, cum cœperit populum suum

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Domínus recensere, & diuine cognitionis examine singulorum merita recognoscere, mittere in gehennam nocentes, & persecutores nostros flamme pœnalis perpetuo ardore damnare, nobis uero mercedem fidei & deuotionis exoluere, quæ erit illa gloria & quanta læticia admitti, ut Deum uideas honorari, ut cum Christo Domino Deo tuo salutaris, ac lucis eterne gaudium capias, Abraham & Isaac & Iacob & Patriarchas omnes & Prophetas & Apostolos & Martyres salutare, & cum iustis & Dei amicis in regno cœlorum datæ immortalitatis uoluptate gaudere, sumere illic, quod nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Maiora enim accipimus, q̃ quod hic aut operamur aut patimur &c.

Beatitudinis omnium sanctorum idem obiectum, eademq; causa est, ob id omnes sancti secundum præmia essentialia & que beati sunt, secundum accidentalia beatitudinis præmia inæquales sunt. Hec siquidem diuersa sunt: hoc est, quantum attinet ad uisionem & fruitionem, alij alios excellunt. Nam uisio secundum corporis & anime gloriam in beatis est diuersa. Imo fruitio beatorum, quæ

quæ uisioni incumbit, & ex ea redun-
 dat, etiam est diuersa: sed uisionis, frui-
 tionis glorię ac dignitatis diuersitas, nec
 inuidiam, nec dissidium parit inter bea-
 tos. In futuro seculo summa & perfe-
 ctissima, mutua, æterna dilectio, inter
 beatos erit: ideo alij alijs non poterunt
 inuidere suam gloriam ac dignitatem:
 imo alij potius delectabuntur aliorum
 gloria ac dignitate, perpetuo ama-
 bunt, quæ in alijs cognoscunt & cer-
 nunt: & cum summa uoluptate in alijs
 admirabuntur & laudabunt, quod ipsi
 non habent.

Theologi dilectionem numerant in-
 ter æternas beatitudines sanctorum,
 quia nulla beatitudo constare possit, abs-
 que dilectione, nemoque ibi uere beatus
 esse possit, ubi inuidia regnat, odia gras-
 santur & similitates uagantur. Psal. testat
 plenitudinem læticiarum ac delectationum
 esse ante uultum Dei, ut innuat unicuique
 beatorum suam gloriam ac dignitatem
 sufficere, singulosque beatos, præter il-
 lud quod habent, nihil aliud expetere.
 Singulis etenim contingeret satietas & ple-
 nitudo gaudiorum ac delectationum,
 & dabitur perfecta beatitudo. Ni-
 si enim hæc unicuique perfecta con-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

tingeret, non posset uera beatitudo esse in æterna uita: & nisi inter se perpetua dilectione coniuncti essent sancti, aliusque in alio amaret omnia Dei dona, beatis non esset perfecta beatitudo. Dilectio & satietas immortalis uitæ & gloriæ singulos sanctos uere beatos efficiunt in illa ipsa possessione diuinæ hæreditatis quā tenent. Nihil enim tum deerit ulli beatorum. Visio unicuique, ut sic loquar, erit suauissima ambrosia, dulcissimū nectar, iucundissima musica, suauissima nardus, & summę uoluptatis ac delectationis copię cornu. In summo illo beato ocio sanctis æternum erit negocium, Deum glorificare ac laudare, & beatæ uitæ gloria perfrui. Decor, ornatus, ac uestitus beatis erit, corporis claritas, fulgor ac gloria.

His nunc satis dictum sit de essentialibus & accidentalibus præmijs beatorū, & de remuneratione pietatis & iusticiæ, quæ iam ut potuimus delineauimus potius quā descripsimus. Nam in hac uita uerbis exprimi nō possunt. Iesu Christo adiuuante, breui, ut spero, in glorioso eius regno uidebimus.

Nunc dissoluemus illas quæstiones, quarum supra mentionem fecimus, uide licet, an beati possint destitui accidenta-
libus

libus præmijs, essentialibus conseruatis: item an accidentalia præmia, peccatis amissa, una cum substantialibus poenitentia recuperentur. Facillima est harū quæstionum dissolutio.

Ad primam respondeatur. Præmia essentialia sunt accidentalium bases. His ceu suo fundamento incumbunt accidentalia. Absq; essentialibus præmijs nulla possunt dari accidentalia. Quemadmodum necesse est ut essentia sustineat accidentia: ita etiam necesse est ut accidentalia præmia sustineantur essentialibus. Ne mini enim in æterno Christi regno dabitur præcellentia gloriæ, dignitatis, uisionis, ac fruitionis, nisi antea sit in ipsa æterna uita, teneat hæreditatem Dei in Christo promissam, sitq; gloriosus, uideat & fruatur diuitijs promissæ beatitudinis. Ut accidentia detrahi possunt substantiæ, integra manente substantia: ita etiam accidentalia præmia ab essentialibus separari possunt, præmijs essentialibus integris manentibus, & ob id etiam a Theologis uocata sunt accidentalia.

Vt in una republica omnes ciues tenent unam urbem, gaudent eodem iure, eisdem priuilegijs, paresq; sunt in ijs, quæ communitaris sunt, etiã in peculiaribus do-

An beati possint destitui accidentalibus præmijs, essentialibus cōseruatis,

tibus tum animi, tum corporis, & gradibus dignitatum impares sint. Et sicut quæ generalia & communia sunt retinent, specialibus amissis: ita omnes beati habent eandem uitam, possidentidem cœlum & eandem hæreditatem, etiam si quidam illorum in ea uita & hæreditate careant præcellentioribus gloriæ ac dignitatis præmijs, quia accidentalia præmia beatorum condiciones mutant non naturam, nec mutant ea in quibus eterna beatitudo posita est, sed tantum in quibusdam beatis magis explicant & illustrant æternæ beatitudinis opes.

*Essentiale
præmium.*

*Accidentale
præmium.*

Domínus Matth. xix. diserte discernens has duas species præmiorum, essentiale præmium appellat hæreditatem uitæ æternæ. Accidentale nominat retributionem centuplam, sic inquit: omnis qui reliquerit domos, aut fratres, aut sorores, aut matrē, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & uitæ æternæ sortietur hæreditatem. Centupla retributio est accessoria, particularis & accidentalis remuneratio, quæ Dei beneficentia gratis propter promissiones eius datur, sed iuxta labores, certamina & opera fidei uniuscuiusque hominis. Hæc autem retributio

tributio centupla dicitur, q̄ cum magno lucro & fœnore piorum fiat, longeque maior sit Dei remuneratio, q̄ nostra iusticia. Hæreditas est essentielle præmium, quod omnibus credentibus æqualiter distribuitur, ut supra aliquoties dictum est. Hæreditatem uitæ æternæ accipiunt omnes uere in Christum credentes absque ullo discrimine. In hac hæreditate etiam infantes Baptismo renati & Eccle- *Infantes?* siæ Christi ascripti, uel in ipsis cunis mortui, pares sunt omnibus sanctis, Patriarchis, Prophetis, Apostolis & Martyribus, sed in centupla remuneratione, infantes qui propter nomen Christi nihil reliquerunt, nihilque passi sunt, illis impares sunt, quia hæc datur iuxta fidei fructus, quos infantes nullos habent.

Ex hac præmiorum distinctione manifestum est, essentialia beatitudinis præmia, absque accidentalibus quibusdam donari, & accidentalibus amissis essentialia præmia posse cōseruari. Huic sententię Diuus Paulus primo Corinth. *Locus 1.* tertio subscribens, ait: Fundamentum Cor. 3 positum est, quod est CHRISTVS: q̄ si quis superstruit super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides

COMMENT. IN PSAL. XIX.

preciosos, ligna, fœnum, stipulã, cuiusq;
opus manifestum fiet: Dies enim declara-
bit, quod in igne reuelatur, cuiusque o-
pus, quale sit, probabit ignis. Si cuius o-
pus manserit quod superstruxit, merce-
dem accipiet, si cuius opus exustum fue-
rit, damnum patietur, ipse uero saluus fi-
et, sed sic tanq̃ per ignem. Apostolus do-
cens Christianos fide Christo suo salutis
fundamento nitentes, & super Christum
superstruentes bona opera, etiam operi-
bus superstructis, exustis, et mercede eo-
rum perdita seruari, manifeste affirmat
credentes in Christum cōsequi æternam
uitam ac salutem, quę est essentielle præ-
mium, etiam si nullam mercedem accipi-
ant suorum bonorum operum, nullaue
accidentalia præmia consequantur in ui-
ta æterna. Tametsi pñ damnum patian-
tur mercedis accidentalis, tamen salui fi-
unt. Saluum fieri perdita mercede & ex-
ustis operibus superstructis super Chri-
stum, est absq; respectu personę & ope-
ris sola fide propter Christum cōsortem
fieri eterne uite, ac cœlestis hereditatis.
Hanc etenim pñ omnibus suis operibus
exustis & omni mercede accidentali per-
dita, merito sui fundamenti accipiunt, li-
beranturq; sui fundamenti iusticia. Apo-
stolus

solus in hoc loco nō differit de notis erroribus & pēis, quæ nec superstruunt Christo, nec exurunt, sed urunt æterno igne. Apostolus de doctrinis & operibus nostra opinione bonis loquitur, quæ absque reprehensione conscientiae docentur & fiunt, & ab ijs quidem, qui in Christi fide sunt & uiuunt, quibus Christus per fidem salutis fundamentum est. Flagitia & errores sunt contra fundamentum fidei: Ideo superstrui super fundamentum nō possunt. Vbi ponitur hoc fundamentum, ibi profligantur errores & destruuntur peccata, & ex illo fundamento extruuntur uirtutes & sana ac pura doctrina: tantum abest ut super hoc fundamentum extrui possint, uel noti errores, uel delicta aperta contra conscientiam pugnantia.

Duplex genus est tum doctrinae, tum bonorum operum, quæ fundamento Christo superstruuntur. Quædam doctrinae & opera in fornace & igne iusti iudicii Dei subsistunt, ut aurum, argentum & lapides preciosi in igne perdurant & subsistunt. Quædam exuruntur & euanescent, tanquam lignum, gramen & stipula, quæ igne in cineres rediguntur & simul cum fumo exhalant. Prioris generis sunt bona opera a Deo præcepta, sincero ani-

*Duplex genus
operum
& doctrinae*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

mo, ex uera fide facta & pura doctrina, a Deo ipso tradita & ostensa, animoq; cā-
dido ex fide, ut oportuit, docta. Hæc su-
perstructa super Christum fundamētum
nostrum, quia constanti fide, infracti ani-
mi testimonio, & inconcussæ mentis sen-
tentia etiam in iudicio Dei, in die Domi-
ni coram tribunali Iesu Christi, et alias in
grauissimis contentionibus, & summis
conscientiæ certaminibus, quæ sunt pars
diuini iudicii & examinis, defenduntur
& retinentur, non exuruntur, non exci-
dunt, nec excutiuntur ulla dubitatione
labascentis animi : Ideo ferunt promissam
mercedem, quam accidentalem uo-
camus, & iudicantur digna æterna re-
muneratione.

*Opera & do-
ctrinæ quæ
exurentur.*

Secundi generis opera & doctrinæ,
quæ in futura uita nulla accidentalia præ-
mia habebunt, siue quæ exuruntur, sunt
illa opera, illæque doctrinæ, quæ nec in
die Domini, nec in conscientiæ conflictibus
defendi queunt, & quæ sensus diui-
ni iudicii & tentatio excutit. Huius gene-
ris bona opera & doctrinæ sunt, quas cre-
dentes in Christum docēt & faciunt, uel
ex humana traditione, uel priuata deuo-
tione, neq; hæc opera, neq; hæ doctrinæ
ullam habent promissionem ; ideo neq;
habent

habent mercedem. Merces namq[ue] gratis datur propter promissionem, ubi deest Dei p[ro]missio, ibi deficit & promissa merces. Hinc dicit Dominus Matth. xv. & Marc. vii. Eos Deum *ματριν* colere, id est, inuanum, frustra, absque fructu, sine ulla spe mercedis & commodi, qui eum colunt, docentes doctrinas, p[re]cepta hominum. Humanis traditionibus a Deo nulla addita est p[ro]missio. Ideo nulla merces ab ijs a Deo expectari potest, qui ex humanar[um] traditionum p[re]scripto Deo seruiunt, & sua opinione optima opera faciunt.

Item, eorum opera exuri, eosq[ue] mercedem perdere, qui in syncero animo, fucata pietate, & in alium finem opera bona etiam ab ipso Deo p[re]cepta faciunt, q[ui] sunt mandata, Dominus ipse testat[ur] Mat. vi. dicens eos iam nunc in hac uita accepisse suam mercedem, qui ieiunant, orant, eleemosynam dant, ut ostentent suam sanctimoniã, uenentur popularem auram, & ut ab hominibus honorificentur. In ep[er]edentibus multarum rerum ignorãtia manet, sæpenumero putant suam doctrinam, suaq[ue] studia, labores, certamina & opera, pia et Deo grata esse, & t[ame]n fallunt. Dei iudiciũ & tentationũ ignis (q[ui] p[ro]p[ter]

h. ij

COMMENT. IN PSAL. XIX.

batione stant & cadunt omnes nostræ actiones) aliud suo tempore declarabūt. Dubio procul multa opera, plurimæq; doctrinæ piorum Monachorum, sacerdotum & aliorum hominū, qui in Christum crediderūt sub papatu, bona & pia iudicata sunt, quæ tamē exuruntur: his uero exustis ipsosmet seruari propter Christum, quæ agnouerunt & habuerunt pro totius Ecclesiæ fundamento & suo seruatore, non est ambigēdum. Quia Apostolus ait, homines Christo fundamento nītentes seruari propter Christum, cui fiunt, & in quo apprehendunt & tenent promissam eternam uitam & hereditatē Dei, etiam si suorum bonorum operum, studiorum, ac laborum mercedem in totum perdunt.

Ex his iudico clarum esse, beatīs integræ essentialia præmia in eterna uita posse donari absq; accidentalibus, beatosq; accidentalibus præmijs priuatos, tamen posse potiri essentialibus.

An accidentalia præmia cū substan. recuperentur.

Ad secundam quæstionem respōdeo. De secunda quæstione dissentientes opiniones solent proponi. Quidam arbitrantur peccatis ita amitti præmia prioris iusticiæ, hoc est, præmia accidentalia, ut nunquam pœnitentiæ recuperentur. Alij putant

tant poenitentia una recuperari tum substantialia, tum accidentalia premia, sicut una peccato amittuntur. Vtraque premia peccatis amitti extra omnem controuersiam est. An uero simul recuperentur poenitentia, controuertitur. De hac controuersia adferam meum iudicium, quod autumo quadrare ad sancte doctrine regulam. Si quis eam opinionem maluerit sequi, quam nunc non amplector, non admodum moror. Res uidetur minoris momenti esse, quam ut conueniat de ea anxie disserere, nedum contendere.

Qui in hac sententia sunt, accidentalia premia una cum essentialibus per nota scelera amissa, uera poenitentia simul recuperari, muniunt suum dogma scripturae authoritate & rationibus e scriptura sumptis: testimonio Ezechielis precipue nituntur, qui ait, ca. xviij. Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis quos operatus est, & custodierit omnia precepta mea & fecerit iudiciu & iusticiam, uiuendo uiuet & non morietur, omnium iniquitatum eius, quas operatus est non recordabor, in iusticia sua quam operatus est uiuet.

Impius non solum is est, qui nunquam amplexus est pietatem, sed etiam ille, qui

Impius quis.

h in

COMMENT. IN PSAL. XIX.

pietate excidit, & ex pio impius factus
 est. Cum Deus ait, se nō recordaturq; ini-
 quitatū impij ex animo resipiscētis, pro-
 mittit simul remissionē poenæ & culpæ.
 Ob id haud obliterabit prioris iusticię il-
 lius præmia, qui lapsus fuit & resipiscit.
 Si puniret amissione præmij prioris iu-
 sticiæ sanctorum lapsus, recordaretur sa-
 ne peccatorum ipsius, qui poenitentiam
 egit, & condonata delicta contra uerbū
 suum puniret. Id cum non faciat Domi-
 nus dimissa culpa, necesse est ut poena di-
 mittatur. Quibus in futuro seculo poena
 reseruat̃ admissi delicti, illis haudquāq;
 dimissa est peccati culpa. In hac uita qui-
 dem sæpenumero, cōdonata culpa, poe-
 nitentibus reseruatur temporaria aliqua
 pars poenæ, iudiciumq; Deus a sua do-
 mo incipit, uerum hoc fit cum lucro pie-
 tatis & salutis illorum. Nec eiusmodi af-
 flictio tam est poena peccati, q̃ est utilis et
 necessaria paterna correctio. In alia uita
 nulla pars meritæ poenæ ijs qui salui fiūt
 imponi potest cum aliquo aut pietatis,
 aut gloriæ, aut dignitatis prouentu: ideo
 nulla poena reseruatur, sed quibus remis-
 sum est peccatum, illis condonatur cul-
 pa & remittitur poena, nec ibi ullæ poe-
 næ reseruari possunt, ubi nulla est pecca-
 torum

torum recordatio. Quod punitur, illius nos non cœpit obliuio. Obliuio namq[ue] omnia obliterat & tegit. Si Dominus non recordatur peccatorum illius, qui pœnitentiam agit, nec etiã punit ea. Si non punit, manifestum est uera pœnitentia, præmia accidentalialia & essentialia simul recuperari, sicut simul peccato perduntur.

Cum Deus iuxta sua facta unicuique sua præmia decernat, & in his equabilitatem seuet, sitq[ue] contra hanc equabilitatē, propter raros aliquos excessus, resipiscentes punire iactura omnium illorum præmiorum, quæ decreta & reposita fuerūt apud Deum multis ac uarijs iusticijs, consentaneum est ueritati una cum essentialibus præmijs etiam accidentalialia pœnitentia restitui, nec resipiscentem propter aliquos lapsus spoliari oībus præmijs prioris iusticiæ. Non est putandum Mosen et Aaronem propter unum incredulitatis lapsum, qui punitus est priuatione promissæ terræ Canaan, etiam remisso eo peccato coram Deo iacturam fecisse mercedis prioris suæ iusticiæ, laborum, periculorum, ac certaminum, quæ eis in cœlo ac beata uita reposita, ascripta & obsignata erant. Nec etiam

COMMENT. IN PSAL. XIX.

consensendum est Dei promissionem additam bonis actionibus propter raros sanctorum lapsus, in uniuersum irritam reddi. Hæc est mea ad propositam questionem responsio.

Huic opponi solent quædam scripturæ testimonia, ea explicanda nobis sunt, ut uideamus utri opinioni plus fidei habendum sit. Ezechielis xviij. Si auerterit se iustus a iusticia sua & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes quas operari solet impius, nunquid uiuet? Omnes iusticie eius, quas fecerat, non recordabuntur; propter præuaricationem, qua præuaricatus est, in peccato suo, quod peccauit, morietur. Ex hoc dicto colligunt priores iusticias subsequente peccato omnino obliterari, easque apud Deum in perpetuam obliuionem uenire & perdere suam mercedem. Hanc sententiam perperam eliciri ex Ezechielis testimonio, hinc liquet, quod Propheta non loquatur de resipiscētibus, sed de iis, qui a pietate ad impietatem relapsi, in ipsa impietate manent. Horum priores iusticias, non illorum, ait apud Deum in nullo numero esse, Deumque harum porro non recordari, quod in impietate sua perseuerant, non quod lapsi sunt. Tales homines non solum

lum amittunt accidentalia prēmia, sed et
tā essentialia: illis nec prior fides nec iu-
sticia proderit. Perseuerantes in pietate
salui fiunt, relabentes ad impietatem pe-
reunt. Deus nos iudicat nō ab eo quod
fuimus, sed quod sumus: imo ex animo
pœnitentiā agentibus est propicius, nec
recordatur peccati eorum amplius. Ecō-
tra impie agentibus irascitur, illosq; ad-
iudicat æterno gehennæ incendio, non
recordatur iusticiæ, quam ante defectio-
nem præstiterunt, non q; sint lapsi, sed q;
ad impietatem relapsi impñ maneant.

In ij. Ioannis ca. ij. Intuemini uos ipsos
ne perdamus, quæ operati sumus, sed ut
mercedem plenam recipiamus. Ex hoc
dicto quoq; eliciunt quidā, peccatis ita
amitti prēmia nostrarum iusticiarum, ut
ea nunq̃ restituantur etiam pœnitētibus:
sed hoc ex uerbis Diui Ioannis elici non
potest. Quia Diuus Ioannes nō ait de re-
cuperatione amissi prēmij, sed iubet nos
cautos & circumspectos esse, ne perda-
mus ullam aliquam partē promissæ mer-
cedis, uel substantialis, uel accidentalis,
monetque ut firmiter persistamus in fide
Iesu Christi, atq; adeo in ipsa ueritate am-
bulemus iuxta Dei præceptum, sicq; cō-
seruemus nobis assignata prēmia & re-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

cipiamus plenam mercedem, hoc est, ut
 simul consequamur, quæ Deus creden-
 tibus propter Christum in fide confi-
 gnauit, & quæ nostris iusticijs ex fide
CHRISTI factis promisit. Diuus
 Ioannes hoc loco, nihil aliud docet, q̃
 fide **CHRISTI** et obedientia erga Dei
 præcepta obtineri promissiones tum le-
 gis, tum Euangelij, quas plenam merce-
 dem uocat. Item hanc mercedem incre-
 dulitate & inobedientia mandatorum
 Dei rursus perdi.

Ad Hebræos duodecimo. Ne quis
 scortator, aut profanus uelut Esau, qui
 unico edulio permutauit ius primoge-
 niti. Scitis enim, quod & postea cum
 uellet hæreditario iure benedictionem
 assequi reprobatus sit. Non enim repe-
 rit pœnitentiæ locum, tametsi cum la-
 chrymis quæsiuisset illam. Exemplo E-
 sau aiunt quoq; probari, accidentale præ-
 mium, siue peculiare Dei donum, quale
 fuit *πρωτοτοκία* Esau, peccato semel amisso
 nunquam restitui. Verum hoc exemplū
 ad accidentalialia cœlestia præmia appli-
 cari non potest quod *πρωτοτοκία* tempora-
 ria sit, eaq; non possit simul pluribus assi-
 gnari, necesseq; sit, ut cui adimitur ea, is
 eo ipso perpetuo careat. Aliter autem se
res

res habet cum accidentalibus præmijs, hæc quando dantur nulli aliquid eripitur, hæc Dei beneficentia sine ullius detrimento singulis conferuntur: unius remuneratio non est alterius defraudatio, unicuique integra sua merces datur. Præterea author Epistolæ ad Hebræos, nihil minus asserit, quàm poenitentibus accidentalem mercedem peccato amissam nunquam restitui, tantum admonet nos, iubetque periculo Esau nos cautos reddi, ne oblatæ gratiæ occasionem negligamus, neue Dei gratiam cōtemnamus, quemadmodum Esau fecit, ne nobis etiam id ipsum accadat, quod Esau uendenti suam *πρωτοτοκίαν* accidit, quam semel contemptam & amissam postea nunquam ullis rationibus recuperare potuit. Hæc ad secundam quæstionem.

Nunc quæ puto nos satis copiose disseruisse de gratuita iustificatiōe fidei & præmijs bonorum operum, siue de copiosa & multa retributione, quæ posita est in custodiendis iudicijs Dñi, regrediemur ad explicationem Psalmi, a qua longius quædem quàm constitueramus digressi sumus, ut distincte explicaremus scripturæ sententiam de gratuita iustificatione ac saluatione nostri, & de mercede iusticiæ.

COMMENT. IN PSAL. XIX

rum nostrarum, quas facimus fidei imputatione, in Christo iustificati.

DELICTA QVIS INTEL-
LIGIT? &c.

*Peccati de
Scripto.*

Pathos, ab admiratione. Propheta de
p̄m̄is n̄r̄æ erga legē Dei obediētię locu-
tus, ne q̄ suis iusticijs superbiāt, sibiq̄ ali-
qd arrogant. Subiicit p̄cti descriptionē,
ut inde quisque discat cognoscere suam
indignitatem coram Deo. Sciantque om-
nes in conspectu Dei se semper esse reos.
Sensus est interrogationis | Tanta est no-
strorum delictorū turba, tam uaria sunt
mortalium errata & lapsus, ut illos ne qui-
dem satis in semetipsis propriæ consciē-
tiæ iudicio deprehendāt uel perspicacis-
simi. Ideo ne illi quidem innocentes sunt
coram Deo, qui sibi nullius mali conscij
sunt. Merito, inquit Propheta, uerbum
Dei deprædicamus & extollimus super
omnia, iureq̄ legem eius uniuersis mun-
di thesauris præferimus, non solum ob
id, q̄ patefaciat Dei uoluntatē erga nos,
& exponat nobis æternæ uitæ & salutis
mysteria, sed q̄ etiam detegat nobis no-
stræ mentis caligines & deprauatæ natu-
ræ uicia, quæ altius sepulta iacent in no-
stra carne, q̄ ut ea humana ratio peruide
re possit. Nisi uerbum Dei nobis homi-
nem

*Verbi Dei
utilitas quan-
ta sit.*

nem suis coloribus, seu potius suis uicijs
 depictū ob oculos poneret, nemo unq̃
 cognosceret quantum uicij sit in huma-
 na natura, & q̃ fœde deformata sit Dei
 creatoris imago in ipso homine, nec etiā
 agnosceret magnitudo diuinæ erga nos
 misericordiæ. Verbo Dei iam edocti, uix
 in nostra praua natura leues quasdam li-
 neas innati uicij animaduertimus, tātum
 abest, ut illi seipso cognoscere possint,
 qui uerbi Dei sunt ignari. Satanæ instilla-
 tum uirus subtilius, mentis tenebræ te-
 ctiores, carnis affectus occultiores, & iu-
 dicia prauæ rationis callidiora sunt, q̃ ut
 illa uideri possint etiam in homine, q̃ in
 officina Spiritus sancti uersatur. Vere
 itaq̃ dicit Propheta, neminem esse, qui
omnia humana errata pernoscat. Pro-
 pheta hoc loco diserte affirmat, etiam in
 sanctis, donec uiuunt, semper manere ua-
 rios defectus, hæere magnas mentium
 caligines, & occultari ingentes & innu-
 meros prauos motus.

AB OCCVLTIS MEIS
 MVNDA ME.

Precatio est, qua Propheta duo orat. Primo, ut ab occulta peccatricis naturæ
 prauitate repurgetur, & ut uiciosæ car-
 nis semina, ex quibus ceu suis stirpibus

Sup uicijs hu-
 manæ nature

Quin uerbo
 Dei ignari

vari defectus
 etiam in sanctis
 permanent

Duo ppheta
 orat

COMMENT. IN PSAL. XIX.

omnis generis flagicia suppullulāt, e sua carne extirpentur & eradicentur. Secundo, ut Deus custodiat, retineat & præserved ipsum a manifestis flagicijs, ne cum Dei & hominum contemptu in aperta scelera proruat, & contra conscientiam peccet.

Ab occultis mundare.

Ab occultis mundare significat, veterem naturam renouare, meliorem & sanctiorem reddere, et peccata nescienter designata condonare & remittere. Occultis peccatis non solum denotatur originis uicium, quod humane nature ingentum in carne occultatum latet, sed etiā omnia illa peccata, quæ affectu, facto & uerbis perpetrata pro peccatis non habentur, qualia sunt, quæ absq; reprehensione conscientiae fiunt, ut quæ aut non cognoscuntur, aut falsa persuasionem & hypocrisis fiunt, quibus peccatis etiam sancti quicq; sæpenumero inuoluuntur nescij.

*omnia uicia
est damnata
hominem*

Hic annotandum est non solum aperta delicta, sed etiam occulta uicia damna re hominem, nisi gratia Spiritus sancti expurgentur, & misericordia Dei condonentur propter Christum. Item confutari eorum phanaticum dogma, qui primos motus & uicia naturaliter humane nature insita, negant peccata esse,

*Primi hominis
motus an
cuius p[er] se
sint*

Nisi

Nisi occulta peccata delicta essent, quæ
damnarent, Propheta frustra peteret ho-
rum emundationem / Ne superbiamus,
& ne nobis aliquid arrogemus coram
Deo, necesse est nos tenere corruptā na-
turam hominis nihil esse, nisi massam ac
corpus quoddam peccati, & plus esse ui-
cī in humana natura, quā unquam possit
deprehendi.

corrupta
hōis natu-
ra

ET AB ALIENIS PARCE
SERVO TVO, &c.

Zedim, uox nō significat alienos, ex-
traneos ac alienigenas, sed superbos, fa-
stuosos, temerarios, arrogantes & petu-
lantes / Græce & nostræ uersionis author,
q̄ maxima similitudo sit inter res ז &
daleth ז, uidet̄ p̄ Zedim legisse Zarim,
hoc est, alieni / Quidā hec uerba de fastuo-
sis, temerarijs & superbis ueritatis hosti-
bus exponunt, & quidē secundum Græ-
canicam recte. Alij dicunt Zedim poni
pro Zedonot, q̄d significat superbias,
temeritates, petulantias, iniquitates, pu-
tantq̄ Prophetā fingere Prosopopœiā,
et masculino potius, quā foeminino genere
uti uoluisse, ut peccati uim ac tyrannidē
exprimeret. / Cum orationis connectio
aperte indicet, Prophetam non loqui de
personis, sed de occultis & manifestis

Zedim
זידים

Zedim.

זידים

delictis, sequar horum sententiam.

*Peccata, uel
occulta, uel
manifesta.*

*Manifesta
peccata*

[Propheta peccata bifariam partiti, uidelicet, in occulta et manifesta, siue in ignota & nota conscientijs] Manifesta uocat superbias, temeritates, petulantias & arrogantias, q̄ temerario ausu ac fastu, tum Dei, tum hominum contēptu fiant, qualia sunt omnia flagicia et facinora, ut idōlomania, blasphemia, sacrorum contemptus, rebellio, sedicio, homicidium, adulterium, scortatio, sacrilegium, furtum, latrocinium, mendacium, & id genus alia aperta crimina, omnium hominum conscientijs nota. horum flagiciorum scaturigo & fons est occulta illa humanæ naturæ peruersitas. Hac ne a recto ita abripiatur, ut in aperta scelera proruat, precatur Propheta, obsecratque Deum, ut ipsius spiritu gubernetur, ut se custodiat & contineat, ne sibi ipsi, seu prauæ suæ naturæ permissus, in peccata cum conscientia pugnancia ruat.

*Sup libero
arbitrio*

[Propheta hic eos redarguit, qui libero arbitrio, humanisq̄ uiribus tribuunt uim corrigendi & emendandi deprauatæ naturæ uicium; & qui docent in hominis potestate situm esse, uel peccare, uel non peccare] Propheta utrumq̄ diuinæ gratiæ adscribit, docetq̄ hominem ori-
ginis

ginis uicio sic corruptum esse, ut absque gratia Dei & Spiritus sancti praesidio, sibi relictus aliud non possit, q̄ peccare, & ex uno scelere in aliud ruere. Item, cum Propheta orat, ut Dominus seruum suum, hoc est, illum qui seipsum Deo consecrauit & dedit, & qui summa animi humilitate, obedientia & studio sectatur Dei mandata, a superbis et temerarijs custodiat, retineat et auocet. declarat etiam sanctos, in quibus melioris & sanctioris naturae semina cōiecta sunt, non posse nō irretiri uarijs flagitijs, nisi Dominus eos sua gratia praeferuet, auertat & custodiat.

Peccata dominari dicuntur cum praeualent, & hominem ex alio flagicio in aliud detrudunt, redduntq̄ eum obsequentem ad quęuis flagicia. Omnes homines peccatores sunt, sed in omnibus non dominatur peccatum. In quibusdam quasi sepultum quiescit, in alijs erumpit, exercit suas uires, sollicitat & impugnat hominem, sed non praeualet. Spiritus Dei repugnat ei et uincit illud. In alijs gliscit, accipit uires, profilit, subiicit sibi hominem, exercet in eo imperiū & eum a recto semel abreptū, in nulla non scelera protrudit, & ut hoc eo agat potentius. Satanas etiā suas faces admouet. Si tales homines a

Origini
hunc cor-
ruptum

Quis ser-
uus Domini

Peccata do-
minari di-
cuntur

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Deo derelinquuntur, sub dominio peccati manent & in eo pereunt.

Vt Prophetæ uerba recte & exacte intelligantur, discrimen peccatorum hic paucis est exponendum. Occultum peccatū est in humana natura defectus & corruptela, quam ratio nō cernit, quæ pro peccato tantum habet externam & manifestam inobedientiam legum, eamq; tantum iudicat pœnis esse dignam. Sola scriptura diuinitus reuelata patefacit humanam naturam corruptam esse, hoc est, eā destitui uiribus creatione inditis, et in ea hærere uicium, quo mētis cognitio, cordium motus, omnes animæ potentiæ & corporis actiones uiciosæ redduntur, & quod hoc uicium sit radix omnium illorum delictorum ac scelerum, quæ etiam ratio pro peccatis habet & iubet plecti, sitq; uicium humanæ naturæ ex primis parentibus propagatione ingeniū perpetuo repugnans legi Dei. Huius originalis uicij fructus est actuale peccatum, quod cōplectitur omnes cogitationes, affectus, dicta & facta pugnantia cum lege Dei, et hoc peccatum aut dominatur, aut subigitur.

Originale peccatum, quia in uiua carne est uiuidum & efficax uicium, subinde

Peccatorum
discrimen

Peccatum
occultum

Peccatum
originale

de suppullulat, exagitat hominem & explicat suas vires: nonnunquam quiescit, uel quod non prouocetur occasionibus, uel quod eius impetus reprimatur gratia Spiritus sancti inhabitantis credentes, qua non solum hoc uicium reprimatur, sed paulatim etiam opprimitur & morte tandem deletur. Aliquando solito potentius erumpit, repugnat obstinate legi mentis, belligeratur contra spiritum, excitat omnem ἀταξίαν contra Deum, & perpellit hominem ad enormia flagicia Nam suscitatur prauam concupiscentiam in homine: hæc intellectum corrumpit & obruit, & uoluntatem inescat, abstrahit et peruertit. Intellectu corrupto et oppresso, qui naturaliter moderator debebat esse ad bene & recte uiuendum, & uoluntate peruersa, quæ intellectui & rationi obtemperare debebat, progenerat omne genus peccatorum, quorum quædam sunt lapsus, quædam sunt temeraria & fastuosa flagicia. Lapsus corriguntur resipiscentia. Superba flagicia sumunt habenas, dominantur, præualent, & totum hominem subdunt suo dominio, suæque seruituti adducunt, & ex alio scelere in aliud præcipitem agunt.

Lapsus corriguntur

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Huius domini pictura quædam ostensa est in Dauide, quem adulterium cum Bethabæa, uxore Vriæ, commissum, etiam ad innocentissimi eius mariti necem perpulit. Nisi Dominus peccato David præscidisset sui domini potentiam, ex homicidio procul dubio in multa alia grauissima scelera proruisset, et demum ex peccato in extremum exitium & æternam damnationem adductus fuisset. Horrenda res est peccati dominatio, quotquot huic subiecti sunt secundum carnem uiuunt, & absque pœnitentia ad mortem peccant.

Quanquam cuiuslibet peccati stipendium sit eterna mors, omniaq; peccata in iudicio Dei mortalia sint: tamen omnia peccata, quæ non dominantur, Dei bonitate credentibus fiunt uenialia, & propter Christum condonantur. Dominantia peccata tantum sunt coram Deo mortalia, hæc non remittuntur. Ideo Propheta non petit horum emendationem, sed optat ut ab his præseruetur. Frustra namq; petunt remissionem peccatorum illi, qui in suis peccatis perseuerant. Tales a Deo nunq; exaudiuntur.

TVNC IMMACVLATVS
ERO, &c.

Quicquid

Quicquid sapit, sentit & agit homo coram Deo reum est, quod natura ipsa humana uiciosa sit, homoq; ipse sit corpus & seminarium peccati: nihil non est in homine prauum. Si quid iusti & boni est in homine, hoc gratiæ Dei tribuendū est & merito Iesu Christi, non humanis uirtutibus et uiribus. Cum Dominus hominem ab occultis mundat, ab insolentijs & flagicijs retrahit, peccatisq; suum dominium eripit, tum homo est *ἁμωμος*, id est, immaculatus, integer, & ab omni prægrandi delicto & scelere immunis & innocens. Cōtra si Dominus hominem ab occultis non mundat, a flagicijs non custodit, & peccato nō adimit suum dominium, tum homo est perpetuus peccati seruus, ex alio flagicio in aliud ruit, & demum in peccato moritur & perit.

Nullum tam grāde est peccatum, quin habeat remissionem peccatorū, nisi dominetur: etiamsi sit peccatum grauissimum & maximum, tamen resipiscenti propter Christum remittitur, iuxta hoc Prophetæ: Si non fuerint mihi dominati, emundabor a delicto etiam maximo. Item: iuxta hoc Ezech. trigesimo tertio, Cum recesserit impius ab impietate sua & fecerit iudicium & iusticiam, uiuet in

COMMENT. IN PSAL. XIX.

ea. Diligenter obseruandum est peccati discrimen in hoc loco, quod uix possit peccatum apertius & simplicius diuidi, q̄ est a Propheta hic diuisum.

Primo diuidit peccatum in occultum, quod Originale Scholæ uocant, & manifestū, quod alias actuale appellat. Vtramq; speciem peccati secundo diuidit, in peccatum regnans, seu dominans, & in peccatum oppugnans et nō regnans. Tertio diuidit peccatum in ueniale & mortale. Oppugnans & non regnans iudicat ueniale. Regnans donec regnat & dominatur, mortale pronunciat. Hoc discrimine obseruato facile intelligetur, de quibus peccatis scriptura concionetur, quando propter peccata homines æternæ damnationi adiudicat, et dicit, regni Dei hæreditatem non esse consecuturos, scortatores, lasciuos, molles, adulteros, idololatrias, fures, auaros, ebriosos, maledicos, ueneficos, rapaces, contentiosos, sectarios, dissentionū authores, homicidas, & his similes, qui scientes & uolentes Dei contemptu uoluntaria diuini mandati transgressione etiam contra conscientiam absque resipiscētia peccant. Huiusmodi peccata non sunt irremissibilia cessante peccati dominatione,
&

& homines eiusmodi sceleribus obnoxij ex animo resipiscentes impetrant ueniam apud Deum, & expiantur eorum peccata per Christum, agnum illum Dei, occisum pro peccatis totius mundi.

Nouatiani ueteres, tum noui Anabaptistæ, impie & false effutiunt, temeraria & superba peccata, ut ea Psalmus uocat, irremissibilia esse, si post agnitam ueritatem perpetrantur, & peccata dominantia ac regentia in Ecclesia impie comparant peccatis in spiritum sanctum. Hæc opinio cum falsissima & nocentissima sit, necesse est tenere discrimen peccati regnantis & blasphemiae in Spiritum sanctum, quæ solummodo est irremissibilis. In hoc errore sunt Nouatiani, maxime noui, peccata dominantia post noticiam ueritatis Dei admissa, nunquam consequi ueniam, etiamsi dominatus peccati reprimatur, & scelera admissa emendentur, & corrigantur. Illis ueniae locum relinquunt, qui aut per ignorantiam, aut per imbecillitatem absque uoluntario uoluntatis assensu peccant post susceptam ueritatem. Alijs qui post professionem Euangelij in aliquod scelus, uoluntate

Nouatiani

assentiente ruunt, non concedunt ueniam locum. Vt Satanas sub aliquo pietatis prætectu, semper solitus est quosuis errores in Ecclesiam inuehere; ita etiam uidetur & hunc errorem inuexisse, quia eius authores uidentur eum ex uno aut altero loco scripturæ male intellecto concinnasse, ut Christianos in officio continerent, & ijs qui profitentur uerbū Christi, peccandi timorem incuterent, sed a Satana astutissimo omnium technarum & mendaciorum artifice delusi, longe diuersum suo commento sunt assecuti, qui dentur uoluisse.

Bonam partē sacræ scripturæ falsa interpretatione paucorum locorum corruerunt. Falsum & perniciosum dogma Ecclesiæ pro uerbo Dei obtruserunt, Iesum Christum lapsis in Ecclesia omnino reddiderunt inutile & ociosum. Eripuerunt eis omnem spem salutis, & adegerunt eos ad desperationē. Horum exemplū debet nos cautos reddere, ne fingamus nouas opiniones, & ne facile discedamus etiam bonis (ut apparet) nostris cogitationibus persuasi, a doctrina, consensu Ecclesiæ semel comprobata. Satanas uersutus spiritus est, etiā specie boni & pietatis solet imponere nobis. In Ecclesia
nemo

nemo potest recte administrare clauium
ius, de detinendis & remittendis pecca-
tis, nisi discrimen peccati cognitum ha-
buerit. Nec etiam qui in Ecclesia præsi-
dent, recte cōsulere possunt hominibus
flagicio aliquo obnoxiiis, nisi sciuerint
differentiam mortalis & uenialis, remis-
sibilis & irremissibilis peccati. Ignoran-
tia huius discriminis Catharis olim præ-
buit ansam ad suas factiones & schisma-
ta, & hodie etiam præbet Anabaptistis.

Discrimen peccati non est tradendum
in Ecclesia, ut ante tempus reuelati iudi-
cij Dei temere feratur sententia de pec-
cato irremissibili, sed ut peccatis obno-
xios recte docere, de pœnitentia admo-
nere, & afflictos consolari queamus.
Quam̃ actualia peccata propter circū-
stantias sint dissimilis & leuioris culpæ,
tamen omnia peccata sua natura morta-
lia sunt, quod sint inobedientia aduersus
legē Dei. Venialia, quasi e suo aceruo e-
ruta, speciatim indicari non possunt, sa-
tis est nos tenere omnia peccata esse mor-
talia, eaq; resipiscantibus propter fidem
in Christum fieri uenialia. Veniale pecca-
tum a mortali acute discernere a suis cir-
cumstantiis non est necesse. Satis est nos
scire peccatum mortale, aut esse remissi-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

bile aut irremissibile.

Qui cupit hæc propius & certius cognoscere, Peccatum actuale, quod aut ueniale, aut mortale, aut remissibile, aut irremissibile est, non incommode poterit partiri, in peccatum regnans & duplicem blasphemiam. Sic Christus ipse peccatum distinguit, dicens: Omne peccatum remitti etiam blasphemiam, quæ grauior & intolerabilius est peccato. Blasphemiam autem in Spiritum sanctum, quæ omnium grauissima est, nunquam remitti. Tres hæ peccatorum species sua natura coram Deo simul sunt reæ æternæ damnationis. Priores duæ species tamen ueniales & remissibiles sunt, quod his bonitate Dei detur uenia. Tertia species, tantum est irremissibilis, quod huic nulla contingat uenia, hominesq; huiusmodi peccato obnoxij, iusto & irreuocabili Dei iudicio, etiam in hac uita adiudicati sint æternæ damnationi.

Regnans & dominans peccatum cōplectitur quamlibet uoluntariam & deliberatam inobedientiam contra Dei mādatum, damnatque omnes istos homines, qui absque pœnitentia in dominatione et seruitute peccati permanent, estque sua natura mortale. Dominantia
peccata

peccata non possunt subsistere cum fide iustificante, quod contra conscientiam fi-
ant, sicut supra dixi, differens de effectu
& energia fidei iustificantis, ideo remis-
sionem nullam habent. Remissibilia seu
uenialia tamen sunt, & ueniam conse-
quuntur, quoties dominatio eorum ces-
sat, & homo eis obnoxius poenitentiam
agit, & ad gratiam Dei & iusticiam Iesu
Christi confugit, nec tum porro nume-
randa sunt inter peccata dominantia, sed
habenda sunt pro uenialibus, expugna-
tis, uictis, subactis, extinctis & remissis
peccatis.

Indubitata et certa est sententia, nullum
peccatum tam atrox esse, siue hoc ante
noticiam ueritatis Dei sit admissum, siue
post, quod non remittatur propter fi-
dem in Christum, quia saluus erit qui-
cunque crediderit. Dei Patris dilectio er-
ga nos, & Christi meritum ac iusticia,
longe maiora sunt nostro peccato. Ex-
uberante peccato exuberat gratia &
peccatorum remissio. Ideo nemo eti-
am in grauissimis suis peccatis habet
causam desperandi de uenia. Omnis qui
cunque inuocauerit nomen Domini
saluus erit. Certum ergo est omnes
confugientes ad Dei gratiam, conse-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

qui ueniam suorum peccatorū. Blasphemia ex ignorantia in filium Dei Iesum Christum, Euangelium eius et ueritatem Dei eiaculata, in se ipsa mortale peccatū est, tamen irremissibile non est, habet ueniae locum & pœnitentibus remittitur, sicut Dominus ipse testatur, Matth. & Lucæ xij. Marci iij. ubi dicitur, omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus pœnitentibus & confugientibus ad Dei gratiam. Item. Quicumq; dixerit aduersum filium hominis, remittet ei, hoc est, etiam conuicia & probra in Christū, & eius doctrinam dicta remittentur, etiam si sint ualde atrocia, & exhorrenda peccata.

Blasphemia in Spiritum sanctum non solum est per se peccatum mortale, sed etiam irremissibile, huic nulla contingeret uenia in æternum, Domino testificante, blasphemia in Spiritum sanctum non remittet hominibus, neq; in hoc seculo, neque in futuro. Item. Quisquis blasphemauerit in Spiritum sanctum non habet remissionem in æternum.

Tres hæ mortalium peccatorum species prudenter sunt discernendæ, ne de peccatis temere iudicemus. Quāuis nulla uoluntaria inobedientia aduersus Dei mandatum,

mandatum, nullum probrum ac conuicium in Iesum Christum careat contumelia & probro Dei Patris & Spiritus sancti: tamē utraq; hæc peccati species a blasphemia in Spiritum sanctum plurimum differt, quæ habet peculiarē causam propter quam priuatur uenia & fit irremissibilis. Dissimilitudinem peccatorū mortalium, hoc est, peccati dominantis & blasphemiarum prius indicemus. Deinde causam exponamus, quare omnia peccata, quæ sua natura æque mortalia sunt, non fiant ex æquo uenialia, seu remissibilia, solaq; tertia species peccatorum, nempe blasphemia in Spiritum sanctum maneat irremissibilis.

Peccatum a blasphemia facile potest *Peccatum* dignosci. Peccati nomine censetur omnis inobedientia contra legem Dei, quæ fit absque conuicio legis & eius lato-
ris. Huius sunt duæ species. Quædā peccata ignoranter, quædam scienter committuntur. Talia peccata sunt, quæ contra primam & secundam tabulam Decalogi committuntur. Nimirum idololatria, Dei inhonoratio, incantatio, peiuratio, uerbi & cultus diuini neglectio, ueritatis oppugnatio, Parentum inhonoratio, rebellio, sedicio, calumnia, odium,

inuidia, contentio, homicidium, adulterium, scortatio, lasciuia, obscœnitas, furtum, usura, deceptio, mendacium, & id genus omnia illa, quæ diuinis mandatis prohibentur, & sine conuicio Dei fiunt. Peccatores sunt, qui absque conuicijs contra Deum peccant. Hi & si agant contra uerbum Dei & legem, tamen ipsam legem iustam ac sanctam, uerbumq; Dei rectum & uerum iudicant. Non iaciunt conuicia in uerbum Dei, nec afficiunt contumelia uerbi authorem, nec etiam in conscientia approbant quod agunt, sed accusant ac damnant. Nihilominus tamen suis affectibus abrepti, faciunt qd iudice conscientia iniquum & prauum existimant.

Blasphemia.

Blasphemi autem non solum peccant, sed peccatis etiam adiungunt conuicium. Blasphemiarum dijudicatio paulo est difficilior, q̃ est peccati et blasphemie, q̃ quantum ad externa facta ac dicta attingit, blasphemia remissibilis ab irremissibili aut nihil, aut ualde parum differat. Vtraq; enim Dei doctrina & opera cōuicijs proscinduntur & deformantur. Blasphemi, siue aduersus Christum, siue aduersus Spiritum sanctum contumeliosi sint, eadem designant, utriusque doctri-
nam

nam & opera simul execrantur, detestantur, ac summis conuicijs ac probris instantur. Eadem facies est utriusque contumeliæ: ab externis notis non potest discerni. Necesse itaque est ut ab animo illorum dñi iudicetur, qui blasphemant, atque ob id hoc iudicium non tam est Ecclesie q̃ Dei, qui solus hominum corda nouit & animos inspicit. Nobis solus uitæ exitus in blasphemis certo indicat, qui uel remissibiliter, uel irremissibiliter in DEVM blasphemi extiterint. Ante obitum hominis blasphemi, de peccato blasphemie infallibiliter iudicari non potest. Coniecturæ tantum fieri possunt, quæ aliquando ueræ, aliquando falsæ sunt, & ob id his minime est fidendum.

Cum Paulus esset acerrimus hostis & atrocissimus p̃secutor ac depopulator Ecclesie Christi, iudicari potuit reus irremissibilis blasphemie. Quod iudicium falsissimum ostendit subsequens pœnitentia. Diuus Petrus in Actis capite tertio inuitans ad pœnitentiam illos, qui Christum turpiter conuicijs deformauerant & occiderant, satis indicat, de blasphemia nec temere iudicari debere, nec blasphemos peccato ad mortē

COMMENT. IN PSAL. XIX.

peccantes, ab alijs blasphemis humano iudicio discerni posse, in hac uita. Nostrum est facere officium in Ecclesia nobis commissum, uidelicet reuocare ad poenitentiam, ut Diuus Petrus et omnes alij Apostoli fecerunt, & Deo committere diiudicationem blasphemiarum. Iudiciū de blasphemijs non potest esse publicū. De hoc, qui iudicare debent, oportet ut sint maximi & spiritalissimi uiri. In blasphemis sola finalis impoenitentia, quæ usq; ad separationem corporis & animæ durat, nobis est indubitata nota blasphemix irremissibilis. Dominus non tradit discrimen remissibilis & irremissibilis blasphemix, ut nos de blasphemijs in hac uita iudicemus, sed ut cauti & prudentes simus, nobisq; caueamus ab illis peccatis, quibus nulla spes uenix est, & quæ Deus nunquam remittit, sed iusto gehennæ incendio in æternum punit: utq; recte docere & consolari eos queamus qui cū desperatione luctantur & imaginantur se reos esse blasphemix in Spiritum sanctum. Apud homines incertum est iudicium de blasphemia, non possunt certo definire de uiuentibus blasphemis, an remissibiliter, uel irremissibiliter peccent, quod non præuideant, uel poenitentia;

uel

uel impoenitentię exitum in blasphemis.
 Pij uerbo Dei recte edocti, de ipsa bla-
 sphemia pronunciare possunt, sed pro-
 nunciare non possunt cuius blasphemie
 conuicium remittatur, aut non remitta-
 tur. Discrimen blasphemie ex scriptura
 sacra ostendi potest, sed iudicium ferri non
 potest de blasphemantis hominis perso-
 na, quod illud proprie sumatur a qualitate ani-
 mi, non a probrosis dictis ac factis, quae
 partim scienter, partim ignoranter fieri
 possunt. Illorum hominum blasphemiam
 irremissibilem esse, qui manifestam, com-
 probatam & cognitam ueritatem, scienter
 tes, contra proprię conscientie testimo-
 nium, obstinata malicia & impietate, ali-
 quibus occasionibus exciti repudiāt, op-
 pugnant & contumelia afficiunt & op-
 probrijs deformant, Dominus in Euan-
 gelio manifeste confirmat in Phariseo-
 rum conuicio depingens blasphemiam
 in Spiritum sanctum, esse contra certum
 iudicium mentis, & proprię conscientie
 testimonium, manifestam & irrefragabi-
 lem ueritatem oppugnare, eiectionem
 Satanę Diabolo tribui, et dici Iesum Dei
 uirtute daemonia eicientem, obsessum a
 Dæmone, Satanica potentia Dæmones
 expellere, cum alias, qui hoc dicunt sem-

Blasphemia
 irremissibilis
 quæ?

COMMENT. IN PSAL. XIX.

per senerint & persuasissimum habuerint, Dei uirtute tantum eñci dæmones, etiam ab exorcistis filijs suis.

Epistola ad Hebræos ca. vi. & x. describens peccatum quod per pœnitentiam non renouatur, & cui non est reliqua hostia, hoc est, quod irremissibile est, sic etiam a suis circumstantijs depingit. In Spiritum sanctum dicitur fieri blasphemia irremissibilis, quod tales blasphemii contra conscientiam conuiciuntur, et oppugnant ea, quæ per Spiritum sanctum ita innotuerunt eorum mentibus, ut ea absque summa malicia & impudentia, nec negare, nec damnare possint. Omnis blasphemia utcunque atrox & grauis sit, remissibilis est, quæ per ignorantiam fit. Huius blasphemie humana ratio, suo iudicio metiens regni Dei mysteria, artifex est. Nam, suo acumine in fidei arcana impingens offensa, incipit conuiciari quod non intelligit, calumniari ac traducere fidei mysteria cum recta ratione pugnantia, & obsistere Christi Euangelio tanquam noxiæ & erroneæ doctrinæ. Eiusmodi blasphemiam ueniale & remissibilem esse ex Euangelio aperte colligitur, ubi innuitur & turbam & Pharise

os CHRISTVM blasphemasse, sed
dissimili animo & conscientia, Phari-
sæos animo malicioso & contra consci-
entiam. Turbam uero offensam humi-
litate personæ CHRISTI ex igno-
rantia a discrimine blasphemantium oc-
casione accepta. DOMINVS uide-
tur blasphemias discernere in blasphe-
mias remissibiles & irremissibiles. Tur-
bæ opprobrium continetur his uerbis.
Num est hic filius ille Davidis? quasi
dicat turba. Hic obscurus & pauper-
culus fabri lignarij filius, idiota & uilif-
simorum homuncionum socius, ille ne
Messias erit, qui nobis e Regio stem-
mate Davidis promissus prodibit?
Qualis est hic Messias? Hic, si Dñs pla-
ceret, adferet Israel in libertatem? in de-
ditionem accipiet omnes gentes? Et con-
stituet æternam pacem ac fœlicitatem
in toto orbe &c. Apage cum hoc Mes-
sia. Procul dubio necesse est Messiam
aliū esse uirum, q̄ hic est. Tale con-
uicium turbæ fuit aduersus Christum fi-
lium hominis. Hoc conuicium, quia ex-
torquebat nouæ, insolitæ & inauditæ rei
offendiculum, & fiebat ex ignorantia,
coniuncta cum incredulitate, non ex
malicia, nec contra conscientiam, sicut

COMMENT. IN PSAL. XIX.

blasphemia in Spiritum sanctū fit. Ideo fuit remissibile.

Eiusmodi blasphemias ex ignorantia prolatas remissibiles esse plurima luculenta testimonia scripturæ docent: Lucæ xxiij. Christus orat pro suis blasphematoribus & interfectoribus, & precando promittit simul blasphemiae ueniam dicēs: Pater remitte illis, nesciunt enim quod faciunt. Nisi eorum blasphemia remissibilis fuisset, Christus non intercessisset pro blasphemis.

Act. iij. Diuus Petrus omnibus ijs pollicetur ueniam, qui ex ignorantia Christum innumeris contumelijs & cōuicijs affectum, occiderant, inquit, Fratres scio quod per ignorantiam fecistis, sicut & principes uestri. Poeniteat uos igitur & conuertimini, ut deleantur peccata uestra.

Acto. viij. Stephanus orat pro suis persecutoribus, quos antea uocauerat homines duræ ceruicis, incircumcisarum aurium & cordiū, Spiritus sancti aduersarios, Prophetarum persecutores, Christi proditores & interfectores. Hac intercessionem Diuus Stephanus spem facit ueniae blasphemis, qui ex ignorantia contra Christum saeuiebant & eius doctrinā afficiebant contumelia.

i. ad Timot.

i. ad Timoth. i. Diuus Paulus diserte dicit, Blasphemiam & impugnationem Euangelij Christi sibi remissam esse, q̃ per ignorantiam eam commiserit, sic loquens. Qui prius blasphemus fui, & persecutor & contumeliosus, misericordiã Dei consecutus sum, quod ignorans feci per incredulitatem. Cum scriptura dicat blasphemiam remitti, quod fiat per ignorantiam, a contrario significanter affirmat, isti blasphemix non esse locum uenix, qua impij scienter contra ueritatem furiunt & grassantur, eamq; esse conuicium ac probrum in Spiritum sanctũ, quod in æternum non remittetur.

Nullam spem uenix relinqui blasphemis in Spiritum sanctum uidetur ualde durum, & prorsus alienum a misericordia Dei, qui non uult mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat, qui uult omnes homines saluos fieri, qui sine discrimine omnibus pœnitentibus iubet annunciari remissionem peccatorum, et qui Euangelium salutis omni creaturæ uult prædicari. Vt cunq; asperum & crudele appareat, aliquod peccatũ irremissibile esse, nihil refert, hoc absq; omni ambiguitate scriptura docet. Deo non potest imputari, blasphemos in Spiritum

COMMENT. IN PSAL. XIX.

sanctum perire, quia Dominus nullis; & ne quidem in Spiritum sanctum blasphemis præcludit uiam redeūdi ad suam Ecclesiam, & accipiendi remissionem peccatorum poenitentibus in Ecclesia propositam. Blasphemi sua sponte obstinata & perdurante malicia, qua oppugnant Euangelium Christi, & opponunt se Spiritui sancto seipsum perdunt. Hac enim de causa pereunt, quod per poenitentiam non renouantur, sed usque ad obitum perseverant in maliciosa sua rebellione & oppugnatione ueritatis. Fieri autem non potest, ut per poenitentiam ille renouetur, siue ut resipiscat, qui Christi pertinax hostis est, qui uitæ & salutis authorem, ac fontem contemnit, reñcit, contumelia afficit, & contra eum incessanter pugnat, & qui Spiritui sancto resistit (absque cuius gratia nemo potest agere poenitentiam) & se totum a Deo auertit, ac sibi ipsi uiam resipiscendi præcludit: nec potest fieri, ut ibi sit spes ueniæ, ubi excluditur uirtus resipiscentiæ, & fons ille obstruitur ex quo scaturit poenientiæ uis, & donum remissionis peccatorum.

Quemadmodum gramina, arbores & herbæ uirentes non possunt non sterilescere, marcescere, flaccescere, corrumpi

rumpi, & omnino putrescere & interire, a quibus solis beneficium & cœli clementia remouetur, obductis & oppositis ædificiis. Ita non possunt non perire blasphemi in Spiritum sanctum, dum salutis authorem excludunt, & Spiritum sanctum contumelia afficiunt, cuius est errantes in uiam reducere, & ueræ pœnitentiæ lapsis semina inferere.

Blasphemi in Spiritum sanctum in Epistola ad Hebræ. cap. vi. comparantur maledictæ & sterili terræ, in qua omnis opera luditur, & quæ etiam gnauiter & diligenter culta, et cœlitus optimo & fecundissimo imbri perpluta suam prauam naturam retinet, & ingrata suo cultori, nunquam aliud producit, quam tribulos, spinas, zizania, & id genus alias noxias & odiosas herbas igne dignas, suæque naturæ conuenientes. Qua similitudine ostensum est, blasphemos in Spiritum sanctum nunquam resipiscere, nunquam meliores fieri, nunquam bene agere, Deo in illis omnem operam perire, eos frustra doceri, obiurgari & admoneri, frustra pro eis orationem fieri, quod se a Deo auerterint, & Deus uicissim se ab ipsis auerterit, & irascatur

COMMENT. IN PSAL. XIX.

illis in perpetuum, nec respiciat eos amplius benigna sua facie. Hac auersione Dei sibi ipsi relictī incidunt in potestatem Satanæ, & in ea derenti pereunt.

Deus nō obstat quo minus resipiscāt, si possunt, nec impellit eos ad obstinatā & sempiternam impugnationem ueritatis, sed auertit se sua gratia & relinquit eos, quia nō resipiscunt: ideo nec possunt consequi remissionem peccatorum. De his hoc dicitur ad Roma. xi. Et Esaia vi. Dedit eis Deus Spiritum compunctionis, oculos ut nō uideant, & aures ut nō audiant &c. Si pœnitentiam agerent blasphemi in spiritum sanctum, id quod impossibile est, non minus possent seruari, non minus haberent ueniam, q̃ qui in filium hominis blasphemi sunt.

Ecclesia.

Ecclesia Dei in terris comparatur magnæ domui, in qua non solum sunt uasa aurea & argentea, sed etiam lignea & fictilia, & alia quidem ad honorem, alia ad cōtumeliam. Si quis se emundauerit ab istis, id est, si pœnitentiam egerit, erit uas ad honorem, sanctificatum et utile domino, ad omne opus bonum paratū. ij. ad Timoth. ij. Si uero non egerit pœnitentiam, nec se emundauerit, manet uas iræ & ignominia ad omne bonum opus reprobum.

probum. Nec Deus facit iniuriam suis hostibus, & gratiæ suæ cōtemptoribus, non largiendo suam gratiam reluctantibus: nec potest accusari eius iusticia, quia istis nihil debet: nemo illi prior dedit, ut sibi reddatur.

Ex præmissa trifaria partitione mortalis peccati scilicet, actualis et duplicis blasphemiae, apertum fit, solam blasphemiam in Spiritum sanctum irremissibilem esse, omniaque alia peccata habere ueniam, & fœde errare Catharos contendentes, omnia peccata post susceptæ ueritatis noticiam commissa irremissibilia esse: tamē cum hic error a Catharis defendatur scripturæ testimonijs, necesse est ostendere germanam sententiam illorum testimoniorum, quæ opponuntur ueritati, ut Catharorum error confutetur.

Nouatiani, Donatiani, Anabaptistæ, & reliqui Cathari suum errorem partim *Cathari.* illis scripturæ locis stabiliunt, qui passim concionantur, de regnante & dominante peccato non esse spem ueniae, partim testimonijs epistolæ ad Hebr. ca. vi. & x. Quæ uidetur in genere adimere spem remissionis peccatorum, omnibus illis, qui scientes & uolentes post acceptam Euangelij noticiam peccant. Priorem senten-

COMMENT. IN PSAL. XIX.

tiam, nempe, dominantia peccata non habere remissionē donec eorum dominatio durat, certam & ueram esse, ex prædictis liquet. Deus ab oībus peccatoribus saluandis exigens pœnitentiam, in pœnitentibus tantum uenię spem amputat. Resipiscantibus semper facit uenię spem & remissionis peccatorum.

Cathari impiam suam opinionem plenam desperationis, scripturæ affingunt, & mala fide pro se detorquent hæc subiecta testimonia Epistolę ad Hebræ. vi. Fieri non potest, ut q̄ semel fuerint illuminati, gustauerintq; donum cœleste, & participes facti fuerint Spiritus sancti, gustauerintque bonum Dei uerbum & uirtutes futuri seculi, si prolabantur, denuo renouentur per pœnitentiam. Epistolam ad Hebræos capite vi. non loqui de quo uis flagitio, quod post noticiam suscepti Euangelij perpetratū est, sed de blasphemia in Spiritum sanctum, disertā et explicata uerba Epistolę ostendunt. Neq; hoc potest obscurum esse complexim legentibus Apostoli uerba. Nam dicit perspicue, non quoslibet, sed istos iusto Dei iudicio, æterna cæcitate sic puniri, ut nunquam resipiscant, nec conuertantur, qui uerbo Dei iam edocti & illuminati, gustum

stum aliquem habentes spiritalis doctrinae & coelestis regni: Et qui participes facti Spiritus sancti, relabuntur ad impietatem & fiunt Christi hostes, contraque conscientiam, cognitam & susceptam ueritatem ex professo abnegant, conuiciantur & dānant ab integro, Christum Dei filium unicum nostrae salutis authorem crucifigentes, ac reproban-tes, eumque cum sua doctrina paradigmatis, hoc est, ludibrio exponentes, ostentui habentes, in publicum uulgi sermonem efferētes, ut eum deforment & deridendum impio mundo propinent, utque malicia plus q̄ Satanica ueram fidem euertant. De eiusmodi desperatae maliciae conuiciatoribus doctrinae CHRISTI loquitur Epistola ad Hebræos, non de illis peccatoribus, qui post cognitam ueritatem incidunt in peccata, quæ non sunt conuicia in Spiritum sanctum, sed tantum notæ inobedientiae.

Epistola loquitur de talibus hominib. qui post noticiā Euangelij & susceptam Christianæ fidei professionem a Christo deficiunt, & Diaboli ingenium rursus induunt, filium Dei Iesum Christum etiam agnitum traducunt et crucifigunt.

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Tales ad mortē peccant. Eos certo manet inexorabilis sentētia iudicij Dei: frustra pro his fieri preces, Diuus Ioannes ait, sic inquit i. Ioannis v. Qui scit fratrem suum peccare peccatū non ad mortem, petat, & dabitur ei uita peccanti nō ad mortem. Est peccatum ad mortem, uidelicet conuicium in Spiritum sanctum, non pro illo dico ut roget quis.

Contra huiusmodi homines Christus orauit, cuius oratio ualde horrenda est in Psalmo lxiix. Mensa eorum, inquit, coram ipsis fiat laqueus, retributio scandalum, obscurentur oculi eorum ne uideant, & lumbos eorum fac perpetuo deficere, effunde super eos indignationem tuā, & ira furoris tui comprehendat eos, ruant de peccato in peccatum, ut non perueniant ad tuam iusticiam, deleantur de libro uiuentium, ne cum iustis adscribantur.

Contra hos etiā est comminatio Spiritus sancti Esaie vi. Excæca cor populi huius, aures eius aggraua, oculos eius claude, ne forte uideat oculis suis, auribus suis audiat, corde suo intelligat, & conuertatur & sanem eum. His testimonijs non obscure innuitur blasphemos & pertinaces Christi hostes ad mortem peccare,

peccare, nec pro eorum peccatis esse hostiam.

Fortasse contra charitatem proximi esse uideatur pro blasphemis in Spiritum sanctum non orare, sed reuera non est contra dilectionem a Deo præceptam, quia uera & sincera dilectio est secundum Deum non contra Deum, est pro pietate non contra pietatem, pro gloria Dei, non contra gloriam Dei. Qui blasphemum & deploratum Dei hostem amat & ex dilectione pro eo orat non potest ex corde Deum diligere, & ob id pia mens pro blasphemis in Spiritum sanctum non orat, neque potest orare, quia non potest ex fide orare, pro illis orans quos Deus abiecit & condemnauit sententia in uerbo suo clare expressa. Vt minimum, per committunt eos iusto Dei iudicio, si non orant contra eos. Sicut Ecclesia recte & pie contra Satanam, & eius regnum orat: ita & contra blasphemos in Spiritum sanctum recte & pie orat, quia sunt magna pars Satanici regni.

Cathari etiam hunc locum ex x. ca. ad Hebr. adducunt pro sui erroris defensione. Si uolentes peccauerimus post acceptam cognitionem ueritatis, non ultra est pro peccatis hostia, sed formidabilis

*Voluntarie
peccare quid*

quædam expectatio iudicii, & ignis æmulatio, qui deuoraturus est aduersarios. Epistolam ad Hebræ. in hoc loco de peccato in Spiritum sanctum loqui, non de quolibet peccato post agnitionem & illuminationem ueritatis admissio, ipsius Epistolæ uerba clarissime euincunt. Totâ uis controuersię posita est in explicatione horum uerborum: si uolentes, aut uoluntarie peccauerimus. Voluntarie peccare Nouatiani exponunt cōtra Dei mandatum scienter agere. Qua expositione adimitur spes uenię omnibus pñs etiam resipiscētib; , qui post susceptæ ueritatis noticiã labuntur, & contra Dei præceptum agunt. Scopus cohortationis Apostolicę ostendit, uoluntarie peccare, hoc loco nō significare simpliciter transgredi Dei præceptum & peccare, sed post illuminationem & cognitionē ueritatis a Iesu Christo deficere, abijcere ueræ spei confessionem & fiduciã, subducere se et deserere Christianorum cœtum, quē hic ἐπισυναγωγὴν αὐτῶν appellat, & fieri aduersarium tum Christi, tum Ecclesię eius, aspernari & irritam facere Christi fidem, conculcare Dei filium, deformare eum conuicijs, eius mortem ac sanguinem, quo sanctificari cœperant, pro

re prophana, foetida, impura, ac nulla habere, & Spiritum sanctum omnis gratiae authorem ac datorem, omniaque eius dona ac ministeria contumelia afficere. Hæc facere post susceptæ ueritatis cognitionem, Epistola hoc loco uocat uoluntarie peccare. Sicut euidenter apparet, e totius orationis complexu.

Imago illorum, qui uoluntarie peccant, & de quibus Apostolus in Epistola ad Hebræos ca. x. loquitur est Alexander faber ærarius, quem Diuus Augustinus in libro de explicatiōe sermonis Domini in monte iudicat desertorem factū Christianæ fraternitatis ac societatis ex inuidentiā, malicioso animo impugnasse tum Ecclesiam Christi, tum eius doctrinam. Et cum talis fuerit Alexander, qui sciens & uolens contra conscientiam se pertinaciter opposuerit ueritati, Diuus Paulus in secunda ad Timotheum quarto, imprecatur illi ultionem iusti iudicii Dei, & iubet ut Timotheus sibi ab illo caueat, inquiens: Alexander faber ærarius multis malis me affecit, uehementer restitit nostris sermonibus, reddat illi Dominus iuxta facta illius. Reddi iuxta facta sua impie & pertinaciter obsistenti Euangelio Christi, nihil aliud

est, q̄ eum adiudicari æterno gehennæ incendio. Si sic peccantibus, ueniæ locus esset, ut Alexander peccauit, & si orationes pro his factæ exaudirentur a Deo, Apostolus haudquaquē exitium impre-
catus esset Alexādro, sed quia iudicauit eum peccare ad mortē, ideo pro illo de-
dignatus est orare: qui sic uolentes & sci-
entes peccant in Spiritum sanctum, non
habent reconciliationis hostiam.

Hæretici.

De horum numero etiam sunt pertina-
ces hæretici, de quorum resipiscencia Di-
uus Paulus omnem spem abiiciens, mo-
net, ut hæreticum hominem post unam,
atq; alteram admonitionem deuitemus,
q̄ proprio iudicio damnatus sit, id est,
quod sua pertinacia ostendat, se esse or-
ganum Satanæ, & hominem ad æternos
infernī cruciatus condemnatum.

Hanc sententiam diui Pauli de hæreti-
cis uitandis, suo exemplo comprobauit
Diuus Ioannes Apostolus, quem scribit
Irenæus aduersus hæreses li. iij. cap. iij. E-
phesi Cherinto in balneis uiso, discessis-
se illotum, ac Martioni occurrenti & di-
centi sibi, agnosce nos, respondisse, Ag-
nosco, agnosco primogenitum Satanæ.
Cum Diuus Ioannes ita fugerit hæreti-
cos, eosq; indignos iudicauerit saluta-
tionē

tionē, & Diaboli filios uocauerit, non obscure de illis fert hoc iudicium, eos irremissibiliter & ad mortem peccauisse.

Christus docens nō solum omne peccatum, sed etiam blasphemiam in filium hominis remissum iri, solamq; blasphemiam in Spiritum sanctum carere uenia, aperte astruit omni peccato ueniam dari, excepto peccato in Spiritum sanctū. Nisi Apostoli doctrina in Epistola ad Hebrę. cum sui Domini uerbo dissentire & pugnare debeat, necesse est utrumque citatum testimonium intelligi de peccato in Spiritum sanctum, non de quouis peccato post suscepti Euāgelij noticiam commisso, alias author Epistolę ad Hebręos pugnabit cum tota scriptura, & manifesta Iesu Christi doctrina, cum qua si pugnat, iam est abrogata illi omnis auctoritas & fides.

Ex his quę diximus apertum est, omne peccatum aut remissibile, aut irremissibile esse: blasphemiam in Spiritum sanctum tantum esse irremissibilem: peccatum post noticiam ueritatis commissum absq; conuicio agnitę ueritatis non esse peccatum in Spiritum sanctum. Hinc cōsectaneum est, omnia peccata, quę post susceptę ueritatis noticiam committun-

I

COMMENT. IN PSAL. XIX

tur, absq; conuicio in Spiritum sanctum, esse uenialia ac remissibilia, Nouatia nosq; turpiter delirare, cū docent omnia illa peccata esse irremissibilia, quæ post noticiam ueritatis designantur. Catharorum factio, prorsus destituitur probationibus in suo errore. Testimonia scripturæ, quæ ad defensionem suæ opinionis citant, nō patrociniātur eorum errori, nō habent, quo defendāt suam hæresin, ipsa nec scripturæ testimonijs, nec ullis solidis probationibus fulta perseruit. Vt tamen animi nostri omni dubitatione liberentur ac confirmentur contra hunc perniciosum errorem, Catharorumque dementia eo clarius intelligatur, adiñciemus e scripturis sacris quædam perspicua testimonia & euidentia argumenta, quibus diluuntur istorum phantastica deliria.

Longe difficilius est, se posse solari aduersus iudicium conscientię de istis peccatis, quæ sub ipsa noticia uerbi Dei admittuntur, q̃ de illis, quæ ante cognitionem ueritatis admissa sunt, quod illa minus excusari possint, q̃ hæc, culpaque in illis multo grauior sit, q̃ in his, & ob id in primis necesse est in promptu habere certa & explicata scripturæ testimonia, quibus

quibus animi in his conscientiae certaminibus confirmantur contra Nouatianae haereticis uirus, quo Ecclesia olim, etiam in primo suo flore, misere infecta & dissipata est.

Psalm. lxxxix. In æternum illi seruabo misericordiam meam, & Testamentum meum erit ipsi fidele, seu firmum: Ponam in seculum seculi semen eius, & thronum eius sicut dies cœli. Si autem dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, si iusticias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, uisitabo in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus peccata eorum. Misericordiam autem meam non auferam ab eo, neque mendax ero in ueritate mea, neque prophanabo Testamentum meum, & quæ procedunt de labijs meis non faciam irrita &c. Ex hoc testimonio manifestum est, Deum semper relinquere ueniae locum populo suo peccanti, & condonare ei omnem culpam, quoties poenitentiam agit. Etsi Deus sui populi peccata punit temporarijs afflictionibus, ut declaret suam iram aduersus peccatum: tamen non abiicit eos, nec subtrahit eis promissam remissionem peccatorum, nec eripit eis

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Spem salutis, qui in populo suo post notitiam ueritatis in peccata prolabantur, sed seruat eis perpetuo gratiam in Iesu Christo promissam.

iiij. Regum viij. Cum corruerit populus tuus Israel coram hoste, eo quod peccauerint in te, & reuerſi, confessi fuerint nomini tuo, orauerint & deprecati fuerint in domo hac, tu exaudies in cœlo, & propicius eris peccato populi tui Israel. Item: propicius eris populo tuo, qui peccauit contra te, & omnibus iniquitatibus eorum, quibus inique egerunt contra te. Salomon in hoc loco proluxa concione docet, spem ueniae & remissionis peccatorum semper esse populo ac seruis Dei poenitentibus, hoc est, omnibus illis, qui sub agnita ueritate, & fidei professione inique egerunt & contra Dominum peccauerunt. Cum Salomon lapsis Dei seruis, & peccanti Israeli spem facit ueniae, clarissime ostendit, omnibus resipiscantibus certam esse spem etiam de illorum peccatorum remissione, quæ post acceptam uerbi Dei noticiam designata sunt.

Hieremiae iiij. Reuertere prauaricatrix Israel, ait Dominus, & non auertam faciem meam a uobis, quia misericors ego sum,

sum, dicit Dominus, & nō irascar in perpetuum. Hieremias crebris cōcionibus, quibus Israelem Idololatram factum, resipiscentiæ admonet, & ei pōllicetur ueniam, declarat spem ueniæ esse illis, qui post agnitā Dei ueritatem prolapsi sunt, si resipuerint.

Item Hieremiæ xxxiij. Conuertam conuersionem Iuda, & conuersionem Israel, & ædificabo eos sicut a principio, & emundabo illos ab omni iniquitate sua, in qua peccauerunt mihi, & propicius ero cunctis iniquitatibus eorum, in quibus deliquerunt mihi, & spreuerunt me, & erit mihi in nomen, in gaudium, in laudem, & gloriam apud cunctas gentes terræ, quæ audierint omnia bona, quæ ego factururus sum eis. Hac diuina promissione non solum illis promittitur remissio peccatorū, qui a Deo ad Idola, a pietate ad impietatem erant prolapsi, atq; adeo, qui post ueritatis agnitionem peccauerant, sed additur etiā causa, quare Dominus non solum ijs, qui ignorantia deliquerunt, sed etiā illis, qui scientes & uolentes contra Dominum suum egerunt, peccata condonet, nempe ut hoc modo Dei misericordia omnibus hominibus patefiat, & ne ulli pecca

COMMENT. IN PSAL. XIX

tori, uel etiam maximo, occasio præbeatur desperandi.

Nouatiani ueniam denegantes lapsis, non solum ad desperationem adigunt lapsos, sed Deum etiam spoliant præcipua parte suæ laudis & gloriæ, quæ sita est in manifestatione incomprehensibilis benignitatis & misericordiæ eius.

Ezechielis xviij. Conuertimini & agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus uestris, & non erit uobis in ruinam iniquitas: proijcite a uobis omnes præuaricationes uestras, in quibus præuariati estis, & facite uobis cor nouum, & spiritum nouum. Quare moriemini domus Israel? Nolo mortem morientis dicit Dominus Deus, reuertimini & uiuite. Hæc concio ad populum Israeliticum habetur & reuertenti promittitur peccatorum remissio & uita æterna. Apertum itaq; est, spem uenix proponi omnibus poenitentibus, etiam illis, qui post noticiam ueritatis sunt prolapsi in grauissima scelera, e quib. unū est idolomania.

Ezechielis xxxij. Viuo ego dicit Dominus Deus, nolo mortem impij, sed ut conuertatur impius a uia sua & uiuat. Conuertimini, cōuertimini a uis uestris pessimis: quare moriemini Israel? Item:
impietas

Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Itē: omnia peccata impij, quæ peccauit non imputabuntur ei: iudicium & iusticiam fecit, uita uiuet. Qui impie sentit & agit, aut ante sui conuersionem, aut post, impius est. Cum impio resipiscenti uenia promittitur, condonatio peccatorum, non solum illis impijs offertur, qui ante susceptionem ueritatis impij erant, sed illis etiam, qui post agnitam ueritatē lapsi noua impietate se rursus polluant, quia hæc concio in Ezechiele fit ad degeneres Israelitas, qui post noticiam ueritatis in idololatriam & alia scelera prolapsi sunt. Similis concio est Ioelis secundo, Deutero. xxx.

Lucæ xv. Hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est, &c. Parabola de filio prodigo Dominus apertissime ostendit, Dei filios per peccatum in Dei iram & æternum exicium adductos, pœnitentia rursus redire in Dei gratiam & consequi ueniam suorum delictorum. Qualis misericordia perditio filio ostensa est in suo Patre, talis etiam præstatur a Domino omnibus lapsis resipiscentibus.

Talem benignitatem & misericordiā

COMMENT. IN PSAL. XIX.

esse filij Dei erga omnes lapsos & miseros ac afflictos peccatores, qualis fuit pater erga perditum suum filium, Esaias xliij. testatur dicens: Arundinem quassatam non confringet, nec linum fumigans extinguet: hoc est, non abiiciet illos in quibus aliquis sensus est poenitentiae. Quae Prophecia de Christo praedicat, Christus ipse praestat opere, & sine discrimine omnes peccatores, & qui nondum amplexi sunt Euangelium, & qui post susceptam veritatis noticiam lapsi sunt, ad se inuitat. Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & refocillabo uos. Nullum hominem sentientem onus peccati & certantem cum male conscientiae iudicio a se depellit, omnes suscipit, omnibusque poenitentibus impertit suam misericordiam.

i. Ioan. ij. Si quis peccauerit, aduocatū habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris, nō pro nostris tantum, sed etiā pro peccatis totius mundi. D. Ioā. Ecclesiae Christi scribens, quae uerbum Dei cognoscebat, aperte affirmat multos lapsos esse in Ecclesia, eosque propter Christum semper remitti resipiscentibus. Miserrima esset Christianorum conditio, si propter

propter lapsus post noticiam ueritatis commissos, in æternum perderēt Dei fauorem & gratiam. Dei misericordia & promissio non est temporaria, sed æterna: quorquoteam apprehēdunt & tenēt fide, semper habent & possident illam iuxta hoc Psalmi: Laudate Dñm omnes gētes, laudate eum omnes populi, quoniā confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas DOMINI manet in æternum.

Scriptura sacra multis etiam exemplis confirmat ueniam dari oībus lapsis resipiscentibus. Aaroni contra cōscientiam facienti aureū uitulum, Idololatriæ peccatum est remissum, Dauidi adulteriū & homicidium perpetratum post acceptā noticiam uerbi Dei cōdonatum est. Manasses qui sciens & uolēs idololatria peccauit, pœnitentia ductus ueniam est consecutus. D. Petrus contra conscientia ab negās Iesum Christum Dñm suum ueniam impetrauit. D. Paulus Ecclesiam Corint. & Galat. a recto deerrantem admonuit pœnitentiæ, & fecit spem ueniæ resipiscēti, iussitq; hominē propter nouercæ stuprum eiectum & Satanæ traditum resipiscentem in Ecclesiam recipi.

Veteris Ecclesiæ sancti Episcopi aut

CEOMMNT. IN PSAL. XIX.

ad idolomaniam gentium, aut ad hæresim relapsos post noticiam susceptæ ueritatis, etiam eiectos & excommunicatos, audita exomologesi, impositione manus receperunt, reconciliauerunt & uniuerunt Ecclesiæ Christi, in qua omnibus proposita est remissio peccatorum & uita æterna, ut suo exemplo testarentur, nullis resipiscentibus lapsis a Deo præcludi reditum ad Ecclesiam, & salutem Ecclesiæ in Iesu CHRISTO promissam.

Cyprianus ab euentu probans lapsis a Deo non denegari ueniam, ita argumētatur in Epistola ad Antonianum libro quarto. Ex lapsis sæpenumero facti sunt confessores & martyres: Ergo lapsi a Deo prorsus abiecti non sunt. Si omnino abiecti essent, non eis a Deo daretur gratia confitendi Christum, & propter eius uerbum mori.

Hoc iudicium ueteris Ecclesiæ religiole & sancte retinendum est nobis, tum quod Canonica scriptura sumptum sit, tum quod ad consolandos animos luctantes cum conscientia peccati necessarium sit. Non est dubium eos plane a Satana fascinosos ac dementatos esse, qui contra hanc doctrinam pugnant, quia non
solum

solum repugnant sacrae scripturae & uerae Ecclesiae iudicio, sed semetipsos etiam priuant omni spe salutis, totumque Christi ministerium in Ecclesia irritum faciunt.

Si in Ecclesia post acceptae ueritatis noticiam lapsis non est spes ueniae, frustra in Ecclesia docetur poenitentia, & deerantes admonentur resipiscentiae: nequicquam praedicatur Euangelium illis peccatoribus qui in Ecclesia sunt: nullus est coenae dominicae usus, qua peccatoribus in Ecclesia remissio peccatorum consignatur in Iesu Christo pro nobis mortuo: clauium administratio in Ecclesia inanis est, quae non tam propter conuertendos, quam conuersos instituta est. Tota Ecclesia etiam stulte petit remissionem suorum delictorum, si hominibus post noticiam uerbi Dei lapsis nulla remanet spes ueniae: & , ut uno uerbo omnia dicam, ministerium iustitiae, spiritus & reconciliationis, quod CHRISTVS ad salutem suae Ecclesiae instituit, omnino irritum est, si de peccatis, post ueritatis noticiam admissis in Ecclesia non est reliqua spes ueniae. Haec dicta sint de discrimine peccatorum remissibilium & irremissibilium. Redea

COMMENT. IN PSAL. XIX.

mus nunc ad explicationem ultimi uersus huius Psalmi.

ET COMPLACEANT ELOQVIA ORIS MEI.

Precationi ardens uotum additur, cuius hic est sensus. O Domine Deus meus, qui es unicum nostræ refugium, spes, petra, fortitudo & præsidium, & qui solus nos redimis ex omnibus malis, tum spiritalibus, tum corporalibus, gratū sit tibi obsecro quod loquor, acceptæ sint tibi meæ preces, sine te exorari, benigne exaudi & concede quod peto, ueteris meæ & uiciosæ naturæ fermentum expurga, melioris naturæ semina insere, studium uirtutis & iusticiæ in me excita, tuo spiritu me gubernare ac retine, ne sequar deprauatæ carnis cupiditates, & a peccati dominio custodi me &c.

In uera & seria oratione totus homo anima et corpore Deo supplicat. Anima Deo meditationibus & uotis, corpus externis indicijs loquitur. Qui sic orant anima & corpore, in Spiritu & ueritate orant, absq; hypocrisi & furo. Talis est oratio quam Psal. xvi. dicit fieri labijs nō dolosis. In ueritate orant qui nō tantum fundunt inane precum murmur, sed qui destituti omni consilio & præsidio in necessitate

Orare in ueritate

cessitate inuocant Deum . In spiritu orant, qui intimo & sincero cordis motu Deum inuocant,

Vt Propheta indicet se serio & ardentibus uotis orare, ait se Deum inuocare meditatione cordis & oris eloquio. Absque corde os potest sonare sacra uerba & optimas preces, sed absque corde os nunquam accepta & grata loqui potest in conspectu Dei. Si oratio, hoc est, inuocatio et gratiarum actio ullusque alius cultus Deo gratus esse debet, necesse est cor oriri, & os cordi respondeat & coniungatur. Omne id quod ex sincero corde non procedit, coram Deo est detestabilis hypocrisis, quam Dominus Esaie xxix. in suo populo notat, dicens : populus ille ore & labijs me honorat . Cor autem eius longe a me est.

*Orare
ritu*

Propheta in hoc Psalmo delineat pie orationis formam, ostenditque recte & pie orantes hæc considerare in suis precibus.

Primo attendunt necessitatem qua ad inuocationem ac precationem excitantur, sicut Propheta hoc loco excitatur, quem peccati ac diuinæ iræ & ultionis sensus æternæque perditionis metus ad orandum perpellunt,

*In oratione
quæ consyde-
randa*

COMMENT. IN PSAL. XIX.

Secundo conuertūt se ad illum, qui iuxta mandatum Dei inuocandus est, statuuntque solum Deum implorandum esse, quod is sit omnipotens Dominus, adiutor & redemptor, qui nos e quibuslibet malis eripere possit. Non quærunt fictitios auxiliares Deos, aut Angelos, aut sanctos, nec eos inuocant.

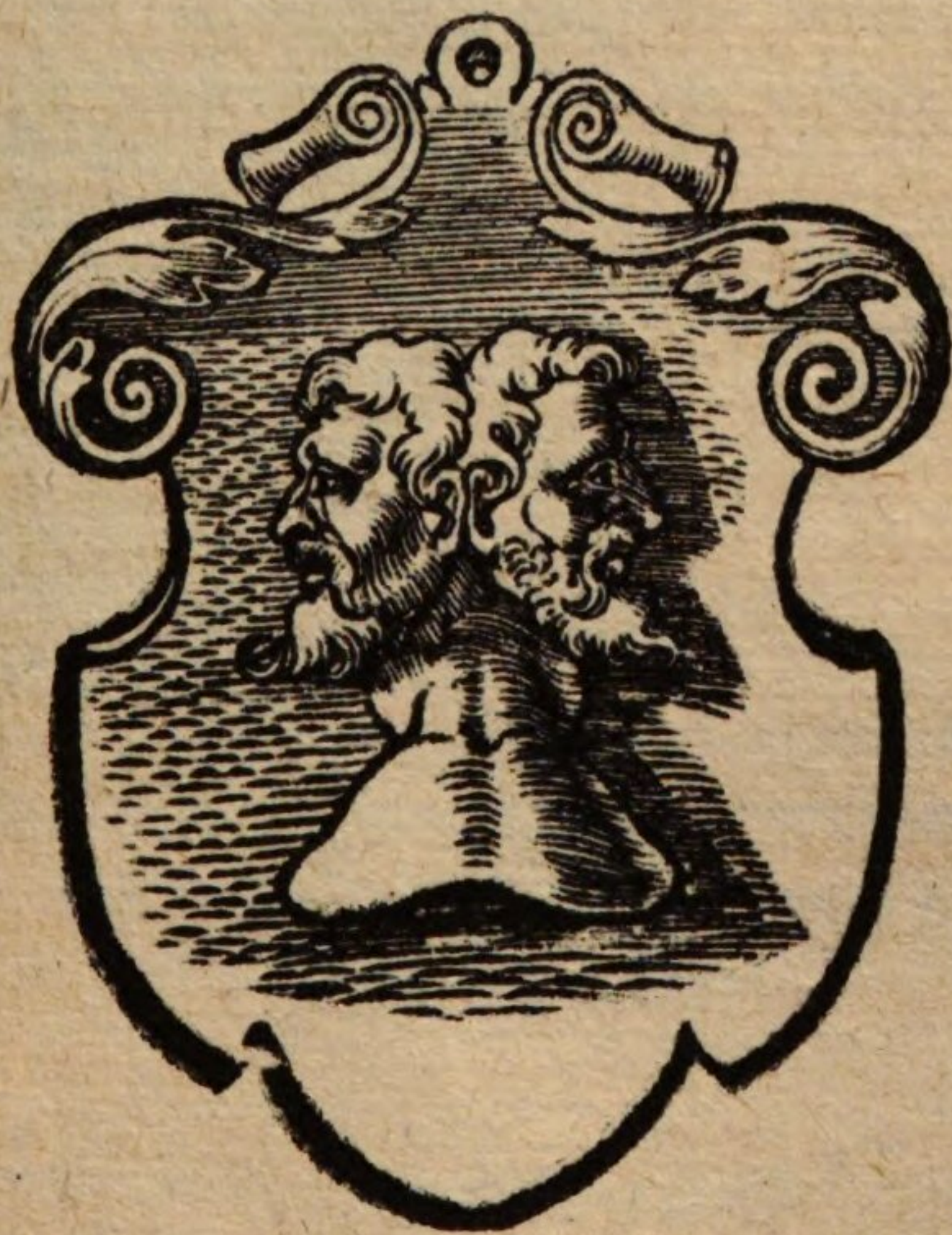
Tertio. Nominatim & expresse proponunt quod petūt. Non feriunt aerem inani & superuacaneo uerborum strepitu, imitanturque Prophetam qui expresse petit, ut ab occulto peccato emundetur, & a sceleribus præseruetur, ne sibi dominantur.

Quarto in oratione adferunt generalem hanc fidem, quod etiam natura indigni gratia Dei, propter Christum Deo sint accepti & exaudiantur. Deinde amplectuntur particulares promissiones, quibus Deus nobis spem facit suæ opis, in omnibus nostris necessitatibus: confiduntque se a Deo exaudiri in omnibus rebus quæ petunt, quod sit adiutor et redemptor, qui possit et uelit iuxta suam promissionem, se inuocantes iuuare, & ex uniuersis difficultatibus eripere.

Quinto adferunt ad preces suas non solum os, sed etiam cor, & quæ ore sonant corde

corde meditantur & orant, eorumque
colloquium, quod in necessitate cum
Deo habent, fit ore & corde. Quemad-
modum Prophetam in hoc loco corde
& ore orare, & cum Deo col-
loqui audimus.

τελο.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

540 EAST 58TH STREET

CHICAGO, ILL. 60637

TEL. 733-4331

1968

Aepinus, Johann

Commentarius in Psalmum 19

Francofurti 1545

Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek -- Th Ex 1081

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11285279-7